

ਸੰਤ ਬਚਨ (ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ)

1962 ਵਿਚ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪੁੰਨ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ 14 ਮਈ ਤੋਂ 24 ਮਈ ਤੱਕ ਸਮਾਂ ਬਖਸ਼ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ 10 ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਸ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ) ਦੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਇਥੇ ਹੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਕਰਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਜੇ ਇਥੇ ਇਕ ਨਿੱਜ ਨਾਲ ਵਰਤੀ ਘਟਨਾ ਲਿਖ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਸਮੇਂ ਕੁੱਲ ਖਰਚ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸਾਂ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਮਾਇਆ ਲੈਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਫਾਰਮ ਫੈਜ਼ਗੰਜ (ਅਨਵਰੀਆ, ਤਹਿਸੀਲ-ਬਿਲਾਸਪੁਰ) ਜ਼ਿਲਾ ਰਾਮਪੁਰ ਯੂ.ਪੀ. ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇਸ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਪੰਜ-ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਲੇਟ ਹੋ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਅਸਾਡੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ, ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਕੋਈ ਢਿੱਲ ਨਾ ਆਵੇ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਰਾਮਪੁਰ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਗੱਡੀ ਚਲਦੀ ਸਾਰ ਹੀ ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ *loose motions* (ਮਰੋੜ) ਲਗ ਗਏ। ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ ਤੋਂ ਗੱਡੀ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਪਈ। ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਸੀ, ਕੋਈ ਵੀ ਦਵਾਈ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਸਾਰੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੇ ਇਕ ਜੁਬਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਬੀਬੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਜੀਬਾਬਾਦ ਦਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਹੀ ਉਤਰ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਕਰਾਓ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਡਾਕਟਰ ਦਾ ਕਲੀਨਿਕ ਜੇ ਖੁਲ੍ਹਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦਵਾਈ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਲੈਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੋ। ਅਸੀਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸਲਾਹ ਕਰੀ ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅੱਜ 14 ਮਈ ਤੋਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣੇ ਹਨ, ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਚੁੱਕੀ ਹੈ; ਜੇ ਆਪਾਂ ਐਥੇ ਉਤਰ ਗਏ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਅਵੱਗਿਆ ਹੋਵੇਗੀ। ਬੀਬੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਛੁਟਣਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਵਾਈ ਨੇ ਲੱਗਣਾ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੀਏ, ਆਪਣਾ ਸਫਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀਏ। ਜੇ ਮੈਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਈ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸਸਕਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹੀ ਕਰ ਦਿਓ ਪਰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਾ ਪਵੇ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਰਦਾਸ ਹੀ ਆਖਰੀ ਸਹਾਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਮਰੱਥ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਆਪ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਅਸੀਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪਹੁੰਚ

ਜਾਈਏ। ਅਸਾਡੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ ਕਿ ਉਸੇ ਸਮੇਂ loose motions ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਹੀ ਫੇਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਸਮਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਮੰਜਾ ਡਾਹ ਕੇ ਪਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੂਜੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਵਿਉਂਤ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੱਸ ਕੇ ਕਰਵਾ ਲਵੋ।

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਕੋਲੇ ਦੀ ਅੰਗੀਠੀ ਜਾਲਣ ਦਾ ਕੋਈ ਢੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ; ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਠਾਇਆ, ਉਸਨੇ ਅੰਗੀਠੀ ਚਾਲੂ ਕਰਕੇ ਮੈਥੋਂ ਪਾਣੀ ਉਪਰ ਰਖਵਾ ਲਿਆ। ਪਾਣੀ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੀ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਕਾਰ ਆ ਗਈ, ਹੌਰਨ ਸੁਣਿਆ, ਮੈਂ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਬਾਹਰ ਦੌੜ ਕੇ ਆਇਆ, ਚਰਨ ਬੰਦਨਾ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਬਾਬਰੂਮ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਦੇਖਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ (ਪਤਨੀ) ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਮੰਜੇ ਤੇ ਲੇਟ ਗਈ ਹੈ? ਉਹ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ, ਪਾਣੀ ਗਰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੋਲ ਆਇਆ ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਂਗਲੀ ਉਪਰ ਕੋਈ ਚੋਟ ਲੱਗੀ, ਖੂਨ ਦੇ ਕਤਰੇ ਗਿਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ੧੬ ਸੈਕਟਰ ਡਾ. ਰਾਵਲ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਆ ਕੇ ਪੱਟੀ ਕੀਤੀ ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਆਟਾ ਗੁੰਨੂ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਸਬਜ਼ੀ ਛਿੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਬੀਬੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਡਿਊਟੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਸਨ, ਪਹੁੰਚੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਸਮੇਂ ਅਸਾਨੂੰ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਿਰਫ ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਕਦੇ ਵੀ ਥਕਾਨ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਦੀਵਾਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਲੱਗੇ। ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦੀਵਾਨ 19 ਸੈਕਟਰ ਲਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਥਾਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਾਰਕ, ਸਕੂਲ ਦਾ ਗਰਾਊਂਡ ਸਭ ਭਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਸਰਵਣ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ੨੫ ਮਈ ਨੂੰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਥੋਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜੇ। ਅਜੇ ਉਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਹੀ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਓਹੀ ਬਿਮਾਰੀ ਮੁੜ ਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਕਈ ਦਿਨ ਇਲਾਜ ਕਰਾ ਕੇ ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਹੋਈ। ਇਹ ਇਕ ਕਰਿਸਮਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਪੁੱਛਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲ ਉਪਰ ਪੱਟੀ ਕਿਉਂ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ। ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮੇਰੇ ਸਨੇਹੀ ਸ. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਜੋ ਪਿਛੋਂ ਜਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਸੈਕਟਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬੀਬੀ ਦੀ ਜੋ ਬਿਮਾਰੀ ਸੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲੀ ਉਤੇ ਲੈ ਕੇ ਪੂਰੇ ਦਿਨ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾ ਲਈ।

ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹ ਸੀ। ਹੁਣ ਕੁਰਸੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਲਗਦੀ। ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦਫਤਰਾਂ ਤੋਂ ਇਕ-ਇਕ ਘੰਟੇ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਰਸੀ ਸਮੇਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ, ਉਹ ਉੱਤਰ ਦੇ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਿਵਲ ਸੈਕਟਰੀਏਟ ਦੇ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀ ਵੀਰ ਇਕ ਜੱਥੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬਿਰਾਜਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਬਖੇੜੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਨ, ਸੋਝੀ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰੂਹਾਨੀ ਮਾਰਗ ਦੀ ਸੂਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ **selected** ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੀ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ 15 ਮਈ ਦੀ ਸਵੇਰ ਹੈ, ਰਾਤ 14 ਮਈ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ, ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਉਪਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ -

ਪ੍ਰਸ਼ਨ - ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਅਸੀਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਨੋਟ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਬਚਨ ਵੀ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਓ ਕਿ ਭਵਸਾਗਰ ਤਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁਖਾਲਾ ਰਸਤਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੁਣ ਕੇ ਮੁਸਕਰਾਏ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਧੁਰ ਬਚਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਆਪ ਜਿੰਨੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬੈਠੇ ਹੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾਣਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਲਗਾਤਾਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਕੁਝ ਕੁ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਵੇਂ ਆਏ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਸਾਡੇ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗਿਆਤ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਾਂ। ਐਨਾ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ, “ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਅਸੀਂ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਬੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸਾਡੇ ਉਪਰ ਜਿਥੇ ਘਰੋਗੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਬੋਝ ਹੈ, ਉਥੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਦੀ ਵੀ ਇਕ ਸੋਚ ਮਨ ਵਿਚ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਬਾਲ-ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ **problems** (ਮਸਲੇ) ਅਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਘੇਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸਾਡੀ ਸੋਚ ਧੁੰਧਲੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਬਚਨ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਨੋਟ ਵੀ ਕਰ ਲਏ ਸਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਧਨ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਾਂ ਪਰ ਜਿਉਂ ਹੀ ਆਪ ਦੀਵਾਨ ਸਮਾਪਤ ਕਰਕੇ ਰਾਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਗਏ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਾਨੂੰ ਐਉਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਅਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਖੁਸ਼ਕ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਜਲਦੇ-ਬਲਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਪ ਦੇ ਤੱਤ ਬਚਨ ਇਕ ਵੱਡੇ ਫੁਹਾਰੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਗਰਮ ਹਵਾ ਅਸਾਨੂੰ ਠੰਢ ਦਿੰਦੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮਧੁਰ ਰਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸਾਂ, ਅੰਦਰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਉਠਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਜਨ ਕਰੀਏ ਪਰ ਜਿਉਂ ਹੀ ਆਪ ਇਥੋਂ ਗਏ, ਇਕ ਖੁਸ਼ਕੀ ਛਾ ਗਈ। ਇਕ ਸਾਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਅਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਐਉਂ ਲਗਣ ਲਗ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਖੁਸ਼ਕੀ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਦੀ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਧਰਤੀ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਟੁਕੜਿਆਂ

ਵਿਚ ਫਟ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਈਆਂ ਵਿਰਲਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਗਰਮ ਹਵਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਢੀਮਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਕਾ ਕੇ ਲੋਹੇ ਵਰਗੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਕੋਈ ਇਸ ਭੂਮੀ ਦੇ ਉਪਰ ਤੁਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਟੁਕੜੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਚੁਭਦੇ ਹਨ। ਐਨਾ ਕਹਿੰਦੇ-ਕਹਿੰਦੇ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਨੇਤਰ ਸੱਜਲ ਹੋ ਗਏ।

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਅਸਾਡੀ ਹਾਲਤ ਦੀ ਦੀਨਤਾ ਦੇਖੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਫੁਰਮਾਉਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਹੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਨਾਂ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ਕ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੇਕ-ਅਨੇਕ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਵਾਸਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ - ਦੋ ਸਾਧਨ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਤੇ ਸਨ ਪਰ ਇਹ ਪੂਰੇ ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ -

**ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਹੈ ਸਿਰਿ ਕਰਮਨ ਕੈ ਕਰਮਾ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਭਇਓ ਪਰਾਪਤਿ
ਜਿਸੁ ਪੁਰਬ ਲਿਖੇ ਕਾ ਲਹਨਾ॥**

ਪੰਨਾ - 642

ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਤਿ ਹੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ, ਸਤਿਸੰਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਅਤਿ ਸੂਖਸ਼ਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਦੀ ਮੈਲ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਦੂਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ - ਉਹ ਹੈ ਸਤਿ ਚਿੱਤ ਅਨੰਦ; ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਰੂਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਸਾਡੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ੀਆਂ-ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਆਤਮਾ ਭੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਵੀ ਦੋ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਇਕੋ ਹੀ ਤੱਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੁਬਿਧਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਇਹ ਸੱਚੀ ਰੂਹ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕੋ ਇਕ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਜੜ੍ਹ ਅਤੇ ਚੇਤਨ ਵਿਚ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਇਸ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਜੜ੍ਹ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੁਦਰਤ ਕਹੋ ਜਿਸਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸੁਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸੁੰਘਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਪਰਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, taste ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਮ ਅਨਾਦੀ ਰੂਹ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਦੋਂ ਜੜ੍ਹ ਤੱਤਾਂ ਉਪਰ ਪਿਆ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਅਧੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ (awareness) ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਜਿਸਨੂੰ ਚਿੱਤ ਆਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਨਾਲ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਆਪਣੀ ਅਨੰਤ ਖੇਡ, ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਵੇਖਣਹਾਰਾ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਮਾਲਕ ਹੈ - ਇਕ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੂਖਮ ਤੋਂ ਸੂਖਮ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਨਿਰਲੇਪ ਤੇ ਨਿਰੰਜਨ ਹੈ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਜੀਵ ਉਪਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਕ ਪੜਦਾ ਅਗਿਆਨ ਭਰੇ ਅਨੰਦ ਦਾ ਛਾ ਗਿਆ ਜਿਸਨੂੰ ਸਿਆਣੇ ਅਨੰਦਮਈ ਕੋਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਨੇ ਹੋਰ ਧੱਕਾ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਰਣੇ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਮਈ ਪੜਦੇ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ, ਕੁਝ ਬਣਨ ਦਾ ਫੁਰਨਾ ਜਾਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਜੀਵ ਬੁੱਧੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਪਰਦੇ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਸਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਮਈ ਕੋਸ਼ ਆਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇਸ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪਿਆ, ਹਿਲ-ਜੁਲ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਮਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੌਤਕ ਦਿਖਾਇਆ, ਫੁਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ। ਇਹ ਹਾਲਤ ਮਨੋਮਈ ਕੋਸ਼ (ਪੜਦਾ) ਕਹਾਈ। ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਨੇ ਧੱਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣ ਐਨਰਜੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਾਣਮਈ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਜਕੜਿਆ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਧੱਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਸਰੀਰ ਧਾਰੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸਥੂਲ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਹੱਥ ਦੀ ਦੇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਗਿਆ; ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਪ੍ਰਪੱਕ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਅੰਨਮਈ ਕੋਸ਼ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਜੀਵ ਦੀ ਹੋਸ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮ ਸਤਿ ਤੋਂ ਵਿਕਲੋਤਰਾ ਤੱਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਿਤਤ੍ਵ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਵਖਰਾ ਹੋ ਗਿਆ, 'ਮੈਂ' ਤੇ 'ਮੇਰੀ' ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਭਰ ਆਈ ਅਤੇ ਇਹ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚਤਾ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਵਿਕਲੋਤਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੇ 'ਮੈਂ' 'ਮੇਰੀ' ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਅ ਲਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਰਮ ਆਪਣੇ ਫਲ ਦੇਣ ਲਈ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਉਚੇ ਨੀਵੇਂ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਘੁਮੇਟਣੀਆਂ ਦੇਣ ਲੱਗੇ।

ਸੋ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਇਕ ਤਾਂ ਚੇਤਨ ਤੱਤ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸੁਭਾਅ ਸਤਿ ਚਿਤ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੂਸਰੀ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਲੋਸ਼ ਹਨ, ਦੁੱਖ ਹਨ, ਹਉਂਕੇ-ਹਾਵੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਚੇਤਨ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਭਰਮ ਵਸ ਦੁਖ-ਸੁਖ ਦਾ ਭਾਵ ਇਸ ਚੇਤਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਜੋ ਆਪ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗਹਿਨ ਹੈ। ਉਪਰ ਕਥੇ ਹੋਏ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਭਵਸਾਗਰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅਥਾਹ ਲਹਿਰਾਂ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਜੀਵ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ -

**ਮਾਤ ਗਰਭ ਮਹਿ ਆਪਨ ਸਿਮਰਨੁ ਦੇ ਤਹ ਤੁਮ ਰਾਖਨਹਾਰੇ॥
ਪਾਵਕ ਸਾਗਰ ਅਥਾਹ ਲਹਰਿ ਮਹਿ ਤਾਰਹੁ ਤਾਰਨਹਾਰੇ॥**

ਪੰਨਾ - 613

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਹੈ - ਇਕ ਖੋਜ ਪੁਲਾੜ ਦੀ, ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ, ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਕ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਉਪਲਬਧੀਆਂ ਅਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹਨ। ਐਸੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜੋ ਪੈਰਿਸ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਟੈਲੀਫੂਨ ਤੇ ਅਸੀਂ ਦੂਰ ਵਸਦਿਆਂ

ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਟੀ.ਵੀ. ਤੇ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਮੰਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਇਕ ਇਨਕਲਾਬ ਲੈ ਆਂਦਾ, ਸਾਡੇ ਰਾਕਟਾਂ ਵਿਚ ਫਿੱਟ ਕੀਤੇ ਕੌਮਰੇ ਸਾਨੂੰ ਅਰਬਾਂ ਮੀਲਾਂ ਤੋਂ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸੂਰਜ, ਚੰਦਰਮਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਅਧੀਨ ਉਤਪਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਵਾਰੀਆਂ ਲਈ ਕਾਰਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨ ਹਨ ਕਿ ਐਤਨੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ? ਉਹ ਤਰਲੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਮਾਨਸਿਕ ਦਬਾਉ (strain) ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਆਪਣੀ ਚਾਲ ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵਧਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਇਕ ਬੋਝ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਹੁਲਾਰੇ ਮਾਰਦੀਆਂ, ਝੁਣ-ਝੁਣੀਆਂ ਦਿੰਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਹੋਂਦ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ। ਆਦਮੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੈ, frustrate (ਨਿਰਾਸ਼) ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਖੁਸ਼ ਜਿੰਦਗੀ ਇਕ ਸੁਪਨਾ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਪਰ ਸਬੰਧ ਬੇ-ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਵਿਚ ਡਾਵਾਂ-ਡੋਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਨ ਭਟਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਿੱਜੀ ਹਿਤ ਉਭਰ ਕੇ ਐਨੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਜਿੰਦਗੀ ਜਿਉਂ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ atomic (ਪ੍ਰਮਾਣੂ) ਬੰਬ, ਹਾਈਡਰੋਜਨ ਬੰਬਾਂ, ਮਿਜ਼ਾਇਲਾਂ ਖਤਰਨਾਕ ਗੈਸਾਂ, chemicals (ਰਸਾਇਣਕ ਵਸਤੂਆਂ) ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਨੀਂਦ ਨਾਮ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਡ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ compose ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਖਾ ਕੇ ਘੜੀ ਦੇ ਘੜੀ ਮਿਰਗ ਸੌਣੀ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਐਨੀ ਵਧ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਧੀਨ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦੂਰ ਪਿਛੋਕੜ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਬੋਝੇ ਕਪੜੇ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰ ਭਵਨ ਨਹੀਂ ਉਸਾਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ ਕਰਦੀ; ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ? ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਚਾਰਿ ਜੁਗਿ ਕਰਿ ਥਾਪਨਾ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇਤਾ ਦੁਪੁਰ ਸਾਜੇ॥
 ਚੌਥਾ ਕਲਿਜੁਗ ਥਾਪਿਆ ਚਾਰਿ ਵਰਨਿ ਚਾਰੈ ਕੇ ਰਾਜੇ॥
 ਬ੍ਰਹਮਣ ਛੱਤ੍ਰੀ ਵੈਸ ਸੂਦ੍ਰ ਜੁਗ ਜੁਗ ਏਕੋ ਵਰਨ ਬਿਰਾਜੇ॥
 ਸਤਿਜੁਗ ਹੰਸੁ ਅਵਤਾਰ ਧਰ ਸੋਹੰ ਬ੍ਰਹਮ ਨ ਦੂਜਾ ਪਾਜੇ॥
 ਏਕੋ ਬ੍ਰਹਮ ਵਖਾਣੀਐ ਮੋਹ ਮਾਯਾ ਤੈ ਬੇਮੁਹਤਾਜੇ॥
 ਕਰਨਿ ਤਪਸਿਆ ਬਨ ਵਿਖੈ ਵਖਤ ਗੁਜਾਰਨਿ ਪਿੰਨੀ ਸਾਗੇ॥
 ਲਖ ਵਰਿਆਂ ਦੀ ਆਰਜਾ ਕੋਠੇ ਕੋਟ ਨ ਮੰਦਿਰ ਸਾਜੇ॥
 ਇਕ ਬਿਨਸੈ ਇਕ ਅਸਥਿਰ ਗਾਜੇ॥**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 1/5

ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ -

**ਗਹਰੀ ਕਰਿ ਕੈ ਨੀਵ ਖੁਦਾਈ ਉਪਰਿ ਮੰਡਪ ਛਾਏ॥
ਮਾਰਕੰਡੇ ਤੇ ਕੋ ਅਧਿਕਾਈ ਜਿਨਿ ਤ੍ਰਿਣ ਧਰਿ ਮੁੰਡ ਬਲਾਏ॥**

ਪੰਨਾ - 692

ਪਰ ਉਹ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਸੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ; ਉਸਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ? ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚਾਰਨ ਯੋਗ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸੰਖੇਪ ਦੇ ਵਿਚ ਕਾਰਨ ਦੱਸਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ-

**ਸੁੰਦਰ ਸੇਜ ਅਨੇਕ ਸੁਖ ਰਸ ਭੋਗਣ ਪੁਰੇ॥
ਗਿਹੁ ਸੋਇਨ ਚੰਦਨ ਸੁਗੰਧ ਲਾਇ ਮੋਤੀ ਹੀਰੇ॥
ਮਨ ਇਛੇ ਸੁਖ ਮਾਣਦਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹਿ ਵਿਸੁਰੇ॥
ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਵਿਸਟਾ ਕੇ ਕੀਰੇ॥
ਬਿਨ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਸਾਂਤਿ ਹੋਇ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਮਨੁ ਧੀਰੇ॥**

ਪੰਨਾ - 707

ਇਕ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ, ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਵਿਸ਼ਵ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਲਿਖਾਰੀ, ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲੇਖ, ਬਹੁਤ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਫਿਲਾਸਫੀਆਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੰਸਾਰਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇਣ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ। ਸੰਸਾਰ ਅੱਜ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਲੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਰਾਜਸੀ ਕੁਰਸੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸਾਹੋ-ਸਾਹ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ, ਤਾਣ ਲਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਡੁੱਬਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਡਾਕਟਰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਘਰ ਆ ਕੇ ਨਬਜ਼ ਦੀ ਚਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਖੂਨ ਦੀ ਚਾਲ ਨਾਪਦੇ ਹਨ, ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਨਾਪਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਨਾਪਦੇ ਹਨ ਜੋ ਦਵਾਈ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਅੱਜ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਸਵਾਰੀਆਂ ਲਈ ਉਨਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਆਪਣੀਆਂ ਖੇਤੀਆਂ ਵੀ ਛੋਟੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਟਰੈਕਟਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਾਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵੀ ਅੰਦਰਲੇ ਹਉਕੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਅੱਜ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਸੁਰੂ ਤੇ ਸੁੰਦਰੀ ਦੇ ਸੀਮਤ ਪਿਆਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੁੱਬ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਤੇ AIDS (ਏਡਜ਼) ਵਰਗੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਧਾਰ ਵਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੰਤੋਖ ਨਾ ਲਿਆਂਦਾ, ਮਨ ਭਟਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਦੇਖਣੀਆਂ, ਮਨ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਆਪਣੇ ਚੁਗਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬ-ਸਿਮਰਤ ਕਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਪਰਪੰਚ ਦੀ ਲੀਲਾ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇਣੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹੈ। ਚਕਰਵਰਤੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੀ ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਗਰੀਬ ਵੀ ਰੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਐਟਮ ਬੰਬਾਂ ਦੇ ਡਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਸਹਿਮੀ ਪਈ ਹੈ। ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਮਾਰੂ ਡਕੈਤੀਆਂ, ਚੋਰੀਆਂ, ਰੇਪ (rape), ਲੁੱਟ, ਖੋਹ, ਦਹਿਸ਼ਤਵਾਦ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਦਮੀ ਸਹਿਮਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿਨ ਕੱਟੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਚਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ

ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੁਖਾਲਾ ਰਸਤਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ -

ਬਹੁ ਰੰਗ ਮਾਇਆ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਪੇਖੀ॥
ਕਲਮ ਕਾਗਦ ਸਿਆਨਪ ਲੇਖੀ॥
ਮਹਰ ਮਲੂਕ ਹੋਇ ਦੇਖਿਆ ਖਾਨ॥
ਤਾ ਤੇ ਨਾਹੀ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤਾਨ॥
ਸੋ ਸੁਖੁ ਮੋ ਕਉ ਸੰਤ ਬਤਾਵਹੁ॥
ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੁਝੈ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵਹੁ॥
ਅਸੁ ਪਵਨ ਹਸਤਿ ਅਸਵਾਰੀ॥
ਚੋਆ ਚੰਦਨੁ ਸੇਜ ਸੁੰਦਰਿ ਨਾਰੀ॥
ਨਟ ਨਾਟਿਕ ਆਖਾਰੇ ਗਾਇਆ॥
ਤਾ ਮਹਿ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਨ ਪਾਇਆ॥
ਤਖਤੁ ਸਭਾ ਮੰਡਨ ਦੋਲੀਚੇ॥
ਸਗਲ ਮੇਵੇ ਸੁੰਦਰ ਬਾਰੀਚੇ॥
ਆਖੇੜ ਬਿਰਤਿ ਰਾਜਨ ਕੀ ਲੀਲਾ॥
ਮਨੁ ਨ ਸੁਹੇਲਾ ਪਰਪੰਚੁ ਹੀਲਾ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸੰਤਨ ਸਚੁ ਕਹਿਆ॥
ਸਰਬ ਸੁਖ ਇਹੁ ਆਨੰਦੁ ਲਹਿਆ॥
ਸਾਧਸੰਗਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਈਐ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਈਐ॥
ਜਾ ਕੈ ਹਰਿ ਧਨੁ ਸੋਈ ਸੁਹੇਲਾ॥
ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਿ ਮੇਲਾ॥

ਪੰਨਾ - 179

ਇਸ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਭੁੱਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚੋਂ ਸੁੱਖ ਲੱਭਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ। ਭੋਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ, ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਰਝਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ, ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣ-ਸੁਣ ਕੇ ਅਨੰਦ ਦੀ ਲੋਚਾ ਕੀਤੀ। ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗ-ਭੋਗ ਕੇ ਕਿਸੇ ਅਨੰਦਮਈ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਨਿਰਾਰਥਕ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਸਿਵਾਏ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਤੇ ਹਉਂਕੇ ਹਾਵਿਆਂ ਤੋਂ, ਬੇ-ਵਿਸ਼ਵਾਸੀਆਂ ਤੋਂ ਕੁਛ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਜੜ੍ਹ ਰੂਪ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਸੁੱਖ ਦੀ ਕੋਈ ਅੰਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ-ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਜੰਗਲਾਂ, ਗੁਫਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਇਕਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਅਤਿ ਸੀਮਤ ਕਰਕੇ, ਤਨ ਉਪਰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਦੋ ਵਸਤਰ ਹੀ ਪਹਿਨ ਕੇ ਅੰਦਰਲੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ। ਸਨੇ-ਸਨੇ ਇਹ research (ਖੋਜ) ਵਧਦੀ ਗਈ, ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਚਿੰਤਕ ਸੰਸਾਰ ਮੰਚ ਤੇ ਆ ਕੇ ਪਿਛਲੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਖੋਜ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਵਧੇ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਬਿਖੜੇ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁੱਕਿਆ। ਸ਼ਰਧਾ, ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਭਾਵ, ਬੈਰਾਗ ਦੇ ਭਾਵ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਇਕ ਸੁਖਰਾ, ਸੰਸਾਰ

ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਦਿੰਦਾ ਜੀਵਨ ਜਿਉਂਦਿਆਂ, ਆਪਣੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਲਹਾਮ, ਅਕਾਸ਼ਬਾਣੀ, ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਸਨੇਹਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਸਚਿਆਈਆਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੋਜਾਂ ਨੇ ਮਹਾਂ-ਪਵਿੱਤਰ ਵੇਦਾਂ, ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ, ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ, ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ, ਬਾਈਬਲ, ਅੰਜੀਲ, ਜੰਬੂਰ, ਆਦਿ ਪਵਿੱਤਰ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਇਸ ਚਲ ਰਹੀ research ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਭਰਪੂਰ ਅੰਦਰਲੀ ਖੋਜ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੋਜਾਂ ਨੇ ਇਕ ਮਾਰਗ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਪ੍ਰਮ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ, ਮਾਨਸਿਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਉਤੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ -

**ਜਿਮੀ ਜਮਾਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਸਮੱਸਤਿ ਏਕ ਜੋਤ ਹੈ॥
ਨਾ ਘਾਟ ਹੈ ਨ ਬਾਢ ਹੈ, ਨ ਘਾਟਿ ਬਾਢਿ ਹੋਤ ਹੈ॥**

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਲਿਆਉਣਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਉਪਰ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਲਿਆਉਂਦਿਆਂ ਆਦਮੀ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਉਸ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਸਤਿ ਚਿਤ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪਰਿਪੂਰਨ ਪਿਆਰਾਂ ਭਰੀ ਹਸਤੀ ਨਾਲ, ਉਸ ਦਾ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ 'ਨਾਮ ਮਾਰਗ' ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਚਿੰਤਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਉਪਰ ਬਹੁਤ ਖੋਜ ਕੀਤੀ। ਪਾਤੰਜਲ ਰਿਸ਼ੀ ਜੀ ਨੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਗ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਮਾਰਗ ਦੀ ਖੋਜ ਉਪਰ 'ਪਾਤੰਜਲ ਯੋਗ ਸ਼ਾਸਤਰ' ਲਿਖਿਆ ਜੋ ਆਦਮੀ ਦੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਖਿੱਚ ਕੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾਉਣ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਅੱਜ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਠਿਨ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਭਵਜਲ ਤਰਨ ਦਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਖੈਨ ਮਾਰਗ ਦੱਸਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਕਰਮ ਹਨ- 1. ਕਰਮ, 2. ਉਪਾਸ਼ਨਾ, 3. ਗਿਆਨ। ਯਾਨਿ ਕਿ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕਰਨੇ। ਨਾ ਹੀ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਨਾ ਹੀ ਮਨ ਦੀ ਸੋਚ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਸੋਚਣਾ, ਨਾ ਹੀ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ, ਗੁਰੂ ਸੇਵਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਸੇਵਾ ਤਨੋ ਮਨੋ ਹੋ ਕੇ ਕਰਨੀ। ਆਪਣੀ ਸ਼ੁਭ ਕਮਾਈ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਯਥਾਸ਼ਕਤ ਦਾਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਲੋਚਾ ਰੱਖਣੀ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕਰਨੇ, ਇਸ ਕਰਮ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਲਗਣ ਵਿਚ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੂਸਰੇ ਦਰਜੇ ਉਤੇ ਭਗਤੀ ਕਰਨੀ। ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ -

1. ਸਿਮਰਨ, 2. ਕੀਰਤਨ, 3. ਸਰਵਣ, 4. ਬੰਦਨ, 5. ਅਰਦਾਸ, 6. ਅਰਚਨ (ਸੇਵਾ ਭਾਵ), 7. ਦਾਸਾ ਭਾਵ, 8. ਸਖਾ ਭਾਵ, 9. ਆਤਮ ਨਿਵੇਦਨ।

1. **ਸਿਮਰਨ ਭਗਤੀ** - ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਜਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਵਸਾਉਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਅਖੰਡ ਰੂਪ ਦੇ ਵਿਚ ਅੰਦਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਇਹ ਸਿਮਰਨ ਭਗਤੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰੀ ਜਪ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

2. **ਕੀਰਤਨ ਭਗਤੀ** - ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਜਹ ਜਹ ਪੇਖਉ ਤਹ ਹਜੂਰਿ ਦੂਰਿ ਕਤਹੁ ਨ ਜਾਈ॥

ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮੈ ਮਨ ਸਦਾ ਧਿਆਈ॥

ਈਤ ਉਤ ਨਹੀ ਬੀਛੁੜੈ ਸੋ ਸੰਗੀ ਗਨੀਐ॥

ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਜੋ ਨਿਮਖ ਮਹਿ ਸੋ ਅਲਪ ਸੁਖੁ ਭਨੀਐ॥

ਪੰਨਾ - 677

ਦਾ ਭਾਵ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਜਸ ਗਾਉਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਧੇਅ ਨੂੰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਭਾਵਲੀਨ ਹੋ ਜਾਣਾ; ਕੀਰਤਨ ਭਗਤੀ ਕਹਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

3. **ਸਰਵਣ ਭਗਤੀ** - ਚਿੱਤ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਰੋਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਨਾ, ਤੱਤ ਬੋਝੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸਤਿ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਨਾ; ਸਰਵਣ ਭਗਤੀ ਕਹਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

4. **ਬੰਦਨ ਭਗਤੀ** - ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਨੂੰ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਗਵਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚ ਬਦਲ ਕੇ ਬੰਦਨਾ ਕਰਨੀ, ਸੀਸ ਨਿਵਾਉਣਾ; ਇਹ ਨਮਸਕਾਰ ਭਗਤੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ॥

ਡੋਲਨ ਤੇ ਰਾਖਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕਰਿ ਹਥ॥ **ਪੰਨਾ - 256**

ਡੰਡਵਤ ਪੈ ਕੇ, ਅੱਠ ਅੰਗ ਸਰੀਰ ਦੇ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਲਗਾ ਕੇ, ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਡੰਡਵਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਡੰਡਉਤ ਬੰਦਨ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਨੇਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦੇ, ਆਪਣੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਵਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣ, ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਡੰਡਉਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣੀਆਂ ਤੇ ਇਸੇ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦਾ ਪੈਂਡਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਇਹ ਬੰਦਨ ਭਗਤੀ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਹੈ।

5. **ਅਰਦਾਸ ਭਗਤੀ** - ਅਰਦਾਸ ਭਗਤੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਆਰਾ ਜਾਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਅਤਿ ਛੋਟੀ ਜਾਣ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ; ਅਰਦਾਸ ਭਗਤੀ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸਲਾਮ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਿਮਾਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਇਸਾਈ

ਧਰਮ ਦੀ ਗਿਰਜੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਮੂਹਿਕ ਅਰਦਾਸ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸਮੂਹਿਕ ਅਰਦਾਸ; ਅਰਦਾਸ ਭਗਤੀ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਤੁਸੀਂ ਇਕੱਲਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਜਾਣਦਿਆਂ, ਉਸ ਦੇ ਸਦਾ-ਸਦਾ ਦਇਆਲ ਰੂਪ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਧਾਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪਣੀ ਅਲਪਗਤਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਦੂਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਲੋਚਾ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਨਾ ਇਹ ਵੀ ਇਸ ਭਗਤੀ ਦਾ ਅੰਗ ਹੈ।

6. ਅਰਚਨ ਭਗਤੀ - ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਫੁੱਲ ਆਦਿ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਅਰਪਣ ਕਰਨੀਆਂ, ਝਾੜੂ ਦੇਣੇ, ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਫਾਈਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਜਨਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਨੀ; ਅਰਚਣ ਭਗਤੀ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ।

7. ਦਾਸਾ ਭਾਵ - ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਨੌਕਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦਿਆਂ ਘੋਲ ਘੁਮਾ ਦੇਣਾ ਦਾਸਾ ਭਾਵ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਉਪਰ ਇਕ ਕਥਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਏਗੀ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਦੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਮੁੱਲ ਵੇਚ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਸ ਜਾਂ ਗੁਲਾਮ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਆਦਤ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਵਿਚ ਆਕਰਮਣਕਾਰੀ ਰਾਜੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਰਦ, ਇਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਖਾਸ (ਮੰਡੀ) ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਬੋਲੀ ਕਰਕੇ ਵੇਚ ਦਿਤਾ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਸ ਜਾਂ ਗੁਲਾਮ (slave), ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇ ਰਾਜੇ ਇਬਰਾਹੀਮ ਦੇ ਪਾਸ ਖਰੀਦੇ ਹੋਏ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁਲਾਮ ਆਇਆ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਬਰਾਹੀਮ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਕਿੰਨਾ ਸੋਹਣਾ-ਸੁਨੱਖਾ ਮਨੁੱਖ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਗੁਲਾਮ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਗੁਲਾਮਾਂ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਸਗਮਾਂ ਕੁਝ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੇ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਖਾਣ-ਪੀਣ, ਸੌਣ, ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਗੁਲਾਮ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਐ ਗੁਲਾਮ! ਤੇਰਾ ਕੀ ਨਾਮ ਹੈ? ਤੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, ਤੇਰੀਆਂ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਕੀ ਆਦਤਾਂ ਹਨ, ਤੂੰ ਕਦੋਂ ਸੌਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, ਕਦੋਂ ਜਾਗਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸਨੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹਜ਼ੂਰ! ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਹਾਂ, ਗੁਲਾਮ ਦਾ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਉਪਰ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ। ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਮਾਲਕ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਕਾਹਦਾ! ਮੈਂ ਸੂਤੰਤਰ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਕਈ ਅੱਖਰ ਵਾਧੂ ਬੋਲੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਪਦਵੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੈਨੂੰ ਮਾਣ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਕਾਹਦਾ ਨਾਮ ਰਿਹਾ? ਹੁਣ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਨਾਮ ਆਪ ਰੱਖ ਦੇਵੋਗੇ, ਮੈਂ ਉਸੇ

ਨਾਮ ਨਾਲ ਬੋਲ ਪਿਆ ਕਰਾਂਗਾ।

ਦੂਜੀ ਰਹੀ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਗੱਲ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅਜ਼ਾਦ ਸੀ ਤਾਂ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਵਸਤਰ ਪਹਿਨਿਆਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਰੋਸ਼ਮੀ ਵਸਤਰ ਪਹਿਨਦਾ ਸਾਂ, ਸੁੰਦਰ ਦਸਤਾਰ ਬੰਨਦਾ ਸਾਂ। ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਕੱਪੜੇ ਮੇਰੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਅੱਛੇ ਲਗਦੇ ਹਨ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਪਹਿਨ ਲਿਆ ਕਰਾਂਗਾ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਹਿਨਿਆਂ ਹੋਇਆ ਉਤਾਰ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਪਾਟੇ ਹੋਣ, ਮੈਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਾਂਗਾ।

ਤੀਸਰੀ ਬਾਤ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੀ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀ ਕੀ ਆਦਤ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅਜ਼ਾਦ ਸਾਂ ਤਾਂ ਮਨ ਭਾਉਂਦੀ ਖੁਰਾਕ ਖਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਹੜੀ-ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਪਕਾਉਣੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਪਦਾਰਥ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰੋਗੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਬਾਸੀ ਹੋਣ, ਭਾਵੇਂ ਜੂਠੇ ਹੋਣ, ਭਾਵੇਂ ਸੁਆਦ ਹੋਣ, ਭਾਵੇਂ ਬੇ-ਸੁਆਦ ਹੋਣ; ਮੈਂ ਖਾਣੇ ਹੀ ਖਾਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਇਛਿਆ ਕਰਨੀ ਮੁਰਖਤਾ ਹੈ।

ਚੌਥੀ ਗੱਲ ਜੋ ਮੇਰੇ ਜਾਗਣ ਸੌਣ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਪੁੱਛੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰੋਗੇ ਮੈਂ ਸੌਂ ਜਾਇਆ ਕਰਾਂਗਾ। ਜੇ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੋਗੇ ਤਾਂ ਉਠ ਜਾਇਆ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਗੁਲਾਮ ਹਾਂ, ਦਾਸ ਹਾਂ। ਸੌ ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੋ ਦਾਸਾ ਭਗਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਇੱਛਿਆ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦੀ। ਜੋ ਕੁਛ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੌ ਇਹ ਭਗਤੀ ਦਾਸਾ ਭਾਵ ਭਗਤੀ ਕਹਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

8. ਸਖਾ ਭਾਵ - ਜਦੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੁਰਤ ਹਰ ਵਕਤ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਵਲ ਖਿਚੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਿੱਤਰ ਸਮਝ ਕੇ ਮਿੱਤਰ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਾਜ਼ੀ ਰਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਜਨ ਦਾ ਪਿਆਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰ ਭਗਤੀ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਜੋ ਕੁਛ ਵੀ ਮਿੱਤਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਉਪਰ ਕਿੰਤੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਿੱਤਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-

ਮੀਤੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਹਮ ਮਾਨਾ॥

ਮੀਤੁ ਕੇ ਕਰਤਬ ਕੁਸਲ ਸਮਾਨਾ॥

ਪੰਨਾ - 187

ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜਦੋਂ ਚਮਕੌਰ ਦਾ ਜੁੱਧ ਸਮਾਪਤ ਕਰਕੇ ਅਤਿ ਦੀ ਸਰਦੀ ਵਿਚ ਥਕੇਵੇਂ ਨਾਲ ਚੂਰ ਹੋਏ-ਹੋਏ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ, ਸਰ੍ਹਾਣੇ ਖੂਹ ਦੀ ਇਕ ਟਿੰਡ ਰੱਖ ਕੇ ਠੰਢੀ ਅਤੇ ਗਿੱਲੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ, ਸੰਸਾਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆਂ ਇਹ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕੋਈ ਸ਼ਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਗਮਾਂ ਉਸ ਸੱਥਰ ਉਤੇ ਪਏ ਭੀ

ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਵਲੋਂ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਸਥਿਤੀ ਸੀ -

**ਮਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਣਾ॥
ਤੁਹੂੰ ਬਿਨੁ ਰੋਗ ਰਜਾਈਆਂ ਦਾ ਓਢਣ ਨਾਗ ਨਿਵਾਸਾਂ ਦੇ ਰਹਣਾ॥
ਸੁਲ ਸੁਰਾਹੀ ਖੰਜਰ ਪਿਆਲਾ ਬੰਗ ਕਸਾਈਆਂ ਦਾ ਸਹਣਾ॥
ਯਾਰੜੇ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਸਥਰ ਚੰਗਾ ਭੱਠ ਖੇੜਿਆਂ ਦਾ ਰਹਣਾ॥**

ਖਿਆਲ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

9. ਆਤਮ ਨਿਵੇਦਨ - ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭਗਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦਾ ਫਲ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਪਿਆਰ ਦੀ ਲੀਨਤਾ ਵਿਚ ਇਹ ਭਗਤੀ ਕਰਦਿਆਂ ਅੰਦਰ ਭਾਵਨਾ ਜਾਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਜੋ ਕੁਛ ਹੈ ਉਹ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਹੀ ਤੇਰਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭੇਂਟ ਕਰ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਭਾਵ ਗੁਆ ਕੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਤੱਕਣਾ ਆਤਮ ਨਿਵੇਦਨ ਕਹਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਨੌ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਖਸ਼ੇਪਤਾ ਦੂਰ ਕਰਕੇ, ਇਕਾਗਰਤਾ ਦੇ ਰਸ ਨਾਲ, ਭਰਪੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੂਸਰਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਬੰਦੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸੰਸਾਰਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਉਂਦੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਭਾਵਨਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਪਿਆਰ ਭਾਵਨਾ ਰਾਹੀਂ ਭਗਤੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਅੰਤਮ ਸੀਮਾਂ ਤੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਗਿਆਨ, ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਨਣਾ ਅਤੇ ਪਹਿਚਾਣ ਕੇ ਆਪਣੀ ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ, ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਇਕੋ ਪਰਿਪੂਰਨ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ, ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਪ੍ਰਮ ਸ਼ਾਂਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿਣਾ, ਸਭ ਪਾਸੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇਖਣਾ, ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ ਗਿਆਨ ਕਹਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਖੈਨ ਮਾਰਗ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਲਜੁੱਗ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨੋਬਿਰਤੀਆਂ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਲਈ ਸੁਖੈਨ ਮਾਰਗ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਕਰਮ, ਉਪਾਸ਼ਨਾ, ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਾਧਨ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਸੱਚ ਆਚਾਰ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜੀਵਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ -

ਸਚਹੁ ਓਰੇ ਸਭੁ ਕੋ ਉਪਰਿ ਸਚੁ ਆਚਾਰੁ॥ ਪੰਨਾ - 62

ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਲੰਮੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਖੇਤਰ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਏਗਾ।

ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ, ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨਾਲ ਤੱਕਿਆ, ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ। ਆਪ ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੱਗੇ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਚੁੱਪ ਚਪੀਤੇ ਵਿਦਾ ਹੋਏ।

ਸੰਤ ਬਚਨ

(ਭਾਗ - ਦੂਜਾ)

ਅੱਜ 16 ਮਈ 1962 ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ, ਕੱਲ੍ਹ 15 ਮਈ ਦੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਸੁਣੇ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਅੱਜ ਸੰਗਤ ਹੋਰ ਵੀ ਹੁਮ-ਹੁਮਾ ਕੇ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾ ਕੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ (ਸ੍ਰੀ 108 ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ) ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਵਰਾਂਡੇ ਵਿਚੀਂ ਹੋ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਏ। ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੋ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸਭ ਨੇ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਈ, ਉਪਰੰਤ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕੁਰਸੀ ਉਪਰ ਸ਼ੋਭਤ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵਲ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਕੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹੋ? ਤਾਂ ਦਾਸ (ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ) ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਕੋ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਭਵਸਾਗਰ ਕਿਵੇਂ ਤਰਿਆ ਜਾਵੇ? ਕੱਲ੍ਹ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਅਸਲੀ ਸਵਾਲ ਅਜੇ ਵੀ ਉਤਰ-ਯੋਗ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਭਵਸਾਗਰ ਨੂੰ ਤਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸੌਖਾ ਸਾਧਨ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਭਰ ਕੇ ਤੱਕਿਆ। ਸਾਨੂੰ ਐਉਂ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਅਸਾਡੀ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੀ ਆਤਮਕ ਉਚਤਾ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਕੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰਨਗੇ ਜੋ ਬਚਨ ਅਸਾਡੀ ਅਲਪ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਫੁਰਮਾਉਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ -

ਸੰਤਹੁ ਸਾਗਰੁ ਪਾਰਿ ਉਤਰੀਐ॥

ਜੇ ਕੋ ਬਚਨੁ ਕਮਾਵੈ ਸੰਤਨ ਕਾ ਸੋ ਗੁਰੁ ਪਰਸਾਦੀ ਤਰੀਐ॥

ਪੰਨਾ - 747

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਹੱਤਤਾ ਨਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨਹਾਰੇ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਲੋਕ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਹ ਜਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਮਾਂ ਨਾਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਪਣੇ rules (ਕਾਨੂੰਨ) ਹਨ। ਐਸਾ ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਮਲੋਕ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਿਖੜਾ ਹੈ; ਕਿਤੇ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਘੁੱਪ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਤਪਦੀ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਦੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਅਤਿ ਤ੍ਰਿਖਾ ਦਾ ਸਾਮ੍ਹਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਤਲਵਾਰ ਵਰਗੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਪੁਰਸ਼ਲਾਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਭੁੱਖ ਪਿਆਸ ਦੀ ਬਿਹਬਲਤਾ

ਨਾਲ ਜੀਵ ਦਾ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਯਾਨਿ ਕਿ ਇਸ ਜਮ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਿਖਮ ਘਾਟੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੰਘਣ ਸਮੇਂ ਇਹ ਜੀਵ ਰੋਂਦਾ ਕੁਰਲਾਂਦਾ ਹੈ -

ਬਾਰਿ ਵਿਡਾਨੜੈ ਹੁੰਮਸ ਹੁੰਮਸ ਕੁਕਾ ਪਈਆ ਰਾਹੀ ॥ ਪੰਨਾ - 520

ਉਸ ਸਮੇਂ ਜੀਵ ਤਰਲੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਮਲੋਕ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਮ੍ਰਿਤੂ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪੁੰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਪਿਆ ਤੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਬਿਖੜੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਹ ਜੀਵ, ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੇ ਲੰਬੇ ਪੈਂਡੇ ਤੇ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਪੁੰਨ ਦਾ ਫਲ ਮੁੱਕ ਗਿਆ, ਮੁੜ ਕੇ ਫੇਰ ਹੋਰ ਪੁੰਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ -

ਜਿਹ ਮਾਰਗ ਕੇ ਗਨੇ ਜਾਹਿ ਨ ਕੋਸਾ ॥ ਪੰਨਾ - 264

ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਸ ਜੀਵ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਟੋਲ ਟੈਕਸ ਦਿੰਦਿਆਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ
ਤਿਨ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਲੂਟੈ ॥
ਨਿਰਬਾਣ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਵਹੁ ਕਰਤੇ ਕਾ
ਨਿਮਖ ਸਿਮਰਤ ਜਿਤੁ ਛੂਟੈ ॥
ਸੰਤਹੁ ਸਾਗਰੁ ਪਾਰਿ ਉਤਰੀਐ ॥
ਜੇ ਕੋ ਬਚਨੁ ਕਮਾਵੈ ਸੰਤਨ ਕਾ
ਸੋ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਤਰੀਐ ॥**

ਪੰਨਾ - 747

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਲਜੁੱਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਰੇ ਤੀਰਥ ਮੰਦ ਕਰਮੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਿਆਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਚਲੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਪਰਸ਼ ਨਾਲ ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਸੂਖਸ਼ਮ ਮੈਲ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਰੂਹਾਨੀ ਫੁਰਮਾਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

**ਗੰਗਾ ਜਮੁਨਾ ਗੋਦਾਵਰੀ ਸਰਸੁਤੀ
ਤੇ ਕਰਹਿ ਉਦਮੁ ਧੂਰਿ ਸਾਧੁ ਕੀ ਤਾਈ ॥
ਕਿਲਵਿਖ ਮੈਲੁ ਭਰੈ ਪਰੇ ਹਮਰੈ ਵਿਚਿ
ਹਮਰੀ ਮੈਲੁ ਸਾਧੁ ਕੀ ਧੂਰਿ ਗਵਾਈ ॥**

ਪੰਨਾ - 1263

ਹੁਣ ਕਲਜੁੱਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਮੰਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਨੁਾਵਣ ਹੁਣ ਜੀਵ ਦੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲਾਹੁੰਦਾ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦੀ ਮੈਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਤੀਰਥਾਂ ਵਿਚ ਕੰਢੇ ਉਪਰ ਵਸਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਸੀਵਰੇਜ ਨਾਲਿਆਂ ਦਾ ਗੰਦ-ਮੰਦ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਜਲ ਵਿਚ ਰਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ 68 ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਗੱਲ

ਤਾਂ ਛੱਡੋ, ਕਰੋੜ ਤੀਰਥ ਵੀ ਜੇ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਮੈਲ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ-

**ਕੋਟਿ ਤੀਰਥ ਮਜਨ ਇਸਨਾਨਾ ਇਸੁ ਕਲਿ ਮਹਿ ਮੈਲੁ ਭਰੀਜੈ ॥
ਸਾਧਸੰਗਿ ਜੋ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਸੋ ਨਿਰਮਲੁ ਕਰਿ ਲੀਜੈ ॥**

ਪੰਨਾ - 747

ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਾਧਨ ਵੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਕਰਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਫਲ ਦੇਣ ਤੇ ਅਸਮਰਥ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ, ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਜੀਵ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਰਗ ਉਪਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਚੱਲਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਸਮਾਂ ਲੰਘਣ ਦੇ ਨਾਲ ਕਲਜੁੱਗੀ ਮੰਦ ਬੁੱਧੀ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਰਲਾ ਕੇ ਐਨਾ ਉਲਝਾਅ ਦਿਤਾ ਕਿ ਹੁਣ ਜੀਵ ਨਿਰਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਮ ਕਰਾਂ, ਕੀ ਨਾ ਕਰਾਂ। ਇਹ ਸਮੁੱਚਾ ਉਪਦੇਸ਼, ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾਮ ਵਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਇਸ ਭਵਸਾਗਰ ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਆਪਣੇ ਧੇਅ ਵਲ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਜੀਵ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ੁੱਧ ਤੇ ਸੁਖਾਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ -

**ਸੰਤਹੁ ਸਾਗਰੁ ਪਾਰਿ ਉਤਰੀਐ ॥
ਜੇ ਕੋ ਬਚਨੁ ਕਮਾਵੈ ਸੰਤਨ ਕਾ
ਸੋ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਤਰੀਐ ॥**

ਪੰਨਾ - 747

ਇਹ ਜੋ ਭਵਸਾਗਰ ਹੈ ਇਹ ਅ-ਤਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਬਿਖੜਾ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਅਥਾਹ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਗਰ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਮੱਗਰਮੱਛ, ਸ਼ਾਰਕ ਮੱਛੀਆਂ, ਵੇਲ ਮੱਛੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਛ-ਕੱਛ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਤੰਦੂਏ ਇਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਭੰਵਰ ਇਸ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਜਹਾਜ਼ ਵੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਗਰਕ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸੱਪ ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਇਸਨੂੰ ਅ-ਤਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਵੀ ਇਸ ਅਥਾਹ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਤੈਰ ਕੇ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਸਦੇ ਪਾਰ ਹੋਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਲਾਹ ਪੂਰਨ ਅਨੁਭਵੀ ਹੋਣ, ਮੌਸਮ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਦੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਤਾ ਹੋਣ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਗਿਆਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਵੱਡੇ ਭੰਵਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਾ ਕੇ ਸਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਜਲਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰਖਦੇ ਹੋਣ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਲੰਘਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਇਹ ਸੰਸਾਰ

ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਤੇ ਮਲਾਹਾਂ ਦੀ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਨਿਰਬਲ ਜੀਵ, ਚੱਲਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਮ ਬੀਤਰਾਗ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼, ਪੰਚ ਪ੍ਰਵਾਣ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਸਤਿਸੰਗਤ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ, ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ -

**ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੈਸੀ ਜਾਣੀਐ ॥ ਜਿਥੇ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥
ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ਬੁਝਾਇ ਜੀਉ ॥**

ਪੰਨਾ - 72

ਪਰ ਇਹ ਪੂਰਨ ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਕੁ-ਤਰਕਾਂ, ਬੇਵਿਸ਼ਵਾਸੀਆਂ, ਅੰਧ ਵਿਚਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਐਸੇ ਮੰਦ ਕਰਮੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਪੂਰਬ ਕਰਮ ਅੰਕੁਰ ਜਬ ਪ੍ਰਗਟੇ
ਭੇਟਿਓ ਪੁਰਖੁ ਰਸਿਕ ਬੈਰਾਗੀ ॥**

ਪੰਨਾ - 204

ਜਾਂ

**ਬਿਨੁ ਭਾਗਾ ਸਤਸੰਗੁ ਨ ਲਭੈ
ਬਿਨੁ ਸੰਗਤਿ ਮੈਲੁ ਭਰੀਜੈ ਜੀਉ ॥**

ਪੰਨਾ - 95

ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਨੇ, ਫੇਰ ਪੂਰੇ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਮੰਨਣ ਕਰਨੇ ਅਤੇ ਇਕ-ਇਕ ਬਚਨ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਪੁਰਸ਼ਾਰਥ ਕਰਨਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਦੁਖ ਤੇ ਸੁਖ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੋ ਭਾਵ ਹਰ ਵਕਤ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਉਠਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਦਾ ਨਾਮ ਆਸਾ ਹੈ, ਇਕ ਦਾ ਨਾਮ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੈ। ਆਸਾ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਸਬੰਧ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿਕਟ ਦਾ ਹੈ। ਧਨ ਦੀ ਆਸਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਧਨ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਦੇਸਾਂ-ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਇਜ਼-ਨਜਾਇਜ਼ ਪਾਪ ਪੁੰਨ, ਫਲ, ਧੋਖੇ, ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਾਰਖੂ ਨਜ਼ਰ ਦਾ ਭੈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਲਗਨ ਹਰ ਵਕਤ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਲਹਿਰ ਇਸ ਜੀਵ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਉਠਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦੀ, ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦੀ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਚਿੱਤ ਇਕਾਗਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਨੂੰ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੁੱਤਰ ਵਾਸ਼ਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਧਰਮ-ਅਧਰਮ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੜੀਆਂ-ਮਸ਼ਾਣੀਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਟੇਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕਰਨਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਲੱਖ ਜਤਨ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ।

ਤੀਸਰੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਲੋਕ ਲਾਜ ਦੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾ ਦਾਨੀ ਤਾਂ ਹਾਤਮਤਾਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਦਾਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕਰਣ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਖਰਚ ਕਰਜ਼ੇ ਲੈ ਕੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਵੇਚਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਪੰਚ ਕਰਕੇ ਪਰ ਧਨ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅੱਜ ਤਕ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਿਸਦੀ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਪਮਾ ਕਰਦੇ ਹੋਣ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ, ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਚਿਤ ਨੂੰ ਅਤਿ ਦੁਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਚਿੱਤ ਕਦੇ ਵੀ ਇਕਾਗਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ, ਬਹੁਤ ਜਤਨ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਇਕ ਖਿਨ ਧੀਰਜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ -

ਇਸ ਉਪਰ ਇਕ ਸਾਖੀ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜਦੋਂ ਲੰਕਾ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ, ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਯੁੱਧ ਜਿਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਵਣ ਦੇ ਬਾਗ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੀਤਾ ਜੀ ਪ੍ਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਹਨ, ਇਹ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਸਤੀ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਔਗੁਣ, ਕੋਈ ਵੀ ਫੁਰਨਾ, ਕੋਈ ਵੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਹਨੂਮਾਨ ਜੀ, ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਰਾਵਣ ਦੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਮੁੰਦਰੀ ਦੇ ਕੇ ਖਬਰ ਸਾਰ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ -

“ਔਹ ਹਨੂਮਾਨ! ਕਹਿਓ ਰਘੁਬੀਰ! ਕੁਛ ਸੁਧ ਹੈ ਸੀਅ ਕੀ ਛਿਤ ਮਾਹਿ?”

“ਹੈ ਪ੍ਰਭ, ਲੰਕ ਕਲੰਕ ਬਿਨਾ ਬਸਹਿ ਤਰ ਰਾਵਣ ਬਾਗ ਕੇ ਮਾਹੀ।”

“ਜੀਵਤ ਹੈ?”

“ਕਹਿਬੇ ਹੀ ਕੇ ਨਾਥ।”

“ਸੋ ਮਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਗਈ ਹਮਰੇ ਬਿਛਰਾਹੀ।”

“ਪ੍ਰਾਨ ਬਸੈ ਪਗ ਪੰਕਜ ਮਹਿ, ਜਮ ਆਵਤ ਹੈ ਪਰ ਪਾਵਤ ਨਾਹੀ।”

ਸੋ ਐਸੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਜਨਤਾ ਦੇ ਸ਼ੰਕੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਸੀਤਾ ਜੀ ਰਾਵਣ ਦੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਨੌਂ

ਮਹੀਨੇ ਰਹਿਣ ਪਿਛੋਂ ਪਤੀਵਰਤਾ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਪੱਕ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਗਨ ਪ੍ਰੀਕਸ਼ਾ ਲਈ ਗਈ। ਸੀਤਾ ਜੀ ਭਾਂਬੜ ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਐਉਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਅੱਗ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਤੀਵਰਤਾ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅੱਗੇ ਅਗਨ ਨੇ ਵੀ ਹਾਰ ਮੰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸਾੜਨ ਸੁਭਾਅ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਆਪ ਅਯੁੱਧਿਆ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਥੋਂ ਦੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਸ਼ੋਕਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਗਿਆ; ਉਹ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਕਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਕੇਵਲ ਸੀਤਾ ਜੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਮੰਗਦੇ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਮਰਿਆਦਾ ਪਰਸ਼ੋਤਮ 'ਰਾਜਾ ਰਾਮ' ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੀਤਾ ਜੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਮਦੁਰ ਦੇਸ਼ (ਪੰਜਾਬ) ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਰਿਸ਼ੀ ਬਾਲਮੀਕ ਜੀ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਛੱਡ ਆਏ। ਲੋਕ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਬਾਦ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਲਛਮਣ ਸਮੇਤ ਇਕ ਐਸੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿਥੇ ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਹਲ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਵਸਤਰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਹੈਰਾਨੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਤੇ ਲਛਮਣ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿਲਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਐ ਕਿਸਾਨ! ਦੇਖ, ਗਰਮੀ ਦਾ ਮੌਸਮ ਹੈ, ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਤਾਰਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਟੋਪ ਕਿਉਂ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਉਪਰ ਤਾਰਾਂ ਦੀ ਜੈਕਟ ਕਿਉਂ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਤੂੰ ਗੋਡਿਆਂ ਤਕ ਦੇ ਵੱਡੇ ਬੂਟ ਕਿਉਂ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ? ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਲਦਾਂ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਉਪਰ ਵੀ ਚਮੜਾ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਪਰ ਤਾਰਾਂ ਦਾ ਝੁੱਲ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ? ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮੇਰੇ ਅਤਿੱਥੀ ਸੱਜਣੇ! ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਬਿੱਛੂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਡੰਗ ਝੱਲਣਾ ਆਦਮੀ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਡੰਗ ਤੋਂ ਬਚਣ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੂਸਰਾ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਿੱਖੀ ਚੁੰਝ ਵਾਲਾ ਪੰਛੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਵਰਗੀ ਚੁੰਝ ਹੈ; ਜਿਸ ਉਪਰ ਝਪਟਾ ਮਾਰੇ, ਪਸ਼ੂ ਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਕੱਢ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਤਾਰਾਂ ਦੇ ਵਸਤਰ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਹਨ।" ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐ ਕਿਸਾਨ! ਦੇਖ, ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਕਿੱਡਾ ਵੱਡਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਭੂਮੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਪਜਾਊ ਹੈ, ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਦਾਣਾ ਬੀਜਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੈਂਕੜੇ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਮੋੜਦੀ ਹੈ। ਐਸੇ ਥਾਂ ਬੇਅੰਤ ਹਨ ਜਿਥੇ ਐਸੇ ਜਾਨਵਰ, ਸ਼ੇਰ, ਚੀਤਾ ਆਦਿ ਦਾ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਹਾਥੀ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਮੀਨ ਉਪਜਾਊ ਹੈ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਨਾਲ ਬੇਅੰਤ ਫਸਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਗਊਆਂ ਐਤਨਾ ਦੁੱਧ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਅਤਿਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦੁੱਧ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਇਹ ਬਿਖਮ ਥਾਂ ਛੱਡ ਕੇ, ਸੁਵਿਧਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਚੁਣ ਲੈ, ਅਸੀਂ ਤੇਰੀ ਮਦਦ ਕਰਾਂਗੇ ਤੇ ਤੇਰੇ ਹੋਰ ਸਨਬੰਧੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰਾਂਗੇ।

ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਕਿਸਾਨ ਕੁਝ ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਹੇ ਅਤਿਥੀਓ! ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿੱਡੀ ਗਲਤ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸੁਝਵਾਨ ਬੰਦਾ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮਾਤਰ ਭੂਮੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿੰਦਨੀ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਕੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਸੀਤਾ ਜੀ ਵਰਗੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਬੇਸਹਾਰਾ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਛੱਡ ਆਏ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ - ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਤੇ ਲਛਮਣ ਜੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਲ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਗਏ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਉਪਰ ਦੂਸ਼ਣ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਔਗੁਣ ਅਰੋਪਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਨੂੰ ਸ਼ੇਸ਼ਟ ਜਾਣਦੀ ਹੈ।

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਦੇਖੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਰਾਹੀਆ, ਭੂਤਨਾ, ਬੇਤਾਲਾ ਆਦਿ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ; ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ। ਦੁਨੀਆਂ ਦਮੁਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਲੋਕ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਬੇ-ਮਤਲਬੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਨਿਰਾਰਥਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਲੋਕ ਵਾਸ਼ਨਾ ਭੀ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਿਮੂਤੀ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰੀ ਚਲੀ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜੀਵ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵੱਡੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰਮ-ਧਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਉਪਰ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਮਹਾਂਰਿਸ਼ੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਜੀ ਆਤਮ ਕਥਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਸਰੋਤੇ ਜਨ ਇਕ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਕਥਾ ਸੁਣ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸ਼ਾਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਤਾਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਹੱਸ ਪਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਅਲੌਕਿਕ ਹਾਸੇ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਉਤਸੁਕਤਾ ਹੋਈ ਕਿ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਵੇ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਐਨੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਹੱਸੇ? ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਪੁੱਛ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਆਪ ਦੇ ਹੱਸਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਣ ਹੈ? ਸਾਰੇ ਸਰੋਤਾ ਜਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਕੀੜੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੱਸਿਆ ਹਾਂ। ਆਪ ਨੇ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਮਾਇਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਦੇਖੋ! ਇਸ ਕੀੜੇ ਦੀਆਂ ਦੋ ਲੱਤਾਂ ਟੁੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ; ਇਹ ਕੰਧ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਗਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸਦੇ ਮਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪੁਰਾਣੇ ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਸਿਮੂਤੀ ਕਾਰਨ ਐਨੀ ਗਹਿਰੀ ਗਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਲੱਖਾਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਜੂਨੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਸੌ ਯੋਗ ਮਰਿਆਦਾ ਪੂਰਵਕ, ਨਿਰਵਿਘਨ ਕਰਕੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂ। ਸਰੋਤਾ ਜਨੋ! ਇਸ

ਜੂਨੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ 14 ਵਾਰੀ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਗਿਰਦਾ ਹਾਂ, 84 ਲੱਖ ਜੂਨ ਦਾ ਚੱਕਰ ਕੱਟਦਾ ਹਾਂ; ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਿਹਚਲ ਥਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਇਹ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਤਮ ਸ਼ਾਖਸ਼ਾਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ -

ਆਤਮਾ ਪਰਾਤਮਾ ਏਕੋ ਕਰੈ ॥

ਅੰਤਰ ਕੀ ਦੁਬਿਧਾ ਅੰਤਰਿ ਮਰੈ ॥

ਪੰਨਾ - 661

ਪ੍ਰਮ ਪਦਵੀ, ਅਟੱਲ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂ। ਇਹ ਮੂਰਖ ਜੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਜਾਣਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਮੰਦ ਫੁਰਨੇ ਨਾ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਸਦੀ ਅਲਪ ਬੁੱਧੀ ਤੱਕ ਕੇ ਹੱਸਿਆਂ ਹਾਂ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤੋਂ ਭੁੱਲਿਆ ਸਵਰਗਾਂ ਦੀ ਲੋਚਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਗੋੜੇ ਕੱਟਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਪੁੰਨ ਦਾਨੁ ਜੋ ਬੀਜਦੇ ਸਭ ਧਰਮ ਰਾਇ ਕੈ ਜਾਈ ॥ ਪੰਨਾ - 1414

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਨਸ਼ਠਾਨ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਖਤਰਨਾਕ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਧੂਆਂ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਮਾਰੂ ਅਸਰ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਾਧਕ ਤਾਂਤਰਿਕ ਵਿਦਿਆ ਰਾਹੀਂ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਕਾਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਬੀਰ, ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ, ਪਿਸਾਚ, ਭੈਰਵੀ ਜੱਖਣੀ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਭਿਆਨਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵੱਸ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਉਤੇ ਵਰਤ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਬਾਲ-ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਬਦ-ਅਮਨੀ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਆਪਣੀ ਮਾਨਤਾ, ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਣਾ, ਆਪਣੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰੋਣਾ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸੁਣਾ-ਸੁਣਾ ਕੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦੀ ਆਸਾ ਰੱਖਣੀ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਉਹ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅੰਦਰਲੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਜੁਟ ਜਾਈਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਈਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੌਣ ਹਾਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਂ ਚੋਰਾਂ, ਪੰਜਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰਮ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਐਸੇ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਮੂਰਖ ਆਖਦੇ ਹਨ -

ਪੜਿਆ ਮੂਰਖੁ ਆਖੀਐ ਜਿਸੁ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥ ਪੰਨਾ-140

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੜ੍ਹਨਾ ਗੁਣਨਾ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਇਕ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਬੇਸ਼ਰਤੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਣ ਪਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ

ਹੈ ਪਰ ਸੱਚ ਦੀ ਕਸੌਟੀ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਪੜਣਾ ਗੁੜਣਾ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਕਾਰ ਹੈ ਅੰਦਰਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਵਿਕਾਰੁ ॥
ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਸਭਿ ਪੜਿ ਥਕੇ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਖੁਆਰੁ ॥
ਸੋ ਪੜਿਆ ਸੋ ਪੰਡਿਤੁ ਬੀਨਾ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ ॥
ਅੰਦਰੁ ਖੋਜੈ ਤਤੁ ਲਹੈ ਪਾਏ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥ ਪੰਨਾ - 650**

ਜੇ ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰਲਾ ਭਰਮ ਨਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਇਆ, ਨਾ ਅੰਦਰੋਂ ਕਪਟ ਦੂਰ ਹੋਇਆ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਹਾਸਲ ਨਾ ਕਰਿਆ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਸ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ-ਕਿਸੇ ਸੱਪ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਣੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਮਣੀ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਕੀੜੇ ਮਕੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਉਦਰ ਭਰਨ ਲਈ ਕਪਟ ਕਰਦਾ ਹੈ -

**ਪੜਿ ਪੜਿ ਪੰਡਿਤ ਮੁਨੀ ਥਕੇ ਦੇਸੰਤਰ ਭਵਿ ਥਕੇ ਭੇਖਧਾਰੀ ॥
ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਨਾਉ ਕਦੇ ਨ ਪਾਇਨਿ ਦੁਖੁ ਲਾਗਾ ਅਤਿ ਭਾਰੀ ॥
ਮੂਰਖ ਅੰਧੇ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਸੇਵਹਿ ਮਾਇਆ ਕੇ ਬਿਉਹਾਰੀ ॥
ਅੰਦਰਿ ਕਪਟੁ ਉਦਰੁ ਭਰਣ ਕੈ ਤਾਈ ਪਾਠ ਪੜਹਿ ਗਾਵਾਰੀ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਸੋ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ਜਿਨ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਮਾਰੀ ॥
ਨਾਨਕ ਪੜਣਾ ਗੁਨਣਾ ਇਕੁ ਨਾਉ ਹੈ ਬੁਝੈ ਕੋ ਬੀਚਾਰੀ ॥
ਪੰਨਾ - 1246**

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਕਰਵਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਰੂਹਾਨੀ ਮਾਰਗ ਦੀ ਸੂਝ ਦੇਣ ਤੇ ਅਸਮਰਥ ਹੈ। ਰੂਹਾਨੀ ਮਾਰਗ ਤਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਜੀਵ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਹਨ ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਘੇਰੀਂ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਵਾਦੂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾਣ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ, ਆਦਮੀ ਬੇਅੰਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਸਾਲੇ ਪਾ-ਪਾ ਕੇ, ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਮਾਸ ਖਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸਵਾਦ ਵਾਸ਼ਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਤੁਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਉਹ ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਖਾਸ ਹਿੱਸੇ ਕੱਟ-ਕੱਟ ਕੇ ਖਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਖਾਣ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਦੱਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਪਸ਼ੂ ਅਤੇ ਪੰਛੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮਰਵਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਭਾਂ ਰਿੰਨੂ ਕੇ ਖਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਉਪਰੰਤ ਦਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਉਲਟੀਆਂ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਖਾਂਦਾ ਸੀ, ਕਈ-ਕਈ ਵਾਰੀ ਖਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤਿਆਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾਣ ਦੀ ਖਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ ਕਿ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ

ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਤੋਗੁਣੀ ਭੋਜਨ ਜੋ ਵਿਟਾਮਿਨਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ, ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸਤੋਗੁਣੀ ਭੋਜਨ, ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਰਕਤ ਦਾ ਦਬਾਓ ਸਹੀ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਖਾਣ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ -

**ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਸੁਲਪ ਸੀ ਨਿਦ੍ਰਾ
ਦਇਆ ਖਿਮਾ ਤਨ ਪ੍ਰੀਤ ॥ ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ ਪਾ: ੧੦**

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਪੇਟੁ ਭਰਿਓ ਪਸੁਆ ਜਿਉ ਸੋਇਓ
ਮਨੁਖੁ ਜਨਮੁ ਹੈ ਹਾਰਿਓ ॥ ਪੰਨਾ - 1105**

ਅਤੇ ਅਧਿਕ ਸੁਆਦੂ ਖਾਣਿਆਂ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੀਏ ਰਸ ਭੋਗ ॥
ਤਾਂ ਤਨਿ ਉਠਿ ਖਲੋਏ ਰੋਗ ॥ ਪੰਨਾ - 1256**

**ਅਧਿਕ ਸੁਆਦ ਰੋਗ ਅਧਿਕਾਈ
ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਹਜੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਪੰਨਾ - 1255**

**ਬਹੁ ਸਾਦਹੁ ਦੁਖੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ ॥
ਭੋਗਹੁ ਰੋਗੁ ਸ ਅੰਤਿ ਵਿਗੋਵੈ ॥ ਪੰਨਾ - 1034**

ਮੈਲਾ ਅਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਮਨ ਮੈਲ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

**ਮਨੁ ਮੈਲਾ ਹੈ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥
ਮੈਲਾ ਚਉਕਾ ਮੈਲੈ ਥਾਇ ॥
ਮੈਲਾ ਖਾਇ ਫਿਰਿ ਮੈਲੁ ਵਧਾਏ
ਮਨਮੁਖ ਮੈਲੁ ਦੁਖੁ ਪਾਵਣਿਆ ॥ ਪੰਨਾ - 121**

ਸਿੱਧ ਗੋਸ਼ਟ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਿਧਾਂ ਨਾਲ ਖਾਣ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਮਤ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਖੰਡਿਤ ਨਿਦ੍ਰਾ ਅਲਪ ਅਹਾਰੰ ਨਾਨਕ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੋ ॥ ਪੰਨਾ - 939

ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਫੁਰਮਾਨ ਹਨ -

**ਓਨੀ ਦੁਨੀਆ ਤੋੜੇ ਬੰਧਨਾ ਅੰਨੁ ਪਾਣੀ ਥੋੜਾ ਖਾਇਆ ॥
ਪੰਨਾ - 467**

ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਤਲਵੰਡੀ ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ ਜੀ ਦੇ ਨਿਮੰਤਰਣ ਤੇ ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਖਾਣਿਆਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਹੇ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਖਾਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਅਸਰ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਨ ਉਪਰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਭੋਜਨ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਵਿਚ ਅੰਧਕਾਰ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਅੰਸ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਰਜੋ ਗੁਣੀ ਖਾਣਾ

ਆਦਮੀ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਚੰਚਲਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਜਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਮਨ ਟਿਕਦਾ ਨਹੀਂ। ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਭੋਜਨ, ਉਹ ਵੀ ਜੇ ਮਰਿਆਦਾ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਕੇ ਛਕਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਫੁਰਨੇ ਨਹੀਂ ਉਠਦੇ, ਮਿਹਦੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤਵਿਕ ਭੋਜਨ ਹਜ਼ਮ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤੀ ਖੋਚਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ। ਪਹਿਲਿਆਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਬਹੁਤ ਰਿਸ਼ਟ-ਪੁਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਸੈਂਕੜੇ ਮੀਲਾਂ ਦਾ ਪੰਧ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਮੁਕਾ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਖਤ ਤੋਂ ਸਖਤ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਥੱਕਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸੂਝਵਾਨਾਂ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਨੂੰ 32 ਗ੍ਰਾਮ ਖਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ, ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਨੂੰ 24 ਗ੍ਰਾਮ, ਬਾਨ ਪ੍ਰਸਤ ਨੂੰ 16 ਗ੍ਰਾਮ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੂੰ 8 ਗ੍ਰਾਮ ਖਾਣ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੋਕ ਮਰਿਆਦਾ ਪਰਸ਼ੋਤਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਅੱਜ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਚਾਰ, ਵਿਚਾਰ, ਵਿਹਾਰ ਪਤਨ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਖਾ ਕੇ ਸਰੀਰ ਰੋਗੀ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਾਮ ਵਿਹੁਣਿਆਂ ਨੂੰ, ਖਾ ਕੇ ਪੇਟ ਭਰਨ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸੌਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਟਾਕਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਫਿਟ ਇਵੇਗ ਜੀਵਿਆ ਜਿਤੁ ਖਾਇ ਵਧਾਇਆ ਪੇਟੁ ॥

ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਣੁ ਸਭੋ ਦੁਸਮਨੁ ਹੇਤੁ ॥ ਪੰਨਾ - 790

ਖਾਇਆ ਮੈਲੁ ਵਧਾਇਆ ਪੈਯੈ ਘਰ ਕੀ ਹਾਣਿ ॥

ਬਕਿ ਬਕਿ ਵਾਦੁ ਚਲਾਇਆ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਬਿਖੁ ਜਾਣਿ ॥

ਪੰਨਾ - 1331

ਸੋ ਰਾਇ ਜੀ! ਖਾਣ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਖਾਣਾ, ਜੋ ਖੁਆਰੀ ਪੈਦਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਮੁਆਫਕ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਲਿਵ ਦੀ ਥਾਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਿਕਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰੇ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ -

ਬਾਬਾ ਹੋਰੁ ਖਾਣਾ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰੁ ॥

ਜਿਤੁ ਖਾਯੈ ਤਨੁ ਪੀੜੀਐ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹਿ ਵਿਕਾਰ ॥

ਪੰਨਾ - 16

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਖਾਣ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਵੀ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲੋਂ ਵੀ ਭੁੱਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਲਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਘੇਰੀ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਖਾਣ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਹੀਂ ਦਿਆ ਕਰਦੀ। ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਭਾਂ ਖਾਣੀਆਂ ਕਿੰਨਾਂ ਨਿੰਦਨੀਯ ਕਰਮ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਘੇਰੀ ਰਖਦੀ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਭੋਗ ਵਾਸ਼ਨਾ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਸੰਜਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭੋਗ, ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਮਲੀਨਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਲ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਜਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਭੋਗੀ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਐਸੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਮੋਹਨ ਜੋ

ਅਲਾਉਦੀਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ 12000 ਰਾਣੀਆਂ ਸਨ। ਜੋ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਲੜਕੀ ਉਸਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ, ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰਾਣੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਅਲਾਉਦੀਨ ਨੇ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦੇ ਕੇ 12000 ਪਦਮਨੀ ਰਾਣੀਆਂ ਆਪਣੇ ਫੌਜੀਆਂ, ਜਰਨੈਲਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿਤੀਆਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਰਾਜਾ ਨਰਕਸੁਰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਰਾਜ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਹਾਰ ਦੇ ਕੇ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ-ਆਪ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਦੁਆਰਕਾ ਵਿਚ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕੀਤਾ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤਕ ਫੁਰਮਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਜਰ ਕਪਾਟਾਂ ਦਾ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਯੋਗ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ -

ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਨ ਖੁਲਨੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਖੁਲੀਜੈ ॥ ਪੰਨਾ - 954

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਜੜੇ ਹੋਏ, ਨਾ ਤੋੜੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਪਾਟ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਇਕ ਥਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

**ਦੁਖੁ ਦਰਵਾਜਾ ਰੋਹੁ ਰਖਵਾਲਾ
ਆਸਾ ਅੰਦੇਸਾ ਦੁਇ ਪਟ ਜੜੇ ॥ ਪੰਨਾ - 877**

ਇਹ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਤੇ ਅੰਦੇਸ਼ੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਸਖਤ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸ਼ਨਾ ਬਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਹੋਰ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ -

**ਆਸਾ ਕਰਤਾ ਜਗੁ ਮੁਆ ਆਸਾ ਮਰੈ ਨ ਜਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਆਸਾ ਪੂਰੀਆ ਸਚੇ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥ ਪੰਨਾ - 517**

ਇਸ ਆਸਾ ਤੇ ਮਨਸਾ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਮੋਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਮਨਮੋਹਣੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸਨੂੰ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਆਸਾ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਨਾ ਕਰ ਦੇਵੇ।

**ਆਦਿ ਅੰਤੇ ਮਧਿ ਆਸਾ ਕੂਕਰੀ ਬਿਕਰਾਲ ॥
ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਕੀਰਤਨ ਗੋਬਿੰਦ ਰਮਣੰ ਕਾਟੀਐ ਜਮ ਜਾਲ ॥ ਪੰਨਾ - 502**

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਜਦ ਤੱਕ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦਾ ਚੱਕਰ ਗਲੋਂ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦਾ। ਅੰਤਕਾਲ ਵਿਚ ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਜੀਵ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸਨੂੰ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਤਮਾ ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਜੀ ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਾਮ ਕਥਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਸਾਡਾ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵਲ ਨੂੰ, ਨੇੜੇ ਨਗਰ ਵਲ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਕਰਾਲ ਪ੍ਰੇਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਲੰਘਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਫਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦਰਖਤ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ੁਖਸ਼ਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰੇਤ ਤਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਨਿਤਾਨੰਦ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਹੀ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਰਮਾਇਣ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਸਲੋਕ, ਅਸਟਪਦੇ ਤੇ ਚਉਪਦਿਆਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰੇਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਤਾਨੰਦ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਇਆ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ! ਇਹ ਗਤੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਿਲ ਗਈ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਮਹਾਤਮਾ ਸੀ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, “ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਰਮਾਇਣ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰ ਲਈ। ਮੈਂ ਵੀ ਰਮਾਇਣ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਲਿਖਦੇ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਨਿ੍ਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨੋ-ਮਨ ਵਸਤਰ ਪਹਿਨਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਚਾਨਕ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਪ੍ਰਬਲ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰੇਤ ਦੀ ਜੂਨੀ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਜੂਨੀ ਵਿਚੋਂ ਛੁਡਾਵੋ।”

ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਖੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੁਨੀਚੰਦ ਦੇ ਪਿਤਾ, ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਗੁਰੂ, ਰਿੱਛ, ਕਾਂ, ਘੋਰਾੜ, ਕਾਣੇ ਤਿੱਤਰ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਸੁਭ ਗਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਚੁੰਗਲ 'ਚੋਂ ਕੱਢਿਆ। ਸੋ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਅਥਾਹ ਲਹਿਰਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼, ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ। ਸੋ ਇਹ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਦੁੱਖ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆਂ ਵਿਆਪਨਿ ਸਭੇ ਰੋਗ ॥ ਪੰਨਾ - 135

ਦੁਖੁ ਤਦੇ ਜਾ ਵਿਸਰਿ ਜਾਵੈ ॥

ਭੁਖ ਵਿਆਪੈ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਯਾਵੈ ॥

ਪੰਨਾ - 98

ਸੰਸਾਰ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਹੀ ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁਖ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਦੁੱਖ ਦੀ ਵਰਤਣ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੁਖ ਹੀ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸੁੱਖ ਨਾਮ ਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਜਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦੁਖ ਵਿਚ ਰੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਕਿ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਦੁਖ ਵਿਚਿ ਜੰਮਣੁ ਦੁਖਿ ਮਰਣੁ ਦੁਖਿ ਵਰਤਣੁ ਸੰਸਾਰਿ ॥

ਦੁਖੁ ਦੁਖੁ ਅਗੈ ਆਖੀਐ ਪੜਿ ਪੜਿ ਕਰਹਿ ਪੁਕਾਰ ॥

ਦੁਖ ਕੀਆ ਪੰਡਾ ਖੁਲੀਆ ਸੁਖੁ ਨ ਨਿਕਲਿਓ ਕੋਇ ॥

**ਦੁਖ ਵਿਚਿ ਜੀਉ ਜਲਾਇਆ ਦੁਖੀਆ ਚਲਿਆ ਹੋਇ ॥
ਨਾਨਕ ਸਿਫਤੀ ਰਤਿਆ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ ਹੋਇ ॥
ਦੁਖ ਕੀਆ ਅਗੀ ਮਾਰੀਅਹਿ ਭੀ ਦੁਖੁ ਦਾਰੁ ਹੋਇ ॥**

ਪੰਨਾ - 1240

ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਬਲ ਲਹਿਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਨੂੰ ਫਸਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਜਾਲ ਪਸਾਰਿਆ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਹ ਜੀਵ ਰੂਪ ਪੰਛੀ ਫਸ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਛੁਟਣ ਦਾ ਇਸਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ -

**ਮਾਇਆ ਜਾਲੁ ਪਸਾਰਿਆ ਭੀਤਰਿ ਚੋਗ ਬਣਾਇ ॥
ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਪੰਖੀ ਫਾਸਿਆ ਨਿਕਸੁ ਨ ਪਾਏ ਮਾਇ ॥ ਪੰਨਾ - 50**

ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੂੰ, ਜੀਵ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਕੋਹੜ ਦਾ ਰੋਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਇਸ ਅਗਨ ਵਿਚ ਜਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅੱਗ ਵਿਚ ਇੰਦਨ ਪਾਇਆਂ ਤੇ ਅੱਗ ਹੋਰ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਕੇ ਜਲਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅਗਨ ਵਿਚ ਪਦਾਰਥ ਪਾ ਕੇ ਅੱਗ ਬੁਝਣੀ ਨਹੀਂ ਸਗਮਾਂ ਹੋਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਫੈਲਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਵਡੇ ਵਡੇ ਰਾਜਨ ਅਰੁ ਭੂਮਨ ਤਾ ਕੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨ ਬੁਝੀ ॥
ਲਪਟਿ ਰਹੇ ਮਾਇਆ ਰੰਗ ਮਾਤੇ ਲੋਚਨ ਕਛੁ ਨ ਸੁਝੀ ॥
ਬਿਖਿਆ ਮਹਿ ਕਿਨ ਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਪਾਈ ॥
ਜਿਉ ਪਾਵਕੁ ਈਧਨਿ ਨਹੀ ਧ੍ਰਾਪੈ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਕਹਾ ਅਘਾਈ ॥**

ਪੰਨਾ - 672

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਹੋਰ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਏਹ ਤਿਸਨਾ ਵਡਾ ਰੋਗੁ ਲਗਾ ਮਰਣੁ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ॥
ਪੰਨਾ - 919**

ਬੂਠੇ ਲਾਲਚਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸਤਿ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਸਤਿ ਨੂੰ ਅਸੱਤਿ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਦੇ ਵੀ ਮਰਨਾ ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਹੋਰ-ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਲਈ ਅੱਗੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ -

**ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬਿਰਲੇ ਹੀ ਕੀ ਬੁਝੀ ਹੇ ॥
ਕੋਟਿ ਜੋਰੇ ਲਾਖ ਕੋਰੇ ਮਨੁ ਨ ਹੋਰੇ ॥
ਪਰੈ ਪਰੈ ਹੀ ਕਉ ਲੁਝੀ ਹੇ ॥ ਪੰਨਾ - 213**

ਨਾ ਜੁਆਨੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅਗਨ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬੁਝਦੀ। ਜਦੋਂ ਜਮਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਕਲਾਈ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਇਕ ਸਾਖੀ ਹੈ - ਕਿਸੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸੇਠ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਅਜਮਲ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਨਰਾਇਣ ਕਹਿ ਕੇ ਉਚੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਅਜਮਲ ਕਉ ਅੰਤ ਕਾਲ ਮਹਿ ਨਾਰਾਇਣ ਸੁਧਿ ਆਈ॥
ਜਾਂ ਗਤਿ ਕਉ ਜੋਗੀਸੁਰ ਬਾਛਤ ਸੋ ਗਤਿ ਛਿਨ ਮਹਿ ਪਾਈ॥**

ਪੰਨਾ - 902

ਉਸਨੇ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ। ਉਸਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਹੋਏ - ਵੱਡੇ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਰੱਖਿਆ, ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇਵ ਰੱਖਿਆ, ਤੀਜੇ ਦਾ ਨਾਰਾਇਣ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਦਾ ਗੋਬਿੰਦ ਰੱਖਿਆ। ਉਸ ਸੇਠ ਦਾ ਜਦੋਂ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਪੈਸੇ ਟਕੇ, ਮਕਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀ ਜਾਵੇ। ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਕਿਹਾ ਸੇਠ ਜੀ! ਤੁਹਾਡਾ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ-ਸੰਕਿਟਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੀ ਨਾਭੀ ਦੀ ਗੰਢ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸ਼ਾਸ ਬੇ-ਮਰਿਆਦਾ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਲਵੋ। ਸਿਆਣੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦ ਵਲ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਪੁਛਿਆ, “ਸੇਠ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਹੋ? ਸਾਰਾ ਭਾਈਚਾਰਾ ਪੁਛਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਦੱਸੋ ਇਹ ਕੌਣ-ਕੌਣ ਹਨ?” ਸੇਠ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਚਾਰੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, “ਓ ਤੁਸੀਂ! ਚਾਰੇ ਹੀ ਦੁਕਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਆ ਗਏ? ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਸੌਦਾ ਕੌਣ ਵੇਚੇਗਾ?” ਐਨਾ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਪ੍ਰਾਣ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੋ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅਗਨ ਮਰਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬੁਝਦੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਨਾਮ ਦੀ ਦਵਾਈ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ, ਪੂਰੇ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦਾ, ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਇਸ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ-

**ਇਹੁ ਜਗਤੁ ਮਿਟੀ ਕਾ ਪੁਤਲਾ ਜੋਗੀ
ਇਸੁ ਮਹਿ ਰੋਗੁ ਵਡਾ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਾਇਆ॥
ਅਨੇਕ ਜਤਨ ਭੇਖ ਕਰੇ ਜੋਗੀ
ਰੋਗੁ ਨ ਜਾਇ ਗਵਾਇਆ॥
ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਉਖਧੁ ਹੈ ਜੋਗੀ
ਜਿਸ ਨੋ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ॥**

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੋਈ ਬੁਝੈ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਸੋ ਪਾਏ॥ ਪੰਨਾ - 909

ਇਕ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਜਾਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਜਦੋਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਤਿੱਤਰ ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਚਾਰਨ ਹੋਇਆ -

**ਭੁਮੀਆ ਭੂਮਿ ਉਪਰਿ ਨਿਤ ਲੁਝੈ॥
ਛੋਡਿ ਚਲੈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਨਹੀ ਬੁਝੈ॥**

ਪੰਨਾ - 188

ਤਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ, “ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਆਪ ਦੇ

ਅਚਾਨਕ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ? ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਕਰਾਉ।” ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਦੇਖੋ! ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਕਿੰਨਾਂ ਜਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਿੱਤਰ ਏਸ ਥਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਉਸਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਸੀ। ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਇਹ ਤਿੱਤਰ ਬਣ ਕੇ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਖੇਤ ਹਨ। ਇਹ ਤਿੱਤਰ ਖੱਬੀ ਅੱਖੋਂ ਕਾਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰੋ।” ਜਦੋਂ ਤਿੱਤਰ ਫੜ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਤਾਂ ਸਚਮੁੱਚ ਹੀ ਉਹ ਖੱਬੀ ਅੱਖ ਤੋਂ ਕਾਣਾ ਸੀ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਜਲ ਰਿਹਾ ਹੈ -

ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਗਨਿ ਜਲੈ ਸੰਸਾਰਾ ॥

ਲੋਭੁ ਅਭਿਮਾਨੁ ਬਹੁਤੁ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥

ਪੰਨਾ - 120

ਸੋ ਇਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਘੁਮੇਟਣੀਆਂ ਖੁਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਸ ਦੇ ਆਪੇ ਵਿਚ ਤੱਤ੍ਰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਯਥਾਰਥ ਵਿਚ ਸ਼ਾਖਸ਼ਤ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਬੁੱਝਦਾ, ਓਨੀਂ ਦੇਰ ਤੱਕ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅਗਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਤਨ ਨਾਲ ਬੁਝਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ -

ਅਗਿਆਨੁ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਇਸੁ ਤਨਹਿ ਜਲਾਏ ॥

ਤਿਸ ਦੀ ਬੁਝੈ ਜਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਕਮਾਏ ॥

ਤਨੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਨਿਵਾਰੇ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਸਮਾਇਆ ॥

ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ ॥

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਵਿਰਲੈ ਪਾਈ ॥

ਨਾਨਕੁ ਏਕ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਆ ॥

ਪੰਨਾ - 1067

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਆਪਨ ਆਪੁ ਸੁਝੈ ॥

ਤਿਸ ਕੀ ਜਾਨਹੁ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬੁਝੈ ॥

ਪੰਨਾ - 281

ਇਹ ਬਚਨ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ, ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਰਵਣ ਕੀਤੇ, ਐਤਨੇ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਇਹ ਅਧੂਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਆਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸਰੋਤਾ ਜਨ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਜਾਣ ਲੱਗੇ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਇਕੱਲੇ-ਇਕੱਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਕਮਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਸਜ ਗਏ। ਬਾਬੂ ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਇਕੱਲੇ-ਇਕੱਲੇ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਦਿਵਾਉਣ ਲੱਗੇ।

ਸੰਤ ਬਚਨ (ਭਾਗ - ਤੀਜਾ)

ਅੱਜ 17 ਮਈ 1962, ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ ਸੀ। ਕੱਲ ਜੋ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਸਨ ਉਸ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੁੱਖ ਰੂਪ ਪਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਸਾ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀਆਂ ਅਥਾਹ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਆਸਾ ਤੇ ਅੰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੱਜਰ ਕਪਾਟਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤਸ਼ਵੀਹ (ਬਰਾਬਰੀ) ਦਿਤੀ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਤੱਕ ਜੀਵ ਦਾ ਜੰਮਣਾ ਮਰਨਾ ਅਵੱਸ਼ ਹੈ। ਅੱਜ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਯਥਾ ਯੋਗ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਉਪਰ ਬੈਠ ਗਏ, ਉਸ ਪਿਛੋਂ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਬਿਰਾਜ ਗਏ। ਅੱਜ ਫੇਰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪ ਨੇ ਬਹੁਤ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਕਲਜੁਗੀ ਜੀਵ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਾਰਕ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਇਤਨੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਆਸਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ, ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੀਏ, ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਸਾਧਨ ਦੱਸੋ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲਈਏ।

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਬਾਤ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਬਿਲਕੁਲ ਸਤਿ ਹੈ। ਜੇ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਐਨਾ ਸੁਖਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਾਧਕ ਕਿਉਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਆਸਾ ਤੇ ਅੰਦੇਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭਟਕਦੇ। ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਸਰੀਰ ਹੀ ਆਸਾ ਤੇ ਮਨਸ਼ਾ ਦੀ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਪੁਰਜ਼ਾ ਹੈ। ਮਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੱਗ ਕੇ, ਜੋ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਅਤੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦੀਆਂ ਥਪੇੜਾਂ ਸਹਿੰਦੇ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੀ, ਕਿਸੇ ਸਹਿਸ ਸਿਆਣਪਾਂ ਨਾਲ, ਫਿਲਾਸਫੀਆਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਮਨ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ-ਲਾ ਕੇ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਨਿਕਲਣੋਂ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਇਸੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੀਸਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਏਹੁ ਸਰੀਰੁ ਹੈ ਅੰਤਰਿ ਜੋਤਿ ਜਗਾਏ ॥

ਨਾਨਕ ਮਨਮੁਖਿ ਬੰਧੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੁਕਤਿ ਕਰਾਏ ॥ ਪੰਨਾ - 559

ਸੋ ਆਸਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਹੋਇਆ ਇਹ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਪਰਾਲਬਧ ਕਰਮ ਲੈ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਗੁਰਮੁਖ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ

ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਰੱਖ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਦਿਵਾਲੀਏ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਵਾਂਗੂੰ ਤੁਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ 'ਮੁਹੇ ਮੁਹਿ' ਚੋਟਾ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਆਸਾ ਅੰਦਰਿ ਜੰਮਿਆ ਆਸਾ ਰਸ ਕਸ ਖਾਇ ॥

ਆਸਾ ਬੰਧਿ ਚਲਾਈਐ ਮੁਹੇ ਮੁਹਿ ਚੋਟਾ ਖਾਇ ॥ ਪੰਨਾ - 61

ਇਹ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਦੇ ਇਕ ਵਾਸ਼ਨਾ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਉਸਦੀ ਜੜ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾ ਫੁੱਟ ਨਿਕਲਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਜੰਮਦਾ-ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਪੁਛਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਦੱਸੋ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਐਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੇਰ ਓਹੀ ਨਾਮ ਦਵਾਈ ਬਣ ਕੇ ਭੁੱਲੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਨਾਮ ਵਸ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਆ ਜਾਵੇ, ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਅੰਤਰੀਵੀ ਦਿਬਯ ਚਖਸੂ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹਣ ਤੇ ਉਸ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਅਸੱਤਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਪਰਖ ਕੇ, ਆਤਮਾ ਤੇ ਅਨਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਸ਼ਾਖਸ਼ਾਤ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਮਰ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ -

ਆਸਾ ਕਰਤਾ ਜਗੁ ਮੁਆ ਆਸਾ ਮਰੈ ਨ ਜਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਆਸਾ ਪੂਰੀਆ ਸਚੇ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥ ਪੰਨਾ - 517

ਘਟ ਅੰਤਰ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਹੋਣ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੀ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਆਸਾ ਤੇ ਮਨਸ਼ਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚਲਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਅਹੰ ਬਿਰਤੀ 'ਮੈਂ' ਤੇ 'ਮੇਰੀ' ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮ ਆਪੇ ਵਿਚ ਲੈਅ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ -

ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਸਗਲ ਤਿਆਗੈ ਜਗ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਰਾਸਾ ॥

ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਜਿਹ ਪਰਸੈ ਨਾਹਨਿ ਤਿਹ ਘਟਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਵਾਸਾ ॥

ਪੰਨਾ - 634

ਇਕ ਸਾਖੀ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜਦੋਂ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਵਿਚ ਮੋਦੀ ਦਾ ਨਾਟ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਇਕ ਦਿਨ ਵੇਈ ਨਦੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰਕੇ ਸੱਚਖੰਡ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾ ਕੇ 'ਸੋ ਦਰ' ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ -

ਕੋਟਿ ਕੋਟੀ ਮੇਰੀ ਆਰਜਾ ਪਵਣੁ ਪੀਅਣੁ ਅਪਿਆਉ ॥

ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਦੁਇ ਗੁਫੈ ਨ ਦੇਖਾ ਸੁਪਨੈ ਸਉਣੁ ਨ ਥਾਉ ॥

ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਹਉ ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ ਨਾਉ ॥

ਪੰਨਾ - 14

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੇ ਨਾਨਕ! ਜਿਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਮੰਡਲ (Earth Planet) ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਉਹ ਕੰਮ ਅਜੇ ਆਪ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ? ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇ ਏਕੰਕਾਰ ਜੀ! ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਦਾਤ ਵੰਡਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਆਪ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਜਿਸ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਮੈਂ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਕਰਾਂ। ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਸੋਝੀ ਤੇ ਉਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੋ ਜਿਸ ਦੇ ਜਪਣ ਕਰਕੇ ਕਲਜੁਗੀ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ -

**ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ
ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥**

ਪੰਨਾ - 1

ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, “ਹੇ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਵੀ ਇਸ ਉਪਰ ਆਪਣੀ ਮੋਹਰ ਲਾ।” ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ -

**ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥
ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ॥**

ਪੰਨਾ - 1

ਦਾ ਸਲੋਕ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲਾਈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦਾ ਲਵਾ-ਲਵ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪਿਆਲਾ ਪਿਲਾਇਆ ਅਤੇ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦੇਣ ਲਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਦੱਸਣ ਮਾਤਰ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਅਤਿ ਕਠਿਨ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਇਕ ਰੂਪ ਹੀ ਰੱਖਿਆ। ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ, “ਹੇ ਨਾਨਕ! ਮੈਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਅਤੇ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ। ਤੇਰੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਜੇ ਕੋਈ ਭੇਦ ਜਾਣੇਗਾ ਉਸਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋਣਾ ਕਠਿਨ ਹੈ।” ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਫੁਰਮਾਨ ਆਇਆ ਹੈ -

**ਸਮੁੰਦੁ ਵਿਰੋਲਿ ਸਰੀਰੁ ਹਮ ਦੇਖਿਆ
ਇਕ ਵਸਤੁ ਅਨੂਪ ਦਿਖਾਈ ॥
ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦੁ ਗੋਵਿੰਦੁ ਗੁਰੁ ਹੈ
ਨਾਨਕ ਭੇਦੁ ਨ ਭਾਈ ॥**

ਪੰਨਾ - 442

ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਏਕੋ ਜਾਣੁ ॥

ਪੰਨਾ - 864

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਐਸਾ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕਰਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸਦੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਢਾਡੀ ਨੂੰ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸੱਦਿਆ ਅਤੇ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ

ਕਾਰਜ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਕਾਰੇ ਲਾਇਆ -

ਹਉ ਢਾਢੀ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਖਸਮ ਕਾ ਹਰਿ ਕੈ ਦਰਿ ਆਇਆ ॥
ਹਰਿ ਅੰਦਰਿ ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰ ਢਾਢੀ ਮੁਖਿ ਲਾਇਆ ॥
ਹਰਿ ਪੁਛਿਆ ਢਾਢੀ ਸਦਿ ਕੈ ਕਿਤੁ ਅਰਥਿ ਤੂੰ ਆਇਆ ॥
ਨਿਤ ਦੇਵਹੁ ਦਾਨੁ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥
ਹਰਿ ਦਾਤੈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਾਇਆ ਨਾਨਕੁ ਪੈਨਾਇਆ ॥ ਪੰਨਾ - 91

ਹਉ ਢਾਢੀ ਵੇਕਾਰੁ ਕਾਰੈ ਲਾਇਆ ॥
ਰਾਤਿ ਦਿਹੈ ਕੈ ਵਾਰ ਧੁਰਹੁ ਫੁਰਮਾਇਆ ॥
ਢਾਢੀ ਸਚੈ ਮਹਲਿ ਖਸਮਿ ਬੁਲਾਇਆ ॥
ਸਚੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਪੜਾ ਪਾਇਆ ॥
ਸਚਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਭੋਜਨੁ ਆਇਆ ॥
ਗੁਰਮਤੀ ਖਾਧਾ ਰਜਿ ਤਿਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥
ਢਾਢੀ ਕਰੇ ਪਸਾਉ ਸਬਦੁ ਵਜਾਇਆ ॥
ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਸਾਲਾਹਿ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥ ਸੁਧੁ। ਪੰਨਾ - 150

ਸੱਚੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦਾ ਸਿਰੋਪਾਓ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੇਈ ਨਦੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਉਪਰ ਨੂੰ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਇਕੋ ਸ਼ਬਦ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ -

ਨਾ ਕੋ ਹਿੰਦੂ ਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ॥

ਇਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਵੀ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਇਸਲਾਮ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਸੁਣਿਆ। ਇਸਲਾਮ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਤੇ ਨਵਾਬ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਨਵਾਬ ਸਾਹਿਬ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਨਦੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੋਲਾਇਆ ਬੋਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਹਿਲਾਇਆ ਹਿਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਜਦੋਂ ਕਿਤੇ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ 'ਨਾ ਕੋ ਹਿੰਦੂ ਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨ'। ਮੁਲਾਂ-ਮੁਲਾਣੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਨਵਾਬ ਸਾਹਿਬ ਜੀ! ਇਹ ਜੋ ਕੁਫਰ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ ਇਸਲਾਮੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਹੋਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਪਾਸ ਕੋਈ ਰਾਜਸੀ ਸਤਾ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਧਾਰਮਿਕ ਸੇਧ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਅੱਲਾਹ ਤਾਲਾ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਹੈ। ਉਹ ਅਲਾਹ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੱਛ-ਕੱਛ, ਸੂਰ, ਸੱਪ, ਅੱਧਾ ਸ਼ੇਰ, ਅੱਧਾ ਮਨੁੱਖ, ਨਿਰਸਿੰਘ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਆਪੇ ਹੀ ਪੱਥਰ ਤਰਾਸ਼ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਖੁਦਾ ਮੰਨ ਲੈਂਦਾ ਹੈ; ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸਲਾਮ ਵਾਲੇ ਖੁਦਾ ਪ੍ਰਸਤ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਬੁੱਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਪੰਜ ਵੇਲੇ ਪੰਜ ਨਮਾਜ਼ਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ, ਰੋਜ਼ੇ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ, ਹੋਰ ਇਸਲਾਮੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਫੇਰ ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ; ਇਹ ਨਾਨਕ ਕੁਫਰ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਕੁਫਰ ਦੀ ਉਸਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ

ਜਾਵੇ। ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ ਖਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਜ਼ੀ, ਮੁਲਾਂ-ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਦੋਸ਼ ਅਰੋਪਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਤਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਵਾਬ ਸਾਹਿਬ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦਾ ਅਨੁਆਈ, ਆਦਮੀ ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਤੱਕ ਹੀ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਉਸ ਧਰਮ ਦੇ ਬਣੇ ਅਸੂਲਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਤਿ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਗਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗਿਰਾਵਟ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੱਚੀਆਂ ਲੀਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਦੰਭ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਖੁਦਾਵੰਦ ਅਲਾਹ ਤਾਲਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਉਹ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਜੇ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੱਚੀ ਨਮਾਜ਼ ਜੋ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ -

**ਪੰਜਿ ਨਿਵਾਜਾ ਵਖਤ ਪੰਜਿ ਪੰਜਾ ਪੰਜੇ ਨਾਉ ॥
 ਪਹਿਲਾ ਸਚੁ ਹਲਾਲ ਦੁਇ ਤੀਜਾ ਖੈਰ ਖੁਦਾਇ ॥
 ਚਉਥੀ ਨੀਅਤਿ ਰਾਸਿ ਮਨੁ ਪੰਜਵੀ ਸਿਫਤਿ ਸਨਾਇ ॥
 ਕਰਣੀ ਕਲਮਾ ਆਖਿ ਕੈ ਤਾ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਸਦਾਇ ॥
 ਨਾਨਕ ਜੇਤੇ ਕੁੜਿਆਰ ਕੁੜੈ ਕੁੜੀ ਪਾਇ ॥ ਪੰਨਾ - 141**

ਤੁਸੀਂ ਨਮਾਜ਼ ਦੇ ਪੰਜ ਨਾਂ ਰੱਖੇ ਹਨ - ਪਹਿਲੀ ਸੁਬਹ, ਨਮਾਜ਼ੇ ਪੇਸ਼ੀਨ, ਨਮਾਜ਼ੇ ਦੀਗਰ, ਨਮਾਜ਼ੇ ਸ਼ਾਮ, ਨਮਾਜ਼ੇ ਖੁਫਤਨ। ਪਰ ਜੋ ਨਮਾਜ਼ਾਂ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਪਹਿਲੀ ਸੱਚ ਦੀ, ਦੂਜੀ ਹਲਾਲ ਦੀ, (ਘਾਲ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਬੁਹ ਦੇਇ ਨਾਨਕ ਰਾਹ ਪਛਾਣੇ ਸੇਇ) ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ; ਤੀਜੀ ਖੈਰ ਦੀ, (ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਣ ਦੀ) ਜਿਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਕਾ ਭਲਾ), ਚੌਥੀ ਨੀਅਤ ਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਵੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦੀ (ਵਡਿਆਈ ਹਰੀ ਦੀ)। ਚੰਗੀ ਕਰਨੀ ਦਾ ਅਸੀਂ ਕਲਮਾ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ ਬਿਸਮਿੱਲਾ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਚੰਗੀ ਕਰਨੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਨਮਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਕੂੜ ਹੀ, ਪਾਖੰਡ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਹਾਉਣਾ ਕੋਈ ਅਸਾਨ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਣ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਹਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਔਲੀਆ, ਸੰਤਾਂ, ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਲਾਹ ਸੁਟੇ ਜਿਵੇਂ ਲੋਹੇ ਤੋਂ ਜੰਗਾਲ ਲਾਹ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਗੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਮਰਨ ਤੇ ਜੀਉਣ ਦਾ ਭਰਮ ਮਿਟਾ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਖੁਦੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਟਾ ਦੇਵੇ। ਰੱਬੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਚੱਲੇ, ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਦਇਆ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਹਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

**ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਕਹਾਵਣੁ ਮੁਸਕਲੁ ਜਾ ਹੋਇ ਤਾ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਕਹਾਵੈ ॥
 ਅਵਲਿ ਅਉਲਿ ਦੀਨੁ ਕਰਿ ਮਿਠਾ ਮਸਕਲ ਮਾਨਾ ਮਾਲੁ ਮੁਸਾਵੈ ॥
 ਹੋਇ ਮੁਸਲਿਮੁ ਦੀਨੁ ਮੁਹਾਣੈ ਮਰਣ ਜੀਵਣ ਕਾ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਵੈ ॥
 ਰਬ ਕੀ ਰਜਾਇ ਮੰਨੇ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਕਰਤਾ ਮੰਨੇ ਆਪੁ ਗਵਾਵੈ ॥**

ਤਉ ਨਾਨਕ ਸਰਬ ਜੀਆ ਮਿਹਰਮਤਿ ਹੋਇ ਤ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਕਹਾਵੈ ॥

ਪੰਨਾ - 141

ਤੀਸਰੀ ਬਾਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਸਜਿਦ ਨੂੰ ਮਿਹਰ ਦੀ ਮਸੀਤ ਬਣਾਵੇ ਤੇ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਆਸਣ ਸਿਦਕ ਦਾ ਬਣਾਵੇ। ਹੱਕ ਤੇ ਹਲਾਲ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਕੁਰਾਨ ਬਣਾਵੇ। ਲੱਜਾ ਦੀ ਸੁੰਨਤ, ਸੁਭ ਆਚਰਣ ਦਾ ਰੋਜ਼ਾ ਰੱਖ ਕੇ ਸੱਚਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣੇ। ਸੁਭ ਕਰਨੀ ਦਾ ਕਾਹਬਾ, ਸੱਚ ਨੂੰ ਪੀਰ ਦਾ ਕਲਮਾ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਲਮਾ ਤੇ ਨਮਾਜ਼ ਬਣਾਵੇ। ਮਾਲਾ - ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ ਇਹ ਮਾਲਾ ਬਣਾਵੇ; ਭਾਵ ਉਸਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਲਾਜ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਰਹੇਗੀ।

ਮਿਹਰ ਮਸੀਤਿ ਸਿਦਕੁ ਮੁਸੱਲਾ ਹਕੁ ਹਲਾਲੁ ਕੁਰਾਣੁ ॥

ਸਰਮ ਸੁੰਨਤਿ ਸੀਲੁ ਰੋਜਾ ਹੋਹੁ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ॥

ਕਰਣੀ ਕਾਬਾ ਸਚੁ ਪੀਰੁ ਕਲਮਾ ਕਰਮ ਨਿਵਾਜੁ ॥

ਤਸਬੀ ਸਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵਸੀ ਨਾਨਕ ਰਖੈ ਲਾਜੁ ॥ ਪੰਨਾ - 141

ਕੇਵਲ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਨ ਨਾਲ, ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਨੂੰ ਖੋਹ ਕੇ ਖਾਣਾ, ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾਲ ਕਮਾਏ ਹੋਏ ਧਨ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਤੇ ਫੇਰ ਆਸ ਰੱਖਣੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਹਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿਚ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣੀ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਹਰਾਮ ਦੇ ਮਾਲ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਬੋਝਾ ਜਿਹਾ ਮਾਲ ਪਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਹਲਾਲ ਦੀ ਕਮਾਈ ਸਮਝਣਾ ਇਹ ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਠੀਕ ਹੈ। ਨਵਾਬ ਸਾਹਿਬ ਜੀ! ਸੰਸਾਰ ਕੂੜ ਵਿਚ ਉਲਝ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸਲਾਮ ਵੀ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕੇਵਲ ਮਸਜਿਦ 'ਚ ਜਾ ਕੇ, ਰੋਜ਼ੇ ਰੱਖ ਕੇ ਸੱਚਾ ਬਣਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਦੱਸੋ, ਕੁਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਕਹੋ ਤਾਂ

ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ ਉਸੁ ਸੁਅਰ ਉਸੁ ਗਾਇ ॥

ਗੁਰੁ ਪੀਰੁ ਹਾਮਾ ਤਾ ਭਰੇ ਜਾ ਮੁਰਦਾਰੁ ਨ ਖਾਇ ॥

ਗਲੀ ਭਿਸਤਿ ਨ ਜਾਈਐ ਛੁਟੈ ਸਚੁ ਕਮਾਇ ॥

ਮਾਰਣ ਪਾਹਿ ਹਰਾਮ ਮਹਿ ਹੋਇ ਹਲਾਲੁ ਨ ਜਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਗਲੀ ਕੂੜੀਈ ਕੂੜੋ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ਪੰਨਾ - 141

ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਨਵਾਬ ਦੇ ਕਪਾਟ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ। ਉਸ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਨਾਨਕ ਸਚਮੁਚ ਹੀ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਭਾਂਪਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ, ਇਹ ਮੈਂ ਸਹੀ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਮੰਦਰ ਤੇ ਮਸਜਿਦ ਦਾ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਵਿਚ ਫਰਕ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਜ਼ਾਤ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

ਅਵਲਿ ਅਲਹ ਨੂਰ ਉਪਾਇਆ ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ ॥
 ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭੁ ਜਗੁ ਉਪਜਿਆ ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੋ ਮੰਦੇ ॥
 ਲੋਗਾ ਭਰਮਿ ਨ ਭੂਲਹੁ ਭਾਈ ॥
 ਖਾਲਿਕੁ ਖਲਕ ਖਲਕ ਮਹਿ ਖਾਲਿਕੁ
 ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸੂਬ ਠਾਈ ॥
 ਮਾਟੀ ਏਕ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਸਾਜੀ ਸਾਜਨਹਾਰੈ ॥
 ਨਾ ਕਛੁ ਪੋਚ ਮਾਟੀ ਕੇ ਭਾਂਡੇ ਨ ਕਛੁ ਪੋਚ ਕੁੰਭਾਰੈ ॥
 ਸਭ ਮਹਿ ਸਚਾ ਏਕੋ ਸੋਈ
 ਤਿਸ ਕਾ ਕੀਆ ਸਭੁ ਕਛੁ ਹੋਈ ॥
 ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਨੈ ਸੁ ਏਕੋ ਜਾਨੈ ਬੰਦਾ ਕਹੀਐ ਸੋਈ ॥
 ਅਲਹੁ ਅਲਖੁ ਨ ਜਾਈ ਲਖਿਆ
 ਗੁਰਿ ਗੁੜੁ ਦੀਨਾ ਮੀਠਾ ॥
 ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਮੇਰੀ ਸੰਕਾ ਨਾਸੀ ਸਰਬ ਨਿਰੰਜਨੁ ਡੀਠਾ ॥

ਪੰਨਾ - 1350

ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਨਵਾਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਦੀ ਨਮਾਜ਼ ਮਸਜਿਦ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਅਸਾਡੇ ਕਿੰਨੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਬਣ ਜਾਣ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਵਾਰ ਮਸਜਿਦ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ (ਸ਼ਾਮਿਲ) ਕਰੋ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਝੱਟ ਹੀ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਮਸਜਿਦ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਇਸਲਾਮ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਪੱਕਾ ਅਸੂਲ ਹੈ ਜਦੋਂ ਨਮਾਜ਼ ਜਾਂ ਕਲਮਾ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਇਬਾਦਤ ਵਿਚ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਚ-ਵਿਚਾਲੇ ਬੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਬੋਲਣ ਨੂੰ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੀ ਨਮਾਜ਼ ਕਜ਼ਾ (ਖੰਡਤ) ਹੋ ਗਈ। ਜੋ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਮਾਜ਼ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੇ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੋ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ। ਨਮਾਜ਼ੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਾਜ਼ੀ (ਮੁਖ ਜੱਜ) ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਵਾਬ ਸਾਹਿਬ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਆਇਆ ਸੀ ਪਰ ਦੇਖੋ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਉਸਨੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗੇ, ਇਹ ਪਾਸੇ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਇਹ ਇਸਦੀ ਤਕਸੀਰ ਹੈ। ਨਵਾਬ ਦੀ, ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ, ਇਮਾਮ ਦੀ ਤੇ ਇਸਲਾਮ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤੌਹੀਨ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਉਪਰ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦਾ ਫਤਵਾ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਪੁਛੋ ਕਿ ਨਮਾਜ਼ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ, ਵਾਇਦਾ ਫਰਮੋਸ਼ੀ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ? ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹੇ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਅਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆਏ ਸੀ, ਆਪ ਨੇ ਨਮਾਜ਼ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ? ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ ਖਾਨ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਆਇਆ; ਮੈਂ ਪੰਜ ਵਕਤ ਨਮਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦਾ, ਮੈਂ 24 ਘੰਟੇ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਅੱਲਾਹ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ 24 ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਅੱਧ ਘੰਟਾ ਨਮਾਜ਼

ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋ ਪਰ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਨਮਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ। ਝੱਟ ਹੀ ਕਾਜ਼ੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਜਿੰਨੇ ਸਾਰੇ ਦੀਨੇ ਇਸਲਾਮ ਵਾਲੇ ਖੜ੍ਹੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਮਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ; ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕੀ ਮਾਇਨੇ ਰਖਦਾ ਹੈ? ਨਵਾਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮੋਦੀਖਾਨੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਮੋਦੀਖਾਨਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਲੁਟਾਉਣ ਤੇ ਵੀ, ਤੱਕੜੀ ਦੀ ਤੇਰਾਂ-ਤੇਰਾਂ ਦੀ ਧੁਨ ਲਾ ਕੇ ਸਭ ਸਮਾਨ, ਚੀਜ਼ਾਂ, ਰਾਸ਼ਨ ਵੰਡ ਕੇ ਫੇਰ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਵਾਧਾ ਨਿਕਲਦਾ ਰਿਹਾ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬੜੀ ਤਾਅਜ਼ੀਮ (ਸਤਿਕਾਰ) ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, “ਹੇ ਨਾਨਕ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ; ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ; ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੋਇਆ, ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਾਵੋ।” ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਨਵਾਬ ਸਾਹਿਬ! ਇਸਲਾਮ ਵਾਲੇ ਸਿਰਫ ਪੰਜ ਨਮਾਜ਼ਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫੇਰ ਅੱਲਾਹ ਤਾਲਾ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਥਾਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਾਰਾ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਹਿੰਦ ਵਾਲੇ ਇਸਨੂੰ ਮਾਇਆ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਸ਼੍ਰਾਸ ਅੱਲਾਹ ਤਾਲਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਹੀ ਖੱਸ ਕਰ ਦਿਤੀ; ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਪਾਖੰਡ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਮਾਜ਼ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ। ਨਮਾਜ਼ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚਿੱਤ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਚਿੱਤ ਇਕਾਗਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਫੁਰਨੇ ਰੁਕ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਦੁਨੀਆਂ ਭੁੱਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਕੋ ਅੱਲਾਹ ਤਾਲਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਾਬਲ ਕੰਧਾਰ ਵਿਚ ਜੋ ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਘੋੜੇ ਖਰੀਦਣ ਭੇਜੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਸੁਰਤੀ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਆਪ ਦੀ ਤਵੱਜੋ ਨਮਾਜ਼ ਵਲੋਂ ਟੁੱਟ ਗਈ ਤੇ ਆਪ ਘੋੜੇ ਖਰੀਦਣ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਏ। ਆਪਣੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਰੰਗ ਦੇ ਘੋੜੇ ਖਰੀਦਣੇ ਹਨ, ਆਹ ਘੋੜਾ ਮੇਰੀ ਖਾਸ ਸਵਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਖਰੀਦਣਾ ਹੈ, ਆਪ ਛਟੀ ਲਾ ਕੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਆਹ ਘੋੜੇ ਮੇਰੀ ਬੱਘੀ ਵਾਸਤੇ ਖਰੀਦਣੇ ਹਨ ਤੇ ਆਹ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਖਰੀਦਣੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਨਵਾਬ ਸਾਹਿਬ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਕਾਬਲ ਕੰਧਾਰ ਤੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਐਧਰ ਉਧਰ ਹਿੱਲਣ ਲੱਗੇ। ਇਹ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ ਖਾਂ ਨੇ ਦੋ ਉਂਗਲਾਂ ਆਪਣੇ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਦੱਬ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਲਾਹ ਤਾਲਾ! ਇਹ ਨਾਨਕ ਤਾਂ ਆਪ ਖੁਦਾ ਦੀ ਜ਼ਾਤ ਹੈ ਜੋ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਲੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਚਦਿਆਂ-ਟਪਦਿਆਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, “ਹੇ ਨਾਨਕ! ਮੈਂ ਸਚਮੁੱਚ ਨਮਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ।”

ਪਾਸ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਇਕ ਦਮ ਗੱਲ ਸੰਭਾਲੀ, ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਨਾਨਕ! ਨਵਾਬ ਸਾਹਿਬ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੇਰੇ

ਨਾਲ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣੀ ਸੀ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਵੀ ਅਜੀਬ ਹੈ; ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਦੀ ਗੱਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਖਦੇ ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਛੇੜ ਹੀ ਲਈ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸੁਣ ਕਰੋ। ਨਮਾਜ਼ ਦਾ ਅੱਧਾ ਕਲਮਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁਰਤ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸੁਈ ਹੋਈ ਘੋੜੀ ਦੀ ਵਛੇਰੀ ਵੱਲ ਚਲੀ ਗਈ ਜੋ ਐਧਰ-ਉਧਰ ਛਲਾਂਗ ਮਾਰਦੀ ਸੀ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੜੇ ਵਿਚ ਖੂਹੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਕੋਈ ਉੱਚੀ ਮੌਣ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਹੋਈ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਖੂਹੀ ਦੀ ਮੌਣ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹੇ, ਵਛੇਰੀ ਨੂੰ ਮੋੜਦੇ ਰਹੋ। ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹ ਲੈਂਦੇ, ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਸਚਾਈ ਹੈ। ਅੱਲਾਹ ਤਾਲਾ ਸਭ ਦੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੱਲਾਹ ਤੋਂ ਡਰ ਨਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਵਛੇਰੀ ਮੋੜਦਾਂ ਰਿਹਾ ਹਾਂ? ਇਹ ਕਿਧਰ ਦੀ ਨਮਾਜ਼ ਹੋਈ? ਕੀ ਪੈਗੰਬਰ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਮਾਜ਼ ਦੱਸੀ ਸੀ? ਕਾਜ਼ੀ ਤੇ ਨਵਾਬ ਨਿਰੁਤਰ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ, ਤੇਰੀ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਸਭ ਪਾਖੰਡ ਦੇ ਆਸਰੇ ਜਿਉਂ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਸਦਾ ਹੀ ਭੁੱਲੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਟਾਈਮ ਭੁੱਲ ਵਿਚ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪ ਸਾਨੂੰ ਸਹੀ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਬਲ ਦੱਸੋ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚੇ ਨਮਾਜ਼ੀ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਨ ਪਾਰੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਇਹ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਖਿੱਚਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਮਿੰਟ ਵੀ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਸਦਾ ਹੀ ਤੋੜ ਕੇ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਦੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਇਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਸੁਖੈਨ ਸਾਧਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇ ਵੇਗ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਸ਼ੁਧ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਧੁਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਰਸ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ (ਆਸਾ ਤੇ ਮਨਸ਼ਾ) ਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਜਲਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਇੱਛਿਆ ਤੇ ਸੰਕਲਪ ਉਠਣੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਨਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹ ਤੋਂ ਪੁੱਟ ਦੇਵੇਗਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥

ਰਾਮ ਨਰਾਇਣੁ ਕਹੈ ਕਹਾਏ ॥

ਗੁਰ ਤੇ ਵਾਟ ਮਹਲੁ ਘਰੁ ਪਾਏ ॥

ਪੰਨਾ - 413

ਆਸਾ ਆਸ ਕਰੇ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਹੁਕਮੈ ਬੁਝੈ ਨਿਰਾਸਾ ਹੋਈ ॥

ਆਸਾ ਵਿਚਿ ਸੁਤੇ ਕਈ ਲੋਈ ॥ ਸੋ ਜਾਰੈ ਜਾਗਾਵੈ ਸੋਈ ॥

ਸਤਿਗੁਰਿ ਨਾਮੁ ਬੁਝਾਇਆ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਭੁਖ ਨ ਜਾਈ ॥

ਨਾਮੇ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨਿ ਬੁਝੈ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਤਿਸੈ ਰਜਾਈ ॥

ਕਲਿ ਕੀਰਤਿ ਸਬਦੁ ਪਛਾਨੁ ॥ ਏਹਾ ਭਗਤਿ ਚੁਕੈ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿਐ ਹੋਵੈ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ਜਿਨਿ ਆਸਾ ਕੀਤੀ ਤਿਸ ਨੋ ਜਾਨੁ ॥

**ਤਿਸੁ ਕਿਆ ਦੀਜੈ ਜਿ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਏ ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥**

ਪੰਨਾ - 424

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਮੁਰਸ਼ਦੇ ਕਾਮਲ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਹ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਜੜ੍ਹ ਤੋਂ ਕੱਟੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ।

ਐਨੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕਈ ਸਰੀਰਾਂ ਨੇ ਉਠ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਆਪ ਨੇ ਅਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੇ ਭੰਡਾਰੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਅਸਾਨੂੰ ਆਪ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣਾ ਲਵੋ, ਅਸਾਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦੇਵੋ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ।

ਸੰਤ ਬਚਨ

(ਭਾਗ - ਚੌਥਾ)

ਅੱਜ 18 ਮਈ 1962 ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਕਾਫੀ ਇਕੱਠ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਪਣੇ ਨਿਯਤ ਸਮੇਂ ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਸ ਭਵਸਾਗਰ ਵਿਚ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਹੈ, ਆਸਾ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਣਾ ਅਤਿ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਮਹਾਨ ਰੋਗ ਹੈ, ਮਹਾਨ ਅੰਧਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਇਆ ਪੁਰਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਝੂਠੇ ਲਾਲਚਾਂ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਰੋਗ ਆਖਦੇ ਹਨ -

ਏਹ ਤਿਸਨਾ ਵਡਾ ਰੋਗੁ ਲਗਾ ਮਰਣੁ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰਿਆ॥

ਪੰਨਾ - 919

ਇਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅਗਨ ਐਨੀ ਭਿਆਨਕ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਜੀਵ ਸੜ ਬਲ ਕੇ ਸੁਆਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੀਵ ਆਇਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਸੀ ਪਰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਕਲਣਾ ਹੱਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਮਾਇਆ ਜਾਲੁ ਪਸਾਰਿਆ ਭੀਤਰਿ ਚੋਗ ਬਣਾਇ॥

ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਪੰਖੀ ਫਾਸਿਆ ਨਿਕਸੁ ਨ ਪਾਏ ਮਾਇ॥ ਪੰਨਾ - 50

ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਪਰਾਲਬਧ ਦੇ ਲੇਖ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਸ਼ੁਭਰ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਦਿਨ ਰਾਤ ਮਾਇਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੀ ਚਿਤਵਨੀ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਚਿਤਵਨੀ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਦਿਨ ਵੀ ਤੇ ਰਾਤ ਵੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਜੀਵ ਦਾ ਮਨ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਐਨਾ ਪਰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਤਾਂ ਛੱਡ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਵੀ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਹੋਰ ਅਵਿਅਕਤ ਸੰਸਾਰ ਬੇਅੰਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਜੀਵ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗਣ ਲਈ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਗਾਫਲ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ ਮੋਹਿਆ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਉਧੇੜ ਬੁਣ ਵਿਚ ਲੰਘਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਰੋਂਦਾ ਤੇ ਕੁਰਲਾਂਦਾ ਹੈ -

ਪੰਖੀ ਬਿਰਖ ਸੁਹਾਵੜੇ ਉਡਹਿ ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਜਾਹਿ॥

ਜੇਤਾ ਉਡਹਿ ਦੁਖ ਘਣੈ ਨਿਤ ਦਾਝਹਿ ਤੈ ਬਿਲਲਾਹਿ॥

ਪੰਨਾ - 66

ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਕਥਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਕਿਸੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿ -

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਜੇ ਕੋ ਮਾਰੈ ॥ ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਰੈ ॥

ਪੰਨਾ - 266

ਕਿਸੇ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਪੂਰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪੁੱਜਿਆ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਗ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਰੂਹਾਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਫੁਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਵਕਤ ਦੀ ਚਿੰਤਵਨੀ ਸੀ ਕਿ ਕਦੋਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪੁੱਛਣ ਅਤੇ ਮੈਂ ਦੱਸਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਦਿਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇਖ ਕੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਤੂੰ ਵੀ ਦੱਸ ਕਿਸ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਘਰ ਵਿਚ ਗਰੀਬੀ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਦੋ ਵਕਤ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਵਧੀਆ ਚੱਲਣ ਲਗ ਜਾਵੇ, ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਸੋਹਣੀ ਕੁੱਲੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਪਹਿਨਣ ਵਾਸਤੇ ਸੋਹਣੇ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਪੇਟ ਦੀ ਭੁੱਖ ਬੁਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸੋਹਣੇ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲ ਜਾਣ, ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਗਊਆਂ ਮਿਲ ਜਾਣ। ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਨਮੋਲ ਪਦਾਰਥ - ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖਸ਼ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਅਰਥ (ਧਨ) ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਧਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਪੇ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਸਲ ਮਨੋਰਥ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣਾ ਭੁੱਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਸਭ ਨੇ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸੀ -

ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ ॥

ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ ॥

ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੇ ਨ ਕਾਮ ॥

ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ॥

ਪੰਨਾ - 12

ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਸਤੇ ਪਰ ਉਹ ਪੈ ਗਿਆ ਮਾਇਆ ਜੋੜਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੀਮਤੀ ਜਨਮ ਹਾਰ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਅਸਾਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਪੇਟ ਤੋਂ ਭੁੱਖੇ ਰਹਿ ਕੇ ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਘਰ ਵਿਚ ਕਲ੍ਹਾ ਕਲੇਸ਼ ਛਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਵਕਤ ਇਹੋ ਚਿੰਤਾ ਖਾਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਫੁਰਨੇ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ, ਮੇਰੀ ਧਨ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦੇਵੋ, ਬਾਕੀ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਧਰਮ, ਕਾਮ, ਮੋਖਸ਼ ਮੈਂ ਕਦੇ ਫੇਰ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਲੈ ਲਵਾਂਗਾ। ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਸੋਚਿਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਹੈ। ਫੇਰ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਿਆਰਿਆ! ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਇਉਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ

ਦਾ ਰੋਗ ਲਗ ਕੇ ਬੁੱਧੀ ਉਤੇ ਹਾਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਇਕ ਐਸੀ ਅੱਗ ਹੈ ਜੋ ਬੁਝਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਬੰਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੋ ਜਾਣ ਪਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੱਖਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਤੇ ਅਰਬਾਂ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਮਨ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਪੰਛੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ -

ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬਿਰਲੇ ਹੀ ਕੀ ਬੁਝੀ ਹੇ ॥

ਕੋਟਿ ਜੋਰੇ ਲਾਖ ਕੋਰੇ ਮਨੁ ਨ ਹੋਰੇ ॥

ਪਰੈ ਪਰੈ ਹੀ ਕਉ ਲੁਝੀ ਹੇ ॥

ਪੰਨਾ - 213

ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਿਕੰਦਰ ਵਰਗਿਆਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਾ ਬੁਝੀ, ਹੋਰ-ਹੋਰ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਘਾਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅੱਗ ਹੈ। ਅੱਗ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾ ਬਾਲਣ ਪਾਉਂਦੇ ਜਾਈਏ, ਉਨੀ ਹੀ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ -

ਵਡੇ ਵਡੇ ਰਾਜਨ ਅਰੁ ਭੂਮਨ ਤਾ ਕੀ ਤ੍ਰਿਸਨ ਨ ਬੁਝੀ ॥

ਲਪਟਿ ਰਹੇ ਮਾਇਆ ਰੰਗ ਮਾਤੇ ਲੋਚਨ ਕਛੁ ਨ ਸੁਝੀ ॥

ਬਿਖਿਆ ਮਹਿ ਕਿਨ ਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਪਾਈ ॥

ਜਿਉ ਪਾਵਕੁ ਈਧਨਿ ਨਹੀ ਧ੍ਰਾਪੈ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਕਹਾ ਅਘਾਈ ॥

ਪੰਨਾ - 672

ਪਰ ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਰ ਬੱਤੀਆਂ ਦੇ ਦਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਫੁਰਮਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਬੱਤੀ ਜਗਾ ਕੇ ਤੂੰ ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜਾਈਂ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਬੱਤੀ ਬੁਝ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਥਾਂ ਪੁੱਟ ਲਈਂ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪੁੱਟਣ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਜੋਗਾ ਧਨ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇ ਭਲਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬੁਝਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਵੱਡੇ ਖਰਚ ਆ ਪੈਣ ਤਾਂ ਤੂੰ ਦੂਜੀ ਬੱਤੀ ਜਲਾ ਕੇ ਉਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਜਾਈਂ; ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਬੁਝ ਜਾਵੇ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਥਾਂ ਪੁੱਟ ਲਈਂ, ਉਥੋਂ ਤੈਨੂੰ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਲਈ ਹੋਰ ਧਨ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇ ਭਲਾ ਫੇਰ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਲੋੜ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੀਜੀ ਬੱਤੀ ਜਗਾ ਕੇ ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜਾਈਂ; ਉਥੇ ਤੇਰੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਧਨ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਦੇ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਨਾ ਜਾਈਂ; ਉਹ ਦਿਸ਼ਾ ਬਹੁਤ ਕਰੂਰ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਰ ਤੂੰ ਅਚਾਨਕ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਵੇਗਾ।

ਉਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਪੁਰਸ਼ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਬੱਤੀ ਜਗਾ ਕੇ ਪੂਰਬ ਵਲ ਨੂੰ ਚੱਲਿਆ ਤਾਂ ਤਾਂਬੇ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਦੇਖਿਆ, ਮਿੱਟੀ ਪਾ ਕੇ ਢਕ ਦਿਤਾ। ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਾ ਬੁਝੀ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚਲੋ ਉਤਰ ਵਲ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖ ਤਾਂ ਲਈਏ ਕਿ ਕੀ ਹੈ? ਜਦੋਂ ਥਾਂ ਪੁੱਟਿਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ, ਰੁਪਈਏ ਵਗੈਰਾ ਮਿਲ ਗਏ। ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ

ਰੂਪਿਆਂ ਵਾਲਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੀ ਖਰਚਾਂਗੇ ਪਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੇ ਟਿਕਣ ਨਾ ਦਿਤਾ। ਤੀਜੀ ਰਾਤ ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸੋਨੇ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮੋਹਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਖ ਕੇ ਹੱਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਕਿ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ, ਲਾਲ ਅਤਿ ਕੀਮਤੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਦੱਬਿਆ ਪਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਦੇਖਾਂਗਾ। ਚੌਥੀ ਰਾਤ ਓਧਰ ਵੀ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ, ਉਥੇ ਇਕ ਗੁਫਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਸੀ ਉਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਵੜ ਗਿਆ। ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਫਾ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਿਰੇ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਮੀਲ ਚਲ ਕੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਆਦਮੀ ਚੱਕੀ ਪੀਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਹੀਰੇ-ਜਵਾਹਰਾਤ, ਲਾਲਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਚੱਕੀ ਦੇ ਮੁੱਠੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਲੈ ਤੇ ਪੀਸਣ ਲਗ ਜਾ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਹੱਥ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜ ਗਿਆ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਹੱਥ ਛੁਟ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਪਿਆਰਿਆ! ਹੁਣ ਚੱਕੀ ਘੁੰਮਾਈ ਜਾਹ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆ ਕੇ ਛੁਡਾ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸ ਦੇ ਕਿ ਹੀਰੇ, ਲਾਲਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, “ਇਹ ਤੇਰੀ ਚਿਤਵਨੀ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ, ਐਥੇ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਹੀ ਚੱਕੀ ਘੁੰਮਾਉਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਤੈਥੋਂ ਵੱਧ ਕੋਈ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਆਏਗਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲ ਕਰੀਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਛੁੱਟ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਕ ਕਥਾ ਨਾਲ ਇਕ ਭਾਵ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜੋੜ ਕੇ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਮੰਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਸਵਾਸ ਪੂਰੇ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦਾ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਜੁਨੀਆਂ ਭੋਗਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਖੇਤ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਕ ਤਿੱਤਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ-

**ਰੂਮੀਆ ਰੂਮਿ ਉਪਰਿ ਨਿਤ ਲੁਝੈ ॥
ਡੋਡਿ ਚਲੈ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਹੀ ਬੁਝੈ ॥**

ਪੰਨਾ - 188

ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਿਆਰਿਓ! ਇਹ ਤਿੱਤਰ ਇਸ ਥਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਜ਼ਿੰਮੀਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਲੱਖਾਂ ਵਿੱਘਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਿਚ ਸੀ। ਇਹ ਮਾਇਕ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਅੱਜ ਤਿੱਤਰ ਬਣ ਕੇ ਅਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਮੇਰੀ ਹੈ। ਜਾਓ ਏਸ ਤਿੱਤਰ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲਿਆਓ, ਇਹ ਤਿੱਤਰ ਖੱਬੀ ਅੱਖ ਤੋਂ ਕਾਣਾ ਹੈ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਤਿੱਤਰ ਫੜ ਲਿਆਂਦਾ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਿਆ ਕਿ ਕਿੱਡੀ ਨਖਿੱਧ ਜੂਨ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਾ ਬੁਝਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਮੀਨ

ਦਾ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਖੋ! ਹਉਂਕੇ ਲੈ ਕੇ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਤਿੱਤਰ ਫੜ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕ ਅੱਖੋਂ ਕਾਣਾ ਸੀ -

**ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭ ਕਹਿਓ ਜਨਮ ਬਹੁ ਧਾਰੇ।
ਮਰ ਮਰ ਤਜੇ ਸਰੀਰ ਉਦਾਰੇ।
ਤਉ ਨ ਤਿਆਗਤ ਨਿਜ ਰਜਧਾਨੀ।
ਬਚਿਉ ਫਾਸ ਸਨੇਹ ਮਹਾਨੀ।
ਅਬ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਪਾਤਕ ਟਰੇ।
ਜਨਮ ਮਰਨ ਜਗ ਬੰਧਨ ਹਰੇ।
ਇਮ ਉਧਾਰ ਖਗ ਕੋ ਕਰ ਭਲੇ।
ਆਗੇ ਹਿਤ ਅਖੇਰ ਕੇ ਚਲੇ।**

**ਪੰਨਾ - 196 ਕਥਾ ਨਾਰਾਇਨ ਹਰੀ ਵਿਚੋਂ
(ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ)**

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਰੋਗ ਜੀਵ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਸਦਾ ਹੀ ਬੇਮੁੱਖ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਭੁੱਖ ਕਦੇ ਮਿਟਦੀ ਨਹੀਂ -

**ਕਿਆ ਗਭਰੂ ਕਿਆ ਬਿਰਧਿ ਹੈ ਮਨਮੁਖ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਭੁਖ ਨ ਜਾਇ॥
ਪੰਨਾ - 649**

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਕ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਇਹੁ ਜਗਤੁ ਮਿਟੀ ਕਾ ਪੁਤਲਾ ਜੋਗੀ
ਇਸੁ ਮਹਿ ਰੋਗੁ ਵਡਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮਾਇਆ॥
ਅਨੇਕ ਜਤਨ ਭੇਖ ਕਰੇ ਜੋਗੀ
ਰੋਗੁ ਨ ਜਾਇ ਗਵਾਇਆ॥**

ਪੰਨਾ - 909

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਇਹ ਰੋਗ ਭੇਖ ਕਰਿਆਂ ਤੋਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਨਾਤ੍ਰਿਆਂ ਤੋਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਕੀਤਿਆਂ ਤੋਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਦਵਾਈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਅਉਖਧ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਹੈ। ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ, ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਨਾਮ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਇਸ ਰੋਗ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹੋਂ ਪੁੱਟ ਕੇ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ-

**ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਉਖਧੁ ਹੈ ਜੋਗੀ ਜਿਸ ਨੋ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੋਈ ਬੂਝੈ ਜੋਗੁ ਜੁਗਤਿ ਸੋ ਪਾਏ॥**

ਪੰਨਾ - 909

ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਮਨ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਰੱਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਅਗਨ ਬੁਝ ਕੇ ਹਿਰਦਾ ਸੀਤਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਅਹੰਭਾਵ ਗਵਾ ਕੇ ਅੰਦਰ ਰੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਮੁੜ ਕੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ ਇਹ ਰੋਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੇ ਰਤਿਆ ਸੀਤਲੁ ਹੋਏ ਆਪੁ ਗਵਾਇ॥
ਅੰਦਰੁ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਸੰਤੋਖਿਆ ਫਿਰਿ ਭੁਖ ਨ ਲਗੈ ਆਇ॥
ਨਾਨਕ ਜਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਰਹਿ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ ਹੈ
ਜੋ ਨਾਮਿ ਰਹੇ ਲਿਵ ਲਾਇ॥**

ਪੰਨਾ - 650

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਕਾਰੂੰ ਵਰਗੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਰਜਾ ਪਾਸ ਇਕ ਵੀ ਰੁਪਈਆ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 40 ਗੰਜ ਜੋੜੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵਰਗਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਭੁੱਖ ਲਹਿ ਗਈ। ਸੋ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਭਾਂਬੜ ਕਿੱਡੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ, ਕੀ ਰਾਜਾ, ਕੀ ਪਰਜਾ, ਸਭ ਹੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਜਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਸ਼ ਗਵਾ ਕੇ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਧਨ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਬੈਕਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਧਨ ਦੇ ਅੰਬਾਰ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੇਸ਼ਾਂ, ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ, ਕਰਸੀਆਂ ਬਦਲ-ਬਦਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਧਨ ਉਥੇ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ; ਕੀ ਕਰਨਗੇ? ਆਦਮੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਓਨਾਂ ਹੀ ਧਨ ਆਉਣਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਹ ਖਾ ਲਵੇ, ਵਰਤ ਲਵੇ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਾਰੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ -

**ਦਮੜਾ ਤਿਸ ਹੀ ਕਾ ਜੋ ਖਰਚੇ ਔਰ ਖਾਇ।
ਦੇਵੇ ਦਿਲਾਵੈ ਰਜਾਇ ਖੁਦਾਇ।**

ਹੋਤਾ ਨਾ ਰਾਖੈ ਅਕੇਲਾ ਨਾ ਖਾਇ।

ਤਹਕੀਕ ਦਿਲ ਜਾਨੀ ਵਹੀ ਭਿਸਤ ਜਾਇ। (ਨਸੀਹਤ ਨਾਮਾ)

ਸੋ ਪਿਆਰਓ! ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੰਸਾਰ ਤੜਫ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਜ਼ਬਾ ਭਵਸਾਗਰ ਦੀ ਐਡੀ ਉਚੀ ਲਹਿਰ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਸੁਰਖਸ਼ਿਤ ਲੰਘਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਇਸ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅਗਨ ਨਹੀਂ ਬੁਝਦੀ। ਇਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅਗਨ ਗੁਰੂ ਆਪ ਬੁਝਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬੁਝਦੀ ਹੈ -

ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦਾਧੀ ਜਲਿ ਮੁਈ ਜਲਿ ਜਲਿ ਕਰੇ ਪੁਕਾਰ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਸੀਤਲ ਜੇ ਮਿਲੈ ਫਿਰਿ ਜਲੈ ਨ ਦੂਜੀ ਵਾਰ॥

ਪੰਨਾ - 588

ਅਤੇ

ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੁਝੈ ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ॥

ਮਹਾ ਸੰਤੋਖੁ ਹੋਵੈ ਗੁਰ ਬਚਨੀ

ਪ੍ਰਭ ਸਿਉ ਲਾਗੈ ਪੂਰਨ ਧਿਆਨੁ॥

ਪੰਨਾ - 682

ਭਵਸਾਗਰ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਸਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਣਾ ਅਤਿ ਕਠਿਨ ਹੈ - ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਲਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਮਗਰਮੱਛ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਅਜਿਹੇ ਭਿਆਨਕ ਜਜ਼ਬੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਐਉਂ ਜਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਬੰਬ ਵੱਡੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਖੇੜ ਦੇਵੇ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਕਾਇਆ ਕਉ ਗਾਲੈ ॥
ਜਿਉ ਕੈਚਨ ਸੋਹਾਗਾ ਢਾਲੈ ॥**

ਪੰਨਾ - 932

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤਾਂ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅੱਗ ਬਲ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਪਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਐਸੀ ਦੁਸ਼ਿਤ ਐਨਰਜੀ ਆਪਣੇ ਚੁਗਿਰਦੇ ਨੂੰ ਘੇਰ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਿਆਂ ਆਪਣੀ ਸੁਖ ਬੁੱਧ ਵੀ ਭੁੱਲਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

**ਓਨਾ ਪਾਸਿ ਦੁਆਸਿ ਨ ਭਿਟੀਐ
ਜਿਨ ਅੰਤਰਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਚੰਡਾਲ ॥**

ਪੰਨਾ - 40

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਝਗੜੇ ਦੇ ਮੂਲ ਕ੍ਰੋਧ! ਜਿਸਨੂੰ ਕਦੀ ਦਇਆ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਦਇਆ ਨਾ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਧਰਮ ਨਿਵਾਸ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਧੌਲ ਧਰਮੁ ਦਇਆ ਕਾ ਪੁਤੁ ॥

ਪੰਨਾ - 3

ਇਸ ਨੇ ਵਿਸ਼ਈ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਬਾਂਦਰ ਵਾਂਗ ਨਾਚ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰੋਧੀ ਬੰਦੇ ਨੂੰ, ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਮਦੂਤ ਤਾੜਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰੋਧੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਜੀਵ ਨੀਚ ਪਦਵੀ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ-

ਹੇ ਕਲਿ ਮੂਲਿ ਕ੍ਰੋਧੰ ਕਦੰਚ ਕਰੁਣਾ ਨ ਉਪਰਜਤੇ ॥

ਬਿਖਯੰਤ ਜੀਵੰ ਵਸੁੰ ਕਰੋਤਿ

ਨਿਰਕੁੰ ਕਰੋਤਿ ਜਥਾ ਮਰਕਟਹ ॥

ਅਨਿਕ ਸਾਸਨ ਤਾੜੰਤਿ ਜਮਦੂਤਹ

ਤਵ ਸੰਗੇ ਅਧਮੰ ਨਰਹ ॥

ਦੀਨ ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਦਯਾਲ ਪ੍ਰਭੁ ਨਾਨਕ

ਸਰਬ ਜੀਅ ਰਖਾ ਕਰੋਤਿ ॥

ਪੰਨਾ - 1358

ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਆਦਮੀ ਕੁਲਾਂ ਗਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਝਗੜੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ -

ਝਗੜਾ ਕਰਦਿਆ ਅਨਦਿਨੁ ਗੁਦਰੈ

ਸਬਦਿ ਨ ਕਰਹਿ ਵੀਚਾਰੁ ॥

ਪੰਨਾ - 316

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉਤੇ ਨਿਰ-ਅਭਿਮਾਨ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਰੋਸ ਨਾ ਕਰ। ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਉਪਰ ਇਹ ਸਮਝ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਇਕੋ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੈ-

**ਰੋਸੁ ਨ ਕਾਹੂ ਸੰਗ ਕਰਹੁ ਆਪਨ ਆਪੁ ਬੀਚਾਰਿ॥
ਹੋਇ ਨਿਮਾਨਾ ਜਗਿ ਰਹਹੁ ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਪਾਰਿ॥ ਪੰਨਾ - 259**

ਜੇ ਕੋਈ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਪ ਵੀ ਪਤਿਤ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਬੁਰਿਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰੋ, ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇਵੋ ਕਿਉਂਕਿ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਰੋਗ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਸੂਝ ਅਤੇ ਨਾਮ ਰਸ ਦੀ ਹਾਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ -

**ਫਰੀਦਾ ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਿ ਗੁਸਾ ਮਨਿ ਨ ਹਢਾਇ॥
ਦੇਹੀ ਰੋਗੁ ਨ ਲਗਈ ਪਲੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਪਾਇ॥ ਪੰਨਾ - 1382**

ਜਿਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਝਗੜੇ ਹਨ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਫਿੱਕੇ ਬੋਲਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਨਾਮ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕਾਮ ਰੂਪੀ ਭਿਆਨਕ ਮਗਰਮੱਛ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ -

**ਨਿਮਖ ਕਾਮ ਸੁਆਦ ਕਾਰਣਿ
ਕੋਟਿ ਦਿਨਸ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ॥
ਘਰੀ ਮੁਹਤ ਰੰਗ ਮਾਣਹਿ
ਫਿਰਿ ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਪਛੁਤਾਵਹਿ॥ ਪੰਨਾ - 403**

ਕਾਮ ਇਕ ਐਸਾ ਮੱਗਰਮੱਛ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਕੇ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਮੱਗਰਮੱਛ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵ ਨੂੰ ਭਵਸਾਗਰ ਪਾਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਆਖਰੀ ਦਮ ਤੱਕ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਵੈਰੀ ਦੇ ਛੁਪ ਕੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਵਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਚ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਨਾ।

ਇਕ ਸਾਖੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ - ਇਕ ਬਿਲਵਾ ਮੰਗਲ ਨਾਮ ਦਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੂਰਦਾਸ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਭਗਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਗਰ ਅਤੇ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਨਗਰ ਵਿਚਾਲੇ ਇਕ ਨਦੀ ਵਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਪਾਰ ਜਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਬਿਲਵਾ ਮੰਗਲ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਕਾਮ ਵਸ ਗਿਆ। ਵੇਸਵਾ ਆਪਣੇ ਚੰਚਲ ਸੁਭਾਅ ਨਾਲ ਇਸ ਨਾਲ ਹਾਵ ਭਾਵ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਪਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਹ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਠਿਆ, ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਐਨਾ ਸੀ ਕਿ ਹੱਥ ਮਾਰਿਆਂ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ। ਸਾਵਣ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸੀ, ਬੱਦਲਾਂ ਨੇ ਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੇ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਸੀ। ਉਚੇ ਨੀਵੇਂ ਟੋਏ ਟਿੱਬੇ ਦੀ ਕੋਈ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਪਾਣੀ

ਵਿਚ ਗਿਰਦਾ ਸੀ, ਕਈ ਵਾਰ ਓੜੜ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਡਿਗਦਾ ਢਹਿੰਦਾ ਇਹ ਫਰਾਟੇਦਾਰ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦੇ ਵਿਚ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਨਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਨਾਲ ਸ਼ੁੱਕ ਰਹੀ ਸੀ, ਫਰਾਟੇ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਕ ਭਿਆਨਕ ਆਵਾਜ਼ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੀਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਐਸੀ ਨਦੀ ਵਿਚੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਸਕੇ ਪਰ ਇਹ ਬਿਲਵਾ ਮੰਗਲ ਕਾਮ ਦਾ ਮੋਹਿਆ ਹੋਇਆ, ਭੁਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਪੁੱਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਮੁਰਦਾ ਜਿਹੜਾ ਨਦੀ ਦੇ ਬਹਾਓ ਨਾਲ ਕੰਢੇ ਉਪਰ ਆ ਲੱਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਇਸ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਦੀ ਲੰਘਣ ਵਾਸਤੇ ਵੇਸਵਾ ਨੇ ਇਹ ਫੱਟਾ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹੇਠਾਂ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਤੈਰਦਾ ਹੋਇਆ ਦੂਰ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਜਾ ਲੱਗਿਆ ਜਿਥੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਵੇਸਵਾ ਦਾ ਘਰ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਘੜੀਸ ਕੇ ਮੁਰਦਾ ਬਰੇਤੀ ਉਤੇ ਰੱਖ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਜਾਵਾਂਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਫੇਰ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ।

ਅੱਗੇ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਪਾਸਾ ਸੀ। ਛੋਟੀ ਕੰਧ ਨੂੰ ਟੱਪ ਕੇ ਇਸ ਨੇ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਇਆ ਕਿ ਵੇਸਵਾ ਕਿਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਪਰ ਪਹਿਲੀ ਮੰਜਲ ਤੇ ਦੀਵਾ ਜਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ balcony ਸੀ ਜੋ ਹਰੀਆਂ ਵੇਲਾਂ ਨਾਲ ਢਕੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਾ ਲਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਵੇਸਵਾ ਨੇ ਕੋਈ ਰੱਸਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੁਝ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਇਆ, ਵੇਸਵਾ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, ਇਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਰੀਚਾ ਦੇ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹਵਾ ਲਿਆ। ਵੇਸਵਾ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਡੌਰ ਡੌਰ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਇਹ ਬੰਦਾ ਜੋ ਨਦੀਓਂ ਪਾਰ ਦਾ ਵਾਸੀ ਹੈ, ਇਹ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਭਿਆਨਕ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦੀ ਨਦੀ ਵਗ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਛੇ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਬਿਲਵਾ ਮੰਗਲ! ਤੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ? ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਹੇ ਪ੍ਰਿਅ! ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਨਦੀ ਦੇ ਪਾਰ ਫੱਟਾ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪਿਛਲੀ balcony ਵਿਚ ਰੱਸਾ ਲਟਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਤੇਰਾ ਪਿਆਰ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਭੇਟਾ ਦੇਣ ਲਈ ਇਰਾਦਾ ਰਖਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤਨੋ ਮਨੋ ਤੇਰੇ ਉਪਰ ਵਿਕ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਵੇਸਵਾ ਅੰਦਰੋਂ ਕੰਬ ਗਈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਅਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਪਿਆਰ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਅਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪੈਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਫੱਟਾ ਰੱਖਿਆ, ਨਾ ਰੱਸਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਲਾਈਟ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਈ, ਮਿਸਾਲ ਜਗਾਈ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਪਿਛਲੀ balcony ਦਾ ਰੱਸਾ ਮੈਨੂੰ ਵਿਖਾ। ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਜ਼ਹਿਰੀ ਨਾਗ ਨੇ ਉਪਰਲੇ ਕੰਢੇ ਨਾਲ ਵਲ੍ਹੇਟ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਬਿਲਵਾ ਮੰਗਲ!

ਦੇਖ, ਇਹ ਰੱਸਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨਾਗ ਹੈ ਜੋ ਲਟਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚਲ, ਮੈਨੂੰ ਫੱਟਾ ਵੀ ਵਿਖਾ।” ਜਦੋਂ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਦੀ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਗਲਿਆ ਸੜਿਆ ਮੁਰਦਾ ਪਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਨੇ ਕਾਮ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਫੱਟਾ ਸਮਝ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਵੀ ਧਿਰਕਾਰਾਂ ਪਾਈਆਂ ਅਤੇ ਬਿਲਵਾ ਮੰਗਲ ਉਪਰ ਵੀ ਧਿਰਕਾਰ ਪਾਈ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਪੇਸ਼ਾ-ਵਰ ਔਰਤ ਹਾਂ, ਅਸਾਡਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਅਸੀਂ ਪੈਸੇ ਪਿਛੇ ਤਨ ਵੇਚਦੀਆਂ ਹਾਂ, ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਧਕੇਲੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਾਂ। ਤੇਰਾ ਤਾਂ ਉਚੇਰਾ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਹੈ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਵਰਗੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋਈ ਔਰਤ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਤੂੰ ਵੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆ ਜਾਵੇਂਗਾ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਖੱਡੇ ਵਿਚ ਗਿਰ ਜਾਵੇਂਗਾ ਜਿਥੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਤੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਿਆਰਿਆ! ਤੂੰ ਸੋਚ, ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਸਾਜਣ ਵਾਲਾ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਪਿਆਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ; ਜੇ ਤੂੰ ਐਨਾ ਪਿਆਰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਭਵਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

ਬਿਲਵਾ ਮੰਗਲ ਨੂੰ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਝਟਕਾ ਲੱਗਿਆ, ਅੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਕਾਮ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਹੌਸ਼ ਆ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿਤਾ ਕਿ ਹੋ ਦੇਵੀ! ਤੂੰ ਕਿੰਨੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਐਸੇ ਮੰਦ ਕਰਮ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਵੀ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਾਮ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਕਦੇ ਅਹਿਸਾਨ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਾਂਗਾ। ਬਿਲਵਾ ਮੰਗਲ ਬੈਰਾਗੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਿਆ ਪਰ ਇਕ ਦਿਨ ਇਸ ਕਾਮ ਵੈਰੀ ਨੇ ਫੇਰ ਭਰਵਾਂ ਹੱਲਾ ਇਸ ਉਪਰ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਉਜਾੜ ਵਿਚੋਂ ਉਠ ਕੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਭਿਖਸ਼ਾ ਲੈਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਨਮੋਹਣੀ ਸੂਰਤ ਵਾਲੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਭਿਖਸ਼ਾ ਦਿਤੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਚਲੀ ਗਈ, ਇਸ ਨੇ ਫੇਰ ਅਵਾਜ਼ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਲੜਕੀ ਜਦੋਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਈ ਤਾਂ ਬਿਲਵਾ ਮੰਗਲ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਮਲੀਨ ਅੰਸ਼ ਦੇਖੇ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਸਾਧੂਆ! ਤੂੰ ਘਰ ਬਾਰ ਛੱਡ ਚੁਕਿਆ ਹੋਵੇਂਗਾ, ਬਾਲ ਬੱਚੇ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਵੀ ਕਰ ਚੁਕਿਆ ਹੋਵੇਂਗਾ ਪਰ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਮੈਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ; ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਕੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ? ਜੇ ਇਸ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਰਾ ਹੀ ਦੁਰਗੰਧ ਦਾ ਥੈਲਾ ਹੈ। ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਮੈਲ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਗਿੱਭ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਕੰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੈਲ, ਨੱਕ ਵਿਚੋਂ ਮੈਲ, ਵਿਸ਼ਟਾ ਮਲਮੂਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਦੇਹੀ ਸਦਾ ਹੀ ਅਪਵਿੱਤਰ ਹੋਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ ਕੀ?

ਬਿਸਟਾ ਅਸਤ ਰਕਤੁ ਪਰੇਟੇ ਚਾਮ॥

ਇਸ਼ ਉਪਰਿ ਲੇ ਰਾਖਿਓ ਗੁਮਾਨ॥

ਪੰਨਾ - 374

ਇਹ ਮਲਮੂਤਰ ਤੇ ਮੈਲ ਭਰਿਆ ਥੈਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਉਪਰ ਮੋਹਿਤ ਹੋਣ ਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਹੀ ਨਹੀਂ? ਤੂੰ ਸਾਧੂ ਹੈਂ, ਬੈਰਾਗੀ ਹੋ ਕੇ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈਂ, ਪਿਆਰਿਆ! ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਐਨੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ

ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਵਸਾ, ਜਿਸ ਮੰਤਵ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਤੂੰ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ। ਸਾਧੂਆ! ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਦੱਸਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ-ਬਾਹਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜੁਗਤ ਸਿੱਖ ਲੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਭਜਨ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਦਿਬਯ ਨੈਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈ। ਮੇਰੇ ਹੁਸਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਤੈਨੂੰ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਵੇਗੀ। ਐਨੀ ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਬਿਲਵਾ ਮੰਗਲ ਦੇ ਹੋਸ਼ ਟਿਕਾਣੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਹੇ ਦੇਵੀ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚੋਂ ਜਗਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਸਲਾਈਆਂ ਗਰਮ ਕਰਕੇ ਮੰਗਾ ਦੇ।” ਉਸ ਭੋਲੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਅੰਗੀਠੀ ਵਿਚ ਦੋ ਸਲਾਈਆਂ ਰੱਖ ਦਿਤੀਆਂ, ਜਦੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਬਿਲਵਾ ਮੰਗਲ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿਤੀਆਂ। ਬਿਲਵਾ ਮੰਗਲ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਫੇਰ ਲਈਆਂ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਸੂਰਦਾਸ’ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਨਿਮਖ ਕਾਮ ਸੁਆਦ ਕਾਰਣਿ
ਕੋਟਿ ਦਿਨਸ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ॥
ਘਰੀ ਮੁਹਤ ਰੰਗ ਮਾਣਹਿ
ਫਿਰਿ ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਪਛੁਤਾਵਹਿ ॥
ਅੰਧੇ ਚੇਤਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਾਇਆ ॥
ਤੇਰਾ ਸੋ ਦਿਨੁ ਨੇੜੈ ਆਇਆ ॥**

ਪੰਨਾ - 403

ਅਤੇ

**ਪਾਪੀ ਹੀਐ ਮੈ ਕਾਮੁ ਬਸਾਇ ॥
ਮਨੁ ਚੰਚਲੁ ਯਾ ਤੇ ਗਹਿਓ ਨ ਜਾਇ ॥
ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ ਅਰੁ ਸੰਨਿਆਸ ॥
ਸਭ ਹੀ ਪਰਿ ਡਾਰੀ ਇਹ ਫਾਸ ॥**

ਪੰਨਾ - 1186

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦੀ ਹੈ -

**ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮਦ ਨਿੰਦਾ
ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਿਟਿਆ ਅਭਿਮਾਨ ॥
ਐਸੇ ਸੰਤ ਭੇਟਹਿ ਵਡਭਾਗੀ
ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਕੈ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨ ॥**

ਪੰਨਾ - 1151

ਇਕ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨਰਕ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਕਾਮ! ਤੇਰੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਬੇਅੰਤ ਜੂਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਭਟਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਐਸੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਿਤ ਮੋਹਿਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਪ ਤਪ ਸਾਰਾ ਹੀ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਧਨ ਹੀਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਚਲ ਹੈਂ, ਉੱਚੇ ਤੇ

ਨੀਵਿਆਂ ਸਭ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ -

ਹੇ ਕਾਮ ਨਰਕ ਬਿਸ਼ਮ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਭ੍ਰਮਾਵਣਹ ॥
ਚਿਤ ਹਰਣੈ ਤੈ ਲੋਕ ਗੰਮੁ ਜਪ ਤਪ ਸੀਲ ਬਿਦਾਰਣਹ ॥
ਅਲਪ ਸੁਖ ਅਵਿਤ ਚੰਚਲ ਉਚ ਨੀਚ ਸਮਾਵਣਹ ॥
ਤਵ ਭੈ ਬਿਮੁਚਿਤ ਸਾਧ ਸੰਗਮ
ਓਟ ਨਾਨਕ ਨਾਰਾਇਣਹ ॥
ਹੇ ਕਲਿ ਮੂਲ ਕ੍ਰੋਧ ਕਦੰਚ ਕਰੁਣਾ ਨ ਉਪਰਜਤੇ ॥
ਬਿਖਯੰਤ ਜੀਵੈ ਵਸੁੰ ਕਰੋਤਿ
ਨਿਰਤੁੰ ਕਰੋਤਿ ਜਥਾ ਮਰਕਟਹ ॥
ਅਨਿਕ ਸਾਸਨ ਤਾੜੰਤਿ ਜਮਦੁਤਹ
ਤਵ ਸੰਗੇ ਅਧਮ ਨਰਹ ॥
ਦੀਨ ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਦਯਾਲ ਪ੍ਰਭੁ
ਨਾਨਕ ਸਰਬ ਜੀਅ ਰਖਾ ਕਰੋਤਿ ॥ ਪੰਨਾ - 1358

ਤੇਰੇ ਡਰ ਨੂੰ ਸਾਧਸੰਗ ਦੁਆਰਾ ਕੱਟੀਦਾ ਹੈ -

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਪਿਆਰਿਓ! ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਵੋ ਕਿ ਇਹ ਕਿੱਡੇ ਭਿਆਨਕ ਮਗਰਮੱਛ ਹਨ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਮ ਰੂਪੀ ਮਗਰਮੱਛ ਸਾਰੇ ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਇਸ ਜਜ਼ਬੇ ਉਪਰ ਸੰਜਮ, ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਜੋ ਸਿਧਾਂਤ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਏਕਾ ਨਾਰੀ ਜਤੀ ਹੋਇ ਪਰ ਨਾਰੀ ਧੀ ਭੈਣ ਵਖਾਣੈ ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ - 6/8
ਦੇਖ ਪਰਾਈਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਭੈਣਾਂ ਧੀਆਂ ਜਾਣੈ ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ - 29/11

ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੇ ਮਦਦਗਾਰ ਜਤ, ਸਤਿ, ਸੰਜਮ, ਸੱਚ ਦਾ ਕਮਾਉਣਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਗਿਆਨ ਰਤਨੁ ਇਕੁ ਪਾਇਆ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਆ ॥
ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ
ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਣਿਆ ॥ ਪੰਨਾ - 129

ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਦਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮਨ ਵਿਚ ਉੱਚੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਮਹਾਨ ਰਸ ਵਿਚ ਅਸਾਡੀ ਸੁਰਤ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਾਮ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਿਲਕੁਲ ਫਿਕਾ ਤੇ ਕੌੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਸ ਦੁਰਗੰਧ ਭਰੇ ਜਜ਼ਬੇ ਵਲ ਅੱਖ ਚੁੱਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ, ਫੁਰਨਾ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਵੈਸੇ

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕੋਹੜ ਭਰੇ ਜਜ਼ਬੇ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਵੀ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ, AIDS ਵਰਗੀਆਂ ਦਾ ਸਾਮ੍ਹਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ -

ਤਕਹਿ ਨਾਰਿ ਪਰਾਈਆ ਲੁਕਿ ਅੰਦਰਿ ਠਾਣੀ ॥

ਸੰਨੀ ਦੇਨਿ ਵਿਖੰਮ ਬਾਇ ਮਿਠਾ ਮਦੁ ਮਾਣੀ ॥

ਕਰਮੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਆਪੇ ਪਛੁਤਾਣੀ ॥

ਅਜਰਾਈਲੁ ਫਰੇਸਤਾ ਤਿਲ ਪੀੜੇ ਘਾਣੀ ॥

ਪੰਨਾ - 315

ਕ੍ਰੋਧ ਬਾਰੇ ਵੀ ਇਕ ਸਾਖੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬਟਾਲੇ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪੰਡਤ ਨਿਤਾਨੰਦ ਜੀ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਉਹ ਗਰਝ ਪੁਰਾਣ ਦੀ ਕਥਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਬਲਾਵਾਂ ਦਾ ਸਾਮ੍ਹਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਰਸਤਾ ਬਹੁਤ ਬਿਖੜਾ ਹੈ, ਮਹਾਂ ਅੰਧਕਾਰ ਅਤੇ ਤਪਿਆ ਹੋਇਆ ਰਸਤਾ ਹੈ ਇਥੇ ਭੁੱਖ ਤੇ ਪਿਆਸ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਜਮਦੂਤ ਮਾਰਦੇ ਕੁੱਟਦੇ ਇਸ ਜੀਵ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਨੂੰ ਘੜੀਸੀਂ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 21 ਪੁਰੀਆਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਰਮ ਧਰਮ ਦਾ ਟੋਲ ਟੈਕਸ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਇਸ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਚਾਨਣਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਨ ਤਪਸ਼ ਵਿਚ ਛਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਹਾਂ ਤ੍ਰਿਖਾ ਵਿਚ ਕੁਝ ਜਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੀਵ ਬਹੁਤ ਲੰਮੇ ਪੈਂਡੇ ਤੇ ਚਲਦਾ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ-

ਜਿਹ ਮਾਰਗ ਕੇ ਗਨੇ ਜਾਹਿ ਨ ਕੋਸਾ ॥

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਉਹਾ ਸੰਗਿ ਤੋਸਾ ॥

ਜਿਹ ਪੈਡੈ ਮਹਾ ਅੰਧ ਗੁਬਾਰਾ ॥

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸੰਗਿ ਉਜੀਆਰਾ ॥

ਜਹਾ ਪੰਥਿ ਤੇਰਾ ਕੋ ਨ ਸਿਵਾਨੁ ॥

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਤਹਿ ਨਾਲਿ ਪਛਾਨੁ ॥

ਜਹ ਮਹਾ ਭਇਆਨ ਤਪਤਿ ਬਹੁ ਘਾਮ ॥

ਤਹ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਤੁਮ ਉਪਰਿ ਛਾਮ ॥

ਜਹਾ ਤ੍ਰਿਖਾ ਮਨ ਤੁਝੁ ਆਕਰਖੈ ॥

ਤਹ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਰਖੈ ॥

ਪੰਨਾ - 264

ਸਵਾ ਸਾਲ ਵਿਚ ਪਰਲੋਕ ਦਾ ਇਹ ਰਸਤਾ ਤਹਿ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜਦੋਂ ਭੋਗ ਪੈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਮਈਏ, ਭਾਈ ਲਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਪੰਡਤ ਜੀ ਕਥਾ ਪਿਛੋਂ ਆਪਣੀ ਪੋਥੀ ਸੰਕੋਚ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨ ਲਗ ਗਏ ਕਿ ਵੇਖੋ, ਪ੍ਰਲੋਕ ਦਾ ਰਸਤਾ ਕਿੰਨਾ ਲੰਮਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਮਈਏ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਇਕ ਪਹਿਰ ਵਿਚ ਮੁਕਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਦੂਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਵਿਚ ਸਫਰ ਤਹਿ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ,

ਤੀਸਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਕੋ ਘੜੀ ਵਿਚ ਦਰਗਾਹ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਚੌਥੇ ਨੇ ਚੁਟਕੀ ਮਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਚੁਟਕੀ ਮਾਰਨ ਜਿੰਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਲਈਆਂ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਕਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਸਾਸਤਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਹੀਣਤਾ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਗਾਹਕ ਤੋਂ ਗੁਣ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਲੱਗਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰੋਧ ਆਇਆ ਪਰ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਪੱਥੀ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਕਥਾ ਕਰਨ ਨਾ ਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਭੇਜਿਆ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਕਥਾ ਕਰਨ ਨਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਕ ਚੰਡਾਲ ਜਾਤੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੇ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਆਵਾਂ? ਉਹ ਪੰਡਤ ਜੀ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਪੰਡਤ ਜੀ! ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਅੱਜ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਚੰਡਾਲ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹ ਕ੍ਰੋਧ ਰੂਪੀ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਵੀ ਚੰਡਾਲ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਭਿੱਟ ਨਾ ਮੰਨਿਓ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਿੱਟੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹੋ। ਉਹ ਬਾਂਹ ਫੜਨ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਪੰਡਤ ਜੀ ਆਪੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਪੰਡਤ ਜੀ! ਅੱਜ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਕ੍ਰੋਧ ਚੰਡਾਲ ਦਾ ਵਾਸਾ ਕਿਉਂ ਹੋ ਗਿਆ? ਉਸ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਹਾਡੇ ਸਿੱਖ ਮੇਰੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਮਖੌਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਡਤ ਜੀ! ਇਹ ਅਵਸਥਾ-ਭੇਦ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਸਿੱਖ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਧਰਮਰਾਜ ਦੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵਿਮਾਨ ਆਦਿ ਭੇਜ ਕੇ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ 'ਮੈਂ' ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ੀਘਰ ਮੁਕਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਨਾ ਕਿਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ 'ਮੈਂ' ਭਾਵ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬ੍ਰਹਮਲੀਨ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਜਿਵੇਂ ਬਾਹਰ ਬਾਰੂਦ ਦੇ ਬੰਬ ਫਟਦੇ ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਬੰਬ ਫਟਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ ਭਿੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਾਇਜ਼-ਨਜਾਇਜ਼ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਝਿਆ ਕਰਦਾ। ਸੋ ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਬੁੱਧੀਹੀਣਤਾ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਉਪਦ੍ਰਵ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਲ੍ਹਾ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਦਇਆ ਨਹੀਂ ਉਪਜਿਆ ਕਰਦੀ। ਦਇਆ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਧਰਮ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਭਿਆਨਕ ਮਗਰਮੱਛ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਭਵਜਲ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਭਿਆਨਕ ਮਗਰਮੱਛ ਜੋ ਇਸ ਭਵਸਾਗਰ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਉਹ ਹੈ ਲੋਭ। ਇਸ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਹਲਕੇ ਹੋਏ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਲਕਿਆ ਹੋਇਆ ਕੁੱਤਾ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਝੰਗ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਪੂੰਛ ਸਿੱਧੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਟਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਭੀ ਪੁਰਸ਼ ਦਿਨ ਰਾਤ ਪੈਸੇ ਵਾਸਤੇ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਧਨ ਕਮਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਪਰਪੰਚ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਧੋਖੇ, ਛਲ, ਕਪਟ ਦੇ ਕੇ ਪਰਾਇਆ ਧਨ ਆਪਣੇ ਕਾਬੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ -

**ਲੋਭ ਲਹਿਰ ਸਭੁ ਸੁਆਨੁ ਹਲਕੁ ਹੈ
ਹਲਕਿਓ ਸਭਹਿ ਬਿਗਾਰੇ ॥
ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਕੈ ਦੀਬਾਨਿ ਖਬਰਿ ਹੋਈ
ਗੁਰਿ ਗਿਆਨੁ ਖੜਗੁ ਲੈ ਮਾਰੇ ॥**

ਪੰਨਾ - 983

ਇਹ ਹਲਕਿਆ ਹੋਇਆ ਕੁੱਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੱਟਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹਲਕ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਭੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ ਜੋ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਹਲਕ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਲੋਭੀ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਯਾਨਿ ਕਿ ਮਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਉਸ ਦਾ ਵਸਾਹ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਆਖਰੀ ਸ਼ਾਸ ਤੱਕ ਵੀ ਧੋਖਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਧੋਖਾ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਧੋਖੇ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕੋਈ ਜਤਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਅਜਿਹੇ ਲੋਭੀ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 84 ਲੱਖ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਹਨ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਲੋਭੀ ਕਾ ਵੇਸਾਹੁ ਨ ਕੀਜੈ ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਿ ਵਸਾਇ ॥
ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਤਿਥੈ ਧੁਹੈ ਜਿਥੈ ਹਥੁ ਨ ਪਾਇ ॥
ਮਨਮੁਖ ਸੇਤੀ ਸੰਗੁ ਕਰੇ ਮੁਹਿ ਕਾਲਖ ਦਾਗੁ ਲਗਾਇ ॥
ਮੁਹ ਕਾਲੇ ਤਿਨ ਲੋਭੀਆਂ ਜਾਸਨਿ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇ ॥**

ਪੰਨਾ - 1417

ਇਸ ਲੋਭ ਨੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਮਾਣ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਵੱਡਿਆਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਉਪਰ ਚੁਣ ਕੇ ਭੇਜਦੀ ਹੈ, ਰਾਜਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਕੇ ਵੱਡੇ ਅਹੁਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ; ਜਨਤਾ ਵਿਚ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਡਿਆਈ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਲੋਭ ਲਹਿਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਖੜਯੰਤਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਇਸ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆਏ ਹੋਏ ਡੋਲਦੇ ਹਨ। ਲੋਭੀ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਨਾ ਮਿਤਰਾਂ ਦੀ, ਨਾ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦੀ, ਨਾ ਗੁਰੂ ਦੀ, ਨਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੀ, ਨਾ ਹੀ ਮਾਂ ਪਿਉ ਆਦਿ ਦੀ ਲਜਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਾ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਖਾਣ ਯੋਗ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖੁਵਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਬਣਨ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ

ਨੂੰ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਤੂੰ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇਂ ਤਾਂ ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਲਬ ਅਤੇ ਲੋਭ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਤੋਂ ਅਸਾਨੂੰ ਬਚਾ ਲੈ; ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ-

**ਹੇ ਲੋਭਾ ਲੰਪਟ ਸੰਗ ਸਿਰਮੋਰਹ ਅਨਿਕ ਲਹਰੀ ਕਲੋਲਤੇ ॥
ਧਾਵੰਤ ਜੀਆ ਬਹੁ ਪ੍ਰਕਾਰੰ ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਬਹੁ ਡੋਲਤੇ ॥
ਨਚ ਮਿਤ੍ਰੰ ਨਚ ਇਸਟੰ ਨਚ ਬਾਧਵ ਨਚ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਤਵ ਲਜਯਾ ॥
ਅਕਰਣੰ ਕਰੋਤਿ ਅਖਾਦ੍ਰਿ ਖਾਦ੍ਰਿ ਅਸਾਜੰ ਸਾਜਿ ਸਮਜਯਾ ॥
ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ ਸਰਣਿ ਸੁਆਮੀ ਬਿਗਾਪਿ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਨਰਹਰਹ ॥**
ਪੰਨਾ - 1358

ਲੋਭੀ ਪੁਰਖ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਫੇਰ ਉਸ ਨਾਲ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਪੱਲਿਓਂ ਹੀ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਰੜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅੰਤ ਮੌਕਾ ਪਾ ਕੇ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਧਨ ਹਿਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਭੀ ਪੁਰਖ ਆਪਣੀ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧੀ ਲਈ ਪੈਸੇ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀਆਂ ਕੱਢ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫੇਰ ਤਰਸਯੋਗ ਹਾਲਤ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਧਨ ਉਧਾਰ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਬਿਨਾਂ ਵਿਆਜ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਸਾਰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਪੈਸੇ ਵਾਪਸ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਰਿਣ ਹਤਿਆਰੇ ਜੋ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਮਹਾਂ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਰਿਣ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਵੀ ਤੋੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਵੀ ਦੱਬ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਉਂਤਾਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਮੁਕਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਸਾਕਤ ਸੁਆਨ ਕਹੀਅਹਿ ਬਹੁ ਲੋਭੀ
ਬਹੁ ਦੁਰਮਤਿ ਮੇਲੁ ਭਰੀਜੈ ॥
ਆਪਨ ਸੁਆਇ ਕਰਹਿ ਬਹੁ ਬਾਤਾ
ਤਿਨਾ ਕਾ ਵਿਸਾਹੁ ਕਿਆ ਕੀਜੈ ॥**
ਪੰਨਾ - 1326

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤਾਂ ਲੋਭੀ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਨਾਸਤਕ, ਸ਼ਰਧਾਹੀਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾ ਹੀਣ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਲੋਭ ਵਿਕਾਰ ਜਿਨਾ ਮਨੁ ਲਾਗਾ
ਹਰਿ ਵਿਸਰਿਆ ਪੁਰਖੁ ਚੰਗੇਰਾ ॥
ਓਇ ਮਨਮੁਖ ਮੂੜ ਅਗਿਆਨੀ ਕਹੀਅਹਿ
ਤਿਨ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗੁ ਮੰਦੇਰਾ ॥**
ਪੰਨਾ - 711

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਉਤੇ ਬੂਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪਾਣੀ ਨਾ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਪੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੋਭ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

**ਲਬੁ ਵਿਣਾਹੇ ਮਾਣਸਾ ਜਿਉ ਪਾਣੀ ਬੁਰੁ ॥
ਵਰ੍ਹਿਐ ਦਰਗਹ ਗੁਰੁ ਕੀ ਕੁਦਰਤੀ ਨੁਰੁ ॥**
ਪੰਨਾ - 967

ਲੋਭੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹਿਤ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਦੀ ਹੀ ਲਾਲਸਾ ਸਦਾ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ; ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਵੀ ਆਪਣੇ ਲੋਭ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਲੋਭੀ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਿਖਾਵੇ ਦਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਨਿਭਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਹਿਰਨਾ ਹੀ ਹਿਰਨਾ ਹੈ -

**ਫਰੀਦਾ ਜਾ ਲਬੁ ਤਾ ਨੇਹੁ ਕਿਆ ਲਬੁ ਤ ਕੁੜਾ ਨੇਹੁ ॥
ਕਿਚਰੁ ਝਤਿ ਲਘਾਈਐ ਛਪਰਿ ਤੁਟੈ ਮੇਹੁ ॥ ਪੰਨਾ - 1378**

ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਭ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਆਏ ਹੋਏ ਕਦੇ ਵੀ ਅਦੁੱਤ ਦੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ। ਰਾਗ ਤੇ ਦੂਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਝਗੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਬਾਤਾਂ ਸੁਣਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੋਭ ਦਾ ਵਿਕਾਰ ਇਕ ਰੋਗ ਬਣ ਕੇ ਲਗ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭਰਮਦੇ-ਭਰਮਦੇ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ -

**ਪੜਿ ਪੜਿ ਪੰਡਿਤ ਜੋਤਕੀ ਵਾਦ ਕਰਹਿ ਬੀਚਾਰੁ ॥
ਮਤਿ ਬੁਧਿ ਭਵੀ ਨ ਬੁਝਈ ਅੰਤਰਿ ਲੋਭ ਵਿਕਾਰੁ ॥
ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਭਰਮਦੇ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ ॥ ਪੰਨਾ - 27**

ਇਹ ਜਜ਼ਬਾ ਐਨਾ ਗਹਿਰਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਨੂੰ ਵੀ ਬਚਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲੋਭ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਖੰਡ ਰਚ ਕੇ, ਸਿੱਧੇ ਸਾਧੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਧੋਖੇ ਦੇ ਕੇ, ਪੈਸਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਵਡਿਆਈ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿੱਡੀ ਉਚੀ ਪਦਵੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ। ਅਸਾਨੂੰ ਨਿਰਲੋਭ ਰਹਿ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣਾ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਗੱਲਾਂ ਲਬ, ਲੋਭ, ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਾ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਚਾਲਾ ਨਿਰਾਲੀ ਭਗਤਾਹ ਕੇਰੀ ਬਿਖਮ ਮਾਰਗਿ ਚਲਣਾ ॥
ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਤਜਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬਹੁਤੁ ਨਾਹੀ ਬੋਲਣਾ ॥
ਪੰਨਾ - 918**

ਇਕ ਕਥਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਸ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਕੌਤਕ ਦਿਖਾਉ। ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮਾਇਆ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕੌਤਕ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹੋ। ਇਸ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾਓ, ਉਥੇ ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਇਕ ਨਿਰਾਲਾ ਕੌਤਕ ਦੇਖੋਗੇ। ਸੰਤ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ, ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚਾਰ ਮਿੱਤਰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਇਕ ਮੋਹਰਾਂ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਥੈਲੀ ਵੇਖੀ ਅਤੇ ਇਕ

ਦਮ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਹ ਆਪਾਂ ਚਾਰੋਂ ਵੰਡ ਲਵਾਂਗੇ, ਇਸ ਵਿਚ ਆਪਾਂ ਸੁਖਾਲੇ ਵੀ ਰਹਾਂਗੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਗੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਬੈਲੀ ਚੁੱਕ ਲਈ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਇਸ ਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਉਸ ਥਾਂ ਨੇੜੇ ਹੀ ਝਾੜੀਆਂ ਦੇ ਓਹਲੇ ਆ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮਾਇਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਆ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਮ ਆਪਾਂ ਇਹ ਕਰੀਏ ਕਿ ਰੋਟੀ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਦੋ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇੜੇ ਦੇ ਨਗਰ ਵਿਚੋਂ ਰੋਟੀ ਲੈਣ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਦੋ ਬੈਲੀ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਛੁਪ ਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਚਾਰਾਂ ਦੇ ਹੀ ਮਨ ਬਦਲ ਗਏ। ਲੋਭ ਨੇ ਆ ਕੇ ਬੁੱਧੀ ਉਪਰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਲਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਜੋ ਦੋ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਲੈਣ ਗਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸਲਾਹ ਕਰੀ ਕਿ ਆਪਾਂ ਦੋਨੋਂ ਇਹ ਬੈਲੀ ਵੰਡ ਲਈਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚੋਂ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਖਾਣੇ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਪਾ ਲਈਏ, ਉਹ ਖਾ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣਗੇ, ਆਪਾਂ ਦੋਨੋਂ ਮੋਹਰਾਂ ਵੰਡ ਲਵਾਂਗੇ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੋ ਬੈਲੀ ਦੀ ਰਾਖੀ ਬੈਠੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਲਾਹ ਪਕਾ ਲਈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਲੈਣ ਗਏ ਹਨ ਜਦੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਣ, ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਮਾਰ ਦੇਈਏ ਅਤੇ ਇਹ ਮਾਇਆ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵੰਡ ਲਈਏ। ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਰੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਆਏ, ਆਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਰ ਕੇ ਨੇੜੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਘੜੀਸ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ ਤੇ ਆਪ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਖਾਣਾ ਖਾ ਕੇ ਮਰ ਗਏ।

ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵੇਖੋ, ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿੱਤਰ ਸਨ ਪਰ ਲੋਭ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਹਲਕੇ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸੁੰਨ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਰ ਗਏ। ਲੋਭੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਕੋਈ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਸਗਮਾਂ ਲੋਭ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਹਲਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਲੋਭ ਲਹਿਰ ਦੇ ਹਲਕਾਏ ਹੋਏ ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੂੰਹਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਦਾਜ ਲਿਆਉਣ ਕਰਕੇ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਸਾਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਜਿੰਨੇ ਉਪਦ੍ਰਵ, ਧੋਖੇ, ਛਲ, ਕਪਟ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਬੜੇ ਸੁਸ਼ੀਲ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪੀ ਨੇਤਰ ਬੰਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸੋ ਇਹ ਮਗਰਮੱਛ ਵੀ ਕਿੰਨਾ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੰਕਾਰ ਰੂਪੀ ਮਗਰਮੱਛ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਫਸਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਭਿਮਾਨ ਦੀ ਅੰਸ ਹੈ ਇਹ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਜੰਮਦਾ ਤੇ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਅਣਹੋਣੀ ਬਾਤ ਹੈ। ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਜਾਲ ਵਿਛਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦਾ ਦੁੱਖ ਇਸ ਦੇ ਗਲ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਹਾਂ ਵਿਕਟ ਅਸਾਧ ਰੋਗ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਹੇ ਜਨਮ ਮਰਣ ਮੂਲੇ ਅਹੰਕਾਰੰ ਪਾਪਾਤਮਾ ॥
 ਮਿਤ੍ਰੰ ਤਜੰਤਿ ਸਤ੍ਰੰ ਦ੍ਰਿੜੰਤਿ ਅਨਿਕ ਮਾਯਾ ਬਿਸ੍ਰੀਰਨਹ ॥
 ਆਵੰਤ ਜਾਵੰਤ ਥਕੰਤ ਜੀਆ ਦੁਖ ਸੁਖ ਬਹੁ ਭੋਗਣਹ ॥
 ਭ੍ਰਮ ਭਯਾਨ ਉਦਿਆਨ ਰਮਣੰ ਮਹਾ ਬਿਕਟ ਅਸਾਧ ਰੋਗਣਹ ॥
 ਬੈਦੰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਆਰਾਧਿ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰੇ ॥

ਪੰਨਾ - 1358

ਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਉਚੇ ਟਿੱਬੇ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਫੇਰ ਵੀ ਖਾਲੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਤੀਰਥ, ਵਰਤ, ਦਾਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਨਿਹਫਲ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਭਿਮਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਡੁੱਬ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਫਰੀਦਾ ਗਰਬੁ ਜਿਨਾ ਵਡਿਆਈਆ ਧਨਿ ਜੋਬਨਿ ਆਗਾਹ ॥
 ਖਾਲੀ ਚਲੇ ਧਣੀ ਸਿਉ ਟਿਬੇ ਜਿਉ ਮੀਹਾਹੁ ॥ ਪੰਨਾ - 1383

ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਅਰੁ ਦਾਨ ਕਰਿ ਮਨ ਮੈ ਧਰੈ ਗੁਮਾਨੁ ॥
 ਨਾਨਕ ਨਿਹਫਲ ਜਾਤ ਤਿਹ ਜਿਉ ਕੁੰਚਰ ਇਸਨਾਨੁ ॥

ਪੰਨਾ - 1428

ਕਬੀਰ ਬਾਂਸੁ ਬਡਾਈ ਬੁਡਿਆ ਇਉ ਮਤ ਡੁਬਹੁ ਕੋਇ ॥
 ਚੰਦਨ ਕੈ ਨਿਕਟੇ ਬਸੈ ਬਾਂਸੁ ਸੁਗੰਧੁ ਨ ਹੋਇ ॥

ਪੰਨਾ - 1365

ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਨੇਕ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਜੇ ਉਸ ਜੀਵ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੇਵਲ ਇਕ ਥਕੇਵਾਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਕੇ ਜੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਭਿਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਐਸੇ ਸਾਧਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੰਮਣ ਮਰਨਾ ਉਸਦੇ ਗਲੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦਾ-

ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਕਰੈ ਹਉ ਧਾਰੇ ॥
 ਸ੍ਰਮੁ ਪਾਵੈ ਸਗਲੇ ਬਿਰਥਾਰੇ ॥
 ਅਨਿਕ ਤਪਸਿਆ ਕਰੇ ਅਹੰਕਾਰ ॥

ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਅਵਤਾਰ ॥ ਪੰਨਾ - 278

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਭਿਮਾਨ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ। ਅਸਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਹੈ। ਜੇ ਆਪਣੇ ਗੁਣਾਂ, ਆਪਣੇ ਬਲ, ਚਤੁਰਾਈ ਦਾ ਮਾਣ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਗਿਰ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕਥਾਵਾਂ ਹਨ ਕਿ ਅਹੰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਕੁਲਾਂ ਗਾਲ ਦਿਤੀਆਂ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਭਿਮਾਨ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ। ਜੋ ਵੀ ਅਭਿਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਰਨਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ -

ਜੋ ਜੋ ਕਰਤੇ ਅਹੰਮੇਉ ਝੜਿ ਧਰਤੀ ਪੜਤੇ ॥ ਪੰਨਾ - 317

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਐਸੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਆਮ ਜਨਤਾ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ 'ਹੰਕਾਰਿਆ ਸੋ ਮਾਰਿਆ' ਉਹ ਠੀਕ ਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਦਾਹਰਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਅਭਿਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 36 ਯੁੱਗ ਇਕ ਕਮਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਦੀ ਨਾਲ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਾ ਪਾ ਸਕਿਆ। ਅਖੀਰ ਜਦੋਂ ਥੱਕ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਰਚੇਤਾ ਅਪਰੰਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ। ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਿਪਤਾ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋਇਆ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਲ ਰਾਜਾ ਜੋ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਭਗਤ ਦਾ ਪੋਤਰਾ ਸੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਭਿਮਾਨ ਧਾਰ ਕੇ ਯੱਗ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਭਿਮਾਨ ਸੀ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਮੰਨਿਆ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਬੋਨੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਆ ਗਏ। ਉਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਰਿਚਾਂ ਗਾਈਆਂ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐ ਬਾਵਨ ਮੁਨੀ! ਮੰਗ ਜੋ ਕੁਛ ਮੰਗਦਾ ਹੈਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਮਾਇਆ ਦਾ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੈਂ ਕੀ ਮੰਗਣਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਢਾਈ ਕਦਮਾਂ ਧਰਤੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਬੈਠ ਕੇ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਰਹਾਂਗੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਦਾਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ੁੱਕਰ ਨੇ ਪਹਿਚਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਛਲ ਰਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਭਿਮਾਨ ਹੈ - ਆਪਣੀ ਕਰਤੂਤ ਦਾ। ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਬਲ ਚੂਲੀ ਛੱਡਣ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਸ਼ੁਖਸ਼ਮ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਗੰਗਾ ਸਾਗਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਗਿਰਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਡੱਕਾ ਪਾ ਕੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ। ਤਾਂ ਐਸਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ੁਕਰ ਕਾਣਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਰਾਜਾ ਬਲ ਨੇ ਬਚਨ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਚੂਲੀ ਛੱਡ ਦਿਤੀ ਤੇ ਬੜੇ ਅਭਿਮਾਨ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਵਨ ਰਿਸ਼ੀ ਜੀ! ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਮੰਗ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਰਾਜੇ ਬਲ ਵਰਗੇ ਦਾਨੀ ਕੋਲ ਆਏ ਹੋਵੋ ਤੇ ਸਿਰਫ ਢਾਈ ਕਦਮਾਂ ਧਰਤੀ ਮੰਗੋ? ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਸਾਨੂੰ ਢਾਈ ਕਦਮਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹੈ।" ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਮਿਣ ਲਵੋ, ਉਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ 4-5 ਫੁੱਟ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਣੀ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵੈਰਾਟ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦੋ ਕਦਮਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਮਿਣ ਲਈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਅੱਧਾ ਕਦਮ ਹੋਰ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਕਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕਿੰਨਾ ਅਭਿਮਾਨੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੋਝੀ ਆਈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦੇਵਾਂ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਚਰਨ ਰੱਖ ਕੇ ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ ਅਟੱਲ ਰਾਜ

ਬਖਸ਼ ਦਿਤਾ। ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

**ਭਗਤ ਹੇਤਿ ਮਾਰਿਓ ਹਰਨਾਖਸੁ
ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪ ਹੋਇ ਦੇਹ ਧਰਿਓ॥
ਨਾਮਾ ਕਹੈ ਭਗਤਿ ਬਸਿ ਕੇਸਵ
ਅਜਹੂੰ ਬਲਿ ਕੇ ਦੁਆਰ ਖਰੋ॥**

ਪੰਨਾ - 1105

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਬਹਮੈ ਗਰਬੁ ਕੀਆ ਨਹੀ ਜਾਨਿਆ॥
ਬੇਦ ਕੀ ਬਿਪਤਿ ਪੜੀ ਪਛੁਤਾਨਿਆ॥
ਜਹ ਪ੍ਰਭ ਸਿਮਰੇ ਤਹੀ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ॥**

ਪੰਨਾ - 224

ਬਲ ਰਾਜੇ ਬਾਰੇ ਆਪ ਉਪਰ ਕਬੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ
ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ -

**ਬਲਿ ਰਾਜਾ ਮਾਇਆ ਅਹੰਕਾਰੀ॥
ਜਗਨ ਕਰੈ ਬਹੁ ਭਾਰ ਅਫਾਰੀ॥
ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਪੁਛੈ ਜਾਇ ਪਇਆਰੀ॥**

ਪੰਨਾ - 224

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਰਣਾਖਸ, ਰਾਵਣ, ਸਹਸਬਾਹੁ, ਮਧ ਕੀਟ,
ਮਹਿਖਾਸਰ, ਜਰਾਸੰਧ, ਕਾਲਜਮੁਨ, ਰਕਤਬੀਜ, ਕਾਲਨੇਮ, ਦੁਰਜੋਧਨ ਵਰਗੇ
ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਭਿਮਾਨ
ਦੇ ਵਸ ਹੋਏ ਹੋਏ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਦੁਖ ਪਾਏ।

**ਸੂਰੇ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਹਿ ਅਹੰਕਾਰਿ ਮਰਹਿ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ॥
ਅੰਧੇ ਆਪੁ ਨ ਪਛਾਣਨੀ ਦੂਜੈ ਪਚਿ ਜਾਵਹਿ॥
ਅਤਿ ਕਰੋਧ ਸਿਉ ਲੁਝਦੇ ਅਗੈ ਪਿਛੈ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ॥
ਹਰਿ ਜੀਉ ਅਹੰਕਾਰੁ ਨ ਭਾਵਈ ਵੇਦ ਕੂਕਿ ਸੁਣਾਵਹਿ॥
ਅਹੰਕਾਰਿ ਮੁਏ ਸੇ ਵਿਗਤੀ ਗਏ ਮਰਿ ਜਨਮਹਿ ਫਿਰਿ ਆਵਹਿ॥**

ਪੰਨਾ - 1089

ਅਭਿਮਾਨ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੇ-
ਵੱਡੇ ਜੋਗੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਪੰਡਤ, ਗਿਆਨੀ, ਸੂਰਮੇ, ਦਾਨੀ, ਅਭਿਮਾਨ ਦੇ
ਅਸਰ ਵਿਚ ਗਿਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਅਭਿਮਾਨ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧ
ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਹਮ ਬਡ ਕਬਿ ਕੁਲੀਨ ਹਮ ਪੰਡਿਤ ਹਮ ਜੋਗੀ ਸੰਨਿਆਸੀ॥
ਗਿਆਨੀ ਗੁਨੀ ਸੂਰ ਹਮ ਦਾਤੇ ਇਹ ਬੁਧਿ ਕਬਹਿ ਨ ਨਾਸੀ॥**

ਪੰਨਾ - 974

ਅਭਿਮਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮਰਾਜ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ
ਖੁਆਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਧਨਵੰਤਾ ਹੋਇ ਕਰਿ ਗਰਬਾਵੈ॥
ਤ੍ਰਿਣ ਸਮਾਨਿ ਕਛੁ ਸੰਗਿ ਨ ਜਾਵੈ॥**

ਬਹੁ ਲਸਕਰ ਮਾਨੁਖ ਉਪਰਿ ਕਰੇ ਆਸ ॥
 ਪਲ ਭੀਤਰਿ ਤਾ ਕਾ ਹੋਇ ਬਿਨਾਸ ॥
 ਸਭ ਤੇ ਆਪ ਜਾਨੈ ਬਲਵੰਤ ॥
 ਖਿਨ ਮਹਿ ਹੋਇ ਜਾਇ ਭਸਮੰਤੁ ॥
 ਕਿਸੈ ਨ ਬਦੈ ਆਪਿ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥
 ਧਰਮਰਾਇ ਤਿਸੁ ਕਰੇ ਖੁਆਰੀ ॥

ਪੰਨਾ - 278

ਆਪਣੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਵਿਚ ਬੁੱਧੀ ਐਨੀ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮੰਨਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਨਿਗ੍ਰਾ ਬੱਲੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ। ਜੇ ਉਹ ਆ ਕੇ ਸਲਾਮ, ਫਤਹਿ, ਨਮਸਕਾਰ ਆਦਿ ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਬੋਲੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੰਦਾ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਭਿਮਾਨ ਵਿਚ ਮਤਿਆ ਹੋਇਆ ਸਿੱਧੇ ਮੂੰਹ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋਜਕ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸੜਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ -

ਆਪਸ ਕਉ ਦੀਰਘੁ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ਅਉਰਨ ਕਉ ਲਗ ਮਾਤ ॥
 ਮਨਸਾ ਬਾਚਾ ਕਰਮਨਾ ਮੈ ਦੇਖੇ ਦੋਜਕ ਜਾਤ ॥ ਪੰਨਾ - 1105

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਸ ਦੀਰਘ ਰੋਗ ਤੋਂ, ਜੋ ਹਉਮੈ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ, ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿਆਰਿਓ! ਦਾਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਅਤਿ ਦਾ ਬਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਵਿਦਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਸੋਹਣਾ ਪਰਿਵਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਓਹਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਵਡਿਆਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਬਲ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਕਰਨਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਗਿਰਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਕਮਰਿ ਕਟਾਰਾ ਬੰਕੁੜਾ ਬੰਕੇ ਕਾ ਅਸਵਾਰੁ ॥
 ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੈ ਨਾਨਕਾ ਮਤੁ ਸਿਰਿ ਆਵੈ ਭਾਰੁ ॥ ਪੰਨਾ - 956

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਮਤ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਕਬੀਰ ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੀਐ ਉਚਾ ਦੇਖਿ ਅਵਾਸੁ ॥
 ਆਜੁ ਕਾਲਿ ਭੁਇ ਲੇਟਣਾ ਉਪਰ ਜਾਮੇ ਘਾਸੁ ॥ ਪੰਨਾ - 1366

ਕਬੀਰ ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੀਐ ਚਾਮ ਲਪੇਟੇ ਹਾਡੁ ॥
 ਹੈਵਰ ਉਪਰਿ ਛੜੁ ਤਰ ਤੇ ਫੁਨਿ ਧਰਨੀ ਗਾਡੁ ॥ ਪੰਨਾ - 1366

ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਭਿਮਾਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ। ਅਭਿਮਾਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਭਿਮਾਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਨੇਕਾਂ ਰੋਗ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੀ ਲਿਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦੀ। ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਉਪਰ ਅਨੇਕਾਂ ਰੋਗ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਆ ਝਪਟਦੇ ਹਨ -

**ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆਂ ਵਿਆਪਨਿ ਸਭੇ ਰੋਗ ॥
ਵੇਮੁਖ ਹੋਏ ਰਾਮ ਤੇ ਲਗਨਿ ਜਨਮ ਵਿਜੋਗ ॥ ਪੰਨਾ - 135**

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਭਵਜਲ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪੰਜ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਹੰਕਾਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਠੱਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਰਾਜੁ ਮਾਲੁ ਰੂਪੁ ਜਾਤਿ ਜੋਬਨੁ ਪੰਜੇ ਠਗ ॥
ਏਨੀ ਠਗੀਂ ਜਗੁ ਠਗਿਆ ਕਿਨੈ ਨ ਰਖੀ ਲਜ ॥ ਪੰਨਾ - 1288**

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਲੰਮੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸੰਕੋਚਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਆਪ ਅਭਿਮਾਨ ਬਾਰੇ 'ਬ੍ਰਹਮੈ ਗਰਬੁ ਕੀਆ ਨਹੀ ਜਾਨਿਆ' ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਪੜ੍ਹ ਲਓ ਜੋ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਨਿਮਨ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

**ਬ੍ਰਹਮੈ ਗਰਬੁ ਕੀਆ ਨਹੀ ਜਾਨਿਆ ॥
ਬੰਦ ਕੀ ਬਿਪਤਿ ਪੜੀ ਪਛੁਤਾਨਿਆ ॥
ਜਹ ਪ੍ਰਭ ਸਿਮਰੇ ਤਹੀ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥
ਐਸਾ ਗਰਬੁ ਬੁਰਾ ਸੰਸਾਰੈ ॥
ਜਿਸੁ ਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤਿਸੁ ਗਰਬੁ ਨਿਵਾਰੈ ॥
ਬਲਿ ਰਾਜਾ ਮਾਇਆ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥
ਜਗਨ ਕਰੈ ਬਹੁ ਭਾਰ ਅਫਾਰੀ ॥
ਬਿਨੁ ਗੁਰੁ ਪੁਛੈ ਜਾਇ ਪਇਆਰੀ ॥
ਹਰੀਚੰਦੁ ਦਾਨੁ ਕਰੈ ਜਸੁ ਲੇਵੈ ॥
ਬਿਨੁ ਗੁਰੁ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇ ਅਭੇਵੈ ॥
ਆਪਿ ਭੁਲਾਇ ਆਪੇ ਮਤਿ ਦੇਵੈ ॥
ਦੁਰਮਤਿ ਹਰਣਾਖਸੁ ਦੁਰਾਚਾਰੀ ॥
ਪ੍ਰਭੁ ਨਾਰਾਇਣੁ ਗਰਬੁ ਪ੍ਰਹਾਰੀ ॥
ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਉਧਾਰੇ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ॥
ਭੂਲੋ ਰਾਵਣੁ ਮੁਗਧੁ ਅਚੇਤਿ ॥
ਲੂਟੀ ਲੰਕਾ ਸੀਸ ਸਮੇਤਿ ॥
ਗਰਬਿ ਗਇਆ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੇਤਿ ॥
ਸਹਸਬਾਹੁ ਮਧੁ ਕੀਟ ਮਹਿਖਾਸਾ ॥
ਹਰਣਾਖਸੁ ਲੇ ਨਖਹੁ ਬਿਧਾਸਾ ॥
ਦੈਤ ਸੰਘਾਰੇ ਬਿਨੁ ਭਗਤਿ ਅਭਿਆਸਾ ॥
ਜਰਾਸੰਧਿ ਕਾਲਜਮੁਨ ਸੰਘਾਰੇ ॥
ਰਕਤਬੀਜੁ ਕਾਲੁਨੇਮੁ ਬਿਦਾਰੇ ॥
ਦੈਤ ਸੰਘਾਰਿ ਸੰਤ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥
ਆਪੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰੇ ॥
ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਦੈਤ ਸੰਘਾਰੇ ॥**

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚਿ ਭਗਤਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥
 ਬੁਝਾ ਦੁਰਜੋਧਨੁ ਪਤਿ ਖੋਈ ॥
 ਰਾਮੁ ਨ ਜਾਨਿਆ ਕਰਤਾ ਸੋਈ ॥
 ਜਨ ਕਉ ਦੁਖਿ ਪਚੈ ਦੁਖੁ ਹੋਈ ॥
 ਜਨਮੇਜੈ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਨ ਜਾਨਿਆ ॥
 ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨਿਆ ॥
 ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਭੂਲੇ ਬਹੁਰਿ ਪਛੁਤਾਨਿਆ ॥
 ਕੰਸੁ ਕੇਸੁ ਚਾਂਡਰੁ ਨ ਹੋਈ ॥
 ਰਾਮੁ ਨ ਚੀਨਿਆ ਅਪਨੀ ਪਤਿ ਖੋਈ ॥
 ਬਿਨੁ ਜਗਦੀਸ ਨ ਰਾਖੈ ਕੋਈ ॥
 ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਗਰਬੁ ਨ ਮੇਟਿਆ ਜਾਇ ॥
 ਗੁਰਮਤਿ ਧਰਮੁ ਧੀਰਜੁ ਹਰਿ ਨਾਇ ॥
 ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥

ਪੰਨਾ - 224-25

ਐਨੇ ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਆਪ ਜੀ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਲ ਚਲੇ ਗਏ ਜਿਥੇ ਬਾਬੂ ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੜਵਾ ਬਰਦਾਰ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਲ ਪਾਣੀ ਛਕਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਡੀਕਵਾਨ ਸਨ। ਅੱਜ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਅਸੀਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਲੈ ਲਿਆ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਿਹਰ ਕਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਕਿਣਕਾ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਸਾਡੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਿਆਨਕ ਮਗਰਮੱਛ ਰੂਪੀ ਕਾਮ ਆਦਿਕਾਂ ਤੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਸਾਡੀ ਰਖਸ਼ਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਸਾਡਾ ਚਿੱਤ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲੱਗ ਸਕੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੱਗਰਮੱਛਾਂ ਨੇ ਖਾ ਕੇ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਭਵਜਲ ਵਿਚ ਦੁਖਾਂ-ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ, ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅਥਾਹ ਲਹਿਰਾਂ ਤੇ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਭਿਆਨਕ ਮਗਰਮੱਛ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖੁਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ (ਰਾੜੇ ਵਾਲਿਆਂ) ਤੋਂ ਸੰਗਤ ਸਰਵਣ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਦੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਅਗਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸੰਤ ਬਚਨ (ਭਾਗ - ਪੰਜਵਾਂ)

ਅੱਜ 19 ਮਈ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ, ਸ਼ਨਿੱਚਰਵਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਮਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂ ਪੁਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹੇ ਗਏ ਬਚਨ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੁਹਰਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਸ਼ਨਿੱਚਰਵਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤ ਦਾ ਇਕੱਠ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰ ਸੀ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਗ, ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਦੇ ਜਗਿਆਸੂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤੀਬਰਤਾ ਸਹਿਤ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹਿਆ। ਆਪ ਵਰਾਂਡੇ ਵਿਚੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਸ਼ਸ਼ੋਭਿਤ ਜਗਿਆਸੂ ਜਨਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਏ। ਸਭ ਨੇ ਯਥਾਸ਼ਕਤ ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ, ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਜ ਗਏ। ਦਾਸ (ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ) ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਕਲ੍ਹ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਰੂਪੀ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਗਰਮੱਛਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਭਵਸਾਗਰ ਤਰਨ ਲਈ ਸੁਗਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਰੋਤਾ ਜਨ ਸੁਣਨ ਦੇ ਅਭਿਲਾਖੀ ਹਨ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਤਾਲੀਮ ਇਸ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਭੁੱਲ ਵਿਚ ਪਏ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ, ਸਮਾਂ ਵਿਅਰਥ ਗੁਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਂ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਮਗਰਮੱਛ ਦੇ ਅਲੰਕਾਰ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਕੇ ਦਰਸਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਖਤਰਨਾਕ ਹਨ। ਇਸ ਭਵਜਲ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਆਦਿ, ਬਿਆਧਿ, ਉਪਾਧ, ਮੱਲੋ-ਮੱਲੀ ਝਗੜੇ ਗਲ ਪੈ ਜਾਣੇ, ਕਦੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਆ ਜਾਣੀਆਂ, ਕਦੇ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਕਰੋਧ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਹੜ੍ਹ, ਭੁਚਾਲ, ਅੱਗ ਆਦਿ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਣਾ। ਇਹ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਤੰਦੂਏ ਹਨ ਜੋ ਆਦਮੀ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਹਨ। ਇਸ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਪੰਜ ਭਿਅੰਕਰ ਠੱਗਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੇ ਲਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਮਿੱਤਰ ਲਗਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਆਤਮ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਠੱਗ ਕੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭੁਲਾ ਕੇ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੂਖਸ਼ਮ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ। ਅਹੰਕਾਰ ਭਾਵੇਂ ਸੂਖਸ਼ਮ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਸਬੂਲ ਹੋਵੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭਾਇਆ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਅਭਿਮਾਨ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੱਗਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ -

ਰਾਜੁ ਮਾਲੁ ਰੂਪੁ ਜਾਤਿ ਜੋਬਨੁ ਪੰਜੇ ਠਗੁ॥

ਏਨੀ ਠਗੀਂ ਜਗੁ ਠਗਿਆ ਕਿਨੈ ਨ ਰਖੀ ਲਜੁ॥ ਪੰਨਾ-1288

ਰਾਜਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਣਾ, ਬਹੁਤ ਧਨ, ਦੌਲਤ, ਮਾਲ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਦਾ ਹੋਣਾ, ਕਿਸੇ ਉੱਚੀ ਜਾਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣਾ, ਜੋਬਨਵੰਤ ਹੋਣਾ ਇਹ ਮਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਅਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਲੈ ਲਓ, ਬਹੁਤੀ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਵਿਦਿਆ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਅਭਿਮਾਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਸੋਈ ਅਜਾਣੁ ਕਹੈ ਮੈ ਜਾਨਾ ਜਾਨਣਹਾਰੁ ਨ ਛਾਨਾ ਰੇ॥

ਪੰਨਾ - 382

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਅਭਿਮਾਨੀ ਪੜ੍ਹਾਕੂਆਂ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਹੀ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਮੱਲੋ-ਮੱਲੀ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਸਿੰਗ ਫਸਾਉਣਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੂਰਖ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਦਿਆ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ ਅੰਦਰਲੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਪਰ ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ, ਮਨੋਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕਲਪਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿਆਰਿਆ! ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਕੇ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਆਤਮ ਖੋਜ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸੀ, ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਤੇਰੀ ਪੜ੍ਹੀ ਵਿਦਿਆ ਨੇ ਤੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਹੀਏ ਤੂੰ ਮੂਰਖ ਹੈਂ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਲਾਗ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪੜਿਆ ਮੂਰਖੁ ਆਖੀਐ ਜਿਸੁ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰਾ॥ ਪੰਨਾ - 140

ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਵਿਵੇਕ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਅਜਿਹਾ ਪੜ੍ਹਾਕੂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਵਿਦਵਤਾ ਨੂੰ ਘੋਟਦਾ ਹੈ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ-

ਆਪਿ ਨ ਬੁਝਾ ਲੋਕੁ ਬੁਝਾਈ ਐਸਾ ਆਗੂ ਹੋਵਾਂ॥

ਨਾਨਕ ਅੰਧਾ ਹੋਇ ਕੈ ਦਸੇ ਰਾਹੈ ਸਭਸੁ ਮੁਹਾਏ ਸਾਥੈ॥

ਅਗੈ ਗਇਆ ਮੁਹੇ ਮੁਹਿ ਪਾਹਿ ਸੁ ਐਸਾ ਆਗੂ ਜਾਪੈ॥

ਪੰਨਾ - 140

ਵਿਦਿਆ ਤਾਂ ਅੰਦਰਲੇ ਤੱਤ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਵਾਸਤੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਦਵਾਨ ਵਿਦਿਆ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਮ ਤੱਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪੂਜਣਯੋਗ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਪਾਧਾ ਪੜਿਆ ਆਖੀਐ ਬਿਦਿਆ ਬਿਚਰੈ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ॥

ਬਿਦਿਆ ਸੋਧੈ ਤਤੁ ਲਹੈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਲਿਵ ਲਾਇ॥ ਪੰਨਾ - 938

ਇਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਮਨੁੱਖ ਵਿਦਿਆ ਵੇਚਦਾ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ-ਭਲਾਈਆਂ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਿਹੁ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਸੈਂਕੜੇ ਰੁਪਏ ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਵਿਦਿਆ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦਾਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦੁਖੀ ਸੰਸਾਰ ਵਾਸਤੇ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆ ਵੇਚਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ -

ਮਨਮੁਖੁ ਬਿਦਿਆ ਬਿਕ੍ਰਦਾ ਬਿਖੁ ਖਟੇ ਬਿਖੁ ਖਾਇ ॥

ਮੂਰਖੁ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨਈ ਸੁਝ ਬੁਝ ਨਹ ਕਾਇ ॥ ਪੰਨਾ - 938

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ, ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸਾਖੀ ਦਸਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਅਮੀਰ ਜ਼ਿੰਮੀਦਾਰ 50-60 ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਪਾਸ ਆਇਆ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੋ, ਮੈਂ ਬੜੇ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਵੇਖੇ ਹਨ ਮੇਰੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਦੀਕਸ਼ਾ ਲਵਾਂ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸ਼ਿਸ਼ ਬਣਾ ਲਵੋ। ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਮੰਨਿਆ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਚੌਧਰੀ ਅਮੀਰ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਰਸੂਖ ਸਰਕਾਰੇ, ਦਰਬਾਰੇ ਅਤੇ ਆਮ ਜਨਤਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਸੰਤ ਜੀ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਚੇਲਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਿਓ ਫੇਰ ਇਥੇ ਕਿਵੇਂ ਰੋਣਕਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੇਅੰਤ ਧਨ, ਪਦਾਰਥ ਐਥੇ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਐਥੇ ਦੇਸੀ ਘਿਓ ਵਿਚ ਹੀ ਲੰਗਰ ਦੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਤਲੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਸੁਕੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਸੁਪਨਾ ਬਣ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਰਸੂਖ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਹਾਂ ਸਭ ਲੋਕ ਏਥੇ ਹੀ ਆਇਆ ਕਰਨਗੇ। ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸੁਖੀ ਹਾਂ, ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਤਾਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਾਲੇ ਭੱਠ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਾ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਭਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਪਰਾਲਬਧ ਜੋ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਪਦਾਰਥ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਚੰਗਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੇਵਾ ਕਰੋ, ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰਿਹਾ ਕਰੋ।” ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, “ਸੰਤ ਜੀ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੂਰੇ ਸੰਤ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਟਾਲ ਮਟੋਲਾ ਨਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸ਼ਿਸ਼, ਆਪਣਾ ਚੇਲਾ ਬਣਾ ਲਵੋ।” ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬੰਦਾ ਬਖੇੜਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਆਪ ਨੇ ਪਾਰਸ ਦੀ ਵੱਟੀ ਕੱਢੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਲੋਹੇ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਚੁਕ ਕੇ ਲਿਆਓ। ਪਾਰਸ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਵੋ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਘਸਾ ਦਿਉ। ਦੇਖਦੇ-ਦੇਖਦੇ ਉਹ ਲੋਹਾ ਪੀਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਵਿਖਾਉਣ ਭੇਜਿਆ, ਉਸ ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਤਾਂ ਸੋਨਾ ਬਣ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿ ਕੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਗਾਗਰ ਮੰਗਵਾ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਰਸ ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦੇ। ਕਦੇ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜ ਪਵੇਗੀ ਤਾਂ ਇਹ ਕੱਢ ਲਵਾਂਗੇ। ਪੇਟੀ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਪੇਟੀ ਵਿਚ ਰਖਵਾ ਕੇ, ਤਾਲਾ ਲਗਾ ਕੇ ਚਾਬੀਆਂ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖ ਲਈਆਂ। ਉਹ ਚੌਧਰੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਲ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ

ਸੀ ਕਿ ਦੇਖੋ! ਮੈਂ ਕਿਡਾ ਚੌਧਰੀ ਹੋ ਕੇ ਬਰਤਨ ਮਾਂਜਦਾ ਹਾਂ, ਝਾੜੂ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਭੁੱਖੇ ਮਰਦੇ ਆਏ ਓ, ਮੈਂ ਹੀ ਸਹੀ ਹਾਂ ਜੋ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਮੀਰੀ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪਾਣੀ ਢੋਂਦਾ ਹਾਂ, ਕੱਪੜੇ ਧੋਂਦਾ ਹਾਂ। ਸੋ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮ ਸ਼ਾਂਤ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਂ ਲੰਘਦਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਪਰਖ ਕੀਤੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਜਿਹੌ ਜਿਹਾ ਆਇਆ ਸੀ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੁਣ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮ ਸ਼ਾਂਤ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਕਈ ਸਾਲ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹਾਂ। ਜਿੰਨਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੁਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ ਕਲਪਨਾ ਮੈਂ ਘਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੁਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿੰਨਾਂ ਬੁਰਾ ਮੈਂ ਘਰ ਰਹਿ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੁਣ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਜੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿਆਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਭੇਖੀ ਸੰਤ ਓ ਤੇ ਪਾਖੰਡ ਕਰਦੇ ਓ, ਐਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦਿੰਦੇ ਓ, ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਹੀ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਹੋਰ ਤੇ ਕੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੇਵਕ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਆਹ ਤੁਹਾਡੇ ਜਿੰਨੇ ਚੇਲੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਭੁੱਖ ਦੇ ਦੁੱਖ ਆਏ ਹੋਏ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਐਨਾ ਹੀ ਕਾਰਜ ਸੀ ਉਹ ਠੀਕ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਸੀ -

ਸਾਧ ਕੇ ਸੰਗਿ ਨਹੀ ਕਛੁ ਘਾਲ ॥

ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਤ ਹੋਤ ਨਿਹਾਲ ॥

ਪੰਨਾ - 272

ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਵੀ ਮੈਂ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹਾਂ। ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਪਿਆਰਿਆ! ਐਵੇਂ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਈਦਾ। ਸਿਆਣਾ ਆਦਮੀ ਤਾਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਤੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਦੂਸਰਿਆਂ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਹੀ ਦੋਸ਼ ਕੱਢਦਾ ਹੈ। ਜਾਹ! ਆਹ ਚਾਬੀਆਂ ਲੈ ਜਾ ਅਤੇ ਪਾਰਸ ਵਾਲੀ ਗਾਗਰ ਕੱਢ ਕੇ ਲਿਆ। ਚਾਬੀ ਲੈ ਕੇ ਪੇਟੀ ਖੋਲ੍ਹੀ। ਉਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਗਾਗਰ ਤਾਂ ਸੋਨੇ ਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੋਣੀ ਹੈ ਪਰ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਲੋਹਾ ਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀ। ਉਥੋਂ ਹੀ ਬੋਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ! ਤੁਹਾਡਾ ਪਾਰਸ ਵੀ ਝੂਠਾ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਝੂਠੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਰਸ ਨੇ ਗਾਗਰ ਨੂੰ ਸੋਨਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਵਰਤਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ। ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਐਵੇਂ ਨਾ ਬਾੜ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰਾਂ ਮਾਰੀ ਜਾ। ਆ ਤੈਨੂੰ ਸਮਝਾਈਏ ਕਿ ਗਾਗਰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਣੀ? ਗਾਗਰ ਲੈ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਪਾਰਸ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਪਤਲਾ ਕਾਗਜ਼, ਗੰਢੇ ਦੇ ਪੱਤ ਵਰਗਾ ਉਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਚਿਪਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੰਤ ਕਹਿਣ

ਲੱਗੇ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਸ ਕਾਗਜ਼ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਹ ਦੇ। ਜਦੋਂ ਲਾਹ ਲਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਗਾਗਰ ਨੂੰ ਲਾ ਕੇ ਦੇਖ। ਗਾਗਰ ਇਕ ਦਮ ਸੋਨੇ ਦੀ ਬਣ ਗਈ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਪਾਰਸ ਵੀ ਅਸਲੀ ਸੀ ਤੇ ਤੇਰੇ ਸੰਤ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਨੁਕਸ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰਸ ਦੇ ਉਪਰ ਪਤਲਾ ਕਾਗਜ਼ ਚਿਪਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਇਵੇਂ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਰਾਜਸੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਮਾਲ, ਧਨ, ਰਸੂਖ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਆਦਿ ਦਾ ਪਰਦਾ ਬਿਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਤੂੰ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਦੋਂ ਦਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਝੁਣ-ਝੁਣਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਝਿਮ-ਝਿਮਾ ਕੇ ਬਰਸ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਦੇਖੋ! ਅਭਿਮਾਨ ਰੂਪੀ ਠੱਗ ਨੇ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ -

**ਪਹਿਲਾ ਮਰਣੁ ਕਬੂਲਿ ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ ॥
ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੋਣੁਕਾ ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਪਾਸਿ ॥**

ਪੰਨਾ - 1102

‘ਆਤਮ ਮਾਰਗ’ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਦਾ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਉਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚਲਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਛੇ ਠੱਗਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਾਵਧਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ -

ਏਨੀ ਠਗੀਂ ਜਗੁ ਠਗਿਆ ਕਿਨੈ ਨ ਰਖੀ ਲਜ ॥

ਪੰਨਾ - 1288

ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੱਗਾਂ ਨੂੰ ਓਹੀ ਠਗਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੱਗਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੱਗਾਂ ਤੋਂ ਠੱਗੇ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਕ-ਇਕ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਕਾਹਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਹੈ? ਇਹ ਛਿੰਨ ਭੰਗਰ ਹਨ। ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮਾਲ ਹੈ ਉਹ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਐਵੇਂ ਹੀ ਲੋਭ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਆਇਆ ਢੇਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਾਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮਹਿਮੂਦ ਗਜ਼ਨਵੀ ਨੇ 17 ਹਮਲੇ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਉਤੇ ਕੀਤੇ। ਐਨੇ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਕਿ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਧਰੰਗ ਹੋ ਗਿਆ, ਆਪਣੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਤੇ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਲੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਦਾਣਿਆਂ ਦੇ ਢੇਰ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਲਗਦੇ ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ, ਸੋਨਾ ਚਾਂਦੀ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਵਸਤੂਆਂ

ਦੇ ਢੇਰ ਲਗ ਗਏ। ਪਹੀਆਂ ਵਾਲੀ ਕੁਰਸੀ (Wheel chair) ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੰਝੂ ਗਿਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਐਨੀ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਕਰਕੇ, ਐਨੇ ਪਾਪ ਕਰਕੇ ਧਨ ਦੇ ਅੰਬਾਰ ਲਾਏ ਸਨ ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਬਰ ਵਿਚ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਜਨਾਜ਼ਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਨੰਗੇ ਕਰਕੇ ਤੇ ਇਕ ਫੱਟੀ ਲਿਖ ਕੇ ਲਾ ਦੇਣਾ ਕਿ ਮਹਿਮੂਦ ਖਾਲੀ ਹੱਥ, ਨੰਗੇ ਪੈਰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗਲਤੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਾ ਕਰੇ। ਉਸ ਦੇ ਮਰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਉਸ ਤੇ ਨਾਲ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਗਜ਼ਨੀ ਨੂੰ ਜਾਲ ਕੇ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਸੋ ਇਹ ਜਜ਼ਬੇ ਠੱਗ ਹੀ ਹੋਏ ਨਾ! ਜੇ ਕਿਤੇ ਐਨੀ ਲਗਨ ਨਾਲ ਭਜਨ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਅਜ ਲਾਹਨਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਵੱਡੀਆਂ ਸਰ੍ਹਾਲਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਵਿਦਿਆ, ਅਸਿਮਿਤਾ, ਰਾਗ, ਦ੍ਰੋਸ਼ ਅਤੇ ਅਭੀਨਿਵੇਸ਼ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਦੁੱਖ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਏ ਸੀ ਅਸਾਡੇ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ-

**ਸਿਮਰਉ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਖੁ ਪਾਵਉ॥
ਕਲਿ ਕਲੇਸ ਤਨ ਮਾਹਿ ਮਿਟਾਵਉ॥**

ਪੰਨਾ - 262

ਐਨੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਗਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ ਪਰ ਆਪ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ ਕਿ ਜੇ ਉਤਮ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਭੁੱਲ ਜਾਣਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਵਲ ਤੱਕਣ ਲੱਗੇ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜੇ ਕਲੇਸ਼ ਕੀ ਹਨ? ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਅਸਾਨੂੰ ਫੇਰ ਦੁਹਰਾਅ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਰਖ ਸਕੀਏ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

1. ਅਵਿਦਿਆ ਕਲੇਸ਼ - ਅਨਿਤ ਵਿਚ ਨਿਤ, ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਵਿਚ ਪਵਿਤ੍ਰ, ਦੁਖ ਵਿਚ ਸੁਖ, ਅਤੇ ਅਨਾਤਮ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਵਿਦਿਆ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਜੋ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਓਹੋ ਧਰਮ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਅਵਿਦਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਪੂਰਨ ਜਗਤ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਸੰਪਤੀ ਅਨਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਨ ਸਮਝਣਾ ਅਵਿਦਿਆ ਹੈ।

ਸਰੀਰ ਕਫ, ਲਹੂ, ਮਲ ਮੂਤਰ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮੈਲਾਂ ਕਰਕੇ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ - ਇਸਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮੰਨ ਲੈਣਾ; ਅਤੇ ਅਧਰਮ, ਪਾਪ, ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ - ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮੈਲੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਸਮੇਤ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮੰਨਣਾ; ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੁਖਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁਖ ਮੰਨਣਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨਾਤਮ ਵਿਚ ਆਤਮ ਗਿਆਨ। ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ,

ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਮਨ, ਚਿਤ, ਬੁਧ ਆਦਿ ਜੋ ਜੜ੍ਹ ਰੂਪ ਹਨ - ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਾ ਮੰਨਣਾ, ਇਹ ਅਵਿਦਿਆ ਹੈ।

ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁਭਾਵ ਛਿਨ-ਛਿਨ ਕਰਕੇ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਚਿਤ, ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਸਹਿਤ ਜੜ੍ਹ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਈਸ਼ਵਰੀ ਚਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਵਖਰੇ-ਪਨ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਵਿਦਿਆ ਕਰਕੇ ਆਤਮਾ ਤੇ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਲੱਖਾਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਬਰਤਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਹਰ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਅਨੇਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੜ੍ਹ ਚਿਤ ਅਤੇ ਚੇਤਨ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਚ, ਭੇਦ ਗਿਆਨ ਦਾ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਅਸਿਮਿਤਾ ਕਲੇਸ਼ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

2. ਅਸਿਮਿਤਾ ਕਲੇਸ਼ - ਪੁਰਸ਼ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਹੈ, ਚਿਤ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਉਸਦਾ ਇਕ ਕਰਣ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਚੇਤਨ ਹੈ, ਚਿਤ ਜੜ੍ਹ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਕ੍ਰਿਆ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਚਿਤ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੈ ਆਤਮਾ ਕੇਵਲ ਹੈ, ਚਿਤ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ - ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ ਸਹਿਤ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਦਲੀ ਨਹੀਂ, ਚਿਤ ਪ੍ਰਣਾਮਸ਼ੀਲ ਹੈ - ਛਿਨ-ਛਿਨ ਬਦਲਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਸੁਆਮੀ ਹੈ, ਚਿਤ ਉਸਦੀ ਸੰਪਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਚਿਤ ਅਤਿਅੰਤ ਭਿੰਨ ਹਨ। ਅਵਿਦਿਆ ਕਰਕੇ ਦੋਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਜੜ੍ਹ ਚਿਤ ਅਤੇ ਚੇਤਨ (ਪੁਰਸ਼) ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਅਵਿਦਿਆ ਕਰਕੇ ਭੇਦ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਬੁਧੀ ਨੂੰ ਆਤਮਾ ਕਰਕੇ ਜਾਨਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹਿਰਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ (ਗੰਢ) ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਨਿਸ਼ਚੇ ਪੂਰਵਕ ਜੜ੍ਹ ਚਿਤ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਅਸਿਮਿਤਾ ਕਲੇਸ਼ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਚਿਤ ਦੀ ਜੜ੍ਹਤਾ ਆਤਮ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਦਾ ਪਰਤੱਖ ਗਿਆਨ ਨਿਸ਼ਚੇ ਪੂਰਵਕ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਸ ਕਲੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

3. ਰਾਗ ਕਲੇਸ਼ - ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਅਸਿਮਿਤਾ ਕਲੇਸ਼ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਨ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਆਤਮ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ, ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਰਾਗ (attachment) ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਣੀ 'ਰਾਗ' ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੁਖ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਇੱਛਾ ਰੂਪ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਤੇ ਲੋਭ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਚਿਤ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਰਾਗ' ਕਲੇਸ਼ ਹੈ।

4. ਦ੍ਰੈਸ਼ ਕਲੇਸ਼ - ਉਪਰ ਕਥਿਆ 'ਰਾਗ' ਹੀ ਦ੍ਰੈਸ਼ ਦਾ ਜਨਮ ਦਾਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਰਾਗ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਚਿਤ ਵਿਚ ਜੰਮ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤਾਂ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਦੁਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦ੍ਰੈਸ਼ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੀ ਦ੍ਰੈਸ਼ ਕਲੇਸ਼ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤੂਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਦੁਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਘ੍ਰਿਣਾ, ਕ੍ਰੋਧ, ਈਰਖਾ, ਵੈਰ, ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਜੋ ਸੰਸਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਣ, ਈਰਖਾ, ਨਿੰਦਾ, ਨਫਰਤ, ਦ੍ਰੈਸ਼, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਚਿਤ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਦ੍ਰੈਸ਼ ਕਲੇਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਰਾਗ ਦ੍ਰੈਸ਼ ਦੇ ਕਾਰਨ ਚਿਤ ਨਿਸਚਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ

ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ -

**ਜਬ ਧਾਰੈ ਕੋਊ ਬੈਰੀ ਮੀਤੁ ॥
ਤਬ ਲਗੁ ਨਿਹਚਲੁ ਨਾਹੀ ਚੀਤੁ ॥
ਜਬ ਲਗੁ ਮੋਹ ਮਗਨ ਸੰਗਿ ਮਾਇ ॥
ਤਬ ਲਗੁ ਧਰਮ ਰਾਇ ਦੇਇ ਸਜਾਇ ॥**

ਪੰਨਾ - 278

5. **ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼ ਕਲੇਸ਼** - ਸਰੀਰ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਹੀ ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼ ਕਲੇਸ਼ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਮਰਣ ਦਾ ਭੈ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਰਣ ਦਾ ਭੈ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰੇ ਸੰਸਕਾਰ ਚਿਤ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਭੈ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸੰਪਤੀ, ਪੁਤਰ, ਪੋਤਰੇ, ਪ੍ਰਵਾਰ ਵਿਚ (ਮੋਹ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ) ਰਹਾਂ, ਕਦੇ ਮੇਰਾ ਅਭਾਵ ਨ ਹੋਵੇ, ਮੇਰਾ ਵਿਯੋਗ ਕਦੇ ਭੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਮੇਰੀ ਅਮੀਰੀ, ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਸਬੰਧੀ ਸਦਾ ਹੀ ਰਹਿਣ। ਇਹ ਲੋਚਾ ਤੇ ਭੈ (ਅੰਦੇਸ਼ਾ) ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼ ਕਲੇਸ਼ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਰੂਪ - ਇਹ ਸੂਖਸ਼ਮ ਠੱਗ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮੋਹਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਛੋਪਲੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰੂਪ ਦੀ ਹੀ ਇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਲਓ - ਰੂਪਵਾਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਾਊਡਰ, ਕਰੀਮਾਂ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਨੂੰ ਛੁਪਾ ਕੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੀਆ ਰੂਪ ਸਹਿਤ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਖਾਸ ਜਜ਼ਬਾ ਐਸੇ ਜੀਵ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਮਨ ਲਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਭਾਵੇਂ ਆਦਮੀ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਇਸਤਰੀ ਹੋਵੇ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪਾਊਡਰਾਂ, ਕਰੀਮਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਾਰੂ ਨਤੀਜਾ ਪਤੰਗੇ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਤੰਗਾ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਕੇ ਆਪਣਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਨ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਖਿੱਚ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੋਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਜਜ਼ਬਾ ਹੈ ਜੋ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਘੇਰੀਂ ਰਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਜੋ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਜੋ ਜਾਨੈ ਮੈ ਜੋਬਨਵੰਤੁ ॥ ਸੋ ਹੋਵਤ ਬਿਸਟਾ ਕਾ ਜੰਤੁ ॥

ਪੰਨਾ - 278

ਰੂਪਵੰਤ ਹੋ ਕੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਣਾ, ਫੇਰ ਉਸ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਕਰਨਾ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਹਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤ ਹੈ, ਰੂਪ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਰੂਪਵੰਤੁ ਹੋਇ ਨਾਹੀ ਮੋਹੈ ॥
ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਜੋਤਿ ਸਗਲ ਘਟ ਸੋਹੈ ॥
ਧਨਵੰਤਾ ਹੋਇ ਕਿਆ ਕੋ ਗਰਬੈ ॥
ਜਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤਿਸ ਕਾ ਦੀਆ ਦਰਬੈ ॥
ਅਤਿ ਸੁਰਾ ਜੇ ਕੋਊ ਕਹਾਵੈ ॥
ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਕਲਾ ਬਿਨਾ ਕਹ ਧਾਵੈ ॥
ਜੇ ਕੋ ਹੋਇ ਬਹੈ ਦਾਤਾਰੁ ॥
ਤਿਸੁ ਦੇਨਹਾਰੁ ਜਾਨੈ ਗਾਵਾਰੁ ॥

ਪੰਨਾ - 282

ਇਹ ਜੀਵ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹਉਂ ਰੋਗ ਦਾ ਗ੍ਰਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਰੋਗ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਹੀ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗਣ ਲਈ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਤਾਈਂ ਚੱਕਰ ਖਾਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਠੱਗ ਵੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਕ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚੀਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਕ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਦਰਦ ਭਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ ਨਾ ਮਾਰੋ-ਨਾ ਮਾਰੋ। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਦੁਵ ਗਿਆ, ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਦਸਤਕ ਦਿਤੀ, ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹਵਾਇਆ, ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਬੀਬੀ ਜਿਸ ਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਚਿਹਰਾ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੰਟਰ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਰੁੱਖੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲੀ ਕਿ ਦਰਵੇਜ਼ ਸਾਂਈ! ਦਸਤਕ ਕਿਉਂ ਦਿੰਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀਆਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਹੀ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਰਧਾ, ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਨਿਮੰਤਰਣ ਕਰੇ, ਐਵੇਂ ਬੇ-ਮਤਲਬੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੜਕਾਣੇ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਬੀਬਾ! ਮੈਨੂੰ ਗਰਜ਼ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਚੀਕਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ ਜੋ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਹਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬੰਦੇ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣਾ ਤਾਣ ਲਾਵੇ। ਸੋ ਮੈਂ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਇਆ ਹੈ। ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ? ਜੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੋ?” ਇਹ ਘਰ ਵੇਸਵਾ ਦਾ ਘਰ ਸੀ ਅਤੇ ਨੱਚਣਾ, ਗਾਉਣਾ ਇਸ ਦਾ ਪੇਸ਼ਾ ਸੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਬਾਬਾ! ਕੀ ਪੁਛਦਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਾਧੂ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ?” ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪੇਸ਼ਾ ਨੱਚਣਾ, ਗਾਉਣਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਰੂਪ, ਸੁਹੱਪਣ ਭਰਿਆ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਪਵੇ। ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ ਉਹ ਮੇਰੀ ਗੋਲੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸੁਰਮਾ ਰਗੜਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਸੁਰਮੇ ਵਿਚ ਕਣੀਆਂ ਛੱਡ ਦਿਤੀਆਂ, ਕਪੜ-ਛਾਣ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸੁਰਮਚੂ ਨਾਲ ਸੁਰਮਾ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਧਾਰ ਬਣਾਈ ਤਾਂ ਇਕ ਕਣੀ ਮੇਰੀ ਅੱਖ ਵਿਚ ਚੁੱਭ ਗਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਅੱਖ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਸੁਰਮੇ ਦੀ ਧਾਰ ਗਿੱਲੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜੋ ਮੇਰੇ ਚਿਹਰੇ ਉਤੇ ਫੈਲ ਗਈ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਬਾਬੇ ਲੋਕ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ

ਜਾਣਦੇ, ਬਾਬਾ! ਸਾਡੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੋਰ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੋਰ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਣੀ ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਹੰਟਰਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕੁੱਟਦੀ ਸੀ ਕਿ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਇਹ ਗਲਤੀ ਨਾ ਕਰੇ।

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਤੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪ ਕਬਰਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘੇ ਜਾਂਦੇ ਇਕ ਖੋਪਰੀ ਦੇਖ ਕੇ ਰੁਕ ਗਏ। ਕਬਰ ਵਿਚ ਪਏ ਸਰੀਰ ਦਾ ਗਰਦਨ ਕੋਲੋਂ ਉਪਰਲਾ ਹਿੱਸਾ ਬਿਜੁਆਂ ਨੇ ਕਬਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿਤਾ। ਕਬਰ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਝਾੜੀਆਂ ਉੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਉਹ ਝਾੜ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਕਾਫੀ ਉਚੀ ਹੋ ਗਈ। ਪੰਛੀਆਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਸੁਰਖਸ਼ਿਤ ਜਾਣ ਕੇ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਆਲ੍ਹਣਾ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਂਡੇ ਦੇ ਦਿਤੇ। ਜਦੋਂ ਆਂਡਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬੱਚੇ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬੱਚੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸੁਰਾਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੁੰਝਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਝਾਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਤ੍ਰਿਕਾਲਦਰਸ਼ੀ ਮਹਾਤਮਾ ਸਨ। ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। ਆਪ ਭੂਤ, ਭਵਿੱਖਤ, ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਸਨ। ਉਹ ਖੋਪਰੀ ਦੇਖ ਕੇ ਆਪ ਨੇ ਇਹ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਉਸੇ ਬੀਬੀ ਦੀ ਖੋਪਰੀ ਹੈ ਜੋ ਸੁਰਮੇ ਦਾ ਮੋਟਾ ਕਣ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਗੋਲੀ ਨੂੰ ਹੰਟਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਅੱਜ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚੀਂ ਆਲ੍ਹਣੇ ਵਿਚੋਂ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਚੁੰਝਾਂ ਕੱਢ-ਕੱਢ ਕੇ ਝਾਕ ਰਹੇ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖ ਕੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕੱਜਲ ਦੀ ਰੇਖ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਹਿੰਦੀਆਂ ਅੱਜ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਹਿ ਰਹੀਆਂ ਹਨ -

**ਫਰੀਦਾ ਜਿਨ ਲੋਇਣ ਜਗੁ ਮੋਹਿਆ ਸੇ ਲੋਇਣ ਮੈ ਡਿਠੁ ॥
ਕਜਲ ਰੇਖ ਨ ਸਹਦਿਆ ਸੇ ਪੰਖੀ ਸੁਇ ਬਹਿਠੁ ॥**

ਪੰਨਾ - 1378

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਅਭਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਠੱਗ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਕਰਕੇ ਭੁਲਾ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਹਨ ਜੋ ਭਵਸਾਗਰ ਦੇ ਤਰਨ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਵਿਘਨ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ ਦੇ ਇਸ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਭੰਵਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਫਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਹਾੜ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਹਾਜ਼ ਟੱਕਰ ਖਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਮਗਰਮੱਛ ਹਨ, ਜੇ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਲਾ ਦੇਣ ਤਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਉਲਟਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਵੇਂ

ਹੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਵਾਰਭਾਟੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੁਫਾਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਰੋਲੇ ਦੋ-ਦੋ ਸੌ ਫੁੱਟ ਉੱਚੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਟੁਕੜੇ-ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਕਰਿਆ ਕੀ ਜਾਵੇ? ਇਹ ਸਵਾਲ ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭਵਜਲ ਤਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਬਿਖੜੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ।

ਹੁਣ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕ (latest technology) ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਹਾਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਪੂਰਨ ਅਨੁਭਵੀ ਕਪਤਾਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੱਲਤੀ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਰੋਆਂ ਅਤੇ ਹਵਾਵਾਂ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ। ਉਹ North Pole (ਉਤਰੀ ਧਰੁਵ) ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਰਸਤੇ ਦੇ ਚੱਪੇ-ਚੱਪੇ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਭਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਵਾਵਰੋਲੇ ਉਠਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਕਿਨਾਰੇ ਉਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਜਹਾਜ਼ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅਰਦਾਸ ਪਿਛੋਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ -

**ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ ਚੜ੍ਹੇ ਸੌ ਉਤਰੇ ਪਾਰ।
ਜੋ ਸ਼ਰਧਾ ਕਰ ਸੇਵਦੇ ਗੁਰ ਪਾਰ ਉਤਾਰਨਹਾਰ।**

ਸਮਰੱਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਸ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਕਪਤਾਨ ਹੈ। ਸੰਤ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਜਹਾਜ਼ ਪਰ ਸਵਾਰ ਕਰਾ ਕੇ ਅਸਥੂਲ ਮੰਡਲਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਉਚੀ ਚੁਕਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਇਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ।

**ਕਬੀਰ ਸੇਵਾ ਕਉ ਦੁਇ ਭਲੇ ਏਕੁ ਸੰਤੁ ਇਕੁ ਰਾਮੁ॥
ਰਾਮੁ ਜੁ ਦਾਤਾ ਮੁਕਤਿ ਕੋ ਸੰਤੁ ਜਪਾਵੈ ਨਾਮੁ॥**

ਪੰਨਾ - 1373

ਸੰਤ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਕ ਪਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਮਕ-ਦਮਕ ਰੂਪੀ ਛਲ ਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਸ਼ਰਤੀ ਨੂੰ ਸੂਖਸ਼ਮ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁਗਤ ਦਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਤਿ ਚਿੱਤ ਅਨੰਦ ਦਾ, ਅਤਿਅੰਤ ਹੀ ਸੁਖਾਂ ਭਰਿਆ ਸਾਗਰ ਹੈ। ਉਪਰ ਕਥੇ ਵਿਆਖਿਆ ਪੂਰਵਕ ਵਿਘਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਐਸੇ ਦੁਖ ਰੂਪ ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ, ਆਸਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਮਗਰਮੱਛਾਂ ਵਾਲੇ, ਆਧੀ, ਬਿਆਧੀ, ਉਪਾਧੀ ਰੂਪੀ ਭਿਆਨਕ ਤੰਦੂਆਂ ਵਾਲੇ; ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ ਭੰਵਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਅਵਿਦਿਆ, ਅਸਿਮਿਤਾ, ਰਾਗ, ਦ੍ਰੋਸ਼, ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼ ਦੁਖਦਾਈ ਸੱਪਾਂ ਵਾਲੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਵਸ਼ਕਤਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦਾ ਜਗਿਆਸੂ ਭੰਬਲ-ਭੂਸੇ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਰਿਹਾ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਡੇ ਇਸ਼ਟ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਹਨ। ਆਪ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹਰ ਬੰਦੇ ਦੇ ਵਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਔਕੜ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਸਾਡੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਸਾਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਤਾਕੀਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਪੂਰੇ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਢੂੰਡ ਕਰੋ ਜੋ ਆਪ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਅਭੇਦ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ, ਫਨਾਹ-ਫਿਲਾਹ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਿਆਂ ਭਵਜਲ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਤਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਪੂਰਨ ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ, ਅਤਿ ਉਤਮ ਭਾਗ ਹੋਣ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅਤਿ ਉਤਮ ਭਾਗ ਹੋਣ ਤਾਂ ਜੀਵ ਸੰਸੇ ਨਵਿਰਤ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੀ ਲਗਨ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੰਤਵ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮਨ ਚਿਤ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਲਗ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਸੰਗਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਲ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਉਮਾਹ ਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ -

ਆਵੈ ਸਾਹਿਬੁ ਚਿਤਿ ਤੇਰਿਆ ਭਗਤਾ ਡਿਠਿਆ॥ ਪੰਨਾ - 520

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਜੀਵ ਦੀ ਅੰਤਰੀਵ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂੰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੀਵ ਕਿੰਨੀ ਦੋਰ ਤੋਂ ਇਸ ਰੂਹਾਨੀ ਮਾਰਗ ਦੇ ਉਤੇ ਸਫਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਜਨਮ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਵਿਧੀ ਪੂਰਵਕ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਮਾਲਾ ਦੀ ਮਦਦ ਅਤੇ ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਕੁਝ ਸਫਰ ਤਹਿ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਗਲਾ ਜਨਮ ਫੇਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਖਿੱਚ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜਿਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਲੱਗਾਂ। ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪੈਂਡਾ ਤਹਿ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਮਨੋਬਿਰਤੀ, ਰੁਝੇਵੇਂ, ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਝਮੇਲੇ, ਰਾਜਸੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਗੱਲਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਉਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਜੁਗਤੀਆਂ ਦਸਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਰਤਣ ਨਾਲ ਉਹ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕੇ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਅਸਥੂਲ ਮੰਡਲਾਂ ਤੋਂ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਉਚਾ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅੰਤਰਮੁਖ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਨੇ-ਸਨੇ ਅਸਥੂਲ ਮੰਡਲ 'ਚੋਂ ਚੁਕ ਕੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸਥਿਤੀ ਪਾਉਣੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ, ਭਰ ਜੋਬਨ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਮੂੜ੍ਹ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਵਾਪਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਇਕ ਬੱਚੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਕੋਈ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਬੱਚਾ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੇਵਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ

ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਜੁਆਨੀ ਵਿਚ ਜਗਿਆਸੂ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲ ਪਿੱਠ ਕਰਕੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਲੁਭਾਵੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਨੂੰ ਤੁਛ ਜਾਣ ਕੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਕਮਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਸੂਖਮ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਉਮਰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਸਤੇ ਬੇਹਤਰ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਬੁਢਾਪਾ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਰਾਦਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਦੀਆਂ ਮੱਤਾਂ, ਵਾਸਨਾਵਾਂ ਐਨੀਆਂ ਖਿੰਡ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਯਾਦਾਸ਼ਤ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਝਰੀਟਾਂ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਡੋਲ ਕੱਢਦੇ ਸਮੇਂ ਆਹਿਸਤਾ-ਆਹਿਸਤਾ ਮੌਣ ਵਿਚ ਘਾਸੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੱਜ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਘਾਸਿਆਂ ਵਿਚ ਗਿਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਐਨੇ ਸੰਸਕਾਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਧ ਪੱਧਰਾ ਰਾਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

ਦੂਜੇ ਬਹੁਤੇ ਰਾਹ ਮਨ ਕੀਆ ਮਤੀ ਖਿੰਡੀਆ ॥ ਪੰਨਾ - 145

ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਭਰੀ ਨਜ਼ਰ ਸਦਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੋਵੇ।

ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ -

**ਫਰੀਦਾ ਕਾਲੀ ਜਿਨੀ ਨ ਰਾਵਿਆ ਧਉਲੀ ਰਾਵੈ ਕੋਇ ॥
ਕਰਿ ਸਾਂਈ ਸਿਉ ਪਿਰਹੜੀ ਰੰਗੁ ਨਵੇਲਾ ਹੋਇ ॥**

ਪੰਨਾ - 1378

ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਕਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਮਰ ਇਸ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੀ -

**ਫਰੀਦਾ ਕਾਲੀ ਧਉਲੀ ਸਾਹਿਬੁ ਸਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕੋ ਚਿਤਿ ਕਰੇ ॥
ਆਪਣਾ ਲਾਇਆ ਪਿਰਮੁ ਨ ਲਗਈ ਜੇ ਲੋਚੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥**

ਪੰਨਾ - 1378

ਪਰ ਇਹ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਰਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਬੁੱਢਾ ਪੁਰਸ਼ ਚਾਰਪਾਈ ਤੇ ਪਿਆ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਨਿਘਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰੀ ਅਧਿਆਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਅੰਦਰ ਸਮਾਅ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣਾ ਕੋਈ ਸੁਖਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ।

ਇਕ ਸਾਖੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸੇਠ ਸਤਿਸੰਗ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਜਮਲ ਨੂੰ ਜਮਦੂਤਾਂ ਨੇ ਫੜਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਡਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਹਾਕ ਮਾਰੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾਰਾਇਣ ਸੀ

ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਇਕ ਦਮ ਦੇਵਗਣ ਆ ਗਏ ਤੇ ਜਮਦੂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਠਾ ਦਿਤਾ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਅਜਮਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੁਤ੍ਰ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੀਨੀ ਕਰਿ ਨਾਰਾਇਣ ਬੋਲਾਰੇ ॥
ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਕੈ ਮਨਿ ਭਾਇ ਭਾਵਨੀ ਜਮਕੰਕਰ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰੇ ॥**

ਪੰਨਾ - 981

ਇਸ ਸੇਠ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਚਾਰੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਚੰਦਰ, ਰਾਮ ਚੰਦਰ, ਗੋਬਿੰਦ ਅਤੇ ਨਾਰਾਇਣ ਰੱਖ ਲਿਆ, ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਕਿ ਮੈਂ ਚਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਦੇ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਜਮਦੂਤ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ। ਇਸ ਸੇਠ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ, ਤਾਂ ਹੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜਾਣ ਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ। ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ। ਖੈਰ! ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ, ਉਹ ਜੀਵਨ ਭਰ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਅਧੀਨ ਹੋਇਆ ਕਰਜ਼ੇ ਲੈਣ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਮਾਲ ਖਰੀਦਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਈਚਾਰਕ ਪੰਚਾਇਤ, ਜੋ ਸਥਿਤੀ ਅਤਿ ਨਾਜ਼ੁਕ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਬੈਠੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਆਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੇਠ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਲਵੋ ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੀ ਵਹਿਣਾ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਨਿਕਲੇ ਹੀ ਨਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੰਜੇ ਦੀ ਪੈਂਦ ਵਲ ਚਾਰੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੇਠ ਜੀ! ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤਾਂ ਲਵੋ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਮਾਂ ਐਸਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਕੂਹਣੀਆਂ ਤੱਕ ਤੇ ਪੈਰ ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਠੰਢੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸੀ। ਪ੍ਰਾਣ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਿਮਟ ਰਹੇ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿਆਣੇ ਬੰਦੇ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਦੇ ਸੁਆਸ ਗਿਣਵੇਂ ਹੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਚਾਰੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਜੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਲੈਣ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਯਾਦ ਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਭਵਜਲ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸੰਸਕਾਰ ਐਨੇ ਪੱਕੇ ਸਨ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜ਼ੁਬਾਨ ਤੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਚਾਰੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, “ਓਏ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੁਕਾਨਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਆ ਗਏ, ਦੁਕਾਨਾਂ ਸੁੰਨੀਆਂ ਛੱਡ ਆਏ?” ਐਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਹਟਕੋਰਾ ਲਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਆ ਗਿਆ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੁਢਾਪੇ ਦੇ ਵਿਚ ਮਨ ਜਦੋਂ ਬੇਅੰਤ ਰਾਗਾਂ ਤੇ ਖਿੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਪ੍ਰਮ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੇ ਜੁਆਨ ਉਮਰ ਨੂੰ ਮੰਜ਼ਿਲੇ-ਮਕਸੂਦ ਪਰ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਖਾਉਤ ਹੈ -

ਭਵ ਸਾਗਰ ਕੇ ਤਰਨ ਕਉ ਤਰਲ ਅਵਸਥਾ ਆਹਿ।

ਜੁਆਨ ਉਮਰ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਅਭਿਆਸੀ ਬੈਰਾਗ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ

ਘਾਲਾਂ ਘਾਲਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਅਤੇ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਐਨਾ ਜੋੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਸਮੇਂ ਜਿਵੇਂ ਚਸ਼ਮੇ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਾਮ ਧੁਨ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਖਿਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਸਨੇ-ਸਨੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਜੋੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੱਤ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਾ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੀ ਉਮਰ ਤਾਂ ਆਤਮ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਪਰਾਲਬਧ ਵਸ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਚੱਲਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਭਾਵ ਮਿਟਾ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਐਉਂ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਰੱਸੀ ਵਿਚ ਭੁਲੇਖੇ ਦੇ ਅਧਿਆਸ ਕਰਕੇ ਸਮਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸੱਪ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ, ਅਨੰਦ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਸੁਖ, ਵਿਦੇਹ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ।

ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਸੁਪਨਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਪਨਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਚਾਰਪਾਈ ਤੇ ਆਪ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਬਹੁਤ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਲੀਲਾਵਾਂ ਕਰਦਾ, ਭੋਗਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਰਤਾ-ਕਿਰਿਆ-ਕਰਮ, ਧਿਆਤਾ-ਧਿਆਨ-ਧੇਅ; ਗਿਆਤਾ-ਗਿਆਨ-ਗੇਅ; ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ-ਦਰਸ਼ਨ-ਦ੍ਰਿਸ਼ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀਆਂ ਆਪ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਚਾਰਪਾਈ ਤੇ ਪਿਆ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਜੀਵ ਅੰਤਹਕਰਨ ਰੂਪੀ ਪਲੰਘ ਤੇ ਸੁਤਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਆਪਣਾ ਹੀ ਰੂਪ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਵਾਏ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਆਪਣਾ ਆਪ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਕੇਵਲ ਕੇਵਲੀ ਅਦ੍ਵੈਤ, ਨਿਰਾਕਾਰ ਅਤੇ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨੇ ਹੀ ਇਕ ਨੂੰ ਅਨੇਕ, ਨਿਰਾਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਦੁਖ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾ ਦਿਤਾ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਆਤਮ ਦੇਵ ਇਸ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਅਧਾਰ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪਰਤੰਤਰ ਹੋ ਕੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਇਸ ਦੇ ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮ ਜਾਗਣ ਤੇ ਪੂਰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਜੁਗਤੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਾਸ਼ਨਾ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਲਪਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਹੋਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ-

ਜਿਉਂ ਇਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਅੰਤਰਮੁਖ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਧਾਰਨਾ ਧਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਪੱਕਤਾ ਕਰਕੇ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਮਨ ਅ-ਮਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਖ਼ੈ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼ਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਭੀ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਨਜ਼ਰੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧੀ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਿਰੰਕਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਹੰਭਾਵ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਕੋਈ ਅਸਿਤਤੂ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ -

ਇਸ ਤੇ ਉਪਰਿ ਨਹੀਂ ਬੀਚਾਰੁ ॥

ਜਾ ਕੈ ਮਨਿ ਬਸਿਆ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥

ਪੰਨਾ - 292

ਬਿਰਤੀ ਬ੍ਰਹਮਾਕਾਰ, ਬ੍ਰਹਮ ਅਭਿਆਸ ਕਰਕੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਵੀ ਅਭਾਵ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ ਵਿਚ ਆਪਾ ਭਾਵ ਗੁਆ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਉਠਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰਲ ਕੇ ਪਾਣੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਲੰਮੇ ਅਭਿਆਸ ਕਾਰਨ ਦ੍ਰਿੜ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਆਦਿ ਵਿਚ ਸੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਜੁਗਾਦਿ ਵਿਚ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਹੁਣ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਖੇਲੂ ਆਪ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਾਇਆ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਉਸ ਇਕ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਅਨੇਕਤਾ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿਤਾ ਜੋ ਅਸੱਤਿ ਹੈ, ਮਨ ਦਾ ਭਰਮ ਹੈ, ਮਾਇਆਵੀ ਛਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਨੇਕਤਾ ਵਿਚੋਂ ਏਕਤਾ ਦੇਖਣੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਆਪੇ ਪਟੀ ਕਲਮ ਆਪਿ ਉਪਰਿ ਲੇਖੁ ਭਿ ਤੂੰ ॥

ਏਕੋ ਕਹੀਐ ਨਾਨਕਾ ਦੂਜਾ ਕਾਹੇ ਕੂ ॥

ਪੰਨਾ - 1291

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਬਚਨ ਕੀਤੇ - ਤੁਲਾ ਅਵਿਦਿਆ, ਲੇਸ਼ਾ ਅਵਿਦਿਆ ਬਾਰੇ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ, ਇਹ ਬਚਨ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਸਨ। ਹਾਜ਼ਰ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੇ ਇਤਨੇ ਮਹਾਨ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਅਸਾਡੇ ਉਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਅਸੀਂ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਹਾਂ। ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਆਪ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਅੰਤਮ ਦਿਨ ਹੈ ਅਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣੀ, ਆਪ ਨੇ ਗੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਦੂਰ ਦੇ ਪਿੰਡ, ਕਾਠਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸੋ ਅਸਾਨੂੰ ਆਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਣੇ, ਹੁਣ ਹੀ ਅਸਾਡੇ ਉਪਰ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਦਰ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਨਾ ਭੁੱਲੀਏ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੋੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਾਂ ਧਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾੜਾਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਜੀਵ ਨੂੰ ਭੰਬਲ

ਭੂਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਈ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਫੇਰ ਰਾਹ ਤੋਂ ਭਟਕ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਬੇਅੰਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸ਼ੰਕੇ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਉਠ ਖੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਇਸ ਦਾ ਇਕੋ-ਇਕ ਇਲਾਜ ਸਤਿਸੰਗਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਉਤਮ ਨਾਮ ਰਸੀਏ ਹਨ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਿਆ ਕਰੋ। ਤੁਹਾਡੀ ਬਿਰਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਰਹੇਗੀ।” ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਉਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ ਅਸਥਾਨ ਵਲ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੱਗੇ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ ਤੇ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉੱਥੱਲ-ਪੁੱਥੱਲ ਮਚਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਅਸੀਸ ਦਿਤੀ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਉਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਬਖਸ਼ਣ ਤਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਜਨਮ ਦਾ ਲਾਹਾ ਖੱਟ ਸਕੋਂ।

ਸੂਰਬੀਰ ਬਚਨ ਕੇ ਬਲੀ ॥ ਕਉਲਾ ਬਪੁਰੀ ਸੰਤੀ ਛਲੀ ॥

ਸ੍ਰੀ 108 ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ

4 ਅਗਸਤ 1905 ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਟਿਆਲਾ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ, ਪਿੰਡ ਆਲੋਵਾਲ, ਨੰਬਰਦਾਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਵਜੂਦ ਬਾਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ। ਸਮਾਂ ਲੰਘਦਾ ਗਿਆ, ਮੁੱਢਲੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪਿੰਡ ਆਲੋਵਾਲ ਵਿਚ ਸੁਚੱਜੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਆਪ ਪਟਿਆਲਾ ਮਾਡਲ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। ਉਥੇ ਆਪ ਦਾ ਟੀ. ਐਲ. ਬਿਸਵਾਨੀ ਜੋ ਸਿੱਧੀ ਮਹਾਤਮਾ ਸਨ, ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਹੋਇਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਸਦਕੇ ਆਪ ਨੇ 'ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ' ਦੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਯਾਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਪਿਛਲੇ ਪੂਰਬਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਨੇੜਲੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਬੀਤ ਰਾਗ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ, ਮਹਾਤਮਾ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਹਰਨਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਖੇੜੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਪੜੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੂਖਮ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਸੰਤੋਖ ਦਾਸ ਜੀ ਜੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਫਾਈ ਪਸੰਦ ਸਨ, ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਹੋਇਆ। ਬਾਬਾ ਧਿਆਨਾ ਜੀ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਾਰੇ ਪਟਿਆਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪ ਨੇ ਬਹੁਤ ਗਹੁ ਨਾਲ ਤੋਕਿਆ। ਮੋਤੀ ਬਾਗ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਸੁਧਾਸਰ ਸਰੋਵਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਇਕਾਂਤ ਸਥਾਨ ਤੇ ਸਥਿਤ ਸੀ, ਉਥੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੰਤ ਸੋਹਨ ਦਾਸ ਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨੇੜਤਾ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਕਹਿ ਕੇ ਪੁਕਾਰਿਆ ਜੋ ਗੁਲਾਬ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ, ਮਧੁਰਤਾ, ਭੋਲੇਪਨ ਅਤੇ ਸੁਗੰਧੀ ਭਰਿਆ ਵਜੂਦ ਸਚਮੁੱਚ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁੱਲ ਹੀ ਸੀ। ਜੋ ਇਕ ਵਾਰੀ ਦੇਖ ਲੈਂਦਾ ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਮਿਕਨਾਤੀਸੀ ਖਿੱਚ ਵਾਲੇ ਰੂਹਾਨੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲੇ ਨੇਤਰਾਂ ਦੀ ਝਾਲ ਨਾ ਝੱਲ ਸਕਦਾ। ਸਿੱਧੀ ਅੱਖ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਅੰਦਰ vi-bration ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆਪ ਮਲਕੜੇ ਜਿਹੇ ਵਸ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਾਧੂ ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਪਣੱਤ ਭਰਿਆ ਹਿਤ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਲੋਚਾ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮਹਾਤਮਾ ਟੀ. ਐਲ. ਬਿਸਵਾਨੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਅੰਦਰ ਰੂਹਾਨੀ ਸੂਝ ਜਾਗ ਗਈ। ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਭਾਵ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮਰੱਥ ਜੋਤ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਤ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚੁਣਿਆ। ਕਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਜਨਮ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਰੂਹਾਨੀ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਰੂਪ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਬਾਬਾ ਬੀਰਮਦਾਸ ਜੀ ਬਦੌਸ਼ੀ ਵਾਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਕਾਲਦਰਸ਼ੀ ਕਹਿ ਕੇ ਮੰਨਿਆਂ ਤੇ ਪੂਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਨੇ ਇਕ ਸਮੇਂ

ਇਸ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਲੈਂਦਿਆਂ ਮਸਤਕ ਦੇ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, “ਰਾਮ ਸਿੰਘ! ਸੰਤ ਤਾਂ ਲੋਕ ਅਸਾਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਹ ਕੁਲਾਂ ਦਾ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਤਾਰਕ ਬਾਲਕ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਤੂੰ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਗੁਲਾਬ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਅਭਾਵ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੁਗੰਧੀ ਖਿਲਾਰੇਗਾ। ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਹਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਤਾਂਘਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਬਚਨਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਮਾਰਗ ਰੋਸ਼ਨਾਅ ਕੇ (ਚਮਕਾ ਕੇ) ਆਪਣੇ ਧੋਅ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨਗੀਆਂ, ਸੇਵਾ ਕਰਨਗੀਆਂ ਇਸਦੀ। ਇਹਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਕਰਕੇ ਨਾ ਜਾਣੀ, ਇਹ ਤੇਰੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਤਾਰਨ ਲਈ, ਤੇਰੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਦੇ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਤੇਰੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਆਪ ਜੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸਮੇਂ ਤੋਪਖਾਨੇ ਦੇ ਨਾਮ ਰਸੀਏ ਫੌਜੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਲੀਨਤਾ ਵਿਚ ਬੇਸੁਧ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਹੁਕਾਂ, ਕੀਰਤਨੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੱਤਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਆਪ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਖਿੱਚਾਂ ਪਾਉਣ ਲੱਗਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਅਦਿੱਖ ਸ਼ਕਤੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਟੁੱਟ ਲਿਵਤਾਰ ਧੁਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਆਪ ਜੀ ਆਪਣੀ ਨਿੰਦਰਾ ਨੂੰ ਖੰਡਿਤ ਕਰਕੇ ਦੋ ਵਜੇ ਉਠ ਕੇ ਮਲਕੜੇ ਜਿਹੇ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ, ਘਰ ਦੀ ਰਾਖੀ ਵਾਲੇ ਚੌਕੀਦਾਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰ ਲੈਂਦੇ। ਇਹ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਕਲਜੁੱਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਧਰੁੰ ਵਜੂਦ ਹਨ੍ਹੇਰਿਆਂ, ਸੁੰਨ-ਸਾਨਾਂ ਤੇ ਚੁੱਪ ਜੰਗਲ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸੁਧਾਸਰ ਸਰੋਵਰ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਯੋਗੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਨੂੰ 90 ਦਰਜੇ ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਕਰਕੇ ਪਦਮ ਆਸਣ ਬੈਠ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਧੁਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਰੂਹਾਨੀ ਮਾਰਗ ਦੇ ਪੈਰ ਚਿਤਰਾਂ ਉਤੇ ਚਲ ਕੇ, ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਮੰਡਲ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਪੰਜ ਘੰਟੇ ਉਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਕ ਅਗੰਮੀ ਤੇ ਅਕਹਿ ਰਸ ਦੇ ਫੁਹਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਮਖਮੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਸੰਤ ਸੋਹਨ ਦਾਸ ਜੀ ਇਸ ਬਾਲ ਯੋਗੀ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸੁਕਰ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਸ ਬਾਲ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਰੱਖੀਂ ਤੇ ਤੇਰੀ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਬਲ ਥਪੇੜਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਬਚਿਆ ਰਹੇ।

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੇਰੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਦਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਸਹਿਸਾਥੀਆਂ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸਦੀ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਅਖੰਡ ਸਮਾਧੀ ਲਗ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਲਈ ਸੰਤ ਪਦਵੀ ਤੇ ਪੁੱਜਣਾ ਆਸਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪੂਰੇ ਪੰਜ ਘੰਟੇ ਅਫੂਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਬੈਠਦੇ ਸਾਂ ਅਤੇ ਅਗੰਮੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਸਾਨੂੰ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਫੁੱਲ ਉਪਰ ਥਿਠਾ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਉਹ ਫੁੱਲ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਤਰਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਮਲ ਫੁੱਲ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ

ਉਸ ਉਪਰ ਬੈਠਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਸਾਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਦੀ ਲਗਨ ਲੱਗ ਗਈ ਅਤੇ ਪੰਜ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸੁਰਤ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ 25 ਪਾਠ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਖੰਡ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਸਰਵਣ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਾਂ। ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਆਪ ਦਾ ਵਜੂਦ ਆਪ ਦੇ class fellows (ਜਮਾਤੀਆਂ) ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸੀ। ਹਰ ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪ ਦਾ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਬਣਨ ਦੀ ਲੋਚਾ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖਦਾ। ਆਪ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਖਿੱਚ ਵਿਚ ਹੀ ਜਿਉਂ ਰਹੇ ਸਨ।

1923 ਅਗਸਤ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਆਤਮਕ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਨੇ ਉਛਾਲਾ ਮਾਰਿਆ। ਆਪ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਰੇਰੂ ਸਾਹਿਬ (ਰਾਮਪੁਰ) ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਵਜੂਦ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਨਿਗ੍ਰਾ ਵਿਚ ਹੀ ਹੀਰੇ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰ ਲਈ। ਭੂਤ, ਭਵਿੱਖਤ, ਵਰਤਮਾਨ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦਾਤੇ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਨਿਗ੍ਰਾ ਵਿਚ ਹੀ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵਲੋਂ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲਾ ਆਪ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਤ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਵਲੋਂ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ, ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਅਮੁੱਲ ਦਾਤ ਬਾਬਾ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੌਰੰਗਾਬਾਦ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਆਪਾ ਵਾਰੂ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਮਹਾਰਾਜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਫੇਰ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਿਰੱਕਤ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੇਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਾਸ ਸੁਰਖਸ਼ਿਤ ਹੋਈ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਦਾਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਪ੍ਰਮ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰੇ ਹੋਇਆ।

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਦਾਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਦਿਤਾ। ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਦਾਤ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਬਣਾ ਦਿਤਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਦਾਤ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੇ ਸਾਰ ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਧੁਨ ਆਪ ਦੇ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਗਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਖੇਪ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤ ਵਿਚੋਂ ਜਾਗ੍ਰਤ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ-ਅਨੇਕ ਕਿਰਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਸ਼ ਨੇ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਛੁੱਹਦਿਆਂ ਹੀ ਇਕ ਵੱਖਰੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਅਨੰਦ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਅਨੰਦ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲੈਂਪ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਾਏ ਗਲੋਬ ਵਾਂਗੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਮ ਅੰਸ ਉਪਰ ਪਿਆ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਅਨੰਦ ਦਾ ਸਰਕਲ ਬਣਾ ਕੇ

ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਇਹ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਰਿਸ਼ਮਾ ਸੀ ਜਿਥੋਂ ਚੇਤਨ ਅੰਸ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨਾਲੋਂ ਭੁੱਲ ਕੇ ਜੀਵ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਧਾਰ ਕੇ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਬਣ ਗਈ। ਇਹ ਸੁਰਤ ਹਉਮੈ ਦੇ ਘੇਰੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਲਗਣ ਵਿਚ ਘਿਰ ਗਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚਤਾ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਵੇਖਿਆ। ਸਿਆਣਿਆਂ ਅਨੁਭਵੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਨਾਮ 'ਅਨੰਦਮਯ ਕੋਸ਼' ਰੱਖ ਦਿਤਾ। ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਹੋਰ ਧੱਕਾ ਲੱਗਿਆ, ਇਹ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਇਸ ਕੋਸ਼ ਸਮੇਤ ਇਕ ਹੋਰ ਵੱਡੇ ਗਲੋਬ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਸੀਮਤ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਥੋਂ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਬੁੱਧੀ ਵਰਗੀ ਦਸ਼ਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ। ਇਹ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਮੰਡਲ ਕਹਾਇਆ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਕੇ ਹੋਰ ਹੇਠਾਂ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵਿਗਿਆਨਮਯ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਸੀਮਤ ਹੋ ਗਈ। ਹੁਣ ਇਹ ਜਾਗ੍ਰਤ ਅਵਿਅਕਤ ਖਿਆਲੀ ਆਕਾਰ ਹੋਰ ਹੇਠਾਂ ਧੱਕਿਆ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੁਰਨੇ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਚਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ। ਇਹ ਸੁਰਤ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭੁੱਲ ਗਈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਸਾਂ, ਤੇ ਕੀ ਹੋ ਗਈ? ਇਸ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ, ਫੁਰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਗਈ। ਬੇਅੰਤ ਫੁਰਨੇ ਕੁਝ ਬਣ ਜਾਣ ਦੇ ਉਠਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ। ਹੋਰ ਧੱਕਾ ਲੱਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਾਣ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਇਹ ਸਨ ਮਨੋਮਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣਮਈ ਪਰਦਿਆਂ ਦੇ ਘੇਰੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸੁਰਤ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭੁੱਲ ਗਈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਹਾਂ? ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨੇ ਹੋਰ ਧੱਕਾ ਮਾਰਿਆ ਇਹ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਅਕਾਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਅਤਿ ਸੂਖਸ਼ਮ ਜੋਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਰੀਰਧਾਰੀ ਸਮਝਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰ ਵਿਚ ਇਹ ਜੀਵ ਜੋਤ ਫਸ ਗਈ। ਸਮੁੱਚਤਾ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਇਕ ਇਕਾਈ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਸੁਖ-ਦੁਖ ਭੋਗਦੀ ਰਹੀ, ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸਜਾਵਾਂ ਭੁਗਤੀਆਂ, ਸਵਰਗਾਂ ਦੇ ਵਾਸੇ ਕੀਤੇ, ਨਰਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਗਨੀਆਂ ਦਾ ਸੇਕ ਸਹਿ ਕੇ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਆਵਾਜ਼-ਏ-ਹੱਕ ਉਚੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਹ ਮਿੱਟੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਪ੍ਰਾਣ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ, ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਤੱਤ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਫੁਰਨੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨ ਹੈਂ, ਨਾ ਹੀ ਬੁੱਧੀ ਹੈਂ, ਨਾ ਹੀ ਚਿੱਤ ਹੈਂ; ਜੋ ਕੁਝ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਖਰੀ ਹਸਤੀ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣਾ ਚੋਗਿਰਦਾ ਚਿਤਵਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਚਿਤਵਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਭੀ ਤੂੰ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਜੀਵ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਤੂੰ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਸਮਝਦੀ ਹੈਂ, ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਅਖੰਡ ਸੱਤਾ ਹੈਂ, ਅਗੰਮ ਹੈਂ, ਅਗੋਚਰ ਹੈਂ, ਅਚਾਹ ਹੈਂ, ਬੇਲੋੜ ਹੈਂ, ਅਵਿਅਕਤ ਹੈਂ, ਤੇਰੀ ਹੋਂਦ ਵਖਰੀ ਨਹੀਂ; ਤੂੰ ਇਸ ਸਮੁੱਚੇ ਸਾਕਾਰ ਜਗਤ ਦਾ ਆਪਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈਂ; ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰ -

ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ ॥ ਪੰਨਾ - 441

ਕਬੀਰ ਨਿਰਮਲ ਬੁੰਦ ਅਕਾਸ ਕੀ ਲੀਨੀ ਭੂਮਿ ਮਿਲਾਇ ॥

ਅਨਿਕ ਸਿਆਨੇ ਪਚਿ ਗਏ ਨਾ ਨਿਰਵਾਰੀ ਜਾਇ ॥

ਪੰਨਾ - 1375

ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਪੰਜ ਤੱਤ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਵੱਖਰਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ। ਤੇਰੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਮ ਆਪੇ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਭੱਠ ਦੀ ਸੁਆਹ ਵਰਗੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ -

**ਕਬੀਰ ਨਿਰਮਲ ਬੁੰਦ ਅਕਾਸ ਕੀ ਪਰਿ ਗਈ ਭੂਮਿ ਬਿਕਾਰ ॥
ਬਿਨੁ ਸੰਗਤਿ ਇਉਂ ਮਾਨਈ ਹੋਇ ਗਈ ਭਠ ਛਾਰ ॥**

ਪੰਨਾ - 1375

ਪ੍ਰਮ ਜੋਤ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੇਰੀ ਹਾਲਤ ਭੱਠ ਦੀ ਸੁਆਹ ਵਰਗੀ ਹੋਈ ਪਈ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਭਾਈ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪੂਰਬਲੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਕਾਰਨ ਅੱਜ ਉਸ ਆਤਮਕ ਮੰਡਲ ਦੀ ਸਾਕਾਰਤਾ ਦੇ ਸਰਕਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਏ ਹੋ ਜਿਥੇ ਸਤਿ ਰੂਪ ਮਹਾਨ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਕਮਾ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਸਚਮੁੱਚ ਈਸ਼ਰ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਲੰਘ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਸੀਂ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਦਿਤੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਉਸ ਸੱਚੇ ਦਰ ਦੀਆਂ ਚਾਬੀਆਂ ਸੁਰਖਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਤਾਲਾ ਲਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਵਾੜ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਖਤ ਹਨ ਜੋ ਭੰਨੋ-ਤੋੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਕੇਵਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਜਾਪ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮੰਤ੍ਰ ਓਹੀ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦੇ ਤਾਬਿਆ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੂਰਵਜ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦਿਆਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਦਾ ਰੂਪ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਹੈ। ਇਹ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਜਾਪ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਜਿਥੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਅਨੇਕ ਜੂਨਾਂ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋ, ਉਥੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਅਕਾਲ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾਉਣ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਹੋ। ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਨੂੰ 'ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਤੁਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀ ਹੀ ਉਸ ਪਾਸ ਵਿਦਿਆ ਹੋਵੇ ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਨਮ ਧਿਰਕਾਰ ਯੋਗ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

**ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰੁ ਹੀਣਸ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਪ੍ਰਿਰੀਤ ਜਨਮ ਕ੍ਰਸਟਣਹ ॥
ਕੁਕਰਹ ਸੁਕਰਹ ਗਰਪਭਹ ਕਾਕਹ ਸਰਪਨਹ ਤੁਲਿ ਖਲਹ ॥**

ਪੰਨਾ - 1357

ਸੋ ਮੰਤ੍ਰ ਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਉਪਰ ਮਨ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਕੇ ਫੁਰਨਿਆਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਜਪਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਖਰਬਾਂ-ਖਰਬਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਪਏ ਹੋਏ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਪੰਧ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਿੱਖੀ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਕੱਟਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਐਨਰਜੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਅੱਖਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਅਦਿੱਖ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਜਾਪ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ

ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਸਾਡਾ ਸਬੰਧ ਅੰਨਮਈ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਸਰਕਲ ਤੋਂ ਅਛੋਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਰਸਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਚਿੱਤ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜਾਪ ਕਰਦਿਆਂ ਰਸਨਾ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮਹਾਨ ਰਸ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਲੌਕਿਕ, ਅਨੰਦਿਤ ਰਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਰਸਨਾ ਇਸ ਰਸ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਰਸਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦੂਜੀ ਸ਼ਕਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਧੁਨ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਧੁਨ ਸੰਗੀਤਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਮਧੁਰਤਾ ਸਮਿਲਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਧੁਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਧਿਆਨ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਧੁਨ ਅਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰਖਦੀ ਹੈ।

ਧੁਨ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਜਾਨਿਆ

ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ॥

ਪੰਨਾ - 879

ਇਸ ਧੁਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨ ਸਮਿਲਿਤ ਹੋ ਕੇ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕਰਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਸਤੀ ਅਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮਨ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਅਸਾਡਾ ਵਾਹ ਫੁਰਨਿਆਂ ਨਾਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਨਾਮ ਧੁਨ ਐਨੀ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਣ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਰਸ ਅਤਿ ਦੀ ਖੁਮਾਰੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫੁਰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੂਰਤ ਪ੍ਰਤੱਖ ਭਾਸਦੀ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਵਜੂਦ, ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਤੋਂ ਲਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ। ਅਨੇਕਾਂ-ਅਨੇਕਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾਮ ਕੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਰਤ ਹਲਕੀ ਹੋ ਕੇ ਹੋਰ ਉੱਤੇ ਉਠਦੀ ਹੈ। ਮਨ ਦੇ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਬੁੱਧੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਜਾਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ, ਕਿਥੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਕੀ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਮਾਲਕ ਹੈ ਜਾਂ ਆਪੇ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ? ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੁਝ ਧੁੰਧਲਾ ਗਿਆਨ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਠੀਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕੁਝ-ਕੁਝ ਸੋਝੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰਾਣ ਨਹੀਂ, ਮਨ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਬੁੱਧੀ ਵੀ ਨਹੀਂ; ਇਹ ਬੁੱਧੀ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਦਇਆ ਦੀ ਲਹਿਰ ਉਠਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਜੀਵ ਨੂੰ ਅਨੰਦ ਦੇ ਸਰਕਲ ਵਿਚ ਖਿੱਚ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਸੰਜੋਗਵਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਮੋਘ ਬਾਣਾਂ ਰੂਪੀ ਬਚਨ ਇਸਦੇ ਅਗਿਆਨਮਈ ਅਨੰਦ ਕੋਸ਼ ਨੂੰ ਛੇਦ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਆਪਣਾ ਪੈਂਡਾ ਮੁਕਦਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਅਨੰਦਮਈ ਕੋਸ਼ ਦੀ ਆਖਰੀ ਹੱਦ ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਨਿਰਣਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ? ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਨੂੰ ਗਿਆਤ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਜੋਤ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਆਤਮਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਅਚਾਹ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਮੁੱਚਤਾ

ਹੈਂ, ਤੂੰ ਇਕ ਸਮੁੱਚੀ ਇਕਾਈ ਹੈਂ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਤੈਥੋਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਤਮਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈਂ -

**ਬ੍ਰਹਮ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥
ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ ॥**

ਪੰਨਾ - 846

ਤੂੰ ਨਿਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਅੰਧਕਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਅੰਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣ, ਤੂੰ ਪ੍ਰਮ ਆਪਾ ਹੈਂ, ਪ੍ਰਮ ਜਿੰਦ ਹੈਂ -

**ਤੂੰ ਪੇਡੁ ਸਾਖ ਤੇਰੀ ਫੁਲੀ ॥ ਤੂੰ ਸੁਖਮੁ ਹੋਆ ਅਸਥੁਲੀ ॥
ਤੂੰ ਜਲਨਿਧਿ ਤੂੰ ਫੇਨੁ ਬੁਦਬੁਦਾ ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਭਾਲੀਐ ਜੀਉ ॥**

ਪੰਨਾ - 102

ਤੇਰੀ ਕਥਾ ਬਹੁਤ ਅਨੂਪ ਹੈ, ਇਹ ਆਤਮਾ ਹੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਨਾ ਤੂੰ ਕਦੇ ਬੁੱਢਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, ਨਾ ਤੂੰ ਕਦੇ ਬਾਲਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, ਨਾ ਤੈਨੂੰ ਕਦੇ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਦੇ ਜਮਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਤੈਨੂੰ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਦੇ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ ਤੂੰ ਹੀ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਪੰਚ ਹੈਂ; ਨਾ ਤੇਰੇ ਲਈ ਗਰਮੀ ਹੈ, ਨਾ ਸਰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਮਾਂ ਹੈ, ਨਾ ਬਾਪ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਦਾ-ਸਦਾ ਤੋਂ ਆਪੇ ਆਪ ਹੈਂ, ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦਾ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਲੇਪ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਤੈਨੂੰ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਭੁਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ -

**ਅਚਰਜ ਕਥਾ ਮਹਾ ਅਨੂਪ ॥
ਪ੍ਰਾਤਮਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਰੂਪ ॥
ਨਾ ਇਹੁ ਬੁਢਾ ਨਾ ਇਹੁ ਬਾਲਾ ॥
ਨਾ ਇਸੁ ਦੁਖੁ ਨਹੀ ਜਮ ਜਾਲਾ ॥
ਨਾ ਇਹੁ ਬਿਨਸੈ ਨਾ ਇਹੁ ਜਾਇ ॥
ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥
ਨਾ ਇਸੁ ਉਸਨੁ ਨਹੀ ਇਸੁ ਸੀਤੁ ॥
ਨਾ ਇਸੁ ਦੁਸਮਨੁ ਨਾ ਇਸੁ ਮੀਤੁ ॥
ਨਾ ਇਸੁ ਹਰਖੁ ਨਹੀ ਇਸੁ ਸੋਗੁ ॥
ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਇਸੁ ਕਾ ਇਹੁ ਕਰਨੈ ਜੋਗੁ ॥
ਨਾ ਇਸੁ ਬਾਪੁ ਨਹੀ ਇਸੁ ਮਾਇਆ ॥
ਇਹੁ ਅਪਰੰਪਰੁ ਹੋਤਾ ਆਇਆ ॥
ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਕਾ ਇਸੁ ਲੇਪੁ ਨ ਲਾਗੈ ॥
ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸਦ ਹੀ ਜਾਗੈ ॥**

ਪੰਨਾ - 868

ਇਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਜਣਾ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ -

**ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਨ ਦਇ ਏਕ ਹੈ ਬਿਬੁ ਬਿਚਾਰ ਕਿਛੁ ਨਾਹਿ ॥
ਜਲ ਤੇ ਉਪਜ ਤਰੰਗ ਜਿਉ ਜਲ ਹੀ ਬਿਖੈ ਸਮਾਹਿ ॥**

**ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਉ ਖੋਜਹਿ ਮਹੇਸੁਰ ॥
ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ॥** ਪੰਨਾ - 273

**ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਸਾਧ ਬਨਿ ਆਈ ॥
ਨਾਨਕ ਸਾਧ ਪ੍ਰਭ ਭੇਦ ਨ ਭਾਈ ॥** ਪੰਨਾ - 272

**ਸੰਤਾ ਕਉ ਮਤਿ ਕੋਈ ਨਿੰਦਹੁ ਸੰਤ ਰਾਮੁ ਹੈ ਏਕੋ ॥
ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਮੈ ਸੋ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ਜਾ ਕਾ ਨਾਉ ਬਿਬੇਕੋ ॥**
ਪੰਨਾ - 793

ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਫੇਰ ਇਸ ਨਾਮ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਨਾਮ ਪਹਿਲਾਂ ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਸ੍ਰਾਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਜੁਗਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਬਗੈਰ -

**ਬਿਨੁ ਜਿਹਵਾ ਜੋ ਜਪੈ ਹਿਆਇ ॥
ਕੋਈ ਜਾਣੈ ਕੈਸਾ ਨਾਉ ॥** ਪੰਨਾ - 1256

ਸੁਰਤੀ ਨਾਲ ਸਿਮਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਜਾ ਕੇ ਨਾਮ ਧੁਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਬਹੁਤ ਮਿੱਠੇ ਵੇਗ ਨਾਲ ਚਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਰਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੀ ਲਿਵਤਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ ਲਗ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਚਸ਼ਮੇ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਉਸ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਉਚਾਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਵਿਚ ਇਸ ਨਾਮ ਧੁਨ ਦੀ vibration (ਕੰਬਣੀ) ਮਹਾਂ ਅਨੰਦਿਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਸੁਰਤ ਇਕਾਗਰ ਹੋਣ ਤੇ ਸਾਰੇ ਤੱਤਾਂ - ਪਉਣ, ਪਾਣੀ, ਬੈਸੰਤਰ, ਚੰਦ, ਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕੋ ਸੰਗੀਤਕ ਧੁਨ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆਂ ਕਰਨੀ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਈਸ਼ਰ ਹਰੀ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚਲ ਕੇ ਈਸ਼ਰ ਹਰੀ ਬਣਦੇ ਹੋਏ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਮ ਜੋਤ ਵਿਚ ਸਮਾਐ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਸੋ ਇਹ ਸੀ ਉਸ ਗੁਲਾਬ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਜੋ ਅਤਰ ਵਿਚ ਘੁਲ ਕੇ ਈਸ਼ਰ ਹਰੀ ਬਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਲਈ ਪਿਆਰ ਤੇ ਬਿਰਹੋਂ ਦੀਆਂ ਤੜਫਣੀਆਂ, ਝੀਣੀ ਬਾਣਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਚਮੁੱਚ ਹੀ ਘਾਉ ਕਰ ਗਏ ਅਤੇ ਅਜੀਬ ਹਾਲਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਈ -

**ਕਬੀਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੂਰਮੇ ਬਾਹਿਆ ਬਾਨੁ ਜੁ ਏਕੁ ॥
ਲਾਗਤ ਹੀ ਭੁਇ ਗਿਰਿ ਪਰਿਆ ਪਰਾ ਕਰੇਜੇ ਫੇਕੁ ॥**
ਪੰਨਾ - 1374

ਸੋ ਪਾਰਸ ਰੂਪ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੀ ਰੂਪ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦਾ ਸੁਗਮ ਰਸਤਾ ਦੱਸ ਦਿਤਾ। ਹੁਣ ਕੀ ਸੀ ਇਹ ਘਟਨਾ ਰੂਹਾਨੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਕਲੋਤਰੀ ਸੀ। ਠੀਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੋਈ-

**ਹੋਇ ਬਿਰਕਤ ਬਨਾਰਸੀ ਰਹਿੰਦਾ ਰਾਮਾਨੰਦ ਗੁਸਾਈ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਿ ਕੈ ਜਾਂਦਾ ਗੰਗਾ ਨੁਵਣ ਤਾਈ।
ਅੱਗੋਂ ਹੀ ਦੇ ਜਾਇ ਕੈ ਲੰਮਾ ਪਿਆ ਕਬੀਰ ਤਿਬਾਈ।
ਪੈਰੀਂ ਟੁੰਬਿ ਉਠਾਲਿਆ ਬੋਲਹੁ ਰਾਮ ਸਿਖ ਸਮਝਾਈ।
ਜਿਉਂ ਲੋਹਾ ਪਾਰਸ ਛੁਹੇ ਚੰਦਨ ਵਾਸ ਨਿੰਮ ਮਹਿਕਾਈ।
ਪਸੂ ਪਰੇਤਹੁ ਦੇਵ ਕਰਿ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਵਡਿਆਈ।
ਅਚਰਜ ਨੌਂ ਅਚਰਜ ਮਿਲੇ ਵਿਸਮਾਦੈ ਵਿਸਮਾਦ ਮਿਲਾਈ।
ਝਰਨਾ ਝਰਦਾ ਨਿੱਝਰਹੁੰ ਗੁਰਮੁਖ ਬਾਣੀ ਅਘੜ ਘੜਾਈ॥
ਰਾਮ ਕਬੀਰੈ ਭੇਦ ਨ ਭਾਈ॥ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 10/15**

ਅਖੰਡ ਜਾਪ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ (ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਜਾਣ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮ ਜੋਤ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਬਿਰਹਾ ਤੇ ਵਿਯੋਗ ਦੀਆਂ ਤੜਪਾਂ ਸਹਿੰਦਿਆਂ ਆਪ ਨੇ ਐਨੀ ਘੋਰ ਸਾਧਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦੀ ਰਕਤ ਵੀ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਲਗਾਤਾਰ ਨੌਂ ਸਾਲ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਜੇ ਨਾਲ, ਨਾ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਲਾਇਆ। ਇਸ ਭਾਰੀ ਤਪੱਸਿਆ ਦਾ ਫਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਿਲਾਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

**ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਬੇ ਪਾਯਾ ਬਖਸ਼ ਦਰ ਪਿਛੋਂ ਦੇ ਫਿਰ ਘਾਲ ਕਮਾਈ।
ਰੇਤ ਅੱਕ ਅਹਾਰ ਕਰ ਰੋੜਾਂ ਦੀ ਗੁਰ ਕਰੀ ਵਿਛਾਈ।
ਭਾਰੀ ਕਰੀ ਤਪਸਯਾ ਬਡੇ ਭਾਗ ਹਰਿ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 1/24**

**ਜਾਂ
ਏਹ ਬਿਧਿ ਕਰਤ ਤਪੱਸਿਆ ਭਯੋ।
ਦੈ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਹੈ ਗਯੋ॥ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ**

ਬਖਸ਼ ਦਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਆਪ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਤਿ ਦਾ ਢੰਡੋਰਾ ਦਿਤਾ। ਫਿਰ ਆਪ, 54 ਸਾਲ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਛੁੱਟੀ ਕੀਤਿਆਂ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਆਲਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆਂ, ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰੂਹਾਨੀ ਰਾਹ ਤੋਂ ਭਰਮੀਆਂ, ਟੁੱਟੀਆਂ, ਭੁੱਲ ਚੁੱਕੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ ਕਰ-ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਮ ਸਤਿ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਾਇਆ। ਆਪ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ; ਜੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਵੀ ਕੋਈ ਉਪਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਜਿਸ ਨੋ ਬਖਸੇ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ॥
ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹੁ॥ ਪੰਨਾ - 5**

ਆਪ ਦੀ ਪ੍ਰਮ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ

ਐਨਾ ਹੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ -

ਕਬੀਰ ਜਾ ਕਉ ਖੋਜਤੇ ਪਾਇਓ ਸੋਈ ਠਉਰੁ ॥

ਸੋਈ ਫਿਰਿ ਕੈ ਤੂ ਭਇਆ ਜਾ ਕਉ ਕਹਤਾ ਅਉਰੁ ॥ ਪੰਨਾ - 1369

ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਈਏ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਅਤਿਕਥਨੀ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ -

ਜਿਨਾ ਨ ਵਿਸਰੈ ਨਾਮੁ ਸੇ ਕਿਨੇਹਿਆ ॥

ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮੂਲਿ ਸਾਂਈ ਜੇਹਿਆ ॥

ਪੰਨਾ - 397

ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਸ ਉਚ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਆਪ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਆਪ ਸਰੀਰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਅੰਦਰਲੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਸਰੀਰ ਦੀ ਲੋਚਾ ਕਰਦੇ ਸਾਂ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰੀਰ ਸਦੀਵ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਪਰ ਜੋ ਸੰਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਸਦਾ-ਸਦਾ ਜੀਵਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਕਰਿਸ਼ਮਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਪਰ ਅਸੀਂ ਐਸਾ ਹੀ ਕਹਾਂਗੇ -

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸਦ ਜੀਵੈ ਨਹੀ ਮਰਤਾ ॥

ਪੰਨਾ - 273

ਸੰਤ ਤੇ ਅਨੰਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ 27 ਅਗਸਤ 1975 ਦਾ ਸੂਰਜ ਅਤਿ ਹੀ ਬ੍ਰਿਹੋਂ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਰੇਡੀਓ ਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆਂ, ਪੜ੍ਹਿਆ, ਆਪ ਦੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਜਾਣ ਦੀ ਖਬਰ ਜੰਗਲ ਦੀ ਅੱਗ ਵਾਂਗੂ ਘਰ-ਘਰ ਪੁੱਜ ਗਈ। ਹੈਰਾਨ ਹੋਈ ਮਾਨਵਤਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਲ ਚੁੱਪ ਤੱਕਣੀ ਤੱਕ ਕੇ ਅਬੋਲ, ਕਿਸੇ ਅਸਹਿ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅੰਦਰ ਨੱਪਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਹੰਝੂ ਅੰਦਰਲੇ ਭੇਤਾਂ ਦੇ ਪੜਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੇ ਅਰੋਕ ਤਿਲੁਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੋਲ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਵੇਖਦੇ-ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨਿਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਰਾੜੇ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਬਿਰਹੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਾ ਦਰਦ ਨਾਪਿਆ ਤੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਬੱਸ ਇਕ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਪੀੜਾ ਸੀ, ਹੈਰਾਨੀ ਸੀ। ਆਸ ਦੀ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਰੇਖਾ, ਬਿਰਹੋਂ ਦੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਵਾਂ ਵਿਚ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਈ। ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਮਨ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੱਜ 21 ਸਾਲ ਲੰਘ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਬਿਰਹੋਂ ਘਾਵ ਦੀ ਪੀੜਾ ਘੱਟ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਵਧਦੀ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਕਦੇ ਵੀ ਮੁੜ ਕੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਪਵਿੱਤਰ ਵਜੂਦ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ? ਬੱਸ ਇਹ ਇਕ ਸਵਾਲ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੀ ਹੱਲ ਹੁੰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਕੀ ਕਰਿਆ ਜਾਵੇ, ਹਾਲ ਇਹ ਹੈ-

ਜਿਸੁ ਪਿਆਰੇ ਸਿਉ ਨੇਹੁ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਮਰਿ ਚਲੀਐ ॥

ਪ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣੁ ਸੰਸਾਰਿ ਤਾ ਕੈ ਪਾਛੈ ਜੀਵਣਾ ॥

ਪੰਨਾ - 83

ਪਰ ਬ੍ਰਿਹੱ ਵਿਚ ਮਰੇ ਹੋਏ ਫੇਰ ਜਿਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਸਰੀਰਕ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਆਸ ਮਧਮ ਪੈ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਉਠੀ ਹੈ ਸੂਝ! ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ-ਇਕ ਕਣ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਮੇਰੀ ਮੈਂ ਮਰ ਕੇ ਤੂੰ ਵਿਚ ਬਦਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਸਦੀਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਢਾਰਸ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਆਰਾ ਤਾਂ ਨਿਕਟ ਖੜੋਤਾ ਪਿਆਰ ਮੁਸਕਾਨਾਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਵਿਛੜ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਆਪਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਸੌਂਝੀ ਮੈਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਮ ਜਿੰਦ, ਪ੍ਰਮ ਆਪੇ ਵਿਚ ਬਦਲਣਾ (convert ਕਰਨਾ) ਚਾਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰੀਤਮ! ਕਿਤੇ ਭੀ ਰੱਖ ਪਰ ਅਨੁਭਵ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਅਲੋਪ ਨਾ ਹੋਈਂ। ਤੇਰੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਜਿਓਂ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ - ਆਤਮਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਘੁਲ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਕ ਹੀ ਹੈ। ਆਦਿ ਹੋਂਦ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਹੀ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਸਰੀਰਧਾਰੀ ਸਮਝ ਕੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਰਹੇ। ਸੂਝ ਬਖਸ਼, ਇਸ 'ਮੈਂ' ਨੂੰ 'ਤੂੰ' ਵਿਚ ਬਦਲ ਲੈ। ਮੈਂ ਨਾ ਹੋਵਾਂ, ਇਕ ਤੂੰ ਹੀ ਹੋਵੇਂ -

ਸੰਤ ਅਨੰਤਹਿ ਅੰਤਰੁ ਨਾਹੀ॥

ਪੰਨਾ - 486

ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਲਿ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋਆ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਾੜ੍ਹਾ ਹਨੇਰਾ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਨਾ ਪਿਆ -

ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ॥

ਕੂੜੁ ਅਮਾਵਸ ਸਚੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀਸੈ ਨਾਹੀ ਕਹ ਚੜਿਆ॥

ਹਉ ਭਾਲਿ ਵਿਕੁੰਨੀ ਹੋਈ॥ ਆਧੇਰੈ ਰਾਹੁ ਨ ਕੋਈ॥

ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਕਰਿ ਦੁਖੁ ਰੋਈ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਨਿ ਬਿਧਿ ਗਤਿ ਹੋਈ॥

ਪੰਨਾ - 145

ਸਤਿਜੁਗ, ਤ੍ਰੇਤਾ, ਦੁਆਪਰ ਬੀਤਣ ਉਪਰੰਤ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਖਿਆਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਵਹਿਮ ਪ੍ਰਸਤੀ ਵੱਧ ਜਾਵੇਗੀ। ਰਾਜੇ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਛੱਡ ਦੇਣਗੇ। ਭਾਈਚਾਰਕ ਪਿਆਰ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਵਰਗ ਆਪ ਕਰੰਗ ਖਾ ਕੇ ਉਚੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰੇਗਾ। ਲੋਕ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੀਸ ਕਰਕੇ ਮੰਦਾ ਚਿਤਵਣਗੇ, ਚੰਗੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਣਗੇ।

ਸੋ ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ, ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਰਾਜੇ ਜੋ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਪਾਲਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਹੀ ਨਿਆਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਇਸ ਧਰਮ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਕਸਾਈਆਂ ਤੇ ਬੁਚੜਾਂ ਦਾ ਅਧਰਮ ਅਪਣਾਅ ਲਿਆ। ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਪਤਨ ਹੋ ਗਈ ਤੇ 1200 ਈ. ਤੱਕ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚ ਜਕੜਿਆ ਗਿਆ। ਅਲਾਉਦੀਨ ਖਿਲਜੀ ਵਰਗੇ ਰਾਜੇ ਆਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਖੱਲੜੀਆਂ ਉਤਾਰਨੀਆਂ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਏਥੇ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਉਪਰ ਜਜ਼ੀਏ ਲੱਗ ਗਏ। ਤੈਮੂਰ ਵਰਗੇ ਬੇਰਹਿਮ ਲੁਟੇਰੇ ਆਏ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਲੱਖ ਕੈਦੀ ਆਪਣੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਕਤਲ ਕਰਾ ਦਿਤਾ। ਸਿਕੰਦਰ ਲੋਧੀ ਵਰਗੇ ਰਾਜੇ ਜਿਸਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਹੀ ਬੁਤ ਸ਼ਿਕੰਨ ਰਖਾ ਲਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਮੰਦਰ, ਦੇਹੁਰੇ ਢਾਹੁਣੇ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਆਪਣੇ ਪਰਜਾ ਪਾਲਕ ਹੋਣ ਦਾ ਧਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਪੂਰੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਸਾਈ ਬਣ ਗਏ। ਸਭ ਤੋਂ ਅਸਚਰਜ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐਸੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਰੰਗਤ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਮ ਪੁੰਨ (ਸਵਾਬ) ਆਖਿਆ ਜਾਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਜੀਵਨ ਮਰਿਆਦਾ, ਜੀਵਨ ਦੇ ਉਚੇ ਅਸੂਲ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਖਿਮਾ, ਧੀਰਜ, ਸ਼ੀਲ, ਸੌਚ, ਸੇਵਾ ਭਾਵ, ਪੁੰਨ-ਦਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਪਰ ਪਿਆਰ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

.....ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ॥

ਪੰਨਾ - 145

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸ ਕੂੜੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮੱਸਿਆ ਵਿਚ ਸੱਚ ਦੇ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਭਾਲ ਕੀਤੀ। ਐਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿਤਾ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਇਸ ਭੂ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਹਰ ਪਾਸੇ ਅੰਧੇਰਾ ਹੀ ਅੰਧੇਰਾ ਛਾ ਗਿਆ। ਭਾਲਣ ਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਜ਼ਰੀ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਸਰ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਗਤਿ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗੀ? ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੂੜ ਬੋਲ ਬੋਲ ਕੇ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਹੁ ਖਾ ਕੇ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ-

**ਸੰਸਾਰੀ ਆਪਿ ਖੁਆਇਅਨੁ ਜਿਨੀ ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਬੋਲਿ ਬਿਖੁ ਖਾਇਆ॥
ਚਲਣ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਨੀ ਕਾਮੁ ਕਰੋਧੁ ਵਿਸੁ ਵਧਾਇਆ॥**

ਪੰਨਾ - 145

ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਵਿਚ ਪਾਪ, ਜ਼ੁਲਮ, ਐਸ਼ ਇਸ਼ਰਤ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ, ਨੇਕੀ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਰਾਜੇ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਛੁਰੀ ਲਈ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਬਕਰੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਕੋਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਜ਼ਰਵਾਣੇ ਕਸਾਈਆਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਕਰਿੰਦੇ ਸਨ, ਕਰਮਚਾਰੀ ਸਨ, ਉਹ ਰਾਜੇ ਸ਼ੇਰ ਦੀਆਂ, ਨਹੁੰਦਰਾਂ ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਪਾੜ-ਪਾੜ ਕੇ ਦੁਖੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਰੱਤ ਪੀ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰਜਾ ਦੀ ਅਣਖ ਬਿਲਕੁਲ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ।

**ਰਾਜੇ ਸੀਹ ਮੁਕਦਮ ਕੁਤੇ॥ ਜਾਇ ਜਗਾਇਨਿ ਬੈਠੇ ਸੁਤੇ॥
ਚਾਕਰ ਨਹਦਾ ਪਾਇਨਿ ਘਾਉ॥ ਰਤੁ ਪਿਤੁ ਕੁਤਿਹੋ ਚਟਿ ਜਾਹੁ॥**

ਪੰਨਾ - 1288

ਰਿਸ਼ਵਤ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰਾਂ ਤੇ ਸੀ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ-

**ਕਲਿ ਆਈ ਕੁੱਤੇ ਮੁਹੀ ਖਾਜ ਹੋਆ ਮੁਰਦਾਰ ਗੁਸਾਈ॥
ਰਾਜੇ ਪਾਪ ਕਮਾਂਵਦੇ ਉਲਟੀ ਵਾੜ ਖੇਤ ਕਉ ਖਾਈ॥
ਪਰਜਾ ਅੰਧੀ ਗਿਆਨ ਬਿਨ ਕੂੜੁ ਕਸੱਤ ਮੁਖਹੁ ਆਲਾਈ॥
ਚੇਲੇ ਸਾਜ ਵਜਾਇੰਦੇ ਨੱਚਣ ਗੁਰੁ ਬਹੁਤ ਬਿਧ ਭਾਈ॥
ਸੇਵਕ ਬੈਠਨ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰ ਉਠ ਘਰੀਂ ਤਿਨਾੜੇ ਜਾਈ॥
ਕਾਜੀ ਹੋਏ ਰਿਸ਼ਵਤੀ ਵੱਢੀ ਲੈ ਕੇ ਹੱਕ ਗਵਾਈ॥
ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖੇ ਦਾਮ ਹਿਤ ਭਾਵੇ ਆਇ ਕਿਥਾਉਂ ਜਾਈ॥
ਵਰਤਿਆ ਪਾਪ ਸਭਸੁ ਜਗ ਮਾਂਹੀ॥**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 1/30

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਪਰਜਾ ਦਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਤੇ ਘਰੇਲੂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਪਸਾਰਾ ਅਮਰ ਵੇਲ ਵਾਂਗੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਧ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਐਸੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਦੇ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਮਾਜਿਕ ਦਸ਼ਾ, ਧਾਰਮਿਕ

ਦਸ਼ਾ ਇਤਨੀ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੀ ਸੁਧਾਰੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ।

ਅਜਿਹੇ ਬਿਖੜੇ ਸਮੇਂ ਸੰਮਤ 1526, ਸੰਨ 1469 ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ। ਸਚਮੁੱਚ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤਿ ਅੰਧੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-

ਜਿਉਂ ਕਰ ਸੂਰਜ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਰੇ ਛੁਪੇ ਅੰਧੇਰ ਪਲੋਆ ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 1/27

ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਧੁੰਧ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਸੀ ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਮਿਟਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੌਤਕ ਨਿਰਾਲੇ ਹਨ। ਸਰਪ ਨੇ ਛਾਇਆ ਕਰਨੀ, ਮੱਝੀਆਂ ਦਾ ਚਾਰੂ ਹੋਣਾ, ਖੇਤ ਖਾਣ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਫਸਲ ਖਰਾਬ ਨਾ ਹੋਣੀ, ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੱਸਣੀ ਇਸ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭੇਦ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਖਰਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ 20 ਰੁਪਏ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਦੀ ਨਜ਼ਰੀ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਸਾਧੂ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਨਿਜ ਦੇ ਹਿਤ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨਵਿਰਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨੰਗਿਆਂ ਲਈ ਕਪੜਾ ਲਿਆਂਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਪਰ ਇਹ ਅਸੂਲ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੈ ਕਿ ਨਿੱਜ ਦੇ ਹਿਤ ਨਾਲੋਂ ਪਰਾਇਆਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪਿਤਾ ਪਾਧੇ ਪਾਸ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨਿਰਾਰਥਕ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੀ ਥਾਂ ਸੱਚ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹੋ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਹੈ। ਅੱਖਰ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਸਗਮਾਂ ਅਕਲ ਤੇਜ਼ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੋਰ ਤਿੱਖੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਜੀਵਨ ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਐਸੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਿੱਜੀ ਚਰਿੱਤਰ ਦੀ ਉਚਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਮੁਰਖਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ -

ਪੜਿਆ ਮੁਰਖੁ ਆਖੀਐ ਜਿਸੁ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥ ਪੰਨਾ - 140

ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਸੱਚੇ ਲੇਖੇ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੱਸਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ, ਬਾਬਾ! ਅਜਿਹੇ ਲੇਖੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸਿੱਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖਿਆਂ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਦਸਦਿਆਂ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਦੀ ਸਿਆਹੀ ਬਣਾ, ਸਾਰ ਮਤ, ਵਿਵੇਕ ਮਤ ਦਾ ਕਾਗਜ਼ ਬਣਾ ਅਤੇ ਲਿਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬੇਅੰਤਤਾਈ (infinity), ਇਹ ਸੁਚੱਜੇ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਪੱਟੀ ਤੇ ਲਿਖ। ਇਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚੋਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਉਮੈ ਦੇ ਨਾਸ ਹੋਣ ਨਾਲ ਝੂਠੀ ਕੰਧ ਟੁੱਟ ਕੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋ ਬਾਬਾ!

ਇਹ ਲੇਖੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸਿੱਖ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਿਆਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਦੇ ਛੋੜ ਕੱਟੇ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਇਕੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ -

**ਜਾਲਿ ਮੋਹੁ ਘਸਿ ਮਸੁ ਕਰਿ ਮਤਿ ਕਾਗਦੁ ਕਰਿ ਸਾਰੁ ॥
 ਭਾਉ ਕਲਮ ਕਰਿ ਚਿਤੁ ਲੇਖਾਰੀ ਗੁਰ ਪੁਛਿ ਲਿਖੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥
 ਲਿਖੁ ਨਾਮੁ ਸਾਲਾਹ ਲਿਖੁ ਲਿਖੁ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥
 ਬਾਬਾ ਏਹੁ ਲੇਖਾ ਲਿਖਿ ਜਾਣੁ ॥
 ਜਿਥੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਤਿਥੈ ਹੋਇ ਸਚਾ ਨੀਸਾਣੁ ॥ ਪੰਨਾ - 16**

ਜੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਵੱਸਥ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵੈਦ ਜੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੈਦ ਜੀ! ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ। ਸਰੀਰਕ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਅਤਿ ਭਿਆਨਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗਾਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਿਆ ਜੀਵ, ਅਰਬਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਅਤੇ ਜੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪੈਣ ਦੇ ਦੁੱਖ ਪਾ ਕੇ ਅਤਿ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵੈਦ ਜੀ! ਇਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਪਸਾਰਾ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪਾਂ ਰੰਗਾਂ, ਜਿਨਸਾਂ, ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਹਉਮੈ ਦੇ ਰੋਗ ਨੇ ਉਸੇ ਇਕ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਿਮਾਣਾ ਤੇ ਨਿਤਾਣਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਘੁਮੇਟਣੀਆਂ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ -

**ਹਉਮੈ ਏਹਾ ਜਾਤਿ ਹੈ ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਮਾਹਿ ॥
 ਹਉਮੈ ਏਈ ਬੰਧਨਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਹਿ ॥ ਪੰਨਾ - 466**

ਇਹ ਸਾਰਾ ਵਿਸ਼ ਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਅਨੇਕ ਵਿਰੋਧੀ ਕਲਪਨਾਵਾਂ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵਸਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਰੋਗ ਦੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ, ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਦੇ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਹ ਅਤਿ ਭਿਆਨਕ ਰੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪੰਜੇ ਕਲੇਸ਼ - ਅਵਿਦਿਆ, ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼, ਅਸਿਮਿਤਾ, ਰਾਗ, ਦ੍ਰੋਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪੀੜਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ; ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ; ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਈਰਖਾ, ਵਖੀਲੀ, ਆਸਾ, ਅੰਦੇਸਾ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਿਆ ਜੀਵ ਹਾਏ-ਹਾਏ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੋ ਵੈਦ ਜੀ! ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮਨ ਰੋਗੀ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਰੋਗੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੈਦ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ? ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਜੀਵ ਆਪਣੀ ਵਿਕਲੋਤਰੀ ਹੋਂਦ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਬਾਹਰਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭੁਲਾ

ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਜੀਵ ਦਾ ਸਬੰਧ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਨਿੱਜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਸੀਮਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਦੇ ਦੂਰ ਭਾਵ ਉਪਜਦੇ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਸੁਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੁਖ ਰੂਪ ਕਿਰਮਾਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲੋਂ ਭੁੱਲ ਕੇ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆਂ ਵਿਆਪਨਿ ਸਭੇ ਰੋਗ॥ ਪੰਨਾ - 135

ਜਦੋਂ ਵੈਦ ਜੀ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜਿਥੇ ਆਪ ਨੇ ਰੋਗ ਉਪਜਣ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਨਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ਉਥੇ ਆਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਵੀ ਦੱਸੋ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਉਮੈ ਦਾ ਰੋਗ, ਨਾਮ ਦਾਰੂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਤੱਤ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ। ਨਾਮ ਤੱਤ ਅਤੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆਂ ਹਉਮੈ ਤੱਤ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ -

**ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ॥
ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਸੇਵਾ ਨ ਹੋਵਈ ਤਾ ਮਨੁ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ॥**

ਪੰਨਾ - 560

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਭੇਖ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ ਹਿੰਦੂ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਨੇਊ ਪਾਉਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਧਾਗਾ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਕੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੇਰਾ ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਾਧਾ ਜੀ! ਇਹ ਧਾਗਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਰੂੰ ਕੱਤ ਕੇ, ਸੂਤ ਬਣਾ ਕੇ ਜੋੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਜੜ੍ਹ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਦਸੋ ਕਿ ਇਸ ਜੜ੍ਹ ਦਾ ਚੇਤਨ ਜੀਵ ਉਪਰ ਕੀ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ? ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਐਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬੋਝ ਦੇ ਥੱਲੇ ਦੱਬ ਰਹੇ ਹੋ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਦੇ ਵੀ ਭੇਖਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ, ਭੇਖ ਕੇਵਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਿਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਰਮ ਵਸ ਰਿਝਾਉਣ, ਭੁਲ ਭੁਲੇਖੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪੰਡਤ ਜੀ! ਜੇ ਆਪ ਨੇ ਜਨੇਊ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਨਾਉਣਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੰਡਤ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਆਦਮੀ ਸਦਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਾਉਂਦਾ ਓਨੀਂ ਦੇਰ ਤੱਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਹੋਰ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਪਾਹ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਦਇਆ, ਸੂਤ ਕੱਤਣ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰਹਿਤ ਜੀਵਨ, ਜਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮ ਉਚੇ ਅਸੂਲ ਦੀ ਗੰਢ ਅਤੇ ਸਤਿ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵੱਟ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੀ ਇਹ ਜਨੇਊ ਜੀਵ ਉਤੇ ਅਸਰ ਪਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਪਹਿਨਾਇਆ ਹੋਇਆ ਜਨੇਊ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਦਾ

ਸਰੀਰ ਸਸਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਨੇਊ ਬੇਅਰਥ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਤਾਂ ਸਬੰਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੀਵ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹਦੇ ਕੋਈ ਜਨੇਊ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਥੇ ਹੀ ਪਹਿਨਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਥੋਂ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਇਥੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਸਕਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋ ਇਹ ਇਕ ਨਿਰਾਰਥਕ ਕ੍ਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਰੂਹਾਨੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦਾ। ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਤੱਗ ਪਹਿਨਣਾ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ -

**ਦਇਆ ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖ ਸੁਤੁ ਜਤੁ ਗੰਢੀ ਸਤੁ ਵਟੁ ॥
 ਏਹੁ ਜਨੇਊ ਜੀਅ ਕਾ ਹੋਈ ਤ ਪਾਡੇ ਘੁਤੁ ॥
 ਨਾ ਏਹੁ ਤੁਟੈ ਨ ਮਲੁ ਲਗੈ ਨਾ ਏਹੁ ਜਲੈ ਨ ਜਾਇ ॥
 ਪੰਨੁ ਸੁ ਮਾਣਸ ਨਾਨਕਾ ਜੋ ਗਲਿ ਚਲੇ ਪਾਇ ॥
 ਚਉਕੜਿ ਮੁਲਿ ਅਣਾਇਆ ਬਹਿ ਚਉਕੈ ਪਾਇਆ ॥
 ਸਿਖਾ ਕੰਨਿ ਚੜਾਈਆ ਗੁਰੁ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਥਿਆ ॥
 ਓਹੁ ਮੁਆ ਓਹੁ ਝੜਿ ਪਇਆ ਵੇਤਗਾ ਗਇਆ ॥ ਪੰਨਾ - 471**

ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਖਉਤੀ ਪੂਜਾ ਪਾਠਾਂ ਨੂੰ, ਗੁਰੂ ਨੇ ਸੱਚ ਦੀ ਤਰਕ ਉਪਰ ਤੋਲਿਆ। ਜੇ ਆਪ ਨਿਮਾਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੂਜਾ, ਪਾਠ, ਨਿਮਾਜ਼ ਦੀ ਨਿਰਾਰਥਕਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਸਾਖੀ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ ਖਾਂ ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਮਸਜਿਦ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹ ਚੁੱਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ, “ਹੇ ਨਾਨਕ! ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਨਿਮਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ?” ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਵਾਬ ਸਾਹਿਬ! ਮੈਂ ਨਿਮਾਜ਼ ਕਿਸ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦਾ? ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਥਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨਿਮਾਜ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਆਪ ਦੀ ਸੁਰਤ ਨੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਕਾਬਲ ਕੰਧਾਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਸੋ ਆਪ ਪੂਰਾ ਸਮਾਂ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹੇ। ਕਾਜ਼ੀ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਾਜ਼ੀ ਸਾਹਿਬ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਨਵੀਂ ਸੂਈ ਘੋੜੀ ਅਤੇ ਵਛੇਰੀ ਵਿਚ ਪਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਨਿਮਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਥਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਚਿੱਤ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਫਲ ਨਹੀਂ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਹੁ ਸੰਤ ਮੀਤ ॥
 ਸਾਵਧਾਨ ਏਕਾਗਰ ਚੀਤ ॥ ਪੰਨਾ - 295**

ਜਦੋਂ ਨਵਾਬ ਨੇ ਬੜੀ ਅਧੀਨਤਾ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਨ ਵਸ ਕਿਵੇਂ ਆਵੇ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਫੈਲਾਓ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦਸਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਨ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਜਕੜ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਮਨ ਨਹੀਂ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ

ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਪੰਖੀ ਬਿਰਖ ਸੁਹਾਵੜੇ ਉਡਹਿ ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਜਾਹਿ॥
ਜੇਤਾ ਉਡਹਿ ਦੁਖ ਘਣੈ ਨਿਤ ਦਾਝਹਿ ਤੈ ਬਿਲਲਾਹਿ॥**

ਪੰਨਾ - 66

ਜਦੋਂ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਅਭਿਆਸ, ਰਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਧੁਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਮਨ ਦੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਜੋ ਪੂਜਾ ਪਾਠ, ਨਿਮਾਜ਼, prayer ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹਾਜ਼ਰੀ ਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਬੂਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਨਿਸ਼ਚੇ ਗਲਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਸਕਾਰ ਬਣ ਕੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜੀਂ ਬੈਠੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਆਪ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੇ ਗਏ ਤੇ ਸੱਚ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਕਾਹਬਾ ਸ਼ਰੀਫ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਗਿਆਨਵਾਨ ਪੀਰਾਂ ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਧਾਰਨੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਸੀ ਕਿ ਰੱਬ ਕਾਹਬਾ ਸ਼ਰੀਫ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਐਸਾ ਕੌਤਕ ਵਰਤਾਇਆ ਕਿ ਜੀਵਨ ਮੁੱਲਾਂ ਨਗਾਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਘਰ ਵਲ ਪੈਰ ਕਰਕੇ ਲੰਮਾ ਪਿਆ ਹੈਂ। ਤਾਂ ਉਹ ਕ੍ਰੋਧ ਵਸ ਆ ਕੇ ਚਰਨ ਫੜ ਕੇ ਜਦੋਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਘੁੰਮਾਉਣ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਕਪਾਟ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜਿਧਰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਚਰਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਕਾਹਬਾ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਆਪ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੋਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਪਰਬਤਾਂ ਵਿਚ ਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਰਿੱਧੀਆਂ-ਸਿੱਧੀਆਂ ਲਈ ਕੱਟੇ ਗਏ ਚਿਲ੍ਹੇ ਇਕ ਮਾਇਆ ਦਾ ਖੇਲ੍ਹ ਦਰਸਾਅ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਮ ਸੱਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਬਲ ਸਿਖਾਇਆ। ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਵਲੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਤਾਲ ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਉਥੇ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਬਣਾ ਦਿਤੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਉਥੇ ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਪਾਣੀ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਹੈ ਇਹ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਪੱਥਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਇਹ ਪਿਆਸ ਮਿਟਾਉਣ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਪੱਥਰ ਤੁਹਾਡੀ ਪਿਆਸ ਨਹੀਂ ਬੁਝਾਉਣਗੇ, ਚਾਹੇ ਅਰਬਾਂ-ਖਰਬਾਂ ਦੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ; ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਮੁੱਲ ਦਾਤ ਹੈ। ਤਾਂ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, “ਹੇ ਨਾਨਕ! ਦੇਖ ਅਸਾਡੇ ਸਾਧਨ, ਅਸਾਡੇ ਹੱਠ ਯੋਗ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਫੁਰਨਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਾਰੀ ਝੀਲ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਈ।” ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਝੀਲ ਵਲ ਗੋਰਖ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਮਾਇਆ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਗਈ ਅਤੇ ਹਾਰ ਗਿਆ।

ਸਿੱਧੀ ਮਨੇ ਬਿਚਾਰਿਆ ਕਿਵੇਂ ਦਰਸਨ ਏਹ ਲੇਵੇ ਬਾਲਾ।
 ਐਸਾ ਜੋਗੀ ਕਲੀ ਮਹਿ ਹਮਰਾ ਪੰਥ ਕਰੇ ਉਜਿਆਲਾ।
 ਖੱਪਰ ਦਿਤਾ ਨਾਥ ਜੀ ਪਾਣੀ ਭਰ ਲੈਵਣ ਉਠ ਚਾਲਾ।
 ਬਾਬਾ ਆਯਾ ਪਾਣੀਐ ਡਿਠੇ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲਾ।
 ਸਤਿਗੁਰ ਅਗਮ ਅਗਾਧ ਪੁਰਖ ਕਿਹੜਾ ਝੱਲੇ ਗੁਰ ਦੀ ਝਾਲਾ।
 ਫਿਰ ਆਯਾ ਗੁਰ ਨਾਥ ਜੀ ਪਾਣੀ ਠਉੜ ਨਹੀ ਉਸ ਤਾਲਾ।
 ਸ਼ਬਦ ਜਿਤੀ ਸਿਧ ਮੰਡਲੀ ਕੀਤੋਸੁ ਆਪਣਾ ਪੰਥ ਨਿਰਾਲਾ।
 ਕਲਿਜੁਗ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਸੁਖਾਲਾ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ - 1/31

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾਥ ਜੀ! ਇਹ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਇਕ ਮਾਇਕ ਖੇਲੂ ਹੈ। ਜੋ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੋਹ, ਪ੍ਰਮ ਸ਼ਕਤੀ, ਨਾਮ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ।

ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਸਭੁ ਮੋਹੁ ਹੈ ਨਾਮੁ ਨ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ॥

ਪੰਨਾ - 593

ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਜੋਗ ਕਿਸ ਕੰਮ, ਜੇ ਇਸ ਨੇ ਜੀਵ ਦੀ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਨੂੰ ਹੀ ਨਾ ਮਿਟਾਇਆ? ਨਾਥ ਜੀ! ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਇਕ ਐਡੀ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ -

ਨਵਨਿਧੀ ਅਠਾਰਹ ਸਿਧੀ ਪਿਛੈ ਲਗੀਆ ਫਿਰਹਿ
 ਜੋ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਵਸਾਇ॥

ਪੰਨਾ - 749

ਐਸਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਸਲ ਮਨੋਰਥ, ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਲਕਸ਼ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਜੀ ਹਰ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਹਰ ਵਰਗ ਵਿਚ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਮੱਠਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ, ਪੀਰਾਂ, ਫਕੀਰਾਂ, ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ, ਜੋਗੀਆਂ, ਪੰਡਤਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਸਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੋ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮ ਤੱਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਲ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜੋ ਆਪ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਇਸੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਸਕਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਮਰੱਥ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਮਨਮੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਡੁੱਬ ਰਿਹਾ ਹੈ -

ਨਾਨਕ ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਧੁ ਪਿਆਰੁ॥ ਬਾਝੁ ਗੁਰੁ ਡੁਬਾ ਸੰਸਾਰੁ॥

ਪੰਨਾ - 138

ਇਕ ਵੱਡਾ ਭੁਲੇਖਾ ਇਸਲਾਮ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਕੇਵਲ

ਸੱਤ ਅਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਸੱਤ ਪਾਤਾਲ ਹਨ। ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਗੰਮਤਾ ਵਿਚ, ਅਲਪਗਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਨੰਤ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕ੍ਰਿਆ ਅਨੰਤਤਾ ਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਵੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਭਰਮ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਗਦਾਦ ਵਿਚ ਗਏ ਤੇ ਪੀਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦਿਖਾਇਆ ਕਿ ਲਖੂਖਾ ਪਾਤਾਲ, ਲਖੂਖਾ ਅਕਾਸ਼ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਵਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਪੁੱਛੇ ਪੀਰ ਤਕਰਾਰ ਕਰ ਏਹ ਫਕੀਰ ਵਡਾ ਆਤਾਈ।
 ਏਥੇ ਵਿਚ ਬਗਦਾਦ ਦੇ ਵੱਡੀ ਕਰਮਾਤ ਦਿਖਲਾਈ।
 ਪਾਤਾਲਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਲਖ ਓੜਕ ਭਾਲੀ ਖਬਰ ਸੁਣਾਈ।
 ਫੇਰ ਦੁਰਾਇਣ ਦਸਤਗੀਰ ਅਸੀ ਭਿ ਵੇਖਾਂ ਜੋ ਤੁਹਿ ਪਾਈ।
 ਨਾਲ ਲੀਤਾ ਬੇਟਾ ਪੀਰ ਦਾ ਅੱਖੀਂ ਮੀਟ ਗਇ ਹਵਾਈ।
 ਲੱਖ ਅਕਾਸ਼ ਪਾਤਾਲ ਲੱਖ ਅੱਖ ਫਰਕ ਵਿਚ ਸਭ ਦਿਖਲਾਈ।
 ਭਰ ਕਚਕੋਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਧੁਰੋਂ ਪਤਾਲੋਂ ਲਈ ਕੜਾਹੀ।
 ਜਾਹਰ ਕਲਾ ਨ ਛਪੇ ਛਪਾਈ।**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 1/36

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹਨੇਰਾ, ਵਹਿਮ, ਨਿਰਾਰਥਕ ਰਸਮਾਂ, ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਹੀ ਰਾਹ ਨਾਮ ਮਾਰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਭੈ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦੂਤ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸ਼ ਤੇ ਅਦੂਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਕੋ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਖੇਲਦੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ -

**ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ ਆਪੀਨੈ ਰਚਿਓ ਨਾਉ ॥
 ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਡਿਠੋ ਚਾਉ ॥
 ਦਾਤਾ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਤੂੰ ਤੁਸਿ ਦੇਵਹਿ ਕਰਹਿ ਪਸਾਉ ॥
 ਤੂੰ ਜਾਣੋਈ ਸਭਸੈ ਦੇ ਲੈਸਹਿ ਜਿੰਦੁ ਕਵਾਉ ॥
 ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਡਿਠੋ ਚਾਉ ॥** ਪੰਨਾ - 463

**ਆਪੇ ਰਸੀਆ ਆਪਿ ਰਸੁ ਆਪੇ ਰਾਵਣਹਾਰੁ ॥
 ਆਪੇ ਹੋਵੈ ਚੋਲੜਾ ਆਪੇ ਸੇਜ ਭਤਾਰੁ ॥
 ਰੰਗਿ ਰਤਾ ਮੇਰਾ ਸਾਹਿਬੁ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥
 ਆਪੇ ਮਾਛੀ ਮਛਲੀ ਆਪੇ ਪਾਣੀ ਜਾਲੁ ॥
 ਆਪੇ ਜਾਲ ਮਣਕੜਾ ਆਪੇ ਅੰਦਰਿ ਲਾਲੁ ॥
 ਆਪੇ ਬਹੁਬਿਧਿ ਰੰਗੁਲਾ ਸਖੀਏ ਮੇਰਾ ਲਾਲੁ ॥
 ਨਿਤ ਰਵੈ ਸੋਹਾਗਣੀ ਦੇਖੁ ਹਮਾਰਾ ਹਾਲੁ ॥**

ਪ੍ਰਣਵੈ ਨਾਨਕੁ ਬੇਨਤੀ ਤੁ ਸਰਵਰੁ ਤੁ ਹੰਸੁ ॥
ਕਉਲੁ ਤੁ ਹੈ ਕਵੀਆ ਤੁ ਹੈ ਆਪੇ ਵੇਖਿ ਵਿਗਾਸੁ ॥ ਪੰਨਾ - 23

ਆਪੇ ਪਟੀ ਕਲਮ ਆਪਿ ਉਪਰਿ ਲੇਖੁ ਭਿ ਤੂੰ ॥
ਏਕੋ ਕਹੀਐ ਨਾਨਕਾ ਦੂਜਾ ਕਾਹੇ ਕੂ ॥ ਪੰਨਾ - 1291

ਸੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ
ਕਰਾਇਆ -

ਬ੍ਰਹਮੁ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥
ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ ॥
ਪੰਨਾ - 846

ਮਨ ਮਵਾਸੀ (ਆਕੀ) ਰਾਜਾ

ਮਨ ਜੀਤੈ ਜਗ ਜੀਤ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮਨ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਮਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਸਾਥ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਮ ਤੱਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਮਨ ਸਾਥ ਨਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜੁੱਗ 84 ਲੱਖ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਗੋੜੇ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਸਾਧਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ -

**ਮਮਾ ਮਨ ਸਿਉ ਕਾਜੁ ਹੈ
ਮਨ ਸਾਧੇ ਸਿਧਿ ਹੋਇ॥
ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਸਿਉ ਕਹੈ ਕਬੀਰਾ
ਮਨ ਸਾ ਮਿਲਿਆ ਨ ਕੋਇ॥**

ਪੰਨਾ - 342

ਇਹ ਮਨ ਮਾਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਮਨ ਹੀ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ 'ਸਿਓ' ਚੇਤਨ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਨ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਅੰਤ੍ਰੀਵੀ ਗੁਣ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੰਜ ਤੱਤ ਦਾ ਆਤਮਾ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ-

ਇਹੁ ਮਨੁ ਪੰਚ ਤਤ ਕੋ ਜੀਉ॥

ਪੰਨਾ - 342

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਉਚਾ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣ ਤੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੇ ਹੀ ਫਤਹਿ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਰਲੇ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ॥
ਮਨ ਹਰਿ ਜੀ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ਹੈ ਗੁਰਮਤੀ ਰੰਗੁ ਮਾਣੁ॥**

ਪੰਨਾ - 441

ਇਹ ਮਨ ਆਪਣੀ ਪੂਰਨ ਗਹਿਰਾਈ ਵਿਚ ਚੇਤਨ ਆਤਮਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਇਸ ਦੀ ਖੋਜ ਤਨ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ -

ਸਨਕਾਦਿਕ ਨਾਰਦ ਮੁਨਿ ਸੇਖਾ॥

ਤਿਨ ਭੀ ਤਨ ਮਹਿ ਮਨੁ ਨਹੀ ਪੇਖਾ॥

ਪੰਨਾ - 330

ਸਨਕ, ਸਨੰਦਨ, ਸਨਾਤਨ, ਸਨਤਕੁਮਾਰ, ਨਾਰਦਮੁਨੀ ਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਨੇ ਭੀ ਇਸ ਤਨ ਵਿਚ ਮਨ ਦੇ ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆ। ਇਹ

ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਆਤਮ ਤੱਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੀ ਅੰਦਰ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਮਨ (ਆਤਮਾ) ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ। ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਬਿਨਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖੋਜ ਕੇ ਦੱਸੋ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਨ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨ ਕਿਥੇ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਇਸ ਮਨ ਕਉ ਕੋਈ ਖੋਜਹੁ ਭਾਈ॥

ਤਨ ਛੁੱਟੇ ਮਨੁ ਕਹਾ ਸਮਾਈ॥

ਪੰਨਾ - 330

ਇਸ ਮਨ ਦਾ ਕੋਈ ਆਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੋਈ ਰੂਪ, ਰੰਗ, ਭੇਖ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਸਦੀ ਪਛਾਣ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪੰਜੋਂ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੈਦੇਵ, ਨਾਮਾ, ਕਬੀਰ ਜੀ ਆਦਿ ਨੇ ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਤੇ ਇਹ ਹੁਕਮ ਕਰਕੇ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬੁੱਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਇਸ ਮਨ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਵੇ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਹੈ? ਉਹ ਇਸ ਮਨ ਦੁਆਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਇਸ ਜੋਤ ਸਰੂਪੀ ਮਨ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪੀ ਮਨ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ॥

ਮਨ ਹਰਿ ਜੀ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ਹੈ ਗੁਰਮਤੀ ਰੰਗੁ ਮਾਣੁ॥ ਪੰਨਾ - 441

ਇਸ ਤਨ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਇਤਨੇ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਜਾਂ ਮਾਦਾ ਪ੍ਰਸਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਰੁਝੇਵਾਂ ਸਰੀਰਕ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਾਸੇ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਵਿਰਲਾ ਸੱਜਣ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਸਰੀਰਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਵਲ ਭੀ ਝਾਤ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮੁਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਧਾਰਮਿਕ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭੀ ਧਿਆਨ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਹੁੱਟ ਗਏ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਨਾ ਦਿਸ ਸਕਿਆ, ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਭੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਸਰੀਰਕ ਰਸਾਂ ਤੇ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਤਕ ਹੀ ਮਹਦੂਦ ਰਹੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਚੀ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਬਰੀਕੀ ਤੱਕ ਨਾ ਅੱਪੜ ਸਕੀ।

ਇਸੁ ਤਨ ਮਹਿ ਮਨੁ ਕੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦੇਖੈ॥

ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਜਾ ਹਉਮੈ ਸੋਖੈ॥

ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਮੋਨਿਧਾਰੀ ਰਹੇ ਲਿਵ ਲਾਇ

ਤਿਨ ਭੀ ਤਨ ਮਹਿ ਮਨੁ ਨ ਦਿਖਾਵਣਿਆ॥

ਪੰਨਾ - 124

ਇਸ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਸਦੇ ਹਨ -

ਤਨ ਮਹਿ ਮਨੁਆ ਮਨ ਮਹਿ ਸਾਚਾ॥

ਸੋ ਸਾਚਾ ਮਿਲਿ ਸਾਚੇ ਰਾਚਾ॥

ਪੰਨਾ - 686

ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸੱਚਾ ਹੈ ਜੋ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਰਚ ਗਿਆ ਹੈ (ਮਸਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ) ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚਲੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਹਰੀ ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲੇ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਨ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਹਿਲੇ ਅਤੇ ਉਪਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਸੁਜਾਗ ਮਨ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਅਰਧ ਸੁਚੇਤ ਮਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੀਸਰੇ ਨੂੰ ਬੇਹੋਸ਼ ਮਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਵਿਚ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਅਨੁਭਵ ਇਸ ਦੇ ਵਿਤਰੀਕ ਹੈ ਉਹ ਉਪਰਲੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਮਨ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਹ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਕਦੇ ਗਹਿਰਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਗਾਫਲ ਹੋਇਆ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੁਪਨੇ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਸੁੱਤੇ ਪਿਆਂ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਤਿਹੀ ਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰ ਭ੍ਰਮਿ ਸੁਤਾ ਸੁਤਿਆ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ॥

ਪੰਨਾ - 920

ਇਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਮਾਇਕ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਗੁਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈਂਦਿਆਂ ਲੰਘ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਤੱਤ ਸਰੂਪ (ਆਤਮਾ) ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਏ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼, ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ, ਪੀਰ, ਪੈਰੰਬਰ, ਅਉਲੀਏ, ਗੁਰਮੁਖ, ਸੰਤ, ਸਾਧੂ, ਚਾਰੇ ਵੇਦ, ਛੇਈ ਸਾਸ਼ਤ੍ਰ, ਸਤਾਈ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ, ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ, ਗੀਤਾ, ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ, ਤੌਰੇਤ, ਅੰਜੀਲ, ਜੰਬੂਰ, ਬਾਈਬਲ, ਹਾਕਾਂ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਜਗਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਆਪਣੀ ਗਾਫਲ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਫਰੀਦਾ ਕੁਕੇਦਿਆ ਚਾਂਗੇਦਿਆ ਮਤੀ ਦੇਦਿਆ ਨਿਤ॥

ਜੋ ਸੈਤਾਨਿ ਵੰਵਾਇਆ ਸੇ ਕਿਤ ਫੇਰਹਿ ਚਿਤ॥ ਪੰਨਾ - 1378

ਦੂਸਰੀ ਅਵਸਥਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਅਰਧ ਚੇਤਨ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਜਾਗ ਅਤੇ ਨੀਂਦ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਨ ਅੰਦਰਲੀ ਖੋਜ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਮਾਧੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਦੋਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਅਗਿਆਨਮਈ ਜਗਤ ਭੀ ਇਸ ਦੀ ਸੂਝ ਅੰਦਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਝਲਕਾਰੇ ਵੀ ਵਜਦੇ ਹਨ, ਸਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅੰਦਰੋਂ ਉਠਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਯਾਨਿ ਕਿ ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅਰਧ ਜਾਗਦਾ, ਅਰਧ ਸੁੱਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਮਨ ਆਖਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਗਣ ਵਾਲਾ ਮਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਸਮਾਈ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਮ ਤੱਤ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ) ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਈ ਹੁੰਦੀ

ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਮ ਚੇਤਨ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸੇ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

**ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਜਲੁ ਆਇ ਖਟਾਨਾ ॥
ਤਿਉ ਜੋਤੀ ਸੰਗਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨਾ ॥
ਮਿਟਿ ਗਏ ਗਵਨ ਪਾਏ ਬਿਸੁਮ ॥
ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨ ॥**

ਪੰਨਾ - 278

ਸੋ ਇਹ ਮਨ, ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਬਹੁਅਰਥੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ; ਕਿਤੇ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਵਿਕਲਪ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਮਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਭਜਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ -

**ਪੰਖੀ ਬਿਰਖ ਸੁਹਾਵੜੇ ਉਡਹਿ ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਜਾਹਿ ॥
ਜੇਤਾ ਉਡਹਿ ਦੁਖ ਘਣੈ ਨਿਤ ਦਾਝਹਿ ਤੈ ਬਿਲਲਾਹਿ ॥**

ਪੰਨਾ - 66

ਇਹ ਮਨ ਇਹ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਥਾਈਂ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਦੀ ਸਮੁੱਚਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਮਨ ਦੇ ਅੱਖਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਹਨ ਇਸਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਠਿਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ, ਨਿਤਨੇਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਨਮਾਜ਼ਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਮਤਲਬ ਕਿ ਅਨੇਕਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਇਸ ਮਨ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਾਰੇ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਪਾਰਾ ਉਂਗਲੀ ਹੋਣ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਇਹ ਇਕ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਬਾਜ਼ ਨੇ ਝਪਟਾ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੰਜਿਆਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਸ ਨੇ ਮਨ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਮਨ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਰੂਪ ਸੰਸਕਾਰ ਚਿੰਬੜੇ ਹੋਏ ਇਸ ਨੂੰ ਟਿਕਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਾਧਕ ਸਿੱਧ ਇਸ ਮਨ ਦੇ ਮਾਰੇ ਮਰ ਗਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਪੰਜ ਮਹਾਂ ਦੁੰਦਰ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਭਿਆਨਕ ਸ਼ਤਰੂ - ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ; ਆਪਣੀ ਸਮੁੱਚ ਆਸੂਰੀ ਸੈਨਾ ਸਮੇਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਕ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਫੌਜ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਉਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਵਧਾਨਤਾ ਨਾਲ ਦੁਰਬੀਨਾਂ ਫਿੱਟ ਕਰਕੇ ਛੁਪੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਤਰੂ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਤਾਂਘ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਦੋਂ ਕੋਈ ਭਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਆਤ ਵਿਚ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਗਿਰਾਵਟ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਪੂਰਾ ਤਾਣ ਲਾ ਦੇਵੇ-

**ਭੀਤਰਿ ਪੰਚ ਗੁਪਤ ਮਨਿ ਵਾਸੇ ॥
ਬਿਰੁ ਨ ਰਹਹਿ ਜੈਸੇ ਭਵਹਿ ਉਦਾਸੇ ॥**

ਮਨੁ ਮੇਰਾ ਦਇਆਲ ਸੇਤੀ ਥਿਰੁ ਨ ਰਹੈ ॥
ਲੋਭੀ ਕਪਟੀ ਪਾਪੀ ਪਾਖੰਡੀ ਮਾਇਆ ਅਧਿਕ ਲਗੈ ॥ ਪੰਨਾ - 359

ਮਨੁਆ ਦਹ ਦਿਸ ਧਾਵਦਾ ਓਹੁ ਕੈਸੇ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥
ਇੰਦ੍ਰੀ ਵਿਆਪਿ ਰਹੀ ਅਧਿਕਾਈ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਨਿਤ ਸੰਤਾਵੈ ॥
ਪੰਨਾ - 565

ਇਹੁ ਮਨੁਆ ਅਤਿ ਸਬਲ ਹੈ ਛੁਡੇ ਨ ਕਿਤੇ ਉਪਾਇ ॥
ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਦੁਖੁ ਲਾਇਦਾ ਬਹੁਤੀ ਦੇਇ ਸਜਾਇ ॥ ਪੰਨਾ - 33

ਇਹ ਮਨ ਖਿਨ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ ਅਤੇ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਇਹ ਮਨ ਖਹਿੜਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਹੀ ਧਾਵਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ -

ਇਹੁ ਮਨੁਆ ਖਿਨੁ ਨ ਟਿਕੈ ਬਹੁ ਰੰਗੀ
ਦਹ ਦਹ ਦਿਸਿ ਚਲਿ ਚਲਿ ਹਾਢੈ ॥
ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ਵਡਭਾਗੀ
ਹਰਿ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀਆ ਮਨੁ ਠਾਢੈ ॥ ਪੰਨਾ - 171

ਅਨੇਕ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹ ਅਜਿੱਤ ਮਨ ਵਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਮਨਮੁਖ ਮੰਨੁ ਅਜਿਤੁ ਹੈ ਦੂਜੈ ਲਗੈ ਜਾਇ ॥
ਤਿਸ ਨੋ ਸੁਖੁ ਸੁਪਨੈ ਨਹੀਂ ਦੁਖੇ ਦੁਖਿ ਵਿਹਾਇ ॥
ਘਰਿ ਘਰਿ ਪੜਿ ਪੜਿ ਪੰਡਿਤ ਥਕੈ ਸਿਧ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਇ ॥
ਇਹੁ ਮਨੁ ਵਸਿ ਨ ਆਵਈ ਥਕੈ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥ ਪੰਨਾ - 644

ਇਹ ਜੀਵ ਹਉਮੈ ਦੇ ਵਸ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਮਨ ਨਾ ਹੀ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਕਾਬੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ, ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਜੀਵ ਮਹਾਂਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਅੰਦਰਲੀ ਖੋਜ ਕਰੇ ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਦੀ ਸੋਝੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਕਰਕੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਇਹ ਮਨ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਾਸਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ, ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਇਹ ਮਨ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜੋ ਮਨ ਦਾ ਉਪਰਲਾ ਸਰੂਪ ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਸਨਾਵਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਖਿਨ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸਦੇ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਇਸ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕੋ ਅਦ੍ਵੈਤ ਆਤਮਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਮਾਰੂ ਮਾਰਣ ਜੋ ਗਏ ਮਾਰਿ ਨ ਸਕਹਿ ਗਵਾਰ॥
ਨਾਨਕ ਜੇ ਇਹੁ ਮਾਰੀਐ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰਿ॥
ਏਹੁ ਮਨੁ ਮਾਰਿਆ ਨਾ ਮਰੈ ਜੇ ਲੋਚੈ ਸਭੁ ਕੋਇ॥
ਨਾਨਕ ਮਨ ਹੀ ਕਉ ਮਨੁ ਮਾਰਸੀ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੈ ਸੋਇ॥**

ਪੰਨਾ - 1089

ਜੋ ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜੰਗਲਾਂ, ਪਹਾੜਾਂ, ਬਰਫਾਨੀ ਗੁਫਾਵਾਂ, ਮਾਰੂਥਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਫਾਕੇ ਕੱਟਦੇ ਹਨ, ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁੱਖ ਸਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਉਹ ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਮਨਮੁਖਤਾਈ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਇਹ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਣ ਤੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਥਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਮਨ ਹੁਕਮ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਖੇਲ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਖਿਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਦਰ ਕਰ ਦੇਣ ਤਾਂ ਇਹ ਮਨ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਵਸ ਵਿਚ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

**ਇਹੁ ਮਨੁ ਖੇਲੈ ਹੁਕਮੁ ਕਾ ਬਾਧਾ
ਇਕ ਖਿਨ ਮਹਿ ਦਹ ਦਿਸ ਫਿਰਿ ਆਵੈ॥
ਜਾਂ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ
ਤਾਂ ਇਹੁ ਮਨੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਤਕਾਲ ਵਸਿ ਆਵੈ॥
ਇਸੁ ਮਨ ਕੀ ਬਿਧਿ ਮਨੁ ਹੁ ਜਾਣੈ
ਬੁਝੈ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਿ॥
ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਸਦਾ ਤੁ
ਭਵ ਸਾਗਰੁ ਜਿਤੁ ਪਾਵਹਿ ਪਾਰਿ॥**

ਪੰਨਾ - 1260

ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਇਹ ਜੀਵ ਸਬੰਧ ਜੋੜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਬਚਨ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਵਧਣ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਇਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਪਿਓਂਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਜੀਵ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥਾ ਹੋ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਤਨ, ਮਨ ਅਤੇ ਧਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭੇਟ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਇਸਨੂੰ ਸਤਿ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਆਪਾ ਭਾਵ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਦਿਬਯ ਨੇਤਰ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਅਸਲੀਅਤ ਯਾਨਿ ਕਿ ਪ੍ਰਮ ਤੱਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਘਟ-ਘਟ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਅਦ੍ਵੈਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਇਸ ਮਨ ਦਾ ਕਿਤੇ ਵੀ ਵਜੂਦ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਵਖਰਾਪੁਣ ਗਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਕ੍ਰਿਆ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਦਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਕੋ-ਇਕ ਹਰ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ

ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮਨ ਨਾਮ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਕੋਈ ਵੀ ਤਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦੀ, ਸਾਰੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਮਿਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

**ਜਹ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਏਕੋ ਸੋਈ ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਬੁਧਿ ਪਾਈ ॥
ਮਨੁ ਤਨੁ ਪ੍ਰਾਨ ਧਰੀ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਨਾਨਕ ਆਪੁ ਗਵਾਈ ॥**

ਪੰਨਾ - 1260

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਜਬਰੀ (ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ) ਵਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਿਆਂ-ਵੱਡਿਆਂ ਨੇ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਪਰ ਮਨ ਰਾਜਾ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ਬਰ ਨਾਲ, ਧੱਕੇ-ਧੌੜੇ ਵਿਚ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਕਸ਼ਟਾਂ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਨਾਲ, ਭੁੱਖੇ ਰਹਿਣ, ਪੁੱਠੇ ਲਟਕਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਦੁੱਖ ਸਹਿ ਕੇ, ਕਦੇ ਵੀ ਵਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦਾ।

ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਇਕ ਐਸੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮਨ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ। ਉਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਪਾਰਸਨਾਥ ਸੀ। ਇਹ ਰੁਦਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਸੀ। ਦੱਤ ਰਿਖੀ ਦੀ ਮੌਤ ਪਿਛੋਂ ਰੋਹ (ਬਲੋਚਸਤਾਨ) ਨਾਮੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਬਾਲਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੇਜ਼ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਬਾਲਕ ਸੀ, ਇਸ ਦਾ ਜਲਾਲ ਝੱਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਬਾਰਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਦੇ ਜਲਾਲ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਇਸ ਦਾ ਜਲਾਲ ਸੀ। ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਬੱਚੇ ਦੀ ਖਬਰ ਹੋਈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੇ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਪੈਰ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੁਲਾਇਆ। ਰਾਜਾ ਇਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਸਾਰ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਇਸ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿਤੀ।

ਪਾਰਸਨਾਥ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰਿਵਾਜ ਮੁਤਾਬਿਕ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਆਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਵਰ ਮੰਗੇ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਵੇਦ ਸਾਸ਼ਤਰ, ਜਿਤਨਾ ਵੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਲਿਟਰੇਚਰ ਹੈ ਉਸਦੇ ਅਰਥਾਂ, ਗੂੜ੍ਹ ਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਹੀ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਜਾਵਾਂ। ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਸਤਰ ਤੇ ਸਸ਼ਤਰ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਣ ਅਤੇ ਮੈਂ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਿਕ ਚਲਾ ਸਕਾਂ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਵਾਂ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਜਾ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸੁਤੰਤਰ ਨਾ ਰਹੇ, ਸਭ ਮੇਰੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣ। ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਸਾਧਕਾਂ ਜੋਗੀਆਂ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ, ਤਪੀ ਤਪੀਸਰਾਂ, ਤੰਤਰ ਮੰਤਰਾਂ, ਅਉਖਧੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਤੋਰ ਸਕਾਂ। ਇਹ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਭਿਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭੇਟਾਵਾਂ ਭੇਟ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਅਧੀਨਤਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ। ਫੇਰ ਇਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜੋਗੀਆਂ, ਜਟਾਵਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਿਖਾਵੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਘਰ-ਘਰ ਮੰਗਦੇ ਨਾ ਫਿਰੋ, ਜਟਾਵਾਂ ਮੁੰਡ ਦਿਓ ਤੇ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਵੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ, ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਸੀਂ

ਉਸਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਉਂ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਉਪਰ ਆਕਰਮਣ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਬਹੁਤ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਜੋਗੀ ਤੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹਾਰ ਗਏ। ਜੋ ਬਚੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਜਟਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁੰਡਨ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਉਸਨੇ ਜਿਤ ਲਏ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਇਸ ਨੇ ਨਿਪ ਮੋਧ ਜਗ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਪਾਰਸਨਾਥ ਦੀ ਕਥਾ ਦੇ 124ਵੇਂ ਬੰਦ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ -

**ਲੱਛ ਜਉ ਨਿਪ ਮਾਰੀਯੈ, ਤਬ ਹੋਤ ਹੈ ਨਿਪ ਮੋਧ।
 ਏਕ ਏਕ ਅਨੇਕ ਸੰਪਤਿ, ਦੀਜੀਯੈ ਭਵਿਖੇਧ।
 ਲੱਛ ਲੱਛ ਤੁਰੰਗ ਏਕਹਿ, ਦੀਜੀਯੈ ਅਥਿਚਾਰ।
 ਜੱਗ ਪੂਰਣ ਹੋਤੁ ਹੈ, ਸੁਨ ਰਾਜਵਤਾਰ।**

ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਲੋਚਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸੁਲੇਮਾਨ ਪਰਬਤ ਦੀ ਘਾਟੀ ਦੁਆਲੇ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਉਥੇ ਹੋਮਕੁੰਡ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਭੂਪਮੋਧ ਜਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਜੱਗ ਵਿਚ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਚਰਬੀ ਦਾ ਹੋਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਅਨੇਕ ਰਾਜੇ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜਨ ਵਾਸਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਜਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਲੱਖ ਰਾਜਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਰਬੀ ਦਾ ਹੋਮ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਜੱਗ ਸੰਪੂਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਸਾਰੀ ਵਿਧੀ ਜੱਗ ਦੀ ਦੱਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁਛ ਲਵੋ। ਪੰਜ ਲੱਖ ਰਾਜਾ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਸੱਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਐਸਾ ਰਾਜਾ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਨਾ ਜਿੱਤਿਆ ਹੋਵੇ। ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਲਈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਉਤਰ ਨਾ ਦਿਤਾ। ਸਾਰੇ ਧਰਤੀ ਵਲ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸੁੰਦਰ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜਾ ਪਾਰਸਨਾਥ! ਇਹ ਗੱਲ ਜੇ ਤੂੰ ਪੁਛਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਮੁਨੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਇਕ ਮੱਛ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਦੱਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਟੋਲ੍ਹ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ ਪਰ ਉਹ ਮੱਛ ਨਾ ਫੜਿਆ ਗਿਆ। ਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਦੇਵਤਾ ਵਰੁਣ ਦੇਵ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਮੱਛ ਦੀ ਤੈਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਮਛੰਦਰ ਜੋਗੀ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ ਉਹ ਧਰਤੀ ਦੇ ਉਤਰੀ ਧਰੂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਖੀਰ (ਚਿੱਟਾ) ਸਾਗਰ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਥਾਂ ਉਸ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ -

**ਫੀਰ ਸਾਗਰ ਹੈ ਜਹਾਂ, ਸੁਨ ਰਾਜ ਰਾਜ 'ਵਤਾਰ'।
 ਮੱਛ ਉਦਰ ਮਛੰਦ੍ਰ ਜੋਗੀ, ਬੈਠ ਹੈ ਬ੍ਰਤ ਧਾਰਿ।
 ਫਾਰਿ ਜਾਰ ਨਿਕਾਰ ਤਾਕਾ; ਪੁਛ ਲੇਹੁ ਬਨਾਇ।
 ਜੋ ਕਹਾ ਸੋ ਕੀਜੀਯੈ ਨਿਪ, ਇਹੀ ਸਤਿ ਉਪਾਇ। 137**

ਉਸਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾਲ ਪਵਾਏ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਕਿਸੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਜਾਲ ਪਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਕ ਨਵਾਂ ਜਾਲ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਗਿਆਨ ਜਾਲ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਮੱਛ ਕੱਢਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਰਾਜਾ ਪਾਰਸਨਾਥ ਨੇ ਗਿਆਨ ਜਾਲ ਜਦੋਂ

ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਮੱਛ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਉਸ ਮੱਛ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਦੇ ਜਵਾਨ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰਾਜੇ ਪਾਰਸਨਾਥ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਮੱਛ ਬਾਰੇ ਖਬਰ ਦਿਤੀ। ਜਦੋਂ ਮੱਛ ਦੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਚੀਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਚੀਰਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਪਾਰਸਨਾਥ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਪੁਛਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੱਛ ਦਾ ਪੇਟ ਕਿਵੇਂ ਚੀਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਦੌਹਰਾ

ਮੱਛ ਪੇਟ ਕਿਹੂੰ ਨਾ ਫੁਟੇ, ਸਭ ਕਰ ਹਟੇ ਉਪਾਇ।

‘ਗਯਾਨ ਗੁਰੂ’ ਤਿਨ ਕੋ ਹੁਤੋ, ਪੁਛਾ ਤਹਿ ਬਨਾਇ॥145

ਜਦੋਂ ਪੂਰੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਚੀਰਿਆ ਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਮਾਧੀ ਸਥਿਤ ਮਛੰਦਰਨਾਥ ਨਿਕਲਿਆ। ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਅੱਖ ਖੋਲ੍ਹਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਵੇਗਾ, ਭਸਮ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੱਤਾਂ ਧਾਤਾਂ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰੱਖ ਦਿਤੇ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਰਿਖੀ ਨੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪੁਤਲੇ ਜਲ ਗਏ। ਪਾਰਸਨਾਥ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਐਸੀ ਭੂਮੀ, ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਜਿਥੇ ਮੇਰੇ ਰਾਜ ਦਾ ਡੰਕਾ ਨਾ ਵੱਜਿਆ ਹੋਵੇ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਐਸਾ ਰਾਜਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਜਿੱਤ ਨਾ ਸਕਿਆ ਹੋਵਾਂ? ਮਛੰਦਰਨਾਥ ਨੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਨ! ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਧੱਕਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਬਹੁਤ ਬਦਨਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ; ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਨਹੀਂ ਗਈ, ਨਾ ਹੀ ਦੌਲਤ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਤੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖਾਹਮਖਾਹ ਡਰਾਇਆ ਹੈ। ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਜੇ ਤੂੰ ਰਾਜੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ ਤੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਸਭ ਥਾਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਤੂੰ ਮਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਰਾਜਾ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਜੋ ‘ਮਨੁ’ ਜੀਤਤ ਹੈ ਸਭ ਦੇਸ,

ਵਹੈ ਤੁਮਰੈ ਨਿਪ ਹਾਥਿ ਨ ਆਯੋ।

ਲਾਜ ਗਈ ਕਛੁ ਕਾਜ ਸਰਯੋ ਨਹੀਂ,

ਲੋਕ ਗਯੋ ਪਰਲੋਕ ਨ ਪਾਯੋ। 159

ਹੇ ਪਾਰਸਨਾਥ! ਇਹ ਗੱਲ ਤੂੰ ਕਿਹੜੀ ਅਨੋਖੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਤੇਰੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਿੱਤਾਂ ਨੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਤੇ ਰੂਪ ਡਰਾਉਣਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਲੋਕ ਤ੍ਰਾਹ-ਤ੍ਰਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਜਿੱਤਣ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੈਂ ਪਰ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਹੈਂ। ਇਸ ਨੇ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਮ ਹਿਆ ਗਵਾ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਐਸੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਸਿੱਟ ਦਿਤਾ ਕਿ ਲੋਕ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਨਫਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਲੋਕ ਵੀ ਗਵਾ ਲਿਆ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਵੀ ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਦੌਲਤਾਂ ਸਭ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਾਰਸਨਾਥ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸਭ ਸੁਣੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਭ ਬਚਨ ਸੁਣੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਮੁਨੀ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਤਕ

ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ (ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ) ਨਹੀਂ ਕਹਾਵਾਂਗਾ। ਮਛੰਦਰਨਾਥ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਾ! ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਲ ਵਰਗੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦਿਤਾ, ਸ਼ੰਭ, ਨਿਸ਼ੰਭ ਜੋ ਅਸੁਰ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਣ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ।

ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਕੀਟਵ ਵੱਢ ਟੁੱਕ ਕੇ ਖਿੰਡਾ ਦਿਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਦੇਵ ਗੰਧਰਭ, ਮੁਨ ਜਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਉਸ ਨੇ ਕੌਰਵ ਤੇ ਕਰਣ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਪ ਕਰਕੇ ਰਾਵਣ ਨੇ ਦਸ ਸੀਸ ਕਟਵਾਏ, ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਪ ਕਰਨ ਤੇ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਰਣ ਵਿਚ ਲੜੇ। ਸੋ ਰਾਜਨ! ਉਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਜਾ ਅਥਿਬੇਕ ਹੈ। ਬਿਬੇਕ ਤੇ ਅਥਿਬੇਕ ਦੋਨੋਂ ਸਕੇ ਭਰਾ ਹਨ, ਇਕ ਮਾਤਾ ਤੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹਨ। ਇਕੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੰਸ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਅਥਿਬੇਕ ਨਾਮੀ ਮਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਾਰੀ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਘੜੀਸੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪਾਰਸਨਾਥ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸੋ ਉਸ ਦੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਬਲ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਕੀ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਝੰਡੇ ਕਿਸ ਰੰਗ ਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕੀ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਵੇਰਵਾ ਦੇਵੋ। ਮੈਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਭੂਪਮੇਧ ਜੱਗ ਕਰਾਂਗਾ। ਮਛੰਦਰਨਾਥ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੇਰਵੇ ਸਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਦੱਸਿਆ -

ਅਥਿਬੇਕ - ਵੇਖ ਰਾਜਨ! ਅਥਿਬੇਕ ਦਾ ਰੰਗ ਕਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਕਾਲੀ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆਂ ਮਰਦ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮੋਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਕੋਚਵਾਨ ਕਾਲਾ, ਇਸ ਦੇ ਘੋੜੇ ਕਾਲੇ, ਇਸ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਕਾਲੇ, ਰੱਥ ਦਾ ਸਾਜੋ ਸਮਾਨ ਵੀ ਕਾਲਾ, ਧਨੁਖ ਕਾਲਾ ਤੇ ਝੁਲਣ ਵਾਲਾ ਝੰਡਾ ਵੀ ਕਾਲਾ ਹੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ ਅਥਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਦੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਉਹ ਅਜਿੱਤ ਹੈ।

ਕਾਮਦੇਵ - ਹੇ ਰਾਜਨ! ਉਸ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਕਾਮਦੇਵ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਧਨੁਖ ਅਤੇ ਭੋਰਿਆਂ ਦਾ ਕਿਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੱਛੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਾਲਾ ਝੰਡਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਸੰਗੀਤ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਾਣੀ ਭਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਹ ਕਾਮ ਵਜ਼ੀਰ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਬਿਬੇਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਖੰਘ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਬਸੰਤ - ਕਾਮ ਦੇ ਇਕ ਬਲਵਾਨ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਮ ਬਸੰਤ ਹੈ। ਇਹ ਜਦੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਲ ਫੁਲ ਜੀਵ ਜੰਤ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਕਣ-ਕਣ ਵਿਚ ਕਾਮ ਜਾਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੜਾ ਡਾਢਾ ਹੈ, ਜਿਧਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਬਾਹੀ ਮਚਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਬਿਬੇਕ ਹੀ ਦੋ ਹੱਥ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹੁਲਾਸ - ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੁੱਤਰ ਹੁਲਾਸ ਹੈ, ਇਹ ਜਦੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਹਨ, ਬਿਜਲੀਆਂ ਕੜਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਡੱਡੂ ਅਤੇ ਮੋਰ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਕਾਮ ਨੂੰ ਜਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਬਿਬੇਕ ਹੀ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਨੰਦ - ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਤੀਜਾ ਪੁੱਤਰ ਅਨੰਦ ਹੈ, ਇਹ ਅਜਿੱਤ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਲ ਵਿਚ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਧੀਰਜ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਭਰਮ - ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ। ਇਹ ਹੂੰਏ ਰੰਗਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਰਥਵਾਹੀ, ਰਥ ਅਤੇ ਤਿੱਖੇ ਘੋੜੇ ਵੀ ਹੂੰਏ ਰੰਗੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨੈਣ ਵੀ ਹੂੰਏ ਦੇ, ਇਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਵੀ ਹੂੰਏ ਦਾ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਜ਼ੇਵਰ ਭੀ ਹੂੰਏ ਦੇ ਹਨ। ਇਹਦਾ ਮੂੰਹ ਹੂੰਏ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹੂੰਏ ਦੀਆਂ ਕੈਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੈਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਟੁੱਕੜੇ-ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਲਹਿ - ਇਕ ਹੋਰ ਛਨਾਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕਲਹਿ' ਹੈ। ਇਹ ਮੌਤ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਭਿਆਨਕ ਹੈ, ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਥਿਆਰ ਬੜੀ ਪੂਰਨਤਾ ਨਾਲ ਚਲਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣ ਕੇ ਕੰਬਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਵੈਰ - ਇਕ ਹੋਰ ਵੈਰ ਨਾਮ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਇਹ ਅਜਿੱਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਕਦੀ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੰਡ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਈ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਲਹੂ ਨੁਚੜਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਲਾਲ ਹੀ ਕੱਪੜੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਹਥਿਆਰ ਅਤੇ ਅੰਗ ਲਹੂ ਵਰਗੇ ਲਾਲ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਝੰਡਾ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੂਰਜ ਵਰਗਾ ਲਾਲ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੁਭਾਵ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਹੀ ਦੋ ਹੱਥ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਲਸ - ਹੂੰਏ ਦਾ ਰਥ, ਹੂੰਏ ਦਾ ਝੰਡਾ ਅਤੇ ਹੂੰਏ ਦਾ ਹੀ ਰਥਵਾਹੀ ਹੈ। ਹੂੰਏ ਦੇ ਹੀ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੂੰਆਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੂੰਏ ਦਾ ਧਨੁਖ ਹੈ ਅਤੇ ਹੂੰਏ ਦਾ ਵਿਚ ਤੀਰ ਖਿਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਲਸ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਦਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕੋਈ ਖੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਮਦ - ਹਰਾ ਝੰਡਾ, ਹਰਾ ਧਨੁਖ ਅਤੇ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਘੋੜੇ ਸੋਭਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਰਥ ਹਵਾ ਦੀ ਚਾਲ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਵਾਵਰੋਲੇ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਆਪਣਾ ਘੋੜਾ ਨਚਾ ਕੇ 'ਮਦ' ਨਾਮ ਸੂਰਮਾ ਅੱਗੇ ਵਧੇਗਾ, ਬਿਬੇਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕੋਈ ਠਹਿਰ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ।

ਕੁਵ੍ਰਿਤਿ - ਇਕ ਹੋਰ ਹਰਾਮ ਖੋਰ (ਕੁਵ੍ਰਿਤਿ) ਉਸ ਦਾ ਜੋਧਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਕਾਲਾ ਝੰਡਾ, ਕਾਲਾ ਕੋਚਵਾਨ, ਕਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਕਾਲੇ ਘੋੜੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਸੰਜੋਅ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਾਲੀ ਸ਼ਕਲ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਨੈਣ ਦੁਖ ਰੂਪ ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਮਣੀਆਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਹਲੜ ਅਤੇ ਹਰਾਮਖੋਰ ਸੂਰਮਾ ਜਦੋਂ ਲੜਨ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਧੀਰਜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖ ਕੇ ਦੌੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਗੁਮਾਨ - ਇਕ ਹੋਰ ਗੁਮਾਨ ਨਾਮ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਚਮੜੇ ਦੀ ਸੰਜੋਅ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕੇਵਲ ਸੀਲ ਨਾਮ ਦਾ ਸੈਨਿਕ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਭਿਮਾਨ - ਇਹ ਭਾਦਰੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗ ਗੱਜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗ ਕੜਕ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਭਿਮਾਨ ਨਾਮੇ ਸੂਰਮਾ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਵੀ ਸੀਲ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਨਰਥ - ਧਨੁਖ ਵਾਂਗ ਗੋਲ ਸ਼ਕਲ ਹੋ ਕੇ ਜਦੋਂ ਲੜਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕੋਈ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਡਰ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੌੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਅਨਰਥ ਨਾਮੇ ਜੋਧਾ ਘੋੜਾ ਨਚਾ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਧੀਰਜ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪੀਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪੀਲੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਅਤੇ ਪੀਲੇ ਰੱਥ ਵਾਲਾ, ਪੀਲੇ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੀਲੇ ਤੀਰ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਹੀ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਨਿੰਦਿਆ - ਕੁਚੀਲ ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਲਿਬੜੇ ਗਹਿਣੇ ਪਾ ਕੇ ਤੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਗੰਦਾ ਤਾਜ ਪਾ ਕੇ ਗੰਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਦੋਂ ਨਿੰਦਿਆ ਕੁਲਹਿਣੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਉਤਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਉਸ ਨਾਲ ਧੀਰਜ ਹੀ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਭੁੱਖ ਤੇ ਪਿਆਸ - ਜਿਸ ਵਿਚ ਭੁੱਖ ਅਤੇ ਪਿਆਸ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਸ਼ਤਰਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨੈਣ ਤੇ ਕੱਪੜੇ ਲਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੜੇ ਟੇਢੇ ਵਾਕਾਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਅਭਿਮਾਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕੇਵਲ (ਨਿਗ੍ਰਹੁ) ਸੰਜਮ ਹੀ ਟਾਕਰਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਲਾਲਚ - ਚੰਚਲ ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਚੰਚਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲਾ ਲਾਲਚ ਜਦੋਂ ਅੱਗੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਮੋਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਸਾਰੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਉਡਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਲਚ ਸਾਰੇ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮੋਹ - ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਚਮਕ ਜਿੱਡਾ ਜਿਸਦਾ ਝੰਡਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ

ਬਾਹਾਂ ਬੜੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਰਥ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਰੂਪ ਸੋਹਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਬਲ ਨਹੀਂ ਮਿਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਸ ਮੋਹ ਨਾਮੇ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰ ਸਕੇਗੀ।

ਕ੍ਰੋਧ - ਇਕ ਹੋਰ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਮ ਦਾ ਬਲੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਰਥ ਵੀ ਹਵਾ ਦੇ ਵਾਂਗ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸਿਆਣੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਬੜਾ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਅਜਿੱਤ ਅਤੇ ਅਣਮਿਣਵੇਂ ਬਲ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਸੰਜੋਅ ਪਾ ਕੇ ਤੇ ਧਨੁਖ ਲਾ ਕੇ ਘੋੜਾ ਛੇੜ ਕੇ ਅੱਗੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਜੰਮਦੇ।

ਹੰਕਾਰ - ਸ਼ਰਾਬੀ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗ ਮਸਤ ਜਿਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਭਿਆਨਕ ਤਲਵਾਰ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਰੰਗ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨੀਲੀਆਂ ਮਣੀਆਂ ਜੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਮਰ ਨਾਲ ਸੋਨੇ ਦੀ ਤੜਾਗੀ ਬੱਧੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਵੇਖਣ ਤੇ ਅਰਾਵਤ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਸੋਹਣਾ ਹੰਕਾਰ ਨਾਮੀ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਆਪ ਅਜਿੱਤ ਹੈ।

ਦੌਰ - ਚਿੱਟੇ ਹਾਥੀ ਤੇ ਸਵਾਰ ਤੇ ਉਸਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਚਿੱਟੇ ਚੌਰ ਝੁਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੋਨੇ ਦੀ ਮੋਖਲੀ ਵੇਖ ਕੇ ਸਭ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਕੋਮਲ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਬਰਛੀ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਵੇਖ ਕੇ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਬਿਜਲੀ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲਾ ਦੌਰ ਨਾਮੇ ਸੂਰਮਾ ਹੈ ਤੇ ਜਲਾਂ ਥਲਾਂ ਅਤੇ ਦੇਸਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਉਸ ਦੀ ਈਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਭਰਮ - ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨਗਾਰਾ ਵਜਾਉਂਦਾ ਘੁੰਗਰਾਲੇ ਵਾਲਾਂ ਉਪਰ ਸੁੰਦਰ ਕਲਗੀ ਸਜਾ ਕੇ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਲੱਕ ਨਾਲ ਦੋ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਕੱਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਭੀ ਸੰਜੋਅ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਤੇਜ਼ਵੰਤ ਅਤੇ ਅਤੀ ਬਲਵਾਨ ਹੈ। ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਤਲਵਾਰ ਕੱਟ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤਿੱਖਾ ਨੇਜ਼ਾ ਵਿੰਨ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਭਰਮ ਨਾਮ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਜਿਸ ਦਿਨ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਉਸ ਦਿਨ ਵੀਚਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਚਾਅ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਬ੍ਰਹਮ ਦੋਖ - ਸੋਹਣੇ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਈ ਪੱਗ ਦੇ ਪੇਚਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਹੀਰੇ ਸਜਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਬੜਾ ਬਲਵਾਨ ਅਕੱਟ, ਅਜਿੱਤ ਤੇ ਜੋਧਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰੇ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਕਮਰ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੱਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਹਾਸੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕੜਕਦੀ ਬਿਜਲੀ, ਲਾਜ ਦੀ ਮਾਰੀ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਲੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ 'ਬ੍ਰਹਮ-ਦੋਖ', ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਕੁਚਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਅਥਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਝੂਠ - ਮੋਰ ਰੰਗਾ ਰੱਥ ਤੇ ਮੋਰ ਰੰਗੇ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਥਰ-ਥਰ ਕੰਬਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਲੌਕਿਕ ਅਤੇ ਤੇਜ ਦਾ ਪੁੰਜ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ ਹਨ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਜਿਸ ਦਿਨ ਅਜਿਹਾ ਝੂਠ ਨਾਮ ਦਾ ਜੋਧਾ ਲੜਨ ਲਈ ਘੋੜਾ ਨਚਾਵੇਗਾ, ਸੱਚ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਠੱਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ।

ਮਿਥਿਆ - ਜਿਸ ਦਾ ਰੱਥ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਭੀ ਡੱਬ ਖੜੱਬੇ ਹਨ। ਝੰਡਾ ਵੀ ਡੱਬ ਖੜੱਬਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਵੀ ਕਾਲੇ ਤੇ ਚਿੱਟੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੂਰ ਨਰ ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਸ਼ਰਮਾਅ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚਿੱਟ-ਕਬਰਾ ਰਥਵਾਹੀ ਉਸਨੇ ਚਿੱਟ-ਕਬਰੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੋਨੇ ਦੀ ਜੰਜੀਰ ਨਾਲ ਕੇਸ ਸਜਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਰਾਜਾ ਇੰਦ੍ਰ ਹੋਵੇ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਅਜਿਹਾ ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਸੂਰਮਾ ਮਿਥਿਆ ਨਾਮ ਦਾ ਹੈ। ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੀਵ ਹਨ ਸਭ ਇਸਨੇ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਚਿੰਤਾ - ਉਸ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਨੈਣ ਵੇਖ ਕੇ ਬਸੰਤ ਰਾਜਾ ਵੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਪਾਰਸਨਾਥ! ਅਜਿਹਾ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਅਤੀ ਔਖਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਚਿੰਤਾ ਨਾਮ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਕਦੇ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਨਿਰਭੈ ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਬੜਾ ਤੇਜਵਾਨ ਹੈ।

ਦਲਿਦ੍ਰ - ਲਾਲ ਹੀਰਿਆਂ ਦੇ ਜਿਸਨੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਹਾਰ ਸਜਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਸਦਾ ਪਹਾੜ ਜਿੱਡਾ ਹਾਥੀ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸੰਗਲਾਂ ਨਾਲ ਬੱਧਾ ਅਤੇ ਸਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਇਸ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਨਾਮ ਦਲਿਦ੍ਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਕੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੋਈ ਉਸਨੂੰ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ।

ਸ਼ੰਕਾ - ਜਿਸ ਨੇ ਸਿਲਮੇ ਸਿਤਾਰੇ ਨਾਲ ਕੱਢੇ ਹੋਏ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਬੜੀ ਹੀ ਵੱਡੇ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜੇ ਉਪਰ ਸਵਾਰ, ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਝੱਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਕੁਆਰਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਹਾਂ ਸੂਰਮਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ਵਿਚ ਬਹਾਦਰ ਖੜੀਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਹਾਦਰ ਘਰਾਣੇ ਉਪਰ ਮਾਣ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਫਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕਿਸੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਖਾਨਦਾਨ ਨਾ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਇਹ ਸ਼ੰਕਾ ਨਾਮ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਯੋਧਾ ਹੈ।

ਅਸੋਭ - ਭੂਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਰਥ ਅੱਗੇ ਘੋੜੇ ਜੋੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਦੇ ਨਾ ਜ਼ਖਮ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਕਦੇ ਨਾ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਡਿੱਗਣ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ ਸਵਾਰ ਹੈ। ਵੈਰੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਉਸ ਨੇ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਇਸ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਨਾਮ ਅਸੋਭ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਾਰੀ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਜਾਣਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਵਿਚਾਰਾ ਬਿਬੇਕ ਕੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸਦਾ ਡਰ ਨਾ ਮੰਨੇ?

ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ - ਜਿਸ ਦੇ ਰਥ ਅੱਗੇ ਕਾਲੇ ਘੋੜੇ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਬੜਾ ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਅਜਿੱਤ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ

ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਸਹਿਮ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਨਾਸ ਉਚ - ਮੱਖੀ ਨਾ ਬੈਠਣ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਉਪਰ ਸਵਾਰ ਹੈ। ਸਿਰ ਉਪਰ ਅਜਿੱਤ ਅਤੇ ਅਝੁਕ ਕਲਗੀ ਸਜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਜਿਤ ਸੋਭਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਚੰਦ ਈਰਖਾ ਨਾਲ ਸੜਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਇਸ ਯੋਧੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਅਨਾਸ ਉਚ' ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਛਤਰਧਾਰੀ ਹੈ।

ਹਿੰਸਾ - ਚਿੱਟੇ ਰਥ ਅਤੇ ਚਿੱਟੇ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲਾ ਤੇ ਜਿਸਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਅਜਿੱਤ ਹੋਣ ਦੀ ਕਲਗੀ ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਘੋੜੇ ਇਸਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲੈਣ ਤਾਂ ਹੀਨ-ਭਾਵ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਕਰ ਲੈਣ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਇਸ ਹਠੀਲੇ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹਿੰਸਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰੇ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਲੜਨ ਵਾਲਾ ਅਜਿੱਤ ਸੂਰਮਾ ਹੈ।

ਕੁਮੰਤ - ਇਹ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਯੋਧਾ ਸਾਰੇ ਜਲਾਂ ਥਲਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤਣ ਵਾਲਾ ਕੁਮੰਤ ਹੈ।

ਅਲੱਜਾ - ਕਬੂਤਰ ਰੰਗੇ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਉਸਨੇ ਵੱਡੀ ਸੰਜੋਅ ਪਹਿਨੀ ਅਤੇ ਢਾਲ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਇਹ ਅਲੱਜਾ ਨਾਮ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ।

ਚੋਰੀ - ਫਟੇ ਅਤੇ ਗੰਦੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਦਲਿਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਉਪੱਦਵੀ ਨੇ ਝੰਡਾ ਵੀ ਫਟਿਆ ਹੋਇਆ ਫੜਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਮਹਾਨ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਸੂਰਮਾ ਚੋਰੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਇਤਨਾ ਬਹੁਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਰਕ ਖਾਧਾ ਕੁੱਤਾ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਬਿਭਚਾਰ - ਇੱਕ ਹੋਰ ਲੀਰਾਂ ਦਾ ਬੁਕ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲਾ ਯੋਧਾ ਹੈ। ਸਿਰ ਉਪਰ ਅਧ ਸੜੀ ਤੇ ਅਧ ਝੁਲਸੀ ਪੱਗ ਬੱਧੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਇਹ ਮਹਾਨ ਯੋਧਾ ਮਾਰੂ ਸਾਨ੍ਹ ਉਪਰ ਸਵਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਬਿਭਚਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਲਾ ਧੂਤ ਹੈ ਕੇਵਲ ਇਸਦਾ ਸਿਰ ਹੀ ਚਿੱਟਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਰਥ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਅੱਗੇ ਅਨੇਕਾਂ ਖੋਤੇ ਜੋੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਝੰਡਾ ਕਾਲਾ ਹੈ, ਇਸਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਭਿਆਨਕ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਾਲਾ ਤੀਰ ਇਕ ਨਾ ਸੁਕਣ ਵਾਲਾ ਲਹੂ ਦਾ ਖੂਹ ਹੈ।

ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ - ਸਵਾਮੀ ਘਾਤ ਅਤੇ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਨਾਮ ਦੇ ਦੋ ਹੋਰ ਸੂਰਮੇ ਹਨ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਮਾਂ ਦਾ ਲਾਲ ਜਿਸਨੇ ਦੋ ਦੁੱਧੀਆਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਣ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾ ਕਰੇ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵੇਖਕੇ ਸੂਰਮੇ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਦੌੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮਿਤ੍ਰ ਦੋਖ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੋਖ - ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸਕੇ ਭਰਾ ਹਨ ਇਹ ਇਕੋ ਹੀ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਨੌ ਨਿਹਾਲ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਵੀ ਇਕੋ ਹੈ। ਇਹ

ਪੂਰੇ ਪੂਰੇ ਖੜੀ ਹਨ। ਜਿਧਰ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਕ ਝਟਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਜਿਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਈਰਖਾ ਅਤੇ ਉਚਾਟ - ਇਹ ਹੋਰ ਦੋ ਜੰਗੀ ਸੂਰਮੇ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਵੈਰੀ ਦੌੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇਖ ਕੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਵੀ ਲੱਟੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰ ਸਕਦਾ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਘਾਹ ਲੈ ਕੇ ਦੌੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਘਾਤ ਅਤੇ ਵਸੀਕਰਣ - ਦੋ ਹੋਰ ਯੋਧੇ ਹਨ, ਭਿਆਨਕ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਕੁਹਾੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੋਰਾਵਰੀ ਅਤੇ ਵਧੀਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਹਨ।

ਅਪਦਾ, ਝੂਠਤਾ ਅਤੇ ਬੰਸ ਕੁਮਾਰ - ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਯੋਧੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਨੰਗ ਮੁਨੰਗੇ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਭੋਜ ਪਤਰ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੁਸ਼ਟਤਾ ਦਾ ਇਹ ਰੂਪ ਹਨ। ਦਲਿਦ੍ਰਤਾ ਦੀ ਇਹਨਾਂ ਕੋਲ ਫਾਹੀ ਹੈ।

ਬਯੋਗ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰਾਧ - ਦੋ ਹੋਰ ਸੂਰਮੇ ਹਨ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭਾਵੇਂ ਤੇਰੇ ਕਿਤਨੇ ਸੂਰਮੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਓਹਨਾਂ ਕੋਲ ਭਾਵੇਂ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਹੋਣ ਪਰ ਓਹ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਏਡੀ ਛੇਤੀ ਦੌੜਣਗੇ ਕਿ ਓਹਨਾਂ ਭੱਜਦਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਮਿਸਾਲ ਦੇਣੀ ਔਖੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਓਹ ਸੂਰਮੇ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ ਚੜ੍ਹਨਗੇ, ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਵਾਂਗ ਰਣਤੱਤੇ ਨੂੰ ਪਾਉਣਗੇ। ਫੇਰ ਓਹਨਾਂ ਅੱਗੇ ਕਿਹੜਾ ਮਾਈ ਦਾ ਲਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਤੇਰੇ ਸੈਨਿਕ ਅਤੇ ਸੈਨਾ ਨਾਇਕ ਓਥੇ ਹੀ ਹਥਿਆਰ ਸੁਟ ਕੇ, ਵਰਦੀਆਂ ਪਾੜਕੇ, ਸੰਜੋਆਂ ਕੱਟਕੇ ਸੁਟ ਪੁੱਠਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘੋੜਿਆਂ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਕੇ ਭੱਜਣ ਦੀ ਵੀ ਸੁਧ ਬੁਧ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ।

ਇਸਨੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ - ਮੇਹਰਵਾਨ ਜੀ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸ ਸਾਧਨ ਅਥਵਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਬੱਲ ਨਾ ਪੈ ਸਕੇ।

ਮਛੰਦਰਨਾਥ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਨ! ਇਹ ਮਨ ਰਾਜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਅਧਿਕ ਬਲਵਾਨ ਹੈ, ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਹੀ ਇਸਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਕਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਤਾਂ ਇਹ ਬਹੁਤਾ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਕਾਬੂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਸਗਮਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਲਿਖਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨੱਥ ਪਾ ਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਬੂ ਕਰਕੇ, ਮਹਾਂਮੂਰਖ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦਾ ਭਾਗੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਸੰਸਾਰਕ ਕੀਮਤਾਂ ਨਾਲ ਤੋਲਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਅਧਿਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਉਪਾਧੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਨ ਹਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ, ਨੱਥ ਪਾ ਕੇ ਗੁਲਾਮ ਕੀਤੇ ਬੰਦੇ ਆਪ ਭੀ ਮੂਰਖ ਹਨ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਹੋ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਪੰਡਤ, ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ, ਜਗਤ ਵਿਜੇਤਾ, ਮਹਾਂਗਿਆਨੀ, ਆਚਾਰੀਆ, ਆਲਮ, ਫਾਜ਼ਲ

ਦੀਆਂ ਉਪਾਧੀਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭਤ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਸ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਬੰਦੇ ਕਿੰਨੇ ਨੀਵੇਂ ਹਨ। ਉਹ ਕਾਮ ਦੇ ਜਾਲ 'ਚੋਂ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟ ਸਕਦੇ। ਕਾਮ ਅਗਨ ਸਦਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਲੋਭ ਲਾਟਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਭੁੱਜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਆਚਾਰ ਅਤੇ ਅਨ-ਆਚਾਰ ਦਾ ਕੀ ਫਰਕ ਹੈ। ਮੋਹ ਦੇ ਵਸ ਪਏ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਲਈ ਐਤਨੀਆਂ ਨੰਗੀਆਂ ਬੇਇਮਾਨੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਐਤਨੇ ਨੀਵੇਂ ਗਿਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਦਾਚਾਰ ਤੇ ਲੱਗੇ ਕਲੰਕ ਨੂੰ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਚਾਰ ਅੱਖਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਭਿਮਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਐਨਾ ਭਾਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮ ਅਤੇ ਅਕਰਮ ਦੀ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਹੈਂਕੜ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਿਘ੍ਰਾ ਬੱਲੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਸਫੋਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਝ-ਅਸੁਝ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਬੇਸੁਰਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਕਰ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਥੇ ਵੀ ਪਛਤਾਵਾ ਤੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵੀ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਦੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਛਾਣ ਬੀਣ ਕੇ ਤੱਕਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਪੜਿਆ ਮੁਰਖੁ ਆਖੀਐ
ਜਿਸੁ ਲਭੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰਾ॥**

ਪੰਨਾ - 140

ਮਨ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੜਿਆ ਉਹ ਹੈ -

**ਸੋ ਪੰਡਿਤੁ ਜੋ ਮਨੁ ਪਰਬੋਧੈ॥
ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਆਤਮ ਮਹਿ ਸੋਧੈ॥
ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਾਰੁ ਰਸੁ ਪੀਵੈ॥
ਉਸੁ ਪੰਡਿਤ ਕੈ ਉਪਦੇਸਿ ਜਗੁ ਜੀਵੈ॥
ਹਰਿ ਕੀ ਕਥਾ ਹਿਰਦੈ ਬਸਾਵੈ॥
ਸੋ ਪੰਡਿਤੁ ਫਿਰਿ ਜੋਨਿ ਨ ਆਵੈ॥
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਬੁਝੈ ਮੂਲ॥
ਸੁਖਮ ਮਹਿ ਜਾਨੈ ਅਸਥਲੁ॥
ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਦੇ ਉਪਦੇਸੁ॥
ਨਾਨਕ ਉਸੁ ਪੰਡਿਤ ਕਉ ਸਦਾ ਅਦੇਸੁ॥**

ਪੰਨਾ - 274

ਇਹ ਪੰਡਤ ਉਹ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਨਾਲ ਝਗੜੇ ਤੇ ਸੱਥਾਂ ਪਾ ਕੇ ਮਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਮਨ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਆਏ ਵਿਦਵਾਨ ਆਪਣੀ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ -

ਮੁਖ ਤੇ ਪੜਤਾ ਟੀਕਾ ਸਹਿਤ ॥
ਹਿਰਦੈ ਰਾਮੁ ਨਹੀ ਪੂਰਨ ਰਹਤ ॥
ਉਪਦੇਸੁ ਕਰੇ ਕਰਿ ਲੋਕ ਦ੍ਰਿੜਾਵੈ ॥
ਅਪਨਾ ਕਹਿਆ ਆਪਿ ਨ ਕਮਾਵੈ ॥
ਪੰਡਿਤ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰਿ ਪੰਡਿਤ ॥
ਮਨ ਕਾ ਕ੍ਰੋਧੁ ਨਿਵਾਰਿ ਪੰਡਿਤ ॥

ਪੰਨਾ - 887

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਮਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹਿਤ ਪਾਲਣ ਲਈ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਪ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹੋ ਅਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦੇ ਰੱਖੋ; ਗਰੀਬਾਂ, ਨਿਮਾਣਿਆਂ, ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰੋ ਅਤੇ ਹਿੰਸਾ ਵਰਗੇ ਕਰੂਰ ਜਜ਼ਬੇ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਚੇਤ ਅਤੇ ਅਛੋਹ ਰਹੋ। ਅਜਿਹੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਕੁਮੱਤ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੀਵ ਰੱਤਿਆ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਵਾਦ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕੁਮੱਤ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਪਡੀਆ ਕਵਨ ਕੁਮਤਿ ਤੁਮ ਲਾਗੇ ॥
ਬੁਡਹੁਗੇ ਪਰਵਾਰ ਸਕਲ ਸਿਉ ਰਾਮੁ ਨ ਜਪਹੁ ਅਭਾਗੇ ॥
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਪੜੇ ਕਾ ਕਿਆ ਗੁਨੁ ਖਰ ਚੰਦਨ ਜਸ ਭਾਰਾ ॥
ਰਾਮ ਨਾਮ ਕੀ ਗਤਿ ਨਹੀ ਜਾਨੀ ਕੈਸੇ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਾ ॥
ਜੀਅ ਬਧਹੁ ਸੁ ਧਰਮੁ ਕਰਿ ਥਾਪਹੁ ਅਧਰਮੁ ਕਹਹੁ ਕਤ ਭਾਈ ॥
ਆਪਸ ਕਉ ਮੁਨਿਵਰ ਕਰਿ ਥਾਪਹੁ ਕਾ ਕਉ ਕਹਹੁ ਕਸਾਈ ॥
ਮਨ ਕੇ ਅੰਧੇ ਆਪਿ ਨ ਬੁਝਹੁ ਕਾਹਿ ਬੁਝਾਵਹੁ ਭਾਈ ॥
ਮਾਇਆ ਕਾਰਨ ਬਿਦਿਆ ਬੇਚਹੁ ਜਨਮੁ ਅਬਿਰਥਾ ਜਾਈ ॥

ਪੰਨਾ - 1103

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਘਰ ਲੁੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਜ ਚੋਰ ਹਰ ਵਕਤ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਗਾਫਲ ਹੋ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਮਤਿ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਮਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਪੜਿ ਪੰਡਿਤੁ ਅਵਰਾ ਸਮਝਾਏ ॥
ਘਰ ਜਲਤੇ ਕੀ ਖਬਰਿ ਨ ਪਾਏ ॥
ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਈਐ
ਪੜਿ ਥਾਕੇ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਈ ਹੇ ॥

ਪੰਨਾ - 1046

ਪੜਿਆ ਹੋਇਆ ਓਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਜੋ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ - ਰਜੋ ਗੁਣ, ਸਤੋ ਗੁਣ, ਤਮੋ ਗੁਣ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ, ਚੌਥੇ ਪਦ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਅਜਿਹੇ ਪੜਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ।

ਪਾਧਾ ਪੜਿਆ ਆਖੀਐ ਬਿਦਿਆ ਬਿਚਰੈ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥

ਬਿਦਿਆ ਸੋਧੈ ਤਤੁ ਲਹੈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਪੰਨਾ - 938

ਮਨਮੁਖ ਜੋ ਮਨ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਦੇ ਕਹੇ ਤੇ ਚਲਦਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਵਿਦਿਆ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਸਦੀ ਵਿਦਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ, ਜਿਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪੀ ਕੇ ਸਦਾ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ, ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆਉਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੁਖਾਂ, ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਥਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜ਼ਹਿਰ ਹੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਅੰਦਰਲੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ। ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੀਪੂਰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਬ੍ਰਹਮ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸਦੀ ਸੋਝੀ ਇਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਉਸ ਤੋਂ ਅਸੰਗ ਰਹਿ ਕੇ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਹਿਰ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਂਮੂਰਖ ਹੈ।

ਮਨਮੁਖੁ ਬਿਦਿਆ ਬਿਕ੍ਰਦਾ ਬਿਖੁ ਖਟੇ ਬਿਖੁ ਖਾਇ ॥

ਮੂਰਖੁ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨਈ ਸੁਝ ਬੁਝ ਨਹ ਕਾਇ ॥ ਪੰਨਾ - 938

ਪੜ੍ਹਿਆ ਓਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਮਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਪੁਰਸ਼, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਵੱਡੀਆਂ ਡਿੱਗਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਿਆ, ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਿਆ, ਪਰ -

ਪਾਧਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖੀਐ ਚਾਟੜਿਆ ਮਤਿ ਦੇਇ ॥

ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਹੁ ਨਾਮੁ ਸੰਗਰਹੁ ਲਾਹਾ ਜਗ ਮਹਿ ਲੇਇ ॥

ਪੰਨਾ - 937

ਸੋ ਪੰਡਿਤੁ ਜੋ ਤਿਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਕੀ ਪੰਡ ਉਤਾਰੈ ॥

ਅਨਦਿਨੁ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੈ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਓਹੁ ਦੀਖਿਆ ਲੇਇ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਆਗੈ ਸੀਸੁ ਧਰੇਇ ॥

ਸਦਾ ਅਲਗੁ ਰਹੈ ਨਿਰਬਾਣੁ ॥

ਸੋ ਪੰਡਿਤੁ ਦਰਗਹ ਪਰਵਾਣੁ ॥

ਪੰਨਾ - 1261

ਸੋ ਇਸ ਮਨ ਦਾ ਜੋ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਇਹ ਸਦਾ ਹੀ ਆਕੀ ਰਹਿ ਕੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰਕੇ 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਿੱਧ, ਰਿਸ਼ੀ-ਮੁਨੀ, ਆਲਮ, ਫਾਜ਼ਲ ਇਸ ਮਨ ਨੇ ਪਿੱਠ ਭਾਰ ਸੁੱਟ ਦਿਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨਮੁਖ ਦਾ ਜੋ ਮਨ ਹੈ ਉਹ ਨਾ ਜਿਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ -

ਮਨਮੁਖ ਮੰਨੁ ਅਜਿਤੁ ਹੈ ਦੂਜੈ ਲਗੈ ਜਾਇ ॥

ਤਿਸ ਨੋ ਸੁਖੁ ਸੁਪਨੈ ਨਹੀ ਦੁਖੇ ਦੁਖਿ ਵਿਹਾਇ ॥

ਘਰਿ ਘਰਿ ਪੜਿ ਪੜਿ ਪੰਡਿਤ ਥਕੇ ਸਿਧ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਇ ॥

ਇਹੁ ਮਨੁ ਵਸਿ ਨ ਆਵਈ ਥਕੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥ ਪੰਨਾ - 644

ਮਨ ਦਾ ਕੋਈ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸ ਵੇਲੇ, ਕਿਸ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਦੇਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦੇ ਸੂਰਮੇ ਅਜਿੱਤ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਰਾਜੇ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ ਸਵਤੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ। ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਜਪ, ਤਪ ਸਭ ਖੰਡਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਆਦਮੀ ਪਿਛੋਂ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰ ਬੈਠਿਆ।

ਕਵਨੁ ਕਵਨੁ ਨਹੀ ਪਤਰਿਆ ਤੁਮਰੀ ਪਰਤੀਤਿ ॥

ਮਹਾ ਮੋਹਨੀ ਮੋਹਿਆ ਨਰਕ ਕੀ ਗੀਤਿ ॥ ਪੰਨਾ - 815

ਸੋ ਇਸ ਮਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ।

ਇਕ ਜੋਗੀ ਮਛੰਦਰਨਾਥ ਇਸ ਮਨ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆਇਆ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਰਾਜਾ ਅਮਰੂ, ਲੰਕਾ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਪਾਸ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਅਮਰੂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀਆਂ ਪਦਮਨੀ ਰਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੀਖਾਂ, ਪੁਕਾਰਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਇਸ ਜੋਗੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਇਕ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਰਾਜਾ ਅਮਰੂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਯੋਗਿਕ ਕ੍ਰਿਆ ਨਾਲ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੱਕ ਪਦਮਨੀ ਰਾਣੀਆਂ ਭੋਗਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੈਮਨੀ ਰਿਸ਼ੀ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਜੀ ਦੇ ਲੱਖ ਸਮਝਾਉਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਉਪਰ ਅੜਿਆ ਰਿਹਾ ਕਿ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪਿਛੋਂ ਮਨ ਸਦਾ ਲਈ ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਸ਼ਤ੍ਰ ਵਿਚ ਇਹ ਤੁਕ ਲਿਖ ਦਿਤੀ। ਵਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਇਹ ਤੁਕ ਕੱਟਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਮਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕਦੇ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੇ ਰਸਾਤਲ ਵਿਚ ਡੂੰਘੀਆਂ ਖੱਡਾਂ ਵਿਚ ਗਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਮਨ ਜਿੱਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸਨੇ ਹਠ ਕੀਤਾ। ਇਸਦਾ ਮਾਣ ਤੋੜਨ ਵਾਸਤੇ ਵਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਯੋਗ ਮਾਇਆ ਵਰਤਾਅ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਐਨਾ ਨੀਵਾਂ ਦਿਖਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਔਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਛੱਤ ਪਾੜ ਕੇ ਮਘੋਰੇ ਵਿਚੀਂ ਹੇਠਾਂ ਉਸ ਪਾਸ ਪੁਜਣ ਲਈ, ਲਟਕਿਆ ਪਰ ਉਹ ਮਘੋਰਾ ਐਨਾ ਛੋਟਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਨਾ ਲੰਘ ਸਕੀਆਂ ਤੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਤੋਰੀ ਵਾਂਗੂ ਲਟਕਦਾ ਰਿਹਾ।

ਕਬਹੂ ਜੀਅੜਾ ਉਭਿ ਚੜਤੁ ਹੈ ਕਬਹੂ ਜਾਇ ਪਇਆਲੇ ॥

ਲੋਭੀ ਜੀਅੜਾ ਥਿਰੁ ਨ ਰਹਤੁ ਹੈ ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ ਭਾਲੇ ॥

ਪੰਨਾ - 876

ਪਾਰਸਨਾਥ ਨੇ ਮੱਛ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨ ਵਸ ਵਿਚ ਆ ਸਕੇ? ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਰਾਜਨ! ਤੂੰ

ਬੜਾ ਸੂਰਮਾਂ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਜੋ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਕਿਹੜੇ ਸੂਰਮੇ ਹਨ ਉਹ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। (ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹੀ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਪਰ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਲੇਖ ਲੜੀ ਇਕ ਸਾਲ ਭਰ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਚ ਛਾਪਣੀ ਪਵੇਗੀ, ਫੇਰ ਵੀ ਅਧੂਰਾਪਣ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ)। ਇਥੇ ਇਸਦੇ ਜਰਨੈਲਾਂ, ਜੋ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦਾ ਨਾਮ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣ -

1. ਧੀਰਜ 2. ਵਿਗਿਆਨ 3. ਇਸ਼ਨਾਨ 4. ਨਿਵ੍ਰਿਤ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਸਾਰੇ) 5. ਭਾਵਨਾ 6. ਸੁਧੀਰ 7. ਜੋਗ 8. ਬਿਦਿਆ 9. ਲਾਜ 10. ਸੰਜੋਗ 11. ਸੁਕ੍ਰਿਤ 12. ਅਮੋਹ 13. ਅਲੋਭ (ਸੰਤੋਖ) 14. ਅਕਾਮ (ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਰਹਿਤ) 15. ਅਕ੍ਰੋਧ 16. ਸਲੋਜ (ਲਾਜਵੰਤ) 17. ਨਿਮਰਤਾ 18. ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ 19. ਪ੍ਰੇਮ 20. ਸੰਜੋਗ 21. ਸਾਂਤਿ 22. ਪਾਠ 23. ਅਠਾਟ 24. ਸੁਕਰਮ 25. ਸੁਭ ਸਿਖਿਆ 26. ਸੁਜਾਗ 27. ਪ੍ਰਬੋਧ 28. ਦਾਨ 29. ਨੇਮ 30. ਸਤ (ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪਤੀ ਬ੍ਰਤ ਧਰਮ) 31. ਸੰਤੋਖ 32. ਤਪ 33. ਜਾਪ 34. ਨੇਮ 35. ਯਮ 36. ਸੰਜਮ 37. ਧੀਰ 38. ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ 39. ਧਿਆਨ 40. ਧਰਮ 41. ਸੁਭਾਚਾਰ 42. ਸਬਲ 43. ਬਿਕ੍ਰਮ (ਪੌਰਖ ਸ਼ਕਤੀ) 44. ਬੁੱਧ 45. ਅਨਰਕਤਤਾ (ਲੋਭ ਲਾਲਚ ਤੋਂ ਪਾਕ) 46. ਸਮਾਧਿ 47. ਉਦਮ 48. ਉਪਕਾਰ 49. ਸੁਬਿਚਾਰ 50. ਸੰਜੋਗ 51. ਹੋਮ 52. ਪੂਜਾ 53. ਅਨਰਕਤਾ (ਮਹੱਬਤ) 54. ਬੇਰਕਤਤਾ (ਪ੍ਰੀਤ ਹੀਣਤਾ) 55. ਸਤਿਸੰਗ 56. ਨੇਹੁ (ਪਿਆਰ) 56. ਪ੍ਰੀਤ 57. ਹਰਿ ਭਗਤ 58. ਦੱਤ (ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਦਾਨ) 59. ਮਤ (ਅਕਲ ਬੁਝ) 60. ਪ੍ਰਬੋਧ (ਉਪਦੇਸ) 61. ਕ੍ਰੋਧ 62. ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ

ਬਿਬੇਕ ਅਤੇ ਅਬਿਬੇਕ ਦੀਆਂ ਸੈਨਾਵਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਬਿਬੇਕ ਜਿੱਤ ਕੇ ਮਨ ਉਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫਤਹਿ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜੀਵ ਦੀ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ। ਇਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਰੀ-ਪੂਰੀ ਮਦਦ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਫਾਹੇ ਕਾਟੇ ਮਿਟੇ ਗਵਨ ਫਤਿਹ ਭਈ ਮਨਿ ਜੀਤ ॥

ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਤੇ ਥਿਤ ਪਾਈ ਫਿਰਨ ਮਿਟੇ ਨਿਤ ਨੀਤ ॥

ਪੰਨਾ - 258

ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼ਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਦਾ ਜੀਵ ਭਾਵ ਮਿਟਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜਦੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਤਨ,

ਮਨ ਅਤੇ ਧਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਹੰਗਤਾ ਮਮਤਾ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭੇਂਟ ਕਰ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਮਨ, ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਲਟਾ ਕਰਕੇ ਸਾਥੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਫਿਰ ਇਹ ਮਨ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਪ੍ਰਮ ਉਤਮ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਗੁਰਮੁਖ ਪੰਥ ਗਰੇ, ਜਮਪੁਰ ਪੰਥ ਮੇਟੇ,
ਗੁਰੂ ਸਿਖ ਸੰਗ, ਪੰਜ ਦੂਤ ਸੰਗ ਤਿਆਗੇ ਹੈਂ ॥
ਚਰਨ ਸਰਨ ਗੁਰੂ, ਕਰਮ ਭਰਮ ਖੋਇ,
ਦਰਸ ਅਕਾਲ, ਕਾਲ ਕੰਟਕ ਭੈ ਭਾਗੇ ਹੈਂ ॥
ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ ਵੇਸ, ਬੱਜਰ ਕਪਾਟ ਖੁਲੇ,
ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ, ਮੁਰਛਤ ਮਨ ਜਾਗੇ ਹੈਂ ॥
ਕਿੰਚਿਤ ਕਟਾਛਯ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਪਾਏ,
ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਗੁਰੂ ਗਯਾਨ ਲਿਵਲਾਗੇ ਹੈਂ ॥**

ਕਬਿੱਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਥਿਬੇਕ ਰੂਪੀ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਪੁੱਛ ਹੋਈ -

**ਕਿਉ ਲੀਜੈ ਗਢੁ ਬੰਕਾ ਭਾਈ ॥
ਦੋਵਰ ਕੋਟ ਅਰੁ ਤੇਵਰ ਖਾਈ ॥
ਪਾਂਚ ਪਚੀਸ ਮੋਹ ਮਦ ਮਤਸਰ ਆਡੀ ਪਰਬਲ ਮਾਇਆ ॥
ਜਨ ਗਰੀਬ ਕੋ ਜੋਰੁ ਨ ਪਹੁਚੈ ਕਹਾ ਕਰਉ ਰਘੁਰਾਇਆ ॥**

ਪੰਨਾ - 1161

ਸਵਾਲ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰਦੇਵ! ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਬੰਕਾ ਗਢੁ ਜਿਸਦੇ ਤਿੰਨ ਰੂਪ ਹਨ - ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ, ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਮਈ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ। ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾਵੇ? ਜਿਸ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਕਿਲੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਸੰਸੇ ਅਤੇ ਵਿਪਰਜੇ ਰੂਪੀ ਦੂਹਰਾ ਕੋਟ ਹੈ ਅਤੇ ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ ਇਹ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰੀ ਤੇਹਰੀ ਖਾਈ ਹੈ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹੋ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਰੂਪੀ ਕਿਲੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਰੂਪੀ ਦੂਹਰਾ ਕੋਟ ਅਤੇ 'ਸੁਤ ਵਿਤ ਲੋਕ ਈਖਨਾ ਤੀਨੀ' ਇਹ ਤੇਹਰੀ ਖਾਈ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਅਤੇ 25 ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜੋ ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ, ਈਰਖਾ, ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਅਥਿਬੇਕ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਸੁਰੀ ਸੰਪਦਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹੈ ਇਹ ਸੂਰਮੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪੁੱਟ ਕੇ ਮੋਰਚੇ ਸੰਭਾਲੀਂ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਗਰੀਬ ਜੀਵ ਦਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ। ਹੇ ਗੁਰਦੇਵ! ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ? 25 ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਬਹੁਤ ਲੰਮਾ ਹੈ ਪਰ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਮਨ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਪੰਜ ਤੱਤ ਅਤੇ ਪੰਜੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ

ਪੰਜ ਤੱਤ		ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਮੁਖ ਭਾਗ			ਹੋਰਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਭਾਗ = ਹਿਸੇ		
੧.	ਅਕਾਸ	ਮੁਖ ਭਾਗ ਸੋਕ	ਵਾਯੂ ਕਾ ਭਾਗ ਕਾਮ	ਅਗਨੀ ਕਾ ਭਾਗ ਕੋਧ	ਜਲ ਕਾ ਭਾਗ ਮੋਹ	ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕਾ ਭਾਗ ਭੈ	
੨.	ਵਾਯੂ	ਮੁਖ ਭਾਗ ਧਾਵਨਾ	ਅਕਾਸ਼ਕਾ ਭਾਗ ਪਸਾਰਨ	ਅਗਨੀ ਕਾ ਭਾਗ ਬਲਨ	ਜਲ ਕਾ ਭਾਗ ਚਲਣਾ	ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕਾ ਭਾਗ ਸੰਕੋਚਣਾ	
੩.	ਅਗਨੀ	ਮੁਖ ਭਾਗ ਛੁਧਾ-ਭੁੱਖ	ਅਕਾਸ਼ਕਾ ਭਾਗ ਨਿੰਦਾ	ਵਾਯੂ ਕਾ ਭਾਗ ਤ੍ਰਿਖਾ	ਜਲ ਕਾ ਭਾਗ ਕ੍ਰਾਂਤੀ	ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕਾ ਭਾਗ ਆਲਸ	
੪.	ਜਲ	ਮੁਖ ਭਾਗ ਸੁਕ੍ਰ-ਬੀਰਜ	ਅਕਾਸ਼ਕਾ ਭਾਗ ਲਾਰ ਲਾਲਾ	ਵਾਯੂ ਕਾ ਭਾਗ ਸਵੇਤ ਪਸੀਨਾ	ਅਗਨੀ ਕਾ ਭਾਗ ਮੂਤਰ	ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕਾ ਭਾਗ ਲਹੂ	
੫.	ਪ੍ਰਿਥਵੀ	ਮੁਖ ਭਾਗ ਅਸਤੀ ਕੰਠੀਆਂ	ਅਕਾਸ਼ਕਾ ਭਾਗ ਰੋਮ	ਵਾਯੂ ਕਾ ਭਾਗ ਤਚਾ	ਅਗਨੀ ਕਾ ਭਾਗ ਨਾੜੀ	ਜਲ ਕਾ ਭਾਗ ਮਾਸ	

ਕਾਮਨਾ ਰੂਪੀ ਸੂਰਮਾ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ, ਜਿਸਦੇ ਸਖਤ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹਨ-
 ਦੁਖ ਸੁਖ ਜੋ ਇਸ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਜੀਵ ਨੂੰ ਲੰਘਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ।
 ਪਾਪ ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥੂਲ ਦੇਹ ਰੂਪੀ ਕਿਲੇ ਵਿਚ
 ਮਨ ਵੱਡਾ ਆਕੀ ਰਾਜਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੂਰਮਾ ਕ੍ਰੋਧ ਬਹੁਤ ਡੰਡ
 ਅਤੇ ਰੋਲਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਮਨ ਰੂਪੀ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ
 ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਵਜ਼ੀਰ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜਾ ਆਪਣੇ ਭਲੇ ਅਤੇ ਬੁਰੇ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ
 ਆਪਣੀ ਅਗਿਆਤ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਾਲਕ
 ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ
 ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇ ਨਾਲ
 ਇਸਨੇ ਆਸੂਰੀ ਸੰਪਰਦਾ ਦੇ ਪੰਜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਛੁੱਟ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਵੈ ਸਰੂਪ
 ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਨਣਾ ਸੀ, ਦੁਸਟਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ
 ਵੇਦ ਸਾਸ਼ਤਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਰਾਜਾ ਬਾਲਕੁ ਨਗਰੀ ਕਾਚੀ ਦੁਸਟਾ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੋ ॥

ਪੰਨਾ - 1171

ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਕਿਨਿ ਸਮਝਾਈਐ ਮਨੁ ਰਾਜਾ ਸੁਲਤਾਨੁ ॥ ਪੰਨਾ - 61

ਮਨ ਰੂਪੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇ ਸਵਾਦਾਂ ਰੂਪੀ ਸੰਜੋਘ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਹੈ,
 ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਦਾ ਸਿਰ ਉਪਰ ਟੋਪ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਬੂਧੀ ਦੀ
 ਕਮਾਣ ਚੜ੍ਹਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਬਿਬੇਕ ਬੁੱਧੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਸ਼ਤਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਓ ਵਾਸਤੇ
 ਰਿਦੈ ਰੂਪੀ ਭੱਥੇ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਬਾਣ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ
 ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਕਿਲਾ ਜਿੱਤਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਸਮਰੱਥ
 ਗੁਰੂ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਭੇਤ ਦੇ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ
 ਬਿਬੇਕ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬੁੱਧੀ ਰੂਪੀ ਤੋਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਲੀਤਾ
 ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਮੁਤਾਬੀ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਦਾ ਗੋਲਾ ਚਲਾਇਆ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਅਗਨ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਲਾਈ
 ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬਹੁਤਾ ਲੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਉਸਦੇ
 ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਉਪਦੇਸ਼ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜੋ ਉਸਨੇ ਪ੍ਰਮ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਦਿਤਾ ਜਿਸ
 ਰਾਹੀਂ ਜੀਵ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਭੇਦ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਇਕੋ ਹੀ ਚੋਟ ਨਾਲ
 ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਕਿਲਾ ਫਤਹਿ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਿਬੇਕ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਸਨੂੰ
 ਦੈਵੀ ਸੰਪਦਾ ਫੌਜ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ, ਧਰਮ, ਧੀਰਜ
 ਅਤੇ ਵਸਤੂ ਵੀਚਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਵਰਗੇ
 ਅਜਿੱਤ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਜਦੋਂ ਲੜਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਵਸਤੂ ਵਿਚਾਰ
 ਨੇ ਕਾਮ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਖਿਮਾ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ। ਸੰਤੋਖ ਨੇ ਲੋਭ
 ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ। ਬਿਬੇਕ ਨੇ ਮੋਹ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਨਿਮਰਤਾ ਨੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ
 ਜਿੱਤਿਆ। ਸਮਤਾ ਨੇ ਈਰਖਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ ਅਤੇ ਦੋ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਰੂਪ ਜੋ
 ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿਤਾ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਕਰਮ ਭੋਗਣ ਕਰਕੇ
 ਖੈ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿਰਿਆਮਾਨ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਹੰਗਤਾ ਨਾ ਰਹੀ। ਸੰਚਿਤ ਕਰਮਾਂ
 ਦਾ ਭੰਡਾਰਾ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਨੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸਾਧਸੰਗਤ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ
 ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਮਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਸਤਿਸੰਗਤ

ਦੀ ਭੀੜ ਵਿਚੋਂ ਭਗਵੰਤ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ
 ਭੈਦਾਇਕ ਕਾਲ ਦੀ ਹੰਗਾਮਾ ਰੂਪੀ ਫਾਹੀ ਕੱਟ ਦਿਤੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ
 ਜੀਵ ਨੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਕਿਲੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਮਨ ਮਵਾਸੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਕੜ
 ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਥਿਨਾਸੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ -

**ਕਿਉਂ ਲੀਜੈ ਗਢੁ ਬੰਕਾ ਭਾਈ ॥
 ਦੋਵਰ ਕੋਟ ਅਰੁ ਤੇਵਰ ਖਾਈ ॥
 ਪਾਂਚ ਪਚੀਸ ਮੋਹ ਮਦ ਮਤਸਰ ਆਡੀ ਪਰਬਲ ਮਾਇਆ ॥
 ਜਨ ਗਰੀਬ ਕੋ ਜੋਰ ਨ ਪਹੁਚੈ ਕਹਾ ਕਰਉ ਰਘੁਰਾਇਆ ॥
 ਕਾਮੁ ਕਿਵਾਰੀ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਦਰਵਾਨੀ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ ਦਰਵਾਜਾ ॥
 ਕ੍ਰੋਧੁ ਪ੍ਰਧਾਨੁ ਮਹਾ ਬਡ ਦੁੰਦਰ ਤਹ ਮਨੁ ਮਾਵਾਸੀ ਰਾਜਾ ॥
 ਸੁਾਦ ਸਨਾਹ ਟੋਪੁ ਮਮਤਾ ਕੋ ਕੁਬੁਧਿ ਕਮਾਨ ਚਢਾਈ ॥
 ਤਿਨਾ ਤੀਰ ਰਹੇ ਘਟ ਭੀਤਰਿ ਇਉ ਗਢੁ ਲੀਓ ਨ ਜਾਈ ॥
 ਪ੍ਰੇਮ ਪਲੀਤਾ ਸੁਰਤਿ ਹਵਾਈ ਗੋਲਾ ਗਿਆਨੁ ਚਲਾਇਆ ॥
 ਬ੍ਰਹਮ ਅਗਨਿ ਸਹਜੇ ਪਰਜਾਲੀ ਏਕਹਿ ਚੋਟ ਸਿਝਾਇਆ ॥
 ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਲੈ ਲਰਨੇ ਲਾਗਾ ਤੋਰੇ ਦੁਇ ਦਰਵਾਜਾ ॥
 ਸਾਪਸੰਗਤਿ ਅਰੁ ਗੁਰ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਪਕਰਿਓ ਗਢੁ ਕੋ ਰਾਜਾ ॥
 ਭਗਵਤ ਭੀਰਿ ਸਕਤਿ ਸਿਮਰਨ ਕੀ ਕਟੀ ਕਾਲ ਭੈ ਫਾਸੀ ॥
 ਦਾਸੁ ਕਮੀਰੁ ਚੜਿਓ ਗੜੁ ਉਪਰਿ ਰਾਜੁ ਲੀਓ ਅਥਿਨਾਸੀ ॥**

ਪੰਨਾ - 1161

ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਪਾਰਸਨਾਥ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਮਛੰਦਰਨਾਥ ਜੀ ਤੋਂ
 ਸੁਣ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਮਨ
 ਉਤੇ ਕਿੰਚਤ ਮਾਤਰ ਵੀ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ
 ਫੌਜਾਂ ਮੇਰੇ ਸਮੇਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਨੱਕ ਵਿਚ ਨੱਥ ਪਾ ਕੇ ਪੂਰੀ
 ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਾਬੂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਸੂਰਮੇ ਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦੱਸੇ
 ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੇਰੇ
 ਪਾਸ ਤਾਂ ਇਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤ
 ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ ਰਹਿਣਾ ਧਿਰਕਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਮਨ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਉਸਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ
 ਲਿਆ, ਓਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਚਕਰਵਰਤੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਹਾਉਣ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹੈ।
 ਉਸਨੇ ਚਿਖਾ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਅਗਨ ਪ੍ਰਜਵਲਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ
 ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਿਸਦਾ ਵਰਣਨ 'ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ' ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ -

**ਜੋ ਇਨ ਜੀਤਿ ਸਕੋ ਨਹਿ ਭਾਈ।
 ਤਉ ਮੇ ਜੋਰ ਚਿਤਾਹਿ ਜਰਾਈ।
 ਮੈ ਇਨ ਕਹਿ ਮੁਨਿ^੯ ਜੀਤਿ ਨ ਸਾਕਾ।
 ਅਬ ਮੁਰ^{੧੦} ਬਲ ਪੌਰਖ^{੧੦} ਸਬ ਬਾਕਾ। 349
 ਐਸ ਭਾਂਤਿ ਮਨ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰਾ।**

ਪ੍ਰਗਟ ਸਭਾ ਸਬ ਸੁਨਤ ਉਚਾਰਾ।
 “ਮੈ ਬਡ ਭੂਪ ਬਡੋ ਬਰਿਆਰੂ¹¹।
 ਮੈ ਜੀਤਯੋਂ ਇਹ ਸਭ ਸੰਸਾਰੂ॥ 350
 ਜਿਨਿ ਮੋਕੋ ਇਹ ਬਾਤ ਬਤਾਈ।
 ਤਿਨਿ ਮੁਹਿ ਜਾਨੁ ਠਗਉਗੀ¹² ਲਾਈ।
 ਏ ਦ੍ਰੈ ਬੀਰ ਬਡੋ ਬਰਿਆਰਾ¹¹।
 ਇਨ ਜੀਤੇ ਜੀਤੋ ਸੰਸਾਰਾ। 351
 ਅਬ ਮੋ ਤੇ¹³ ਏ ਈ ਜਿਨਿ ਜਾਈ।
 ਕਹਿ ਮੁਨਿ⁶ ਮੋਹਿ ਕਥਾ ਸਮਝਾਈ।
 ਅਬ ਮੈ ਦੇਖਿ¹⁴ ਬਨਾਵੋ ਚਿਖਾ¹⁵।
 ਪੈਰੋ¹⁶ ਬੀਚ ਅਗਨਿ ਕੀ ਸਿਖਾ¹⁷। 352
 ਚਿਖਾ ਬਨਾਇ ਸਨਾਨਹਿ¹⁸ ਕਰਾ।
 ਸਭ ਤਨਿ ਬਸਤ੍ਰ ਤਿਲੋਨਾ¹⁹ ਧਰਾ।
 ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਲੋਗ ਹਟਕਿ²⁰ ਕਰਿ ਰਹਾ।
 ਚਟਪਟ ਕਰਿ ਚਰਨਨ²¹ ਭੀ ਗਹਾ। 353
 ਹੀਰ ਚੀਰ²² ਦੈ ਬਿਧਵਤ²³ ਦਾਨਾ।
 ਮੱਧਿ ਕਟਾਸ²⁴ ਕਰਾ ਅਸਥਾਨਾ²⁵।
 ਭਾਂਤਿ ਅਨਕ ਤਨ²⁶ ਜੁਲ²⁷ ਜਰਾਈ।
 ਜਰਤ ਨ ਭਈ ਜੁਲ²⁷ ਸੀਅਰਾਈ²⁸। 354

ਤੋਮਰ ਛੰਦ

ਕਰਿ ਕੋਪ ਪਾਰਸ ਰਾਇ।
 ਕਰਿ²⁹ ਆਪਿ ਅਗਨਿ ਜਰਾਇ।
 ਸੋ ਭਈ ਸੀਤਲ³⁰ ਜੁਲ²⁷।
 ਅਤਿ ਕਾਲ ਰੂਪ ਕਰਾਲ। 355
 ਤਤ ਜੋਗ³¹ ਅਗਨਿ ਨਿਕਾਰਿ।
 ਅਤਿ ਜੁਲਤ³² ਰੂਪ ਅਪਾਰਿ।
 ਤਬ ਕੀਅਸ³³ ਆਪਨ ਦਾਹ³⁴।
 ਪੁਰਿ³⁵ ਲਖਤ³⁶ ਸਾਹਨ ਸਾਰਿ³⁷। 356
 ਤਬ ਜਰੀ ਅਗਨਿ ਬਿਸੇਖ।
 ਤ੍ਰਿਣ³⁸ ਕਾਸਟ³⁹ ਘਿਰਤ ਅਸੇਖ।
 ਤਬ ਜਰਯੋ ਤਾਮਹਿ ਰਾਇ⁴⁰।
 ਭਏ ਭਸਮ ਅਦਭੁਤ-ਕਾਇ⁴¹। 357
 ਕਈ ਦਯੋਸ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨ।
 ਸਲ⁴² ਜਰਾ ਜੋਰ ਮਹਾਨ।
 ਭਈ ਭੂਤ ਭਸਮੀ ਦੇਹ।
 ਧਨ ਧਾਮ⁴³ ਛਾਡਯੋ ਨੇਹ⁴⁴। 358
 ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਿਚਿੱਤ੍ਰਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ,

ਉਪ ਅਵਤਾਰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਦੂਜਾ
ਪਾਰਸਨਾਥ ਸਮਾਪਤਮਸਤੁ ਸੁਭਮਸਤੁ।
ਅਫਜ਼ੂਂ ਰੁਦ੍ਰਾਵਕਾ। 359
ਅਫਜ਼ੂਂ ਕਾ ਅਫਜ਼ੂਂ। 7087

7. ਚਿਤਾ, ਚਿਖਾ ਨੂੰ ਜਲਾ ਕੇ
8. ਹੇ ਮੁਨੀ ਚਰਪਟ ਨਾਥ ਜੀ
9. ਮੇਰਾ
10. ਮਰਦਉ, ਮਰਦਾਨਗੀ (349)
11. ਵਰਿਆਮ, ਬਹਾਦੁਰ (350)
12. ਠਗਮੂਰੀ, ਮੱਤ ਮਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਬੂਟੀ, ਭਾਵ ਛਲਾਵਾ (351)
13. ਮੈਥੋਂ (ਇਹੋ ਹੀ ਜਿੱਤ ਜਾਣਗੇ)
14. (ਤੁਹਾਡੇ) ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ।
15. ਚਿਤਾ, ਮੁਰਦਾ ਸਾੜਨ ਲਈ ਲੱਕੜਾਂ ਆਦਿ ਬਾਲਣ ਦਾ ਢੇਰ।
16. ਵਿਚ ਵੜ ਜਾਵਾਂਗਾ
17. ਅਗਨੀ ਦੀ ਲਾਟ, ਲੰਬ (352)
18. ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ
19. ਤਿਲਾਂ ਦੇ ਤੇਲ ਵਿਚ ਤਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ।
20. ਵਰਜ ਰਹੇ, ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਰਹੇ।
21. ਪੈਰ ਵੀ ਫੜੇ, ਤਰਲਾ ਕੀਤਾ (353)
22. ਹੀਰੇ ਤੇ ਕਪੜੇ
23. ਮ੍ਰਿਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਰੀਤਿ ਮੁਤਾਬਿਕ
24. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜੇਹਲਮ ਜਿਲੇ ਵਿਚ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਤੀਰਥ, ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਅੱਖ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
25. ਟਿਕਾਣਾ, ਮੁਕਾਮ (ਬਣਾ ਲਿਆ)
26. (ਅਨੇਕ ਤਰੀਕਿਆਂ) ਨਾਲ
27. ਅਗਿ ਜਲਾਈ, ਲਾਂਬੂ ਲਾਇਆ
28. ਠੰਢੀ ਹੋ ਗਈ (354)
29. (ਅਪਣੇ) ਹੱਥੀਂ
30. ਠੰਡੀ ਹੋ ਗਈ (355)
31. ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕਰਕੇ, ਅੱਗ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ।
32. ਬਹੁਤ ਭੜਕ ਉਠੀ
33. ਕੀਤੋਸੁ
34. ਸਾੜ, ਜਲਾਇਆ ਆਪਣਾ ਆਪ
35. ਨਗਰ (ਦੇ ਲੋਕ)
36. ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ
37. ਸ਼ਾਹਨਸ਼ਾਹ, ਪਾਰਸਨਾਥ ਨੂੰ (356)
38. ਘਾਹ, ਫੂਸ
39. ਲੱਕੜ, ਬਾਲਣ
40. ਰਾਜਾ ਪਾਰਸਨਾਥ (ਉਸ ਚਿਖਾ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਸੜ ਗਿਆ)
41. ਅਚਰਜ, ਅਜਾਇਬ ਕਾਇਆਂ, ਦੇਹੀ ਵਾਲੇ ਪਾਰਸਨਾਥ (357)
42. ਚਿਖਾ, ਚਿਤਾ, ਸ਼ਿਵਾ।
43. (ਧਨ ਦੌਲਤ) ਤੇ ਘਰ ਦਾ
44. ਮੋਹ ਪਿਆਰ (358)

ਕੀਨੋ ਬਡੋ ਕਲੂ ਮਹਿ ਸਾਕਾ

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਜਸੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤਿ ਘਿਨੌਣਾ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਰਾਜ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਮਰਿਆਦਾ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਕੇ ਐਨਾ ਤਰਸਾਇਆ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਉਸਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਗਰਮੀ ਬਹੁਤ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਪਾਣੀ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪੀਣ ਲਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ ਉਹ ਮੇਰੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਣ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਪਾਣੀ ਵਧਾ ਦੇ, ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁੱਤੇ ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾ ਲਿਆ ਕਰਾਂ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਉਤਰ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਬਾ ਜਾਨ! ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਚਿੱਠੀ ਦੇਖੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਦਵਾਤ (inkpot) ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾਣੀ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਕੱਚੀ ਸਿਆਹੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅੱਖਰ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਐਨਾ ਫਾਲਤੂ ਪਾਣੀ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਬੇਧਿਆਨੇ ਹੀ ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਦਵਾਤ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਫਾਲਤੂ ਗਵਾਉਂਦਾ ਹੈਂ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਸ਼ਾਹੀ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਬੱਚੇ ਭੇਜ ਦਿਆ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਉਤਰ ਉਸ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅੱਬਾ ਜਾਨ! ਤੇਰੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁਹਾਇਸ਼ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਮਿਟੀ, ਤੂੰ ਸ਼ਾਹੀ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਉਤੇ ਹਕੂਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਕਿਸ ਅਕਲ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਓਟ ਲਈ ਪਰ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਰੂਹਾਨੀ ਸੂਝ ਵਾਲੇ ਆਲਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਨਕਲੀ ਰੂਪ ਤੋਂ ਧੋਖਾ ਨਾ ਖਾਧਾ। ਉਸਨੇ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਕਾਹਬਾ ਸ਼ਰੀਫ ਦੇ ਵੱਡੇ ਇਮਾਮ ਵਲ ਕੁਝ ਤੋਹਫੇ ਭੇਜੇ ਪਰ ਉਸਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ ਇਹ ਤੋਹਫੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਾ ਕੀਤੇ। ਸਰਮੱਦ ਵਰਗੇ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਘੋਰਨਾਥ ਵਰਗੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਕਬਰ ਵੇਲੇ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਟੀਆ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਮੰਦਰ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਨਤਾ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੰਦਰ ਗਿਰਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਬੁੱਤ ਕੱਢ ਕੇ ਬਹੁਤ ਗੰਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਉਪਰ ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂ ਵਰਗ ਦਾ ਮਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਝੰਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਤਿਲਕ ਤੇ ਜੋੜੂ ਮਹਾਨ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਉਪਰ ਜੋਜ਼ੀਆ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੇਲਿਆਂ ਉਪਰ ਟੈਕਸ ਲਾ ਦਿੱਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਣ ਲਈ ਅਨਾਜਾਂ ਉਪਰ ਪਾਬੰਧੀਆਂ ਲਾ

ਦਿਤੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਤੇ ਬੰਧਸ਼ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਨਿਜੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਉਪਰ ਭਾਰੀ ਚੋਟ ਲੱਗੀ। ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਸਲਾਮੀ ਸਟੇਟ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ। ਕਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਿਨੌਣੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਵਿਚ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

ਅੱਜਕੱਲ ਜਿਸਨੂੰ human rights ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੁਚਲ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਜ਼ਬਰੀ ਤਬਲੀਗ (ਧਰਮ ਬਦਲੀ) ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ੋਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਨਮਤਾਂ ਵਾਲੇ ਤ੍ਰਾਹ-ਤ੍ਰਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਕੋਈ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਰਖਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਂਗ ਬਹੁਤ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਬੇ-ਦਿਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਦੇਵਤੇ ਡਰ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਅਜਿਹੇ ਵਾਤਵਰਣ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗੱਦੀ ਉਪਰ ਸਸ਼ੋਭਤ ਹੋਏ। ਆਪ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਦਰਦ ਵੰਡਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੀ।

ਇਕ ਸਾਖੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ-ਸੋਹਣੇ ਵਸਤਰ ਤੇ ਗਹਿਣੇ ਪੁਆਏ। ਆਪ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤੇ ਇਕ ਗਰੀਬ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਮੰਗਣ ਤੇ ਸਾਰੇ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਗਹਿਣੇ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੇ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਆਪ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸੋਹਣੇ ਵਸਤਰ, ਸਜ਼ਤਰ ਤੇ ਭੂਖਣ ਪਹਿਨ ਕੇ ਜਦੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਇਕ ਡੂਮ ਨੇ ਸਰਬੰਸ ਦਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਘੋੜੇ ਤੇ ਵਸਤਰਾਂ ਸਮੇਤ ਉਸਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲੇ ਰਹਿ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਾਰੀ ਤਪਸਿਆ ਕੀਤੀ। ਐਥੋਂ ਤੱਕ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਪ 44 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਰਹੇ। ਆਪ ਨੇ ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਿਆਗ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਆਪ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜ-ਪੰਜ ਦਿਨ ਧਾਨਾਂ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਕਮਾਦ ਦੀ ਪੱਤੀ ਵਿਚ ਸਮਾਧੀ ਸਥਿਤ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ। ਸੇਵਕ ਸਿੱਖ ਭਾਲਦੇ ਫਿਰਦੇ, ਆਪ ਸਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ, ਖੁਰਾਕ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਛਕਦੇ। ਕਈ-ਕਈ ਵਾਰੀ ਪੰਜ-ਪੰਜ ਦਿਨ ਕੁਝ ਵੀ ਅੰਗੀਕਾਰ ਨਾ ਕਰਦੇ। ਦੁਖ-ਭੁੱਖ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਤਹਿ ਪਾ ਲਈ ਸੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਤਰਿ ਸਹਜੁ ਹੈ ਮਨੁ ਚੜਿਆ ਦਸਵੈ ਆਕਾਸਿ ॥
ਤਿਥੈ ਉੱਖ ਨ ਭੁਖ ਹੈ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਸੁਖ ਵਾਸੁ ॥
ਨਾਨਕ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਵਿਆਪਤ ਨਹੀ ਜਿਥੈ ਆਤਮ ਰਾਮ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ॥**

ਪੰਨਾ - 1414

ਆਪ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਿਰਏਂਛਤ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਅਠਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਜਦੋਂ ਦਿੱਲੀ ਅੰਦਰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ ਤਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਪੰਜ ਪੈਸੇ ਤੇ ਨਾਰੀਅਲ ਪੰਜਾਬ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਘੁੰਮਾਏ ਅਤੇ

ਗੁਰੂ ਜੋਤ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲੇ ਕਹਿ ਕੇ ਸੰਕੇਤ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸੋਢੀ ਅਤੇ ਬੇਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਰਲਦੀ ਸੀ, ਬਾਬੇ ਬਕਾਲੇ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੱਦੀਆਂ ਲਾ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ **commission** (ਕਮਿਸ਼ਨ) ਦੇ ਕੇ **Agent** (ਮਸੰਦ) ਰੱਖ ਲਏ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭੇਟਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਕੀ ਬਚਦਾ ਅੱਧਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰਸਿੱਖ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਅੰਧਕਾਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ। ਜਗਿਆਸੂਆਂ, ਗੁਰੂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ 22 ਮੰਜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅਸਲ ਗੁਰੂ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? ਧੀਰਮਲ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ, ਉਸਦੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮਾਲਕ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬਿਰਹੁ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ! ਇਹ ਗੱਦੀ ਅਲੋਪ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪਾਖੰਡੀ ਗੁਰੂਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੱਛਣਾਂ ਉਪਰ ਪੂਰਾ ਉਤਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

ਘਰ ਮਹਿ ਘਰੁ ਦੇਖਾਇ ਦੇਇ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ ॥

ਪੰਚ ਸਬਦ ਧੁਨਿਕਾਰ ਧੁਨਿ ਤਹੁ ਬਾਜੈ ਸਬਦੁ ਨੀਸਾਣੁ ॥

ਦੀਪ ਲੋਅ ਪਾਤਾਲੁ ਤਹੁ ਖੰਡ ਮੰਡਲੁ ਹੈਰਾਨੁ ॥

ਤਾਰ ਘੋਰ ਬਾਜਿੰਤ੍ਰੁ ਤਹੁ ਸਾਚਿ ਤਖਤਿ ਸੁਲਤਾਨੁ ॥ ਪੰਨਾ - 1291

ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਕਦੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਪਰਖਦੇ ਹਨ -

ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਅਗੰਮੁ ਹੈ ਨਿਰਵੈਰੁ ਨਿਰਾਲਾ ॥

ਜਾਣਹੁ ਧਰਤੀ ਧਰਮ ਕੀ ਸੱਚੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ॥

ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ ਫਲ ਕਰਮ ਸਮਾਲਾ ॥

ਜਿਉਂ ਕਰ ਨਿਰਮਲ ਆਰਸੀ ਜਗ ਵੇਖਣਿ ਵਾਲਾ ॥

ਜੇਹਾ ਮੁਹੁ ਕਰਿ ਭਾਲੀਐ ਤੇਹੋ ਵੇਖਾਲਾ ॥

ਸੇਵਕ ਦਰਗਹ ਸੁਰਖਰੁ ਵੇਮੁਖੁ ਮੁਹ ਕਾਲਾ ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 34/1

ਇਹ ਸਭ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਗੱਦੀਆਂ ਲਾਈਂ ਬੈਠੇ ਸਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਕੋਈ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਅਨੰਦ ਤੇ ਖੇੜਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਰਿਹਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅਪਣੱਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੈ ਰਹੀ -

ਜਿਸੁ ਮਿਲਿਐ ਮਨਿ ਹੋਇ ਅਨੰਦੁ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਹੀਐ ॥

ਮਨ ਕੀ ਦੁਬਿਧਾ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਹਰਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਲਹੀਐ ॥

ਪੰਨਾ - 168

ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਆਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵਾਦ-

ਵਿਵਾਦ ਵਿਚ ਪੈਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਕ ਅਜੀਬ ਕੌਤਕ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦਿਖਾਇਆ ਕਿ ਅਸਲੀ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਹੈ।

ਇਕ ਅਮੀਰ ਸੌਦਾਗਰ ਜੋ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਹ ਜ਼ਿਲਾ ਜੇਹਲਮ (ਗੁਜਰਾਤ) ਟਾਂਡੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵਣਜਾਰਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰਾਹੀਂ ਜਹਾਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਮਾਲ ਵੇਚਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਭਰੋਸਾ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਜਦੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਭਰ ਕੇ ਗਿਆ, ਉਸਨੇ ਮਸਕ ਮੰਡੀ ਜਾਣਾ ਸੀ ਪਰ ਹਵਾ ਦਾ ਵੇਗ ਉਲਟਾ ਚੱਲਣ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਮਾਲ ਦਾ ਭਰਿਆ ਜਹਾਜ਼ ਬਰੇਤੀ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਲੱਖ ਜਤਨ ਕਰਨ ਉਤੇ ਵੀ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਨਾ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਪੀਰਾਂ, ਫਕੀਰਾਂ ਦੀ ਮਨੋਤ ਮੰਨਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਉਸਨੇ ਖਵਾਜਾ ਖਿਜਰ, ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਬਣ ਸਕਿਆ। ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਅਨਿੰਨ ਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨਤ ਮੰਨੋ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੇਰਾ ਜਹਾਜ਼ ਬੰਨੇ ਲਾਓ। ਇਸਦੇ ਮੁਨਾਫੇ ਵਿਚੋਂ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਗੱਦੀ ਉਤੇ ਬਿਰਾਜੇ ਹੋਏ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭੇਟ ਕਰਾਂਗਾ। ਐਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਆਈ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਵਾ-ਵਰੋਲਾ ਬਣ ਕੇ ਪਾਣੀ ਉਛਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਧਕੇਲ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦੇਖ ਮੱਖਣਸ਼ਾਹ ਨੇ ਲੱਖ ਵਾਰੀ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਗੁਰੂ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਮਾਲ ਲਿਜਾ ਕੇ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਵੇਚਦਾ ਰਿਹਾ। 2000 ਮੋਹਰ ਸਾਰੇ ਖਰਚੇ ਕੱਢ ਕੇ ਮੁਨਾਫਾ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 500 ਮੋਹਰ ਗੁਰੂ ਅਰਪਣ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਉਹ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ, ਜੋ ਉਸਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਤੁਰਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਤਾਂ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਉਤੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਵੇਂ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਗੱਦੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠੇ, ਉਂਝ 22 ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਬਕਾਲੇ ਵਿਚ ਗੱਦੀਆਂ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਮੱਖਣਸ਼ਾਹ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਨੇ ਸ਼ਾਹਦੀ ਦਿਤੀ ਕਿ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਚਲੋ ਪਰਖ ਕੇ ਦੇਖ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਜਹਾਜ਼ ਕੱਢਿਆ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਜੇ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਮੇਰੀ ਸੁਖਣਾਂ ਦੀ ਰਕਮ ਲੈ ਲਈ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਪਤੀਜੇਗਾ।

ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਅਮੀਰ ਬਾਬੇ ਬਕਾਲੇ ਆਇਆ ਸੁਣ ਕੇ ਨਕਲੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਏਜੰਟ ਉਸਨੂੰ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਲ ਖਿੱਚਣ ਲੱਗੇ। ਮੱਖਣਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੱਲ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਉਸਨੇ ਹਰ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦੋ-ਦੋ ਮੋਹਰਾਂ ਭੇਟ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਖੰਡ ਦਾ ਰਾਜ ਧੀਰਮਲ ਨੇ ਪਸਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਮਸੰਦ ਬਹੁਤ ਚਤੁਰ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੱਖਣਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮਨ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਝੂਠੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ

ਦੱਸੀਆਂ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਧੀਰਮਲ ਨੂੰ ਦੋ ਹੀ ਮੋਹਰਾਂ ਆ ਕੇ ਭੇਟਾ ਕੀਤੀਆਂ। ਧੀਰਮਲ ਨੇ ਬੜੇ ਕੀਮਤੀ ਸਰੋਪੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਦਿਤੇ ਕਿ ਇਹ ਅਮੀਰ ਬੰਦਾ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਥੇ ਝੂਠ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਨੀਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੱਥਕੰਡੇ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲ ਚੁਕਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ ਭੀੜ ਵਿਚੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਅੰਸ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਤਾਂ ਇਕ ਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮਸਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਏ ਗਏ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਹ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕੱਚੇ ਕੋਠੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ; ਹੋਰ ਤਾਂ ਇਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਮੱਖਣਸ਼ਾਹ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਾਸ ਤੰਗ ਭੋਰੇ ਵਿਚ ਵੜਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਮੋਹਰਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮੱਖਣਸ਼ਾਹ! ਅਸਾਨੂੰ ਮੋਹਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਪਿਆਰਿਆ! ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੂੰ ਮੁਨਾਫੇ ਦਾ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਭੇਟ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸੁੱਖਿਆ ਸੀ ਜੋ 500 ਮੋਹਰਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।” ਐਨੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ, ਮੱਖਣਸ਼ਾਹ ਦੇ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਵਿਚ ਝਰਨਾਹਟ ਛਿੜ ਗਈ, ਨੇਤਰ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ ਤੇ ਜਲ ਬਹਿ ਤੁਰਿਆ। ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਆਪ ਛੁਪੇ ਕਿਉਂ ਹੋ? ਸੰਗਤਾਂ ਉਪਰ ਤਰਸ ਕਰੋ, ਦੇਖੋ ਕਿਵੇਂ ਪਾਖੰਡੀ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੰਗਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਲਾਕ ਮਸੰਦਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਂ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣਾ ਹੈ, ਡੌਂਡੀ ਪਿਟਣੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਲੱਭ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੱਖਣਸ਼ਾਹ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੇਗਾ ਉਸਦਾ ਕਾਲਾ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ, ਖੋਤੇ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਘੁਮਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੱਖਣਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਗਿਆ, ਕਾਲਾ ਮੂੰਹ ਕੀਤਾ, ਖੋਤਾ ਲੈ ਆਇਆ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਕੋਠੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦਿਤੀਆਂ - ‘ਗੁਰੂ ਲਾਧੋ ਰੇ-ਗੁਰੂ ਲਾਧੋ ਰੇ।’ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ, ਸੰਗਤਾਂ ਉਮੰਡ ਕੇ ਆ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਦਸਵੰਧ ਦੀ ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਾ ਦਿਤੇ। ਨਕਲੀ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਸਤਰੇ ਵਲੋਂ ਕੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਸੀਂਹੇ ਮਸੰਦ ਨੇ ਧੀਰਮਲ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਕਿਹੜੀ ਤਾਕਤ ਹੈ; ਜੋ ਕੁਝ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਲੁਟ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। 50 ਬੰਦੇ ਲੈ ਕੇ ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਸਭ ਪਦਾਰਥ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਕੋਹੜਾ ਕੰਮ ਇਹ ਵੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਉਪਰ ਗੋਲੀ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਛੂੰਹਦੀ ਹੋਈ ਕੰਧ ਵਿਚ ਜਾ ਲੱਗੀ। ਆਪ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਡੱਲ ਰਹੇ; ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਗੋਲੀ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਅਸੀਸ ਹੀ ਦਿਤੀ ਕਿ ਪਿਆਰਿਆ! ਤੇਰਾ ਵੀ ਭਲਾ ਹੋਵੇ। ਮੱਖਣਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੇ ਉਸਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਵਾਪਸ ਲੈ ਆਂਦਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਵੀ ਲੈ ਆਇਆ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਬਾਦ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀਰਤਪੁਰ

ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪ ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡ ਛੱਡਾ ਕੇ ਉਥੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਦੇਖੀ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਪਰ ਕੋਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਧੀਰਮਲ ਦੇ ਮੱਥੇ ਲੱਗਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬੀੜ ਬਿਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਕਿ ਧੀਰਮਲ ਆ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੇ। ਧੀਰਮਲ ਨੇ ਆ ਕੇ ਬੀੜ ਕੱਢ ਲਈ ਜਿਸਦੇ ਕੇਵਲ ਹਾਸ਼ੀਏ ਨੂੰ ਹੀ ਸਲਾਭਾ ਆਇਆ ਸੀ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰਿਆਈ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਮਾਖੋਵਾਲ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੇ, ਜਿਸਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਗਰ ਵਸਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਪਾਸ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਸੰਗਤਾਂ ਉਸਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਿਆਰਿਓ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ ਖਾਣ ਦੀ ਸਖਤ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪੂਜਾ ਦੇ ਧਾਨ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸਰੀਰ ਰੋਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੱਤ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲੋਂ ਲਿਵ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੋ ਪੈਸਾ ਧਰਮਸਾਲਾ, ਮੰਦਰ, ਪੰਥੀਆਂ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਅੱਗੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਮਾਇਆ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਵੇ ਉਸਨੂੰ ਛਕਣ ਛਕਾਉਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮਾਇਆ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਤੇ ਸਿੱਧ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਇਆ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਸਾਰੀ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਨਾ ਰੱਖੋ; ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹਿਤ ਲਗਾਵੇ, ਜਾਂ ਖੂਹ, ਸਰੋਵਰ, ਬਾਉਲੀ ਬਣਵਾਵੇ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਚਲਾਵੇ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਕੂਪ ਲਗਾਵਹੁ, ਸਦਨ ਬਨਾਵਹੁ।

ਖਰਚਹੁ ਪੁਰ ਕੇ ਹੇਤ ਬਸਾਵਹੁ।

ਆਪ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਬੈਰਾਗਮਈ ਅਤੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਸੇਧ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, “ਮਹਾਰਾਜ! ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ-ਸੁ-ਹੁੰਦਿਆਂ ਬਾਲ ਬੱਚੇ, ਮਹਿਲ ਮਾੜੀਆਂ, ਪੈਸਾ-ਟਕਾ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਮਨ ਅਸ਼ਾਂਤ ਕਿਉਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਚਿੰਤਾ ਖਹਿੜਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀ? ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਸੰਤੋਖ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ ਕਰਦੀ -

ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬਿਰਲੇ ਹੀ ਕੀ ਬੁਝੀ ਹੇ ॥

ਕੋਟਿ ਜੋਰੇ ਲਾਖ ਕ੍ਰੋਰੇ ਮਨੁ ਨ ਹੋਰੇ ॥

ਪਰੈ ਪਰੈ ਹੀ ਕਉ ਲੁਝੀ ਹੇ ॥

ਪੰਨਾ - 213

ਬਿਨਾ ਸੰਤੋਖ ਨਹੀ ਕੋਊ ਰਾਜੈ ॥

ਸੁਪਨ ਮਨੋਰਥ ਖਿਥੇ ਸਭ ਕਾਜੈ ॥

ਪੰਨਾ - 279

ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਪਰਾਲਬਧ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਸੰਤੋਖ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਗੁਰਮੁਖ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ, ਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਘਟ-ਘਟ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ -

**ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਤਰਿ ਸਾਂਤਿ ਹੈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇ ॥
ਨਾਮੋ ਚਿਤਵੈ ਨਾਮੁ ਪੜੈ ਨਾਮਿ ਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥
ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਇਆ ਚਿੰਤਾ ਗਈ ਬਿਲਾਇ ॥
ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਨਾਮੁ ਉਪਜੈ ਤਿਸਨਾ ਭੁਖ ਸਭ ਜਾਇ ॥**

ਪੰਨਾ - 653

**ਹਸਤੀ ਸਿਰਿ ਜਿਉ ਅੰਕਸੁ ਹੈ ਅਹਰਣਿ ਜਿਉ ਸਿਰੁ ਦੇਇ ॥
ਮਨੁ ਤਨੁ ਆਗੈ ਰਾਖਿ ਕੈ ਊਭੀ ਸੇਵ ਕਰੇਇ ॥
ਇਉ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ ਨਿਵਾਰੀਐ ਸਭੁ ਰਾਜੁ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਲੇਇ ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝੀਐ ਜਾ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ ਪੰਨਾ - 648**

ਜੋ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਚ ਚਲਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੁਖ ਤੇ ਸੁੱਖ ਵਿਚ ਇਕ ਰਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਸੁ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ ਸਮਾਇਦਾ ॥

ਪੰਨਾ - 1036

ਗੁਰਮੁਖ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਦੇਹ ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਦੇਹ ਮਮਤਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ -

**ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਇ ॥
ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਇ ॥**

ਪੰਨਾ - 362

ਗੁਰਮੁਖ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਤਿਆਗੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਦੁਖ ਤੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਾਨ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸੂਝ ਹਰ ਥਾਂ ਉਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਘਟ-ਘਟ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦੀਦਾਰੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਏ ਨਿਰਾਸ ਪਰਮ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥

ਵਿਚੇ ਗਿਰਹ ਉਦਾਸ ਅਲਿਪਤ ਲਿਵ ਲਾਇਆ ॥ ਪੰਨਾ - 1249

ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਢੇ ਕਦੇ ਨਾਹੀ ਜਿਨਾ ਅੰਤਰਿ ਸੁਰਤਿ ਗਿਆਨੁ ॥

ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਰਿ ਗੁਣ ਰਵਹਿ ਅੰਤਰਿ ਸਹਜ ਧਿਆਨੁ ॥

**ਓਇ ਸਦਾ ਅਨੰਦਿ ਬਿਬੇਕ ਰਹਿ ਦੁਖਿ ਸੁਖਿ ਏਕ ਸਮਾਨਿ ॥
ਤਿਨਾ ਨਦਰੀ ਇਕੋ ਆਇਆ ਸਭੁ ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਪਛਾਨੁ ॥**

ਪੰਨਾ - 1418

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਮਨ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰੇ ਉਸਦੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ੇ ਦੇਖ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਲੀਲ੍ਹਾ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਐਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਕੌਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਪੁਰਸ਼ ਸਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪੂਰੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਹਉਂ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਸਵਰਨ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਬਿਖ ਵੀ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਹੀ ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਗਮੀ ਵਿਚ ਉਹ ਇਕ ਰਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਵਿਜੋਗ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਖੇੜੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਨ ਤੇ ਅਪਮਾਨ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਗਰੀਬ ਤੇ ਰਾਜੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਜਿਸ ਪੁਰਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ -

ਪ੍ਰਭੁ ਕੀ ਆਗਿਆ ਆਤਮ ਹਿਤਾਵੈ ॥

ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਸੋਊ ਕਹਾਵੈ ॥

ਤੈਸਾ ਹਰਖੁ ਤੈਸਾ ਉਸੁ ਸੋਗੁ ॥

ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਤਹ ਨਹੀ ਬਿਓਗੁ ॥

ਤੈਸਾ ਸੁਵਰਨੁ ਤੈਸੀ ਉਸੁ ਮਾਟੀ ॥

ਤੈਸਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤੈਸੀ ਬਿਖੁ ਖਾਟੀ ॥

ਤੈਸਾ ਮਾਨੁ ਤੈਸਾ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥

ਤੈਸਾ ਰੰਗੁ ਤੈਸਾ ਰਾਜਾਨੁ ॥

ਜੋ ਵਰਤਾਏ ਸਾਈ ਜੁਗਤਿ ॥

ਨਾਨਕ ਓਹੁ ਪੁਰਖੁ ਕਹੀਐ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ॥

ਪੰਨਾ - 275

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਲੰਮੇ ਦੌਰੇ ਤੇ ਚੱਲੇ। ਕਿਸੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਣ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਜੋ ਖੂਬਸੂਰਤ ਪਲੰਘ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਸ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦੇ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਮੰਜੇ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾਏ ਸਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਚਰਨ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਅਸੀਂ ਘਰ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਪੁਸ਼ਾਕਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਬਣਾਈਆਂ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਘੋੜਾ ਪਾਲ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਾਲਕੀ ਬਣਾ ਰੱਖੀ ਸੀ ਉਹ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ

ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਅਮਰੀਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ, ਦਰੋਪਤੀ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖੀ, ਬਿਦਰ ਦਾ ਸਾਗ ਖਾਧਾ, ਪੰਨੇ ਦੇ ਵੱਗ ਚਾਰੇ, ਕਰਮੋ ਬਾਈ ਦੀ ਖਿੱਚੜੀ ਖਾਧੀ, ਉਥੇ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ; ਹੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ! ਆਪ ਸਮਰੱਥ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਆਪ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਬਖਸ਼ੋ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ, ਘਨੌਲੀ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਅਨੰਦਪੁਰ, ਕਨੌੜ, ਦਾਦੂ ਮਾਰੇ, ਉਗਾਣਾ, ਨੌ ਲੱਖਾਂ, ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ, ਨਵਾਬ ਸੈਫਖਾਨ ਕੋਲ ਬਹਾਦਰਗੜ੍ਹ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਹ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਦਾ ਸਾਢੂ ਸੀ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਰਹਿ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਸੈਫਖਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਵਾਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੈਫਖਾਨ! ਤੂੰ ਘਰ ਕਿਲੇ ਵਰਗਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਸੈਫਖਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਥੇ ਇਕ ਭੇਡ ਨੇ ਲੇਲਾ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਦੋ ਬਘਿਆੜ ਉਸਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਆ ਗਏ ਪਰ ਭੇਡ ਨੇ ਮਾਰ ਨਾ ਖਾਧੀ। ਦੋਹਾਂ ਬਘਿਆੜਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਅਜਿੱਤ ਜਾਣ ਕੇ ਕਿਲੇ ਵਰਗਾ ਘਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਅਨੇਕ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ, ਆਪ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਗੰਢੂ ਪਿੰਡ ਭਾਈ ਮੂਰੂ ਦੇ ਘਰ ਉਤਰੇ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਬਹਾਦਰੀ ਦਿਖਾਈ ਸੀ ਤੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਆਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨੌਵੇਂ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰਾਂਗੇ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਰੱਖ ਕੇ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੌਤਕ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਪਟਨੇ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਸਾਮ ਜਿੱਤਣ ਵਾਸਤੇ ਫੌਜ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਅਸਾਮ ਵਿਚ ਜਾਦੂ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਜਰਨੈਲ ਆਏ ਉਹ ਮਾਰੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਜਾਂ ਉਹ ਹਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਬੰਗਾਲ ਢਾਕੇ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਪੁਜਿਆ। ਉਸਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਸਾਮ ਫਤਹਿ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਮੀਰ ਜੁਮਲਾ ਅਹੋਮੀਆ ਨਾਲ ਲੜਦੇ-ਲੜਦੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਧਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜਾਦੂ ਇਹ ਲੋਕ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਦੇ ਜਾਦੂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਨੂਰਸ਼ਾਹ ਜਾਦੂਗਰਨੀ ਨੂੰ ਜਾਦੂ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ, ਆਪ ਅਸਾਮ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਅਸਾਮ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਜਾਦੂ ਕੀਤੇ ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਚਲ ਸਕਿਆ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਉਥੇ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੁਲਾਹ ਕਰਾ ਦਿਤੀ।

ਅਸਾਮ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ -

ਸਾਈ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ ਕੀਮ ਨ ਕੋਈ ਜਾਣਦੋ ॥ ਪੰਨਾ - 81

ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਅਜਿਹਾ ਕਾਰਜ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਵਾਪਸ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ। ਆਪ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਪੂਰਬ ਦੇ ਦੌਰੇ ਵਿਚ ਲਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਧਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਚੱਕਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਨਤਾ ਤ੍ਰਾਹ-ਤ੍ਰਾਹ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਕੋਈ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਖਤੀ ਤੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਧਰਮ ਬਦਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਮਰਨਾਥ ਦੀ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ, ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਛੱਡ ਕੇ, ਮਰਨ ਵਰਤ ਰੱਖ ਕੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੁਸੀਂ ਅਸਾਡੀ ਰਖਸ਼ਾ ਕਰੋ। ਐਸ ਵੇਲੇ ਕਿਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਜਾਈਏ ਜੋ ਸਾਡੀ ਬਾਂਹ ਫੜੇ?

ਜਦੋਂ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਬਹੁਤ ਜਟਾ-ਜੂਟ ਸਾਧੂ ਉਥੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੋਂ! ਅੱਜ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੇਵ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਇਸ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਹਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇ। ਤੁਹਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਗੁਰਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਢਾਰਸ ਮਿਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਵੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਡਤਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਪੰਡਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ, ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਬੇੜਾ ਬੰਨੇ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਬਾਂਹ ਫੜਨ ਵਾਲਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਡਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਾਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਇਕੱਠ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਵੱਡਾ 500 ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ deputation (ਵਫਦ) ਲੈ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਪੁੱਜਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਪੰਡਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਾਮ ਜੋ ਮਟਨ (ਕਸ਼ਮੀਰ) ਨਿਵਾਸੀ ਸਨ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਪੰਡਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਾਮ ਉਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾਸ ਦਾ ਪੜਪੋਤਾ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਖਸ਼ੀ ਸੀ। ਇਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਸਿੰਘ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਦਸੰਬਰ 1704 ਨੂੰ ਜੂਝਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤਾਕਤ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਤੁਰਕ, ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਬ੍ਰਿਖ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹੋਂ ਉਖੇੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਜਿਹੇ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੂੰਹ ਦੀ ਖਾਣਗੇ ਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਦੀ ਹਾਨੀ ਹੋਣ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗੀਤਾ ਜੀ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗਜ ਸਮ ਤੁਰਕ ਤੇਜ ਚਵੱਗਤਾ।
ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਤੁਰਕੋ ਪਿਖਿਮਤਾ।
ਤੋਰਤਿ ਮੂਲ ਉਖਾਰਯੋ ਜੋਵਭਿ।
ਬਲੀ ਕੇਹਰੀ ਤੁਮਰੇ ਹੋਵਤਿ।

ਜਗ ਤੇ ਬਿਨਸਨ ਲਗਹਿ ਧਰਮ ਜਬ।
ਪ੍ਰਭ ਅਵਿਤਾਰ ਸੁਧਾਰਿ ਤੁਰਤੁ ਤਬ।

ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਤੁਮ ਪਰਉਪਕਾਰੀ, ਰੂਪ ਮੁਰਾਰੀ, ਸ਼ਕਤੀ ਭਾਰੀ ਯਤੇਵਰੈ।
ਹਿਤ ਧਰਮ ਪੁਰਾਵਨ, ਤੁਮਾਰਾ ਆਵਨ, ਹੈਯੋ ਪਾਵਨ ਧਰਾਪਰੈ।
ਇਤਿਯਾਦਕ ਬਾਨੀ, ਹਿੰਦੁਨਿ ਭਾਨੀ, ਦੀਨ ਕਿਤਾਨੀ, ਹੋਇਜਬੈ।
ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਹਿੰਦੁਨਿ ਚਾਦਰ, ਰੱਖਕ ਸਾਦਰ, ਸੁਨਯੋਸਬੈ।

ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਹੋ, ਸਾਡੀ ਬਾਂਹ ਫੜੋ। ਸਾਡੇ ਬੇੜੇ ਨੂੰ ਮਲਾਹ
ਬਣ ਕੇ ਪਾਰ ਕਰਾਓ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਿੰਦੂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਆਸਰਾ ਹੈ -

ਏਕ ਆਸਰਾ ਆਪ ਗੁਸਾਈਂ।
ਗਹੁ ਬਾਹੁ ਡੁਬਤਿ ਸਭਿ ਜਾਈਂ।
ਨਿਜ ਕਰੁਨਾ ਤਰਨੀ ਬਰ ਧਰੋ।
ਕਰਨ ਧਾਰਿ ਬਨਿ ਪਾਰਹਿ ਕਰੋ।

.....
ਰਾਖਹੁ ਅਬ ਹਿੰਦੁਨ ਕੀ ਟੇਕ।
ਨਾਹਿਤ ਜਗ ਮਹਿ ਰਹੇ ਨ ਏਕ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਜੰਝੂ ਤੇ ਤਿਲਕ
ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਉਠਾ ਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬਾਰ-ਬਾਰ
ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ -

ਦੁਖੀਏ ਬਿਪ੍ਰ ਜੁ ਚਲਕੇ, ਆਏ ਪੁਰੀ ਅਨੰਦ।
ਬਾਂਹਿ ਅਸਾਡੀ ਪਕਰੀਏ, ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਕੇ ਚੰਦ॥

ਉਸਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਆਪ ਕਲਜੁੱਗ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ
ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਹੋ-

ਹਾਥ ਜੋਰ ਕਹਿਯੋ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ।
ਦਤ ਬ੍ਰਹਮਣ ਮਟਨ ਗ੍ਰਾਮ।
ਹਮਰੋ ਬਲ ਅਬ ਰਹਯੋ ਨ ਕਾਈ।
ਹੇ ਗੁਰ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਰਾਈ।
ਗਜ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕਾਟਨ ਹਾਰੇ।
ਤੁਮ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਹੈ ਅਵਤਾਰੇ।
ਜਿਮ ਦਰੋਪਤੀ ਰਾਖੀ ਲਾਜ।

**ਦਿਯੋ ਸਵਾਰ ਸੁਦਾਮੇ ਕਾਜ।
ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਏ ਥਾਰੇ।
ਥਾਕ ਪਰੇ ਹਉਂ ਤਉ ਦਰਬਾਰੇ।
ਸੇਵਾ ਹਰੀ ਇਸ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੀ।
ਤੁਮ ਕਲਜੁਗ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਾਰੀ।**

ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਕੇ ਕਿਸੇ ਗਹਿਰੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਸਨ ਕਿ ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਬਾਹਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਖੇਲਣ ਗਏ ਹੋਏ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਬਾਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਹੌਲ ਦੇਖ ਕੇ, ਪੁਛਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅੱਜ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਤਿਲਕ ਤੇ ਜੰਝੂ ਐਨਾ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਮਿਟ ਜਾਣਗੇ। ਜਦੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੁੱਤਰ! ਪੂਰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਸੀਸ ਦਿਤੇ ਬਿਨਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਨੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ! ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸੀਸ ਦੇ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਖਸ਼ਾ ਕਰੋ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਨੇ ਪੰਡਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਰਜ਼ਦਾਸਤ ਵਿਚ ਲਿਖੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੀਨੇ ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਲੈ ਆਓ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦੇ ਹਿੰਦੂ, ਇਸਲਾਮ ਮਤ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਜਦੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੀ, ਉਸਨੇ ਪੜ੍ਹੀ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਬਹੁਤ ਲੰਮੀਆਂ ਚੌੜੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ, ਦਹਿਸ਼ਤ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਮਤੀਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਫੱਟਿਆਂ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਆਰੇ ਨਾਲ ਚੀਰ ਦਿਤਾ। ਐਸਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਆਪ ਦੇ ਸੀਸ ਉਪਰ ਆਰਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਬਚਨ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਰਾ ਪਿਆਰਾ ਲਗਤ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਨ ਦੇ ਦੋ ਟੁੱਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਗਿਰ ਗਏ ਤਾਂ ਇਕ ਅਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚੋਂ 'ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ' ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ -

**ਅਰਧੋ ਅਰਧ ਚਿਰਾਇ ਸੁ ਡਾਰਾ।
ਪਰਯੋ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਰ ਹੈ ਦੋ ਫਾਰਾ।
ਦੋਨਹੁ ਤਨ ਤੇ ਜਪੁਜੀ ਪਢੈ।
ਹੇਰਤ ਸਭ ਕੇ ਅਚਰਜ ਬਢੈ॥**

ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉਬਲਦੀ ਦੇਗ ਵਿਚ ਉਬਾਲ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੇ ਨਾ ਹੀ ਕਸੀਸ ਵੱਟੀ, ਨਾ ਹੀ ਹਾਏ ਕਹੀ, ਸਗਮਾਂ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਿਆ। ਤੀਸਰਾ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਸਤੀ ਦਾਸ ਜੋ ਸਾਖੀਆਂ ਲਿਖਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਬਾਣੀ ਬਹੁਤ ਲਿਖਦਾ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਰੁੰ ਵਿਚ ਵਲੋਟ ਕੇ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਂਕ ਲਿਆ ਕੇ ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ -

**ਤੀਨ ਬਾਤ ਨਿਰਨੈ ਕਰ ਲੀਜੈ।
ਲਖਹੁ ਭਲੀ ਸੋ ਧਾਰਨਿ ਕੀਜੈ।
ਸਰ੍ਹਾ ਚਲਹੁ ਕਲਮੇ ਕਹੁ ਪਦਿ ਮੁਖ।
ਦੇਹ ਸਾਹੁ ਭੋਗਹੁ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਸੁਖ।
ਜੇ ਹਠ ਕਰਹੁ ਨ ਮਾਨਹੁ ਏਹੋ।
ਕਰਮਾਤ ਕਾਮਲ ਹੁਇ ਦੇਹੋ।
ਜਿਮ ਹਜ਼ਰਤ ਤੁਮ ਤੇ ਕਰਵਾਵੈ।
ਤਿਮ ਕਰਿ ਦੇਹੁੰ ਦੇਖਿ ਹਰਖਾਵੈ।
ਰਾਮ ਰਾਇ ਜਿਮ ਤੁਮਰੋ ਪੋਤਾ।
ਸਦਾ ਸਾਹੁ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋਤਾ।
ਜਏ ਇਹ ਦੋਨਹੂੰ ਨਾਹਿਨ ਮਾਨਹੁ।
ਆਪਨੇ ਪਾਨ ਪ੍ਰਾਨ ਕਹੁ ਹਾਨਹੁ।**

**ਤ੍ਰਿਤੀਏ ਪ੍ਰਾਨ ਹਾਨ ਕੀ ਬਾਤ।
ਸੋ ਹਮ ਸਹੈ ਆਪਨੇ ਗਾਤ।**

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹਾਨ ਦੀ ਬਾਤ ਕਹੀ। ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਖੂਹ ਤੋਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਤਦਾਦ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੇ ਇੱਕਠੇ ਸਨ। ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਫਤਵਾ ਸੁਣਾ ਦਿਤਾ, ਜਲਾਦ ਜਲਾਲੁਦੀਨ ਨੇ ਤਿੱਖੀ ਤਲਵਾਰ ਖਿੱਚੀ, ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਈ, ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਐਸਾ ਝਟਕਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਦਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਚੱਲੀ, ਗਰਦ ਗਵਾਰ ਉਠਿਆ, ਤੁਫਾਨ ਆਇਆ, ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਗੜਗੜਾਹਟ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋਈ। ਸਭ ਪਾਸੇ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚ ਗਈ। ਐਸੀ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਉਠੀ ਕਿ ਦਿਨ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਰਾਤ ਛਾ ਗਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਜੈਤੋ ਨੇ ਸੀਸ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪਿਛੇ ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਏ, ਭਾਈ ਲੱਖੀ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸੇ ਗਰਦ ਗਵਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਧੜ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਜਿਹੀ ਹੋਈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਸੀਸ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜਨੇਊ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਤਿਲਕ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਗੁਣ ਹੈ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਦੁਖ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

**ਠੀਕਰਿ ਫੋਰਿ ਦਿਲੀਸ ਸਿਰਿ, ਪੁਭ ਪੁਰ ਕੀਆ ਪਯਾਨ।
ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸੀ ਕ੍ਰਿਆ, ਕਰੀ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਆਨ।
ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਕੇ ਚਲਤੁ, ਭਯੋ ਜਗਤ ਕੋ ਸੋਕ।
ਹੈ ਹੈ ਹੈ ਸਭ ਜਗ ਭਯੋ, ਜੈ ਜੈ ਜੈ ਸੁਰ ਲੋਕ।** ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਜੋ ਸਿਧਾਂਤ ਦਿਤਾ ਹੈ -

**ਭੈ ਕਾਹੁ ਕਉ ਦੇਤ ਨਹਿ ਨਹਿ ਭੈ ਮਾਨਤ ਆਨ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨਿ ਰੇ ਮਨਾ ਗਿਆਨੀ ਤਾਹਿ ਬਖਾਨਿ॥**

ਪੰਨਾ - 1427

ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡਰ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਮੰਨਣਾ ਹੈ।
 ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਗੁਰੂ
 ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਸਾਧੋ ਇਹੁ ਤਨੁ ਮਿਥਿਆ ਜਾਨਉ॥
 ਯਾ ਭੀਤਰਿ ਜੋ ਰਾਮੁ ਬਸਤੁ ਹੈ ਸਾਚੋ ਤਾਹਿ ਪਛਾਨੋ॥**

ਪੰਨਾ - 1186

ਉਹ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਅਮਰ ਜਾਣ ਕੇ ਅਤੇ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ
 ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾ ਕੇ ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਤੋਂ ਕੱਢਦੇ ਹਨ। ਆਤਮਾ ਨਾ ਕੱਟੀ ਜਾ
 ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਜਾਲੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਮਾਰੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨਾ
 ਸੁਕਦੀ ਹੈ; ਆਤਮ ਜੀਵਨ ਸਦਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਉਹ ਆਤਮ ਦਰਸ਼ੀ ਪੁਰਸ਼
 ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਦੱਸਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਜੋ ਨਰੁ ਦੁਖ ਮੈ ਦੁਖੁ ਨਹੀ ਮਾਨੈ॥
 ਸੁਖੁ ਸਨੇਹੁ ਅਰੁ ਭੈ ਨਹੀ ਜਾ ਕੈ ਕੰਚਨੁ ਮਾਟੀ ਮਾਨੈ॥
 ਨਹੁ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੁ ਉਸਤਤਿ ਜਾ ਕੈ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਭਿਮਾਨਾ॥
 ਹਰਖੁ ਸੋਗੁ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਆਰਉ ਨਾਹਿ ਮਾਨੁ ਅਪਮਾਨਾ॥
 ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਸਗਲੁ ਤਿਆਗੈ ਜਗੁ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਰਾਸਾ॥
 ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਜਿਹੁ ਪਰਸੈ ਨਾਹਨਿ ਤਿਹੁ ਘਟਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਵਾਸਾ॥**

ਪੰਨਾ - 633

ਆਪ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਤ ਦਿਤੀ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣਾ ਇਕ ਅਟੱਲ
 ਸਚਾਈ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਲਾਉਣਾ ਪ੍ਰਮ ਪੁਰਸ਼ਾਰਥ ਹੈ। ਆਪਣੇ
 ਲਈ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪੂਰਨ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ
 ਦੇਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਅਹੁਤੀ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ
 ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੇ ਜੁਧਾਂ ਵਿਚ ਅੱਗੇ
 ਵਧ-ਵਧ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਪਿਛੋਂ ਇਕ
 ਮਹਾਨ ਸਲਤਨਤ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਲਾ ਕੇ ਬੁਰਿਆਈ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ
 ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸਤਿ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜਿਉਂਦਿਆਂ, ਸਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤੀ
 ਲਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਲੀਦਾਨ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚਰਖੜੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ,
 ਰੰਬੀਆਂ ਨਾਲ ਖੋਪਰੀਆਂ ਲੁਹਾਉਣੀਆਂ, ਜਿਉਂਦੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਜਲਾ ਦੇਣਾ,
 ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਕਰਾ ਕੇ ਮਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਝੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਏ ਗਏ,
 ਪਰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਹਿ ਕੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ
 ਦੀ ਕਾਪ ਨਾ ਖਾਧੀ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਇਸ ਸਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ
 ਜਿਸਨੂੰ 'ਕੀਨੋ ਬਡੋ ਕਲੂ ਮਹਿ ਸਾਕਾ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਕੇ ਨੇ
 ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਬਦਲ ਦਿਤੀ, ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਰਾਜ ਖੇਰੂ-ਖੇਰੂ ਕਰ
 ਦਿਤਾ। ਅੱਜ ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਅਜ਼ਾਦੀ ਮਾਣਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹਾਦਰ
 ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਸਦਕੇ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ
 ਇਸ ਅਜ਼ਾਦੀ ਮਹਿਲ ਲਈ ਪੱਕੀ ਬੁਨਿਆਦ ਬਣ ਕੇ ਇਸ ਅਜ਼ਾਦੀ ਮੰਡਲ
 ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੇ ਬਲ ਉਪਰ ਕਾਇਮ ਰਖ ਰਹੇ ਹਨ।
 ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਮਹੱਲ ਨੂੰ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਸ ਬੁਨਿਆਦ
 ਉਪਰ ਉਹ ਖੜਾ ਹੈ ਉਸ ਵਲ ਕੋਈ ਗੰਭੀਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਗੋਬਰਧਨ ਪ੍ਰਬਤ ਤੂੰ ਇਕੱਲੇ ਨੇ ਹੀ ਚੁਕਿਆ

ਭਗਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਇੰਦਰ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਤੋੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਬ੍ਰਿਜਵਾਸੀ ਸਾਲ ਬਾਦ ਇਕ ਵਾਰ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕਿ ਵਰਖਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਘਾਸ, ਖੇਤੀ ਹੋਵੇ, ਗਊਆਂ ਚਰਣ, ਦੁੱਧ ਵਧੇ, ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਹੋਵੇ। ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਬ੍ਰਿਜਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਘਾਸ ਪੱਠਾ ਤੇ ਫਲ ਗੋਬਰਧਨ ਪ੍ਰਬਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਇੰਦ੍ਰ -

ਜਿਸ ਦਾ ਦਿਤਾ ਖਾਵਣਾ ਤਿਸੁ ਕਹੀਐ ਸਾਬਾਸਿ॥ ਪੰਨਾ - 475

ਤੁਸੀਂ ਗੋਬਰਧਨ ਦਾ ਪੰਨਵਾਦ ਕਰੋ, ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰੋ।

ਬ੍ਰਿਜਵਾਸੀ ਨੇ 'ਸਤਿ ਬਚਨ' ਮੰਨਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਬਤ ਪੂਜਨ ਕੀਤਾ। ਇੰਦਰ ਕ੍ਰੋਧਤਾ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਮੇਘ ਮਾਲਾ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਕਿ ਗੋਕੁਲ ਨੂੰ ਹੜਾ ਦਿਓ। ਮੁਸਲਾਧਾਰ ਵਰਖਾ ਪੈਣ ਲੱਗੀ। ਪਾਣੀ ਗਲੀਆਂ ਭਰ ਕੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵੜਨ ਲੱਗਾ, ਘਰ ਢਹਿਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਬ੍ਰਿਜਵਾਸੀ ਪੁਕਾਰ ਉਠੇ - ਭਗਵਾਨ ਰਕਸ਼ਾ ਕਰੋ, ਤੇਰੇ ਆਖੇ ਲੱਗ ਕੇ ਇੰਦਰ ਨਰਾਜ਼ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਚਲੋ ਗੋਬਰਧਨ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀਏ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਰੱਛਾ ਕਰਨਗੇ। ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਗੋਬਰਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੀ ਛੋਟੀ (ਚੀਚੀ) ਉਂਗਲੀ ਤੇ ਛਤਰੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਬਤ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। ਇੰਦਰ ਸੱਤ ਦਿਨ ਮੇਘ ਬਰਸਾਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਜਲ ਹੀ ਜਲ ਹੋ ਗਿਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਗੋਕੁਲ ਤੇ ਬ੍ਰਿਜਵਾਸੀ ਬਿਲਕੁਲ ਸੁਰਖਿਸ਼ਿਤ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਭਗਵਾਨ ਪ੍ਰਬਤ ਚੁੱਕੀ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਬ੍ਰਿਜਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਥੱਕ ਗਿਆ ਹਾਂ।" ਤਾਂ ਬ੍ਰਿਜਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਬਤ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸੋਟੀਆਂ ਲਾ ਲਈਆਂ ਤੇ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਪ੍ਰਬਤ ਤਾਂ ਇਕੱਲੇ ਭਗਵਾਨ ਹੀ ਚੁੱਕੀ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ, ਮੱਦਦ ਸਾਰਾ ਗੋਕੁਲ ਕਰਦਾ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੋਟੀ ਸਹਾਰਾ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਸਹਾਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਨਹੀਂ।

ਰਾਜਾ (ਮੋਹ) ਅਵਿਵੇਕ (ਅਗਿਆਨ) ਵਿਵੇਕ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਸਾਧਕ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਤੇ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਈਰਖਾ, ਨਿੰਦਾ, ਦੂੜ, ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਮਤ ਭੇਦ, ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਮੇਘ ਵਰਖਾ ਕਰਕੇ ਹੜਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪੀ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤਕ, ਗੋਬਰਧਨ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾਈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਰੂਪ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪ੍ਰਬਤ ਆਪਣੀ ਅਨੁਭਵੀ ਬੁੱਧੀ ਰੂਪੀ ਉਂਗਲੀ ਤੇ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸਾਧਕ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੀ ਇੰਦਰ ਰੂਪੀ ਰਾਜਾ ਅਵਿਵੇਕ ਤੋਂ ਰੱਛਿਆ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਮਿਤ ਬਲ ਵੇਖ ਕੇ ਦੰਗ ਰਹਿ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਖੋਜ ਸ਼ਬਦ ਭੰਡਾਰ, ਮਹਾਨ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਅਧਿਐਨ, ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਵਾਰਾ ਅਲੌਕਿਕ ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ, ਅਦ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰਪੂਰ ਹਿਰਦਾ, ਸਰਬ ਮੈਤਰੀ, ਬੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਬੁੱਧ, ਈਸਾ, ਮੁਹੰਮਦ, ਪੁਰਾਣ, ਕੁਰਾਨ, ਸੰਤ ਮੱਤ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਸੰਪੂਰਣ ਗਿਆਨ, ਸ਼ੁਧ ਲੇਖਣੀ, ਨਿਰਵੈਰ ਲੇਖਣੀ,

ਸ਼ੁਧ ਉਚਾਰਣ, ਪੱਖਪਾਤ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਰੰਗ ਰਹਿਤ, ਨਿਰੋਲ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਹੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ ਵਰਿਆਮ ਹਨ। ਇਹ ਅਤਿ ਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ -

**ਸੰਤਨ ਕੀ ਸੁਣਿ ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ॥
ਸੋ ਬੋਲਹਿ ਜੋ ਪੇਖਹਿ ਆਖੀ॥**

ਪੰਨਾ - 894

ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਅਨੇਕ ਰੁਝੇਵੇਂ, ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ 80% ਲੇਖ ਲਿਖਣੇ, ਹੋਰ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਸੋਧ, ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੇ ਅੰਕ ਸਫਿਆਂ ਦਾ ਚੇਤਾ, ਸਾਰਾ ਗੋਬਰਧਨ ਪ੍ਰਬਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਫੇਰ ਵੀ ਅਨੁਭਵੀ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੀਆਂ ਸੋਟੀਆਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਵੇਦ ਭਾਰਤੀ ਜੀ, ਰਾੜੇ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਬਚਨ, ਪਾਰਸ ਭਾਗ ਦੇ ਬਚਨ, ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ, ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸੋਟੀਆਂ ਤਾਂ ਸਹਾਰਾ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੀ ਸੋਟੀ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਲੁਆਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਹਾਜ਼ਰੀ ਹੈ।

ਕਰਤਾ ਹਰਤਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੈ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਿਰ ਮੱਥੇ।

ਸੰਤ ਕਲਿਆਣ ਦਾਸ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਫੁੱਲ

ਅਰਸ਼ੋਂ ਭੋਜਿਆ ਆਪ ਗੁਰੂ ਨੇ, ਇਕ ਸੁਖੜ ਸਿਆਣਾ ਮਾਲੀ।
ਪੁਸ਼ਪ ਵਾਟਿਕਾ ਰਚੀ ਓਸਨੇ, ਬੜੀ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲੀ।
'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦੀ ਫੁਲਵਾੜੀ, ਵਿਵਿਧ ਸੁਗੰਧ ਬਖੇਰੇ,
ਦਾਸ ਕਲਿਆਣ ਸਾਰਾ ਜੱਗ ਮਹਿਕਾਇਆ, ਕੋ ਰਿਹਾ ਨਾ ਕੋਨਾ ਖਾਲੀ।
ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੋਂ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਉਡ-ਉਡ ਭੌਰੇ ਆਵਣ,
ਸੁੰਘਣ ਫੁੱਲ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ, ਗੂੰਜ ਗੂੰਜ ਗੁਣ ਗਾਵਣ।
ਰੀਸੋ ਰੀਸੀ ਉਹ ਵੀ ਆਵਣ, ਨਿੰਦਕ ਤਰਕੂ ਵਿਸ਼ਟਾ ਭੁੰਡ,
ਦਾਸ ਕਲਿਆਣ ਸੁਗੰਧ ਨਾ ਭਾਵੇ ਕੀਕੂ ਕੀਮਤ ਪਾਵਣ।
ਹਰ ਇਕ ਫੁੱਲ ਸੀ ਵੱਖਰਾ-ਵੱਖਰਾ, ਵੱਖਰੀ-ਵੱਖਰੀ ਕਿਆਰੀ,
ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਰੁੱਤੀਂ ਖਿੜਦੇ, ਗੰਧ ਵੀ ਨਿਆਰੀ ਨਿਆਰੀ।
ਰੰਗ ਰੂਪ ਆਕਾਰ ਵੀ ਵੱਖਰੇ, ਰਾਤ ਰਾਣੀ ਦਿਨ ਰਾਜਾ,
ਦਾਸ ਕਲਿਆਣ ਗੁਲਦਸਤਾ ਕੀਤਾ, ਸੁਖੜ ਮਾਲੀ ਨੇ ਭਾਰੀ।
ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਲਸ਼ਨ ਸੋਹਣਾ, 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਲਾਇਆ।
ਸੰਤ, ਮੁਨੀ, ਸਿੱਖ, ਗਿਆਨੀ ਵਕਤੇ ਦਾ, ਅਨੁਭਵ ਖੋਜ ਲਖਾਇਆ।
ਬੜੇ-ਬੜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਕਾਲਰ, ਪੁਸ਼ਪ ਦੇਣ ਖੁਸ਼ਬੋਈ।
ਦਾਸ ਕਲਿਆਣ ਸਭ ਕੱਠੇ ਕਰਕੇ, ਗੁਲਦਸਤਾ ਏਕ ਬਣਾਇਆ।

ਕਬਿੱਤ

ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਗਜ਼ੀਨ

Attractive ਹੈ title, ਚਿਕਣੇ glaze paper,
Photo ਸੰਤ ਮੁਨੀਯੋਂ ਕੀ, ਰੰਗੋਂ ਸੇ ਰਪਾਈ ਕੀਨ।
ਬਾਣੀ ਕੇ ਪਰਮਾਣ page, ਕੰਨੇ ਲਗਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਜੋ,
ਸੋਧ ਸੁਧ ਅਖਰੋਂ ਸੇ, ਸੁੰਦਰ ਛਪਾਈ ਕੀਨ।
ਦੇਖ ਕੇ ਪਰੂਫ ਖੂਬ, matter ਕਉ ਸੋਧ ਕੀਨੋ,
Board ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ, ਮਿਹਨਤ ਖਪਾਈ ਕੀਨ।
ਕਲਿਆਣ world ਵਿਚ, ਲਾਸਾਨੀ ਹੈ magazine,
ਏਕਤਾ ਕਾ highway, ਦ੍ਰੈਤ ਕੀ ਠਪਾਈ ਕੀਨ।

ਕਵਿਤਾ

ਤੇਰੇ ਪੈਨ 'ਚ ਵਗਦਾ milk river,
Tonge ਉਗਲਦੀ ਹੈ gold ਤੇਰੀ।
Peace full soul ਬੜਾ ਤੂੰ ਹੈਂ,
Heart ਉਤੇ hard hold ਤੇਰੀ।
Scholar of the ਵੇਦ ਬਾਣੀ,
General Knowledge ਹੈ old ਤੇਰੀ।
ਦਾਸ ਕਲਿਆਣ ਤੂੰ ਖੁਦ prophet.
ਅਵਿਦਿਆ ਹੋ ਗਈ Total fold ਤੇਰੀ।

ਕਬਿੱਤ

ਅਵਿਵੇਕ ਇੰਦਰ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ, ਲੈ ਦ੍ਰਿੜ ਵਾਲੀ ਮੇਘ ਮਾਲਾ,
ਬ੍ਰਿਜਬਾਸੀ ਸਾਧਕਾਂ ਨੂੰ, ਡੋਬਣੇ ਨੂੰ ਢੁੱਕਿਆ।
ਦ੍ਰਿੜ ਰਿਪੂ ਮਾਰਣੇ ਕੋ, ਪਥਿਕ ਉਬਾਰਣੇ ਕੋ,
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ, ਜੋਧਾ ਸ਼ੇਰ ਬੁੱਕਿਆ।
ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਨਾਲ, ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਮੇਲ,
ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਤੇਰਾ, ਕਦੇ ਵੀ ਨਾ ਮੁਕਿਆ।
ਸਾਧਕਾਂ ਦੇ ਸੀਸ ਉਤੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਛਾ ਗਿਆ,
'ਕਲਿਆਣ' ਗੋਬਰਧਨ ਇਕੱਲਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਚੁੱਕਿਆ।

